

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เขื่อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ :
มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
SIRIKIT DAM AND THA PLA DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE:
THE PERSPECTIVES ON LOCAL HISTORY
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย
การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

สิงหาคม 2565

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เขื่อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ :
มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

SIRIKIT DAM AND THA PLA DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE:
THE PERSPECTIVES ON LOCAL HISTORY
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อนามคณะกรรมการวิจัย

1. อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด	หัวหน้าคณะกรรมการ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร	คณะกรรมการ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล	คณะกรรมการ
4. ดร.พิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิธ	คณะกรรมการ
5. ดร.สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล	คณะกรรมการ
6. ดร.อมร เอี่ยมตาล	คณะกรรมการ
7. ดร.ภัทร ยืนยง	คณะกรรมการ
8. นายदनัย อุทัยพันธ์	คณะกรรมการ
9. นายสมชาย ธรรมใจ	คณะกรรมการ
10. นายศิริวัฒน์ จันดี	คณะกรรมการ

สนับสนุนโดย

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

สิงหาคม 2565

การตรวจรับรองผลงานโครงการวิจัย
การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

.....

สัญญาเลขที่ 64-F402000-11-IO.SS03F3008576

โครงการวิจัย “เขื่อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ : มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

ตามที่คณะกรรมการตรวจรับโครงการวิจัย ได้รับการแต่งตั้งจาก รองผู้ว่าการผลิตไฟฟ้า (รฟพ.) ให้ทำหน้าที่ตรวจรับรองผลงานวิจัยของโครงการวิจัยนี้ มาตั้งแต่วันที่ 28 กันยายน 2564 ซึ่งคณะกรรมการตรวจรับได้รับทราบและเห็นชอบการดำเนินในขั้นตอนต่างๆ ของโครงการมาโดยตลอด

บัดนี้ โครงการวิจัยดังกล่าวได้เสร็จสมบูรณ์และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ และคณะกรรมการตรวจรับโครงการวิจัยได้ให้ความเห็นชอบกับผลการดำเนินงานในรายงานฉบับสมบูรณ์นี้แล้ว

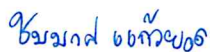
ให้ไว้ ณ วันที่ 30 สิงหาคม 2565

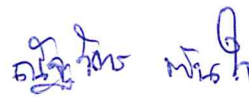
(นายชาญณรงค์ จันทมงคล)
ประธานคณะกรรมการ

(นายสมชาย กันทองค์)
กรรมการ

(นางชมมาศ แก้วยอด)
กรรมการ

(นายณัฐวัตร ตันใจ)
กรรมการและเลขานุการ

โครงการ: เชื้อนสิริกิต์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ : มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

SIRIKIT DAM AND THA PLA DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE:

THE PERSPECTIVES ON LOCAL HISTORY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ผู้วิจัย: อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด และคณะ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิต์จากอดีตถึงปัจจุบัน และ 3) เพื่อนำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิต์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดย สัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ท้องถิ่นซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มคืออายุระหว่าง 60 ปี ที่อยู่ร่วมในสถานการณ์การสร้างเขื่อนสิริกิต์ และกลุ่มอายุ 20-60 ปี ที่ได้รับประโยชน์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากการสร้างเขื่อนสิริกิต์ การสัมภาษณ์กลุ่มและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมกลุ่มผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำน่าน จากจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร และนครสวรรค์ การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญ 6 กลุ่มเรื่องราวคือ 1) พระมหากษัตริย์คุณของพระบรมวงศ์ 2) เรื่องเล่าและตำนาน 3) ความเชื่อ ความศรัทธาและพิธีกรรม 4) ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และการละเล่น 5) อาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 6) ท่าปลาในความทรงจำ ประโยชน์ที่กลุ่มผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำน่านได้รับจากเขื่อนสิริกิต์คือ แนวทางการบริหารจัดการน้ำและป่าไม้ การสร้างนวัตกรรมต้นแบบการใช้และรักษาน้ำ การสร้างกลุ่มเครือข่าย ศูนย์การเรียนรู้ในและนอกโรงเรียน การพัฒนาการท่องเที่ยว การเกษตรและประมงซึ่งแต่ละจังหวัดได้รับประโยชน์ที่แตกต่างกัน สายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลาและเขื่อนสิริกิต์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีด้วยกัน 3 ด้านคือ 1) สายสัมพันธ์เครือข่ายบริหารจัดการน้ำ 2) สายสัมพันธ์เครือข่ายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 3) สายสัมพันธ์เครือข่ายด้านการสร้างจิตสำนึกการพัฒนาตนเองผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการ: SIRIKIT DAM AND THA PLA DISTRICT,UTTARADIT PROVINCE:
THE PERSPECTIVES ON LOCAL HISTORY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ผู้วิจัย: Doungkamol Bangchuad, Ph.D. et al.
Faculty of Education, Chulalongkorn University

Abstract

This qualitative study aims to 1) study way of life in the local history of Thapla district, Uttaradit province 2) analyze conditions, factors and benefits of development project between Nan River Basin and Sirikit Dam past to present, and 3) present bonding of Thapla community and Sirikit Dam for sustainable development. The data collection includes in-depth interview of 2 groups of local sage; 60 years old and over who live in the Sirikit Dam constructed period and 20-60 years old who gain better quality of live from Sirikit Dam, group interview and non-participation observation water user group of Nan, Uttaradit, Phitsunulok, Pichit and Nakhon Sawan, interview and focus group of qualified. The data were analyzed using content analysis and the results were presented in descriptive format.

The findings show that 6 story collections from the local sages: 1) royal family grace 2) local story and myth 3) believe, faith and ritual 4) history, culture, tradition and game 5) career for better quality of life and 6) Thapla in memory. Benefit of water user group for Sirikit Dam projects: guidelines of water and forest management, water use and retain innovation model, initiate group of water user, formal and nonformal learning center, develop travel activities/programs, agriculture and fishery that differ depend of each area needed. Three bonding between Thapla community and Sirikit Dam; 1 bonding among water management network 2) bonding of development quality of live network and 3) bonding of self-development consciousness network through historical study.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง เชื้อนสรีริกิตีกับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ : มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงและสมดังเจตนารมณ์ของคณะวิจัยได้เลยหากขาดการสนับสนุนงบประมาณจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และการเปิดโอกาสให้ดำเนินงานวิจัยจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาให้กับโครงการวิจัย และคุณสุพรรณ แก้วม่วง นิสิตรดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะผู้ช่วยวิจัย ซึ่งได้ช่วยรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลงานวิจัยนี้ให้สมบูรณ์

ขอขอบคุณคณะผู้ช่วยวิจัยในพื้นที่และคณะผู้วิจัยที่ได้เก็บข้อมูลในพื้นที่ ประชาชนชุมชนที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ ผู้แทนผู้ใช้น้ำตลอดลำน้ำน่านจากจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิชณฺ์โลก พิจิตร และ นครสวรรค์ ผู้ให้ข้อมูลจากสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติภาค 1 และเจ้าหน้าที่ของเชื้อนสรีริกิตีที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมวิจัย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลหาดลำ องค์กรบริหารส่วนตำบลผาเลือด ศูนย์การศึกษาอนุรักษะบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าปลา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 โรงเรียนอนุบาลท่าปลา (ชุมชนร่วมจิต) โรงเรียนน้ำพร้าวสามัคคี โรงเรียนบ้านสี่เสียดบ่ารุง และโรงเรียนบ้านน้ำหมัน

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและให้การสนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้ในทุกมิติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์สืบไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 เป้าหมายของการวิจัย	5
1.4 ประโยชน์ของการวิจัย	6
1.5 ขอบเขตและข้อจำกัด	6
1.6 นิยามคำศัพท์	10
บทที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารอ้างอิง	12
ตอนที่ 1 บริบทลุ่มน้ำน่าน	12
1.1 ลุ่มน้ำน่านและลุ่มน้ำสาขา	13
1.1.1 กลุ่มลุ่มน้ำน่านในพื้นที่ต้นน้ำ	13
1.1.2 กลุ่มลุ่มน้ำในพื้นที่กลางน้ำ	14
1.1.3 กลุ่มลุ่มน้ำในพื้นที่ปลายน้ำ	15
1.2 สภาพภูมิอากาศ	17
1.3 ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ที่ดิน	17
ตอนที่ 2 เชื้อนสิริกิติ์กับการพัฒนาที่ยั่งยืน	21
2.1 บริบทของเชื้อนสิริกิติ์	21
2.2 นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ของเชื้อนสิริกิติ์	24
2.2.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	24
2.2.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	25
2.2.3 พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	26
2.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน	28
2.4 เชื้อนสิริกิติ์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	33
2.4.1 สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ	33
2.4.2 กรมชลประทาน	33
2.4.3 กรมป่าไม้	33

	หน้า
2.4.4 สำนักอุทยานแห่งชาติ	34
ตอนที่ 3 การวิจัยประวัติศาสตร์	34
3.1 ความสำคัญและความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	34
3.2 วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	37
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
4.1 งานวิจัยด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	37
4.2 งานวิจัยด้านการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน	40
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
3.1 การกำหนดผู้ให้ข้อมูล	43
3.2 เครื่องมือในการวิจัย	45
3.3 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล	47
บทที่ 4 ผลการวิจัย	49
วิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์	
4.1 บริบทและข้อมูลทางประวัติศาสตร์	49
4.1.1 จังหวัดน่าน	49
4.1.2 จังหวัดอุตรดิตถ์	52
4.1.3 จังหวัดพิษณุโลก	55
4.1.4 จังหวัดพิจิตร	57
4.1.5 จังหวัดนครสวรรค์	58
4.2 บริบทและข้อมูลทางประวัติศาสตร์อำเภอท่าปลา	59
4.2.1 สภาพทั่วไป	59
4.2.2 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	60
4.2.3 สภาพอากาศ	60
4.2.4 ประชากร	60
4.2.5 การปกครองส่วนท้องถิ่น	61
4.2.6 สถานที่ราชการ	61
4.2.7 การเกษตร	62
4.2.8 การประมง	62
4.2.9 การศึกษา	62
4.2.10 ศาสนาและความเชื่อ	62
4.2.11 ประเพณีและวัฒนธรรม	64
4.2.12 ประวัติศาสตร์ชุมชนท่าปลา	66

	หน้า
4.3 การรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์จากชุมชนอำเภอท่าปลา	75
4.3.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ทุนและประโยชน์ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	76
4.3.2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหา	102
4.4 ผลการวิเคราะห์ทุนของชุมชน	107
4.4.1 ทุนมนุษย์	107
4.4.2 ทุนทางสังคม	108
4.4.3 ทุนทางวัฒนธรรม	108
4.4.4 ทุนทางเศรษฐกิจ	109
4.4.5 ทุนทางสิ่งแวดล้อม	109
4.4.6 ทุนทางความรู้	109
บทที่ 5 ผลการวิจัย	111
การร่วมพัฒนากลุ่มน่านของเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	
5.1 การร่วมพัฒนาของชุมชนกลุ่มน่านและเขื่อนสิริกิติ์	111
5.1.1 จังหวัดน่าน	112
5.1.2 จังหวัดอุตรดิตถ์	115
5.1.3 จังหวัดพิษณุโลก	116
5.1.4 จังหวัดพิจิตร	118
5.1.5 จังหวัดนครสวรรค์	121
5.2 บทบาทของเขื่อนสิริกิติ์กับการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน	127
บทที่ 6 ผลการวิจัย	127
สายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิติ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	
6.1 สายสัมพันธ์เครือข่ายการบริหารจัดการน้ำ	127
6.2 สายสัมพันธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	130
6.3 สายสัมพันธ์กับการสร้างจิตสำนึกการพัฒนาผ่านการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	132
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย และการอภิปรายผล	138
7.1 สรุปผลการวิจัย	138
7.1.1 วิถีชีวิตในประวัติศาสตร์อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์	138
7.1.2 การร่วมพัฒนากลุ่มน่านของเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตจนถึง ปัจจุบัน	140
7.1.3 สายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิติ์ที่ส่งผลต่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน	141

	หน้า
7.2 การอภิปรายผล	142
7.2.1 กิจกรรมเพื่อสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	142
7.2.2 การส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	143
7.2.3 การขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน	144
7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย	145
รายการอ้างอิง	146
ภาคผนวก ก ผลการอนุมัติจริยธรรมในคน	149
ภาคผนวก ข รายนามผู้ช่วยวิจัย ยุววิจัยและผู้ให้ข้อมูล	168
ภาคผนวก ค รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม และผู้ให้สัมภาษณ์	173
ประวัติผู้วิจัย	177
สารบัญภาพ	
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
ภาพที่ 2.1 ลุ่มน้ำในพื้นที่ต้นน้ำ	14
ภาพที่ 2.2 แม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาในพื้นที่ต้นน้ำของกลุ่มน้ำน่าน	16
ภาพที่ 2.3 แม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาในพื้นที่กลางน้ำและปลายน้ำของกลุ่มน้ำน่าน	16
ภาพที่ 2.4 ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขตอนุรักษ์พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ	19
ภาพที่ 2.5 ประเภทของป่าไม้ในกลุ่มน้ำน่าน	20
ภาพที่ 2.6 การใช้ประโยชน์ที่ดินในกลุ่มน้ำน่าน	20
ภาพที่ 2.7 ความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม	28
ภาพที่ 2.8 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	29
ภาพที่ 2.9 5Ps	30
ภาพที่ 2.10 ความสัมพันธ์ระหว่าง SEP และ SDGs	32
ภาพที่ 4.1 แสดงตำบลในอำเภอท่าปลา	60
ภาพที่ 4.2 ประเพณีการแห่ผีตลก	65
ภาพที่ 4.3 หลักม่น - หลักคอง หลักเขตแดนเมืองน่านและเมืองใต้ (อาณาจักรสยาม)	67
ภาพที่ 4.4 ภาพการโดยสารทางเรือยนต์ที่ทำปลาเก่า	69
ภาพที่ 4.5 แผนที่ท่าปลา	70
ภาพที่ 5.1 ภาพรวมของกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน	110
ภาพที่ 5.2 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดน่าน	114
ภาพที่ 5.3 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดอุดรดิตถ์	116
ภาพที่ 5.4 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก	118

	หน้า
ภาพที่ 5.5 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดพิจิตร	120
ภาพที่ 5.6 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์	123

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1 ประเภทของทรัพยากรป่าไม้ในลุ่มน้ำน่าน	19
ตารางที่ 3.1 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย	48
ตารางที่ 4.1 แผนพัฒนาอำเภอท่าปลา	61
ตารางที่ 4.2 สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์	76

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) มีเป้าหมายหลักคือการสร้างโครงการพื้นฐาน สาธารณูปโภค ได้แก่ไฟฟ้า น้ำประปาและการคมนาคม ซึ่งเขื่อนที่มีหน้าที่ผลิตกระแสไฟฟ้าและเพื่อการเกษตรจึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่ นั้นซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสังคมโดยรอบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เขื่อนสิริกิติ์ก็ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วย “การพัฒนา” มีความหมายตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 แปลว่า การทำให้เจริญ ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทั่วโลกต่างมุ่งพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ให้เป็นประเทศ อุตสาหกรรมเพื่อผลิตและจำหน่ายสินค้าได้จำนวนมาก ประเทศไทยก็เช่นกัน จึงได้มีการจัดทำแผนพัฒนา การเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2504 ที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจำนวนมากซึ่งจะ ส่งผลต่อไปในอนาคต เรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาแต่ไม่ยั่งยืน จึงได้มีแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนมาเป็น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2515 เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน ไทยไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า น้ำประปา การคมนาคม และสาธารณูปโภคต่างๆ อย่างเป็นองค์รวมไปพร้อมกัน

ไฟฟ้า ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่แสดงถึงการพัฒนาของประเทศนั้นๆ ไฟฟ้าเริ่มมีครั้งแรกเมื่อ วันที่ 31 ธันวาคม 2422 ที่เมนโลปาร์ค รัฐนิวเจอร์ซีย์ สหรัฐอเมริกา ต่อมาในปี พ.ศ. 2452 เริ่มมีระบบ ไฟฟ้าที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และสถานีเพิร์ลสตรีท ตอนใต้ของมหานครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา สำหรับประเทศไทยนั้น ผู้นำไฟฟ้าเข้ามาสู่ประเทศไทยคือ จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) ซึ่งมีบรรดาศักดิ์เป็น เจ้าหมื่นไวยวรนาถในขณะนั้น ได้นำเงิน 180 ชั่งหรือ 14,400 บาท ซื้อเครื่อง กำเนิดไฟฟ้าจำนวน 2 เครื่อง จากประเทศอังกฤษ นำมาจ่ายกระแสไฟฟ้าที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ใน พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2427 ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นการเริ่มต้นการไฟฟ้าในประเทศไทย

จากนั้นมา ประเทศไทยมีโรงไฟฟ้าเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยกระทรวงมหาดไทยเห็นว่า สุขาภิบาลที่มี ประชากรหนาแน่นควรมีไฟฟ้าใช้ โดยเฉพาะเมื่อหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เพื่อจัดสรรให้ ราษฎรในพื้นที่ต่างๆ ตามสุขาภิบาลอีกหลายแห่งเช่น ราชบุรี นครปฐม ปราจีนบุรี ภูเก็ต นครนายก ชลบุรี บ้านโป่ง จันทบุรี และเชียงใหม่ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงไฟฟ้าหลายแห่งถูกทำลาย ซึ่งแม้ว่า จะซ่อมแซมได้บ้าง แต่ก็ไม่สามารถจ่ายกระแสไฟฟ้าได้อย่างเพียงพอ รัฐบาลในขณะนั้นจึงได้มอบหมายให้ กรมชลประทานสำรวจแหล่งทรัพยากรพลังงานน้ำ และกรมทรัพยากรธรณีสำรวจถ่านหินซึ่งได้มีการ จัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบการผลิตไฟฟ้าตามลำดับ

การพัฒนาไฟฟ้าของไทย เริ่มเด่นชัดในช่วง พ.ศ.2504 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ รัฐบาล ได้จัดตั้งโรงไฟฟ้าทั้งในเขตพระนครและส่วนภูมิภาค เช่นการก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร เขื่อนลิกไนต์ในจังหวัดกระบี่ เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก และยังมีเขื่อนขนาด

เล็กสัมปทานของเอกชนอีกหลายแห่ง (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2564) ในช่วงเวลานั้น ประเทศไทยได้นำเอาแนวคิดเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจหลากหลายแขนง ทั้งในด้านเกษตรกรรม สหกรณ์ อุตสาหกรรม พลังงาน คมนาคม มหาดไทย การพาณิชย์ และการสาธารณสุข เพื่อตอบสนองการพัฒนา ตามกระแสโลกด้วย

โครงสร้างพื้นฐานด้านการไฟฟ้าจึงยิ่งได้รับความสำคัญมากขึ้น นำไปสู่การสร้างเขื่อนดินขนาดใหญ่ตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำน่านที่เดิมเรียกว่า เขื่อนผาช่อม ซึ่งต่อมาได้รับพระราชานุญาตให้อัญเชิญพระนามาภิไธยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ขนานนามว่า “เขื่อนสิริกิติ์” เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2511 ก่อสร้างขึ้นปิดกั้นแม่น้ำน่าน ณ บริเวณเขาผาช่อม ตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ห่างจากอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ประมาณ 58 กิโลเมตร การสร้างเขื่อนดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการดำรงชีวิตของคนในอำเภอท่าปลาเป็นอย่างมากที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันใหม่ อันแสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ที่จะปรับตัวอย่างชาญฉลาดและอดทน ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรได้รับการบันทึกไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ในขณะที่ทำการก่อสร้างเขื่อน ทางราชการได้ให้ความช่วยเหลือราษฎรที่จำต้องอพยพย้ายถิ่นก่อนหน้านั้น คือตั้งแต่ราวปี พ.ศ.2503 ซึ่งมีชาวจะสร้างเขื่อนที่อำเภอท่าปลา และต่อมาได้รับแจ้งให้อพยพเพราะน้ำจะท่วมตั้งแต่ตำบลท่าปลาขึ้นไปจนถึงตำบลจริม หาดล้า และท่าแฝก ในการสร้างเขื่อนนี้ หน่วยชลประทานได้พิจารณาชดเชยค่ารั้วถอนโยกย้าย ค่าไม้ผล ที่ดินให้กับทุกครัวเรือนที่ได้รับแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ

ที่ดินในเขตสุขาภิบาล ไร่ละ 1,200 บาท

ที่ดินนอกเขตสุขาภิบาล ไร่ละ 800 บาท

ตำบลหาดล้า ไร่ละ 600 บาท

ตำบลท่าแฝก ไร่ละ 500 บาท

ไม้ผลให้ผลแล้ว 25 บาท ยังไม่ให้ผล 12 บาท

หมากมีผล 10 บาท มะละกามีผล 3 บาท สับปะรด มีผล 3 บาท

ผู้อพยพได้รับจัดสรรที่ดินครอบครัวละ 15 ไร่ ในที่ดินจัดสรรจากการจับสลาก บางครอบครัวจึงได้ที่ดินที่แห้งแล้ง ลาดเชิงเขา เป็นดินลูกรัง พื้น้องบางครอบครัวต้องแยกจากกัน หากได้รับจัดสรรในที่ดินที่มีคนถือครองอยู่ก็จำเป็นต้องเจรจากันอย่างยากลำบาก แต่ความยากลำบากที่สุดคือการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค จากที่เคยอยู่ในพื้นที่ใกล้น้ำก็ต้องรอให้รถน้ำจากนิคมอุตสาหกรรมมาส่งทุก 2-3 วัน อีกความลำบากหนึ่งคือการขนย้ายเมืองที่ต้องเร่งรีบ สถานที่ที่สำคัญทางวัฒนธรรมและศาสนาจมอยู่ใต้น้ำ ทำให้ภูมิปัญญาต่างๆ จางหายไปรวมถึงการทำมาหากินต่างๆ ด้วย (สุริยันต์ ทองหนูเอียด, 2562)

ชาวท่าปลาที่มีชื่อขึ้นอยู่ในทะเบียนจับสลากได้รับสิทธิ์ที่ดิน 15 ไร่ โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 – 2515 ผู้อพยพทั้ง 4 ตำบลได้รับการบรรจุอยู่ในตำบลน้ำหมั้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2516 อำเภอท่าปลาจึงจัดรูปแบบการปกครองใหม่ออกเป็น 6 ตำบล ประกอบด้วยตำบลที่ไม่ได้อพยพ 2 ตำบล ได้แก่ตำบลน้ำหมั้นและผาเลือด ส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้นใหม่คือ ตำบลท่าปลา จริม หาดล้า และท่าแฝก ทำให้กลุ่มคนนี้มีรากเหง้าของประเพณีและวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นญาติพี่น้องกัน

ในครั้งนั้น กรมประชาสงเคราะห์ (เดิม) เป็นฝ่ายจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ราษฎร และได้กันพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้ใช้เป็นศูนย์ราชการอำเภอท่าปลา ต่อมาได้ปรับปรุงใหม่เป็นสุขาภิบาลท่าปลา เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2516 และได้แปลงฐานะจากสุขาภิบาลท่าปลา เป็นเทศบาลตำบลท่าปลา ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2542

แม้ว่าการแบ่งพื้นที่การปกครองจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ผู้คนที่อาศัยอยู่ล้วนเป็นกลุ่มชนกลุ่มเดียวกัน ด้วยอพยพย้ายถิ่นมาจากน่านและลาวตั้งแต่อดีต โดยพื้นที่ของอำเภอท่าปลาได้ถูกบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่สำคัญไว้ตั้งแต่สมัยล้านนา ดังที่ปรากฏในนิราศหลวงพระบาง (อ้างถึงใน ดนัย อุทัย, 2562) ตอนหนึ่งว่า

“...ขึ้นถึงฝั่งตั้งทัพอยู่กับท่า เรียกท่าหลาเข้าประเทศเขตเมืองน่าน
เป็นทุ่งกว้างทางดงพงพอนันต์ มีนายบ้านอนุรักษ์รักษาทำนาค...”

นอกจากนี้ ยังมีปรากฏในพงศาวดารน่านสมัยกรุงธนบุรีสืบเนื่องต่อมายังกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ กล่าวคือ ท่าปลา เป็นดินแดนสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีที่ราบสองฝั่งแม่น้ำน่าน มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือน มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยพรรณไม้ต่างๆ ที่มีค่า เช่น ไม้แดง ประดู่ ตะแบก ไม้สัก ฯลฯ มีแร่ธาตุอีกหลายชนิดซึ่งพบเห็นได้ทั่วไป และอุดมไปด้วยสัตว์ป่าหลายชนิด โดยในอดีต พระยามงคลวรายศหรือเจ้านานจันทโชติ เจ้าเมืองน่าน ที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้ถือเอาเมืองท่าปลาเป็นที่มั่นสำคัญในการวางรากฐานการปกครองให้เมืองน่าน จนกระทั่งการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ศูนย์กลาง นอกจากจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค การที่เมืองน่านเปลี่ยนสถานะเป็นจังหวัดน่าน ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มชนล้านนาตะวันออกกลุ่มเล็กๆ อีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่บนที่ราบสองฝั่งแม่น้ำน่านทางตอนใต้สุดของดินแดนล้านนาตะวันออก คือบริเวณแอ่งผาเลือด แอ่งท่าปลา-จริม และแอ่งหาดลำ-ท่าแฝก ที่เรียกตนเองว่า “คนไท-ยวนท่าปลา”

ขณะอยู่ในการปกครองของจังหวัดน่าน สิ่งที่สร้างความยากลำบากให้กับชาวท่าปลาคือการเดินทางติดต่อราชการ เนื่องจากต้องใช้เวลาเดินทางไป-กลับ จังหวัดน่าน-อำเภอท่าปลาประมาณครึ่งเดือน คือเดินทางไป 7 วัน กลับ 7 วัน แต่หากเดินทางมาตัวจังหวัดอุตรดิตถ์จะใช้เวลาเพียง 3 วันเท่านั้น นายอำเภอท่าปลาในขณะนั้นจึงได้มีการขอพระบรมราชานุญาตโอนอำเภอท่าปลาจากจังหวัดน่านมาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ (หนังสือขอพระบรมราชานุญาต 18-26 พฤษภาคม พ.ศ.2459 ร.6 ม.3.2/54 หจข.) ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเล็งเห็นความยากลำบากของชาวท่าปลา จึงมีพระบรมราชานุญาตโอนอำเภอท่าปลามาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 39 หน้า 54 วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2465)

ต่อมา ช่วงปีพ.ศ.2510 – 2514 ช่วงแรกของแนวคิดการพัฒนาประเทศอย่างเป็นทางการของรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อเนื่องด้วยจอมพลถนอม กิตติขจร จึงมีโครงการดำเนินการสร้าง

เขื่อนปิดกั้นลำน้ำน่าน เพื่อกักเก็บน้ำใช้ในการเกษตรและผลิตกระแสไฟฟ้า ส่งผลให้หน่วยงานรัฐต้องอพยพชาวท่าปลา 4 ตำบลออกจากพื้นที่เขื่อนน้ำท่วม ประกอบด้วย ตำบลท่าปลา ตำบลจริม ตำบลหาดล้า และตำบลท่าแฝก การอพยพของชาวท่าปลา 4 ตำบลเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2511 และสิ้นสุดลงราวปลายปี พ.ศ.2514 โดยเริ่มต้นที่ตำบลท่าปลา ตำบลจริม ตำบลหาดล้า และตำบลท่าแฝกเป็นตำบลสุดท้ายในขณะนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินโครงการพัฒนาลุ่มน้ำน่าน โดยการสร้างเขื่อนปิดกั้นลำน้ำน่านที่บ้านผาซอ อำเภوتاปลา ซึ่งในครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2514 และทรงประกอบพิธีเปิดเขื่อนเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2520

การก่อสร้างเขื่อนทำให้ชาวอำเภوتاปลาต้องอพยพย้ายถิ่นจำนวนมากดังที่กล่าวไปแล้ว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต กิจกรรมทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม และการทำมาหากิน หากแต่ยังให้ความร่วมมือกับโครงการการสร้างเขื่อนเป็นอย่างดี จึงเป็นที่น่าสนใจว่าชาวอำเภوتاปลาสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตและพัฒนาตนเองได้ด้วยภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างไร และสิ่งใดเป็นกลไกขับเคลื่อนให้การพัฒนาประสบผลสำเร็จดังกล่าวซึ่งมิได้เกิดจากทำงานของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงเท่านั้น เพราะเกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของเขื่อนและชุมชนเอง สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วเกิดจากความเข้าใจซึ่งกันและกันว่าทั้งหน่วยงานภาครัฐและชุมชนต้องเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขนี้ มิสามารถขึ้นมาในชั่วข้ามคืน หากแต่ต้องเกิดจากการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจมาตั้งแต่อดีตและส่งผลถึงปัจจุบัน ซึ่งหากได้ยากจากพื้นที่ที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากโครงการของภาครัฐแต่ยังคงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

การก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์นี้ได้ดำเนินการบนลุ่มน้ำน่านซึ่งได้ก่อให้เกิดคุณประโยชน์อย่างมหาศาลต่อการพัฒนาประเทศทั้งการผลิตไฟฟ้าและการชลประทานในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำน่าน ตั้งแต่จังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร นครสวรรค์ ซึ่งเป็นท้ายน้ำ สร้างอาชีพ สร้างรายได้จากการเกษตร การประมง และการท่องเที่ยว ฯลฯ การศึกษาเรื่องการพัฒนาในเขตพื้นที่ดังกล่าวจะทำให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของเขื่อนสิริกิติ์ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาพื้นที่ตลอดลุ่มน้ำน่านนี้ จะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “ผลิตไฟฟ้าเพื่อความมั่นคง ยั่งยืนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม Smart Energy for Sustainability” (แผนปฏิบัติการเขื่อนสิริกิติ์ 2564, 2564) ซึ่งก่อให้เกิดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อชุมชนมากมาย อาทิ

1. การดูแลผู้อพยพจากการสร้างเขื่อน ทั้งในเรื่องน้ำดื่ม การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสนับสนุนด้านการศึกษา การสนับสนุนน้ำอุปโภคบริโภค
2. การช่วยเหลือชุมชนต้นน้ำ ด้านค่าใช้จ่ายในการปลูกและรักษาป่าต้นน้ำ
3. การช่วยเหลือชุมชนท้ายน้ำ (ตั้งแต่ตำบลผาจุกลงไปถึงเขื่อนเจ้าพระยา) โดยไม่ระบายน้ำให้เกิดความเสียหายให้กับชุมชน ส่งเสริมการเลี้ยงปลาในกระชัง

4. คู่มือชุมชนบริเวณโดยรอบเขื่อน โดยมีส่วนร่วมการพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน

กิจกรรมของเขื่อนสิริกิติ์ดังกล่าวนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือ Sustainable Development ที่มีความหมายตามที่องค์การสหประชาชาติได้ให้ไว้คือ วิธีการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง (Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากภารกิจของเขื่อนสิริกิติ์ที่ผ่านมาจะพบว่า สามารถตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ได้หลายประการ กล่าวคือ เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน เป้าหมายที่ 2 ขจัดความอดอยากและสร้างความมั่นคงทางอาหาร เป้าหมายที่ 3 ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคน เป้าหมายที่ 4 ส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ เป้าหมายที่ 6 จัดการน้ำอย่างยั่งยืนและพร้อมใช้สำหรับทุกคน เป้าหมายที่ 7 ให้ทุกคนเข้าถึงพลังงานที่ยั่งยืนได้ตามกำลังของตน เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 12 สร้างรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสันติภาพและการเข้าถึงระบบยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน และ เป้าหมายที่ 17 สร้างความร่วมมือระดับสากลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากที่ผ่านมามองเห็นได้ว่า การดำเนินงานของเขื่อนสิริกิติ์นั้น สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างความร่วมมือพัฒนา ซึ่งมีได้เกิดขึ้นกับพื้นที่รอบเขื่อนคือที่อำเภอท่าปลาเท่านั้น ยังส่งผลกระทบต่อกลุ่มน้ำน่านอีกด้วย หากแต่ยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาในอนาคต ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงเห็นว่า การศึกษาวิถีชีวิตที่มีสายสัมพันธ์โยงใยกันระหว่างผู้คนในอำเภอท่าปลาและเขื่อนสิริกิติ์ จะเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวที่ตีงามของสายน้ำแห่งชีวิตสายนี้ที่ทอดผ่านไปถึง 5 จังหวัด ไหลผ่านชีวิตผู้คนนับแสนนับล้านที่ได้รับประโยชน์จากเขื่อนแห่งนี้ เพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันของประชาชนชาวไทย อันจะเกิดเป็นความรักสามัคคีเพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศให้มั่นคงและยั่งยืนสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
- 1.2.1 เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน และเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบัน
- 1.2.3 เพื่อนำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิติ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.3 เป้าหมายของการวิจัย

การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักของประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำน่านที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อันเกิดจากการทำงานร่วมมือกันของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมเพื่อเป้าหมายร่วมกันคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

1.4 ประโยชน์ของการวิจัย

1. ประโยชน์ในเชิงการนำไปใช้เพื่อพัฒนา

1.1 ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนรอบเขื่อนสิริกิติ์ ได้ทราบถึงสถานการณ์ วิถีชีวิต การทำมาหากิน ความต้องการการพัฒนาของชุมชนท่าปลา เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือวางแผนดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำได้จริงเพื่อประโยชน์ของชุมชนต่อไป

1.2 ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มน่านาน ทั้งเขื่อนสิริกิติ์ หน่วยงานของรัฐอื่นๆในพื้นที่ ภาคเอกชนในพื้นที่ และชุมชนตลอดกลุ่มน่านาน ได้ทราบถึงความสำเร็จของการทำงานร่วมกันที่ผ่านมา แนวทาง วิธีการการรักษาความสัมพันธ์อันจะนำไปสู่ความร่วมมือเรื่องอื่นต่อไปในอนาคต

2. ประโยชน์ในเชิงวิชาการ

2.1 ชุมชนอำเภอท่าปลา ได้ทราบประวัติศาสตร์ของตนเองทั้งในมิติของเรื่องราวที่ผ่านมาจากอดีต ผลที่ได้รับจากประวัติศาสตร์เหล่านั้น ได้รับรู้ถึงความคิด ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและปราชญ์ในพื้นที่ที่จะสามารถทำมาหากินและดำรงชีวิตต่อไปได้เป็นอย่างดี

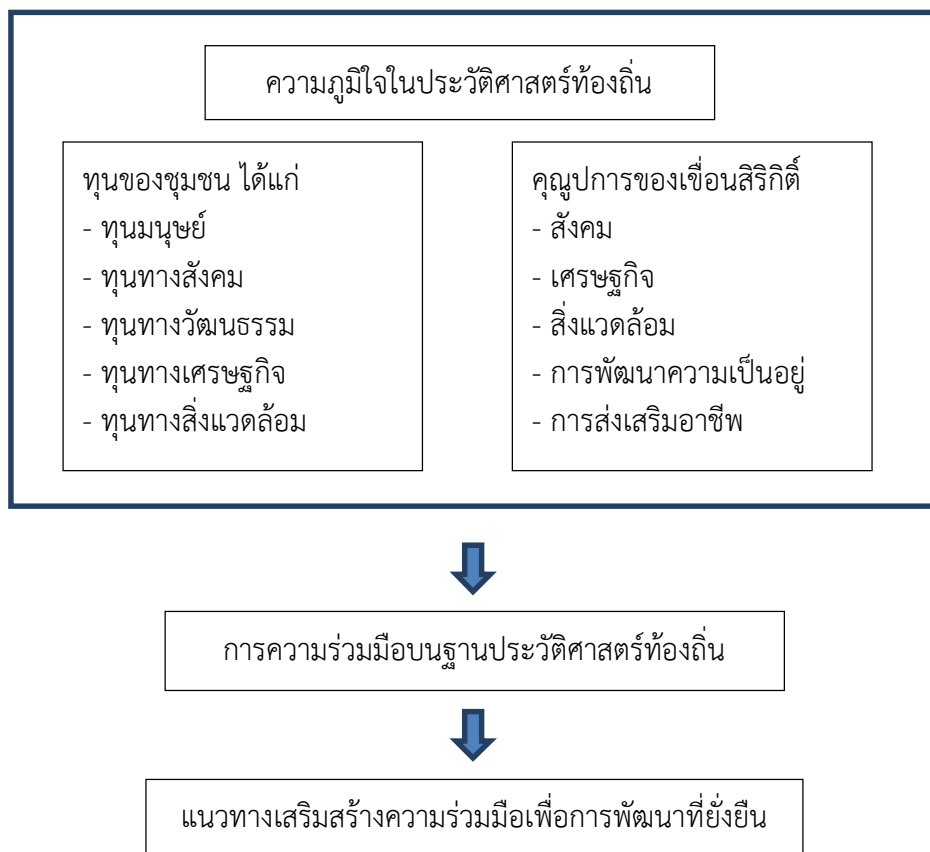
2.2 นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากคนรุ่นก่อนและคนรุ่นปัจจุบันในเชิงลึกเพื่อนำมาถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังให้ได้ร่วมภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

2.3 นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชน ได้ทราบถึงความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์ต่อการรับรู้ของคนในท้องถิ่นว่า สิ่งใดมีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาเป็นประเด็นในการพัฒนาตามความต้องการของชุมชนต่อไป

1.5 ขอบเขตและข้อจำกัด

ขอบเขตของแนวคิด/ทฤษฎีและตัวแปรที่จะศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Action Research) ที่ประกอบด้วยวิธีการและแนวคิดทฤษฎีเพื่ออธิบายและตีความที่จะประเมินความจริง เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ภายใต้บริบททางสังคมแต่ละยุคสมัย รวมถึงความสัมพันธ์เชิงวิพากษ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ขึ้นกับ “ทุน” ที่ชุมชนมีอยู่ ร่วมกับการสร้างความสัมพันธ์กับส่วนงานภายนอก ทั้งนี้ เป้าหมายของโครงการวิจัยนี้ คือ การนำเสนอแนวทางเพื่อให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือระหว่างชุมชนและเขื่อนสิริกิติ์ ที่ต่างต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นความผูกพันร่วมกันมาแต่อดีต และร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยชุมชนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำน่าน ได้แก่จังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร และนครสวรรค์ โดยคัดเลือกชุมชนตัวแทนของจังหวัดต่างๆ ในพื้นที่ดังกล่าวเพื่อทำการศึกษา การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical research) ประกอบด้วย **สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)** ของนักวิจัยที่มีได้เป็นคนในชุมชน (นักวิจัยในโครงการนี้ประกอบด้วยนักวิจัยจากสถาบันการศึกษาในกรุงเทพมหานคร นักวิจัยอิสระจากจังหวัดต่างๆ และนักวิจัยในพื้นที่อำเภอท่าปลา) เพื่อให้เห็นบริบทความเป็นอยู่ การทำงานร่วมกันระหว่างเขื่อนสิริกิติ์และชุมชน เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ผสมผสานกับ**การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)** ประชาชนจาก 7 ตำบลในอำเภอท่าปลา และ 1 ตำบลจากอำเภอท่าแฉก ด้วยแต่เดิมสังกัดอำเภอท่าปลาเช่นกัน จึงมีรากเหง้าประวัติศาสตร์ บรรพบุรุษ ประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งมีด้วยกัน 2 กลุ่มคือ 1) คนในชุมชนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี อยู่ร่วมในสถานการณ์การก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์และ 2) คนในชุมชนที่อายุระหว่าง 20-60 ปีที่อาศัยและประกอบอาชีพทางการเกษตร ประมง ฯลฯ ซึ่งได้รับประโยชน์จากเขื่อนสิริกิติ์ เพื่อให้ได้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างเขื่อนสิริกิติ์กับชุมชนตั้งแต่

อดีต ปัจจุบัน และเป้าหมายที่จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ผู้ใช้น้ำที่ได้ทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์ในการประกอบอาชีพ อาทิ การเกษตรและการประมง ผู้นำกลุ่มชุมชน ในพื้นที่ 5 จังหวัดตลอดลุ่มน้ำน่าน ได้แก่ จังหวัดน่าน (ต้นน้ำ) จังหวัดอุตรดิตถ์ (กลางน้ำ) จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร และนครสวรรค์ (ท้ายน้ำ) เพื่อให้เข้าใจบริบทวิถีชีวิตของคนในลุ่มน้ำที่อาจมีความแตกต่างกันระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ รวมถึงได้เห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันในอนาคต

จากนั้นนำผลที่ได้จากการมาวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีเพื่ออธิบายและตีความที่จะประเมินความเป็นจริงที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ภายใต้บริบททางสังคมลุ่มน้ำน่าน รวมถึงความสัมพันธ์เชิงวิพากษ์ของชุมชนกับเขื่อนสิริกิติ์ โดยพิจารณา “ทุน” ต่างๆ ที่ชุมชนมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมในตัว ของบุคคล สถานที่ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม จารีตประเพณี ฯลฯ ซึ่งสัมพันธ์กับการดำเนินงานของเขื่อนสิริกิติ์ และจะนำผลการวิเคราะห์สะท้อนกลับไปยังเขื่อนสิริกิติ์เสมือนเป็นการแลกเปลี่ยนมุมมอง แนวคิดและแสวงหาทิศทางการพัฒนา โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้แทนชุมชนในลุ่มน้ำ ผู้บริหารหรือผู้แทนจากเขื่อนสิริกิติ์ หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเช่นนายอำเภอ กรมชลประทาน กรมป่าไม้ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการวิจัยคือ การนำเสนอแนวทางเพื่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันระหว่างชุมชนลุ่มน้ำน่านโดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ซึ่งเป็นพื้นที่ของเขื่อนและประชาชนได้รับผลกระทบจำนวนมากกับเขื่อนสิริกิติ์ ที่ต่างต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นความผูกพันร่วมกันมาแต่อดีต และร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ขอบเขตด้านประชากร/ ผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) จากชุมชนลุ่มน้ำน่าน 5 จังหวัด คือจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร และนครสวรรค์ หากแต่ให้ความสำคัญกับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขื่อนสิริกิติ์มากกว่าที่อื่น การวิจัยครั้งนี้ จึงแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่มคือ ชุมชนจากพื้นที่ 5 จังหวัดและ บุคลากรของเขื่อนสิริกิติ์ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนา การวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยนักวิจัยที่มาจากสถาบันการศึกษาในกรุงเทพมหานคร นักวิจัยอิสระ นักวิจัยในพื้นที่อำเภอท่าปลา และมีผู้ช่วยวิจัยในพื้นที่คือคุณครูจากโรงเรียนใน 7 ตำบลของอำเภอท่าปลา ที่จะเป็นผู้ร่วมเก็บข้อมูลเชิงลึก หากแต่ด้วยคุณครูส่วนหนึ่งมิได้เป็นคนในพื้นที่ แต่เป็นข้าราชการครูที่บรรจุทำงานในอำเภอท่าปลา จึงไม่สามารถสื่อสารกับคนในชุมชนที่มีความรู้และสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ ดีแต่เป็นคนชาติพันธุ์ จะใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร การวิจัยนี้ จึงออกแบบให้คุณครูแต่ละตำบลเป็นผู้ คัดเลือกนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต้นต้น/ปลาย หรือนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ที่เป็น คนพื้นถิ่นเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบบันทึกให้ โดยคุณครูจะนำมารวบรวมเสนอต่อกลุ่มนักวิจัยอีกครั้ง ซึ่ง กำหนดไว้ว่า แต่ละตำบลจะประกอบด้วยคุณครู 2 คน และนักเรียน/นักศึกษา 5 คน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึกชุมชนอำเภอท่าปลาเพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้น้ำจาก 5 ชุมชนตลอดลำน้ำน่าน ได้แก่จังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ (อำเภออื่นที่ทำงานร่วมกับเขื่อนนอเหนือจากอำเภอท่าปลาซึ่งเป็นที่ตั้งของเขื่อนสิริกิติ์) พิษณุโลก พิษณุโลก และนครสวรรค์ เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัจจัย เงื่อนไข และประโยชน์ที่ได้รับจากเขื่อนสิริกิติ์ มีรายละเอียด ดังนี้

1.ชุมชนในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าปลา ตำบลหาดลำ ตำบลผาเลือด ตำบลจรม ตำบลน้ำหมัน ตำบลนางพญา และตำบลร่วมจิต และ 1 ตำบลจากอำเภอน้ำปาดคือ ตำบลท่าแฝก ด้วยแต่เดิมสังกัดอำเภอท่าปลาเช่นกัน จึงมีรากเหง้าประวัติศาสตร์ บรรพบุรุษ ประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกันแต่ละตำบลจะมีผู้ให้ข้อมูลตำบลละประมาณ 10 คน ประกอบด้วย 1) คนในชุมชนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การสร้างเขื่อนสิริกิติ์เมื่อ 50 ปีก่อน จะเป็นผู้ที่รับรู้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต สามารถถ่ายทอดแบบมุขปาฐะได้ อาจจะเป็นชาติพันธุ์ หรือคนไทยที่อยู่ในพื้นที่ และ 2) คนในชุมชนที่มีอายุระหว่าง 20-60 ปี หลากหลายช่วงอายุ หลายอาชีพ อาจเป็นคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นในมิติของสังคม เศรษฐกิจ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน การบริหารจัดการน้ำ ฯลฯ เคย/กำลังทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์เพื่อการพัฒนา และเห็นการเปลี่ยนแปลงมาตลอดระยะเวลามากกว่า 10 ปี โดยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจากการลงพื้นที่ในช่วงแรกพบว่า คนกลุ่มแรกที่มีผู้รู้ ประชาชนชุมชนส่วนหนึ่งจะเป็นคนในพื้นที่ที่มาจากหลากหลายชาติพันธุ์และไม่ได้พูดภาษาไทยภาคกลางมากนัก อีกทั้งไม่คุ้นเคยกับการคุยกับคนนอกพื้นที่ คณะวิจัยจึงได้ให้คุณครูในโรงเรียนจาก 8 ตำบลเป็นผู้ช่วยวิจัยเก็บข้อมูล มีหน้าที่จัดหานักเรียนระดับมัธยมศึกษา หรือระดับ ปวช. ซึ่งเป็นลูกหลานของคนในพื้นที่เป็นผู้สัมภาษณ์และให้บันทึกตามแบบบันทึกที่กำหนดอันประกอบด้วย ประเด็นด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ในช่วงการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ และการพัฒนาพื้นที่เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จสิ้นแล้วจนถึงปัจจุบัน จากนั้น คุณครูจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลที่ได้ จัดทำเป็นเอกสารเพื่อนำเสนอต่อไป คณะวิจัยเห็นว่า การดำเนินงานดังกล่าว จะเป็นประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ อีกทั้ง เป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ความรักต่อท้องถิ่นของเยาวชนในพื้นที่ การสร้างความสนิทสนมกับผู้ใหญ่ในชุมชนอันซึ่งเชื่อว่าจะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในอนาคตด้วย และจากการสอบถามคุณครูก่อนเริ่มการวิจัย ทำให้คณะวิทยทราบ ว่า นักเรียนกลุ่มนี้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนผ่านหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนเป็นปกติอยู่แล้ว หากแต่เป็นการเรียนรู้จากการบอกเล่าของคุณครู หรือผู้ใหญ่ในพื้นที่บางคน ไม่เคยรับฟังข้อมูลจากคนทั่วไปแล้วบันทึกหรือเก็บข้อมูลในลักษณะของการวิจัยเช่นนี้มาก่อน ทั้งนี้ โครงการวิจัยมีคำตอบแทนให้นักเรียน/นักศึกษาที่เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ตามสมควร

นอกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกชุมชนในอำเภอท่าปลาแล้ว ยังมีการสัมภาษณ์ชุมชนอื่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่ได้ทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์ โดยเฉพาะในเรื่องการเกษตรและการประมงในอำเภออื่น เพื่อทราบถึงสถานการณ์ ปัจจัย เงื่อนไข อุปสรรคและแนวทางการทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในอนาคต

2. ชุมชนในอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งต้นน้ำของกลุ่มน้ำน่าน ประกอบด้วยกลุ่มปราชญ์ชุมชนที่มีรับรู้สถานการณ์การสร้างเขื่อนสิริกิติ์ และผลกระทบต่อผู้คนในพื้นที่ รวมถึงผู้ใช้น้ำที่ได้ทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์ในปัจจุบัน และคณะกรรมการกลุ่มน้ำของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
3. ชุมชนในอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ในพื้นที่ที่เป็นปลายน้ำอันได้รับผลจากกิจกรรมของเขื่อนสิริกิติ์ ประกอบด้วยผู้ใช้น้ำที่ทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์ และคณะกรรมการกลุ่มน้ำของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
4. ชุมชนในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ในพื้นที่ที่เป็นปลายน้ำอันได้รับผลจากกิจกรรมของเขื่อนสิริกิติ์ ประกอบด้วยผู้ใช้น้ำที่ทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์ และคณะกรรมการกลุ่มน้ำของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
5. ชุมชนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ในพื้นที่ที่เป็นปลายน้ำอันได้รับผลจากกิจกรรมของเขื่อนสิริกิติ์ ประกอบด้วยผู้ใช้น้ำที่ทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์ และคณะกรรมการกลุ่มน้ำของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

กลุ่มที่ 2 การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารของเขื่อน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องและผู้แทนชุมชนกลุ่มน้ำน่าน เพื่อนำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิติ์ที่มีผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์วิถีชีวิตท่าปลา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจร่วมกันถึงสภาพ ปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมาพร้อมทั้งแสวงหาแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนกลุ่มน้ำน่านต่อไปในอนาคต ผู้ร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อรับฟังผลการศึกษาและเสนอให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ต่อไปได้แก่ บุคลากรผู้ทำงานด้านการพัฒนาที่เขื่อนสิริกิติ์ อาทิ ผู้อำนวยการเขื่อนสิริกิติ์ รองผู้อำนวยการเขื่อนสิริกิติ์ เจ้าหน้าที่นโยบายและแผนเขื่อนสิริกิติ์ เจ้าหน้าที่ของเขื่อนที่รับผิดชอบเรื่องการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำ บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เช่นสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ กรมชลประทาน กรมป่าไม้ กรมการพัฒนาชุมชน และชมรมคนรักป่าต้นน้ำ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยในพื้นที่หรือผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชน รวมจำนวนอย่างน้อย 7 คน

1.6 นิยามคำศัพท์

มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หมายถึง การศึกษาข้อมูลของท้องถิ่นถึงสิ่งที่ผ่านมาเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของตัวตนในท้องถิ่น เรียนรู้รากเหง้าของตนเองและเกิดสำนึกร่วมของคนในชุมชน เพื่อสืบสานและถ่ายทอดไปยังคนรุ่นด้วยความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตนเองและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาของเขื่อนสิริกิติ์ตามวิสัยทัศน์ที่ว่า ผลิตไฟฟ้าเพื่อความมั่นคง ยั่งยืนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable development Goals)

ลุ่มน้ำน่าน หมายถึงพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำน่านทั้งในด้านการเกษตร การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การคมนาคม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต แบ่งออกเป็น 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำ (จังหวัดน่าน) พื้นที่กลางน้ำ (จังหวัดอุตรดิตถ์) และพื้นที่ปลายน้ำ (จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร และจังหวัดนครสวรรค์)

ยุววิจัย หมายถึงนักเรียนระดับมัธยมปลาย และนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา (ปวช.) ที่สนใจเรื่องราวของท้องถิ่น เข้ารับการฝึกฝนให้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ในชุมชนและนำเสนอเป็นเรียงความของตนเอง

บทที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารอ้างอิง

งานวิจัยเรื่องนี้ มีเป้าหมายที่สำคัญคือทำให้คนในอำเภอท่าปลาได้รับรู้และตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางการสร้างสายสัมพันธ์ของชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่านซึ่งได้รับคุณูปการจากเขื่อนสิริกิติ์ในหลากหลายมิติ โดยแบ่งออกเป็น 3 พื้นที่ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำ (จังหวัดน่าน) พื้นที่กลางน้ำ (จังหวัดอุตรดิตถ์) และพื้นที่ปลายน้ำ (จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร และจังหวัดนครสวรรค์) ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างกัน ในบทนี้ จะเป็นการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทลุ่มน้ำน่าน

- 1.1 ลุ่มน้ำน่านและลุ่มน้ำสาขา
- 1.2 สภาพภูมิอากาศ
- 1.3 ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตอนที่ 2 เขื่อนสิริกิติ์กับการพัฒนาที่ยั่งยืน

- 2.1 บริบทของเขื่อนสิริกิติ์
- 2.2 นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเขื่อนสิริกิติ์
- 2.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.4 เขื่อนสิริกิติ์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตอนที่ 3 การวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

- 3.1 ความสำคัญและความหมายของการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- 3.2 วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 งานวิจัยด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- 4.2 งานวิจัยด้านการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทลุ่มน้ำน่าน

ลุ่มน้ำน่าน เป็นหนึ่งในลุ่มน้ำหลักของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ของลุ่มน้ำประมาณ 34,908 ตารางกิโลเมตรหรือ 21,817,569 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.75 ของพื้นที่ทั้งประเทศ และถือว่าเป็นลุ่มน้ำที่ครอบคลุมพื้นที่มากที่สุดในภาคเหนือ สภาพภูมิประเทศมีลักษณะเรียวยาวในแนวเหนือ-ใต้ มีแม่น้ำน่านเป็นแม่น้ำสายหลัก ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากดอยภูแว ในทิวเขาหลวงพระบาง ไหลผ่านอำเภอทุ่งช้าง เชียงกลาง ปัว ท่าวังผา จากนั้นไหลผ่านที่ราบระหว่างหุบเขาในเขตอำเภอเมือง เวียงสา นาน้อยและนาหมื่น ก่อนจะไหลผ่านเทือกเขาสลับซับซ้อน สู่จังหวัดอุตรดิตถ์ ณ เขื่อนสิริกิติ์ และไหลสู่อำเภอท่าปลา เมื่อเริ่มเข้าสู่อำเภอท่าปลา ภูมิประเทศก็จะเป็นทุ่งราบขนาดใหญ่ ไหลผ่าน อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ เมืองพิชัย อำเภอพรหมพิราม อำเภอเมืองพิษณุโลก ผ่านจังหวัดพิจิตร แล้วบรรจบกับ

แม่น้ำยมที่ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แม่น้ำน่านมีความยาวรวม 740 กิโลเมตร (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), 2555)

1.1 กลุ่มน้ำน่านและลุ่มน้ำสาขา

ลุ่มน้ำน่าน มีพื้นที่ครอบคลุมมากที่สุดในภาคเหนือ คือ มีพื้นที่รวม 21,817,567 ไร่ โดยมี แม่น้ำน่าน และแม่น้ำสาขา รวมกันเป็นลุ่มน้ำต่าง ๆ ได้ 16 สาขา ในการวิจัยครั้งนี้จะแบ่งช่วงลุ่มน้ำ ออกเป็น 3 ช่วงได้แก่พื้นที่ต้นน้ำ (จังหวัดน่าน) พื้นที่กลางน้ำ (จังหวัดอุตรดิตถ์) และพื้นที่ปลายน้ำ (จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร และจังหวัดนครสวรรค์) ดังนี้

1.1.1 กลุ่มลุ่มน้ำในพื้นที่ต้นน้ำ

ในจังหวัดน่านประกอบด้วยลุ่มน้ำน่าน และลุ่มน้ำสาขาย่อย มีพื้นที่ตอนบนของจังหวัดเป็น พื้นที่ภูเขาสูง มีที่ราบสำหรับเพาะปลูกเป็นที่ราบแคบ ๆ ริมแม่น้ำน่าน และแม่น้ำสาขา ส่วนตอนกลาง และตอนล่างของจังหวัด เป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวม 8,205,407 ไร่ สามารถแบ่งเป็นลุ่มน้ำต่าง ๆ ได้ดังนี้

1) ลุ่มน้ำต้นกำเนิดของแม่น้ำน่านอยู่ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอทุ่งช้าง อำเภอท่าวังผา อำเภอป่อเกลือ อำเภอสองแคว อำเภอเชียงดาว และอำเภอบัว จังหวัดน่าน ครอบคลุมพื้นที่ กว่า 1,388,638 ไร่ สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง ลาดชัน ลดหลั่นเป็นเนินสูง พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ทางการเกษตรกรรมของจังหวัดน่าน

2) ลุ่มน้ำน่านบริเวณตอนบนของจังหวัดน่าน นับลงมาจากอำเภอท่าวังผา อำเภอบัว อำเภอเมืองน่าน อำเภอสันติสุข อำเภอภูเพียง และ อำเภอเวียงสา ช่วงตอนบนของลุ่มน้ำช่วงนี้ เป็น ภูเขาสูง ในช่วงตอนล่างของลุ่มน้ำจะเป็นพื้นที่ราบตามแนวแม่น้ำ ครอบคลุมพื้นที่ 961,513 ไร่

3) ลุ่มน้ำน่านบริเวณตอนล่างของจังหวัดน่าน เป็นลุ่มน้ำน่านนับตั้งแต่อำเภอเมืองน่านลง มา ผ่านอำเภอเวียงสา อำเภอนาน้อย อำเภอนาหมื่น ไหล่อย่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่จะเป็นภูเขาสูงจะเป็นพื้นที่ราบบ้างเล็กน้อยตามแนวลำน้ำสายหลักเป็น ที่ตั้งอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ ครอบคลุมพื้นที่ 2,106,850 ไร่

4) ลุ่มน้ำสาขาน้ำยาวเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำทางทิศตะวันตกของแม่น้ำน่าน ประกอบด้วยลำ น้ำยาว ลำน้ำยอด และ ลำน้ำริม รวมกันเป็นห้วยน้ำยาว มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน ไหล ผ่าน อำเภอสองแคว และอำเภอท่าวังผา ก่อนที่จะรวมกับแม่น้ำน่าน ที่ อำเภอท่าวังผา มีพื้นที่ 490,825 ไร่

5) ลุ่มน้ำสาขาน้ำยาว เป็นลุ่มน้ำสาขาที่อยู่ตอนบนของลุ่มน้ำน่าน ครอบคลุมพื้นที่ 373,606 ไร่ จะอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำน่าน ครอบคลุมพื้นที่อำเภอสันติสุข และอำเภอบัว จังหวัด น่าน สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงประมาณ 1,100-1,200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปาน กลาง ประกอบด้วย ลำน้ำสายสำคัญ คือ น้ำยาว และห้วยข้าวหลาม สภาพพื้นที่จะเป็นภูเขาสูงช่วง ตอนบนพื้นที่ลุ่มน้ำ ทำให้มีพื้นที่ราบตามแนวห้วยน้ำยาว ใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตรกรรม

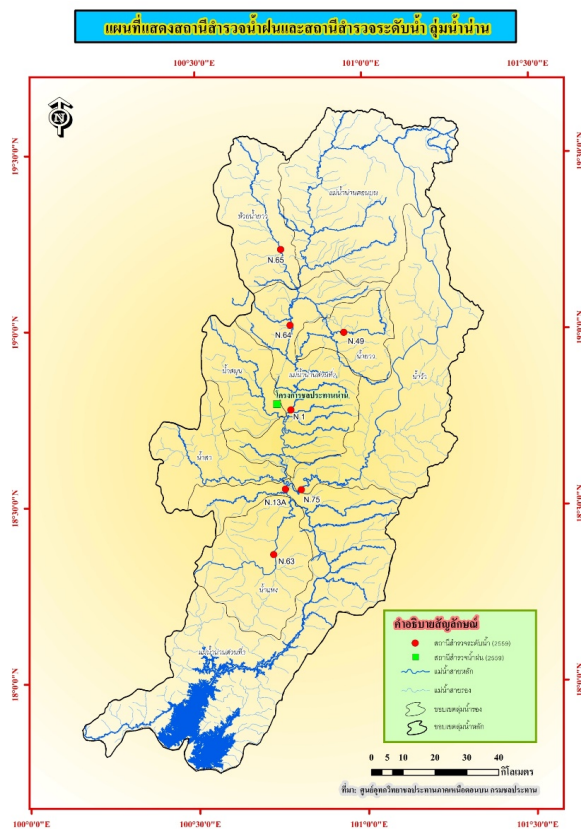
6) ลุ่มน้ำสาขาน้ำสมุน เป็นลุ่มน้ำสาขาที่เกิดจากแม่น้ำสมุน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก ของ อำเภอเมืองน่าน ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่จะเป็นภูเขา สูง และมีพื้นที่การเกษตรกรรมผืนเล็กๆ ตามแนวน้ำสมุน ครอบคลุมพื้นที่ 366,875 ไร่

7) ลุ่มน้ำสาขาน้ำสา เป็นลุ่มน้ำสาขาที่เป็นต้นกำเนิดของน้ำสา ครอบคลุมพื้นที่อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน เป็น ซึ่งมีต้นน้ำเกิดจากสันปันน้ำแบ่งเขตระหว่างอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน และ

อำเภอสอง จังหวัดแพร่ สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงความสูงประมาณ 700-1,300 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพื้นที่เกษตรขนาดใหญ่ ในช่วงปลายแม่น้ำสา พื้นที่ครอบคลุม 488,019 ไร่

8) กลุ่มน้ำสาขาน้ำว่า เป็นกลุ่มน้ำสาขาที่แม่น้ำว่า ไหลผ่าน อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดน่าน ครอบคลุมพื้นที่อำเภอป่อเกือ อำเภอสันติสุข อำเภอแม่จริม และอำเภอเวียงสา จ.น่าน สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาลาดชัน มีพื้นที่การเกษตรกรรมเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ ครอบคลุมพื้นที่ 1,375,356 ไร่

9) กลุ่มน้ำสาขาน้ำแหง เป็นกลุ่มน้ำสาขา ซึ่งมีต้นน้ำเกิดจากสันปันน้ำบ้านขุนสถาน อยู่เขตอำเภอนาน้อย และไหลลงสู่แม่น้ำน่าน ในอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาลาดชัน พื้นที่เกษตรกรรมมีเพียงเล็กน้อยตามที่ราบช่องเขา มีพื้นที่ ครอบคลุม 653,725 ไร่

ที่มา : สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), 2561

1.1.2 กลุ่มน้ำในพื้นที่กลางน้ำ

กลุ่มน้ำสาขา ของแม่น้ำน่านตอนกลาง ครอบคลุมพื้นที่ จ.อุตรดิตถ์ นับจากพื้นที่ได้เขื่อนสิริกิติ์ ลงมา มีพื้นที่ รวม 3,999,863 ไร่ จะประกอบด้วย 3 กลุ่มน้ำ ได้แก่

1) กลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำน่านส่วนที่ 4 มีพื้นที่ 1,679,944 ไร่ เป็นกลุ่มน้ำสาขาที่อยู่ตอนกลาง เป็นสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาลาดชันบ้างเล็กน้อยบริเวณต้นน้ำ โดยนับจากหลังเขื่อนสิริกิติ์ ผ่าน

จังหวัดอุดรดิตถ์ ตั้งแต่อำเภอท่าปลา อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ อำเภอลับแล อำเภอดรอน อำเภอพิชัย ไหลเข้าอำเภอพรมพิราม อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

2) กลุ่มน้ำสาขาน้ำป่าตเป็นกลุ่มน้ำสาขาที่เป็นต้นกำเนิดของน้ำป่าตตามแนวสันปันน้ำแบ่งเขตประเทศไทย-ลาว ความสูงประมาณ 900 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ครอบคลุมพื้นที่ในเขตจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ อำเภอบ้านโคก อำเภอพากทำ และอำเภอน้ำป่าต โดยมีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาลาดชัน และมีพื้นที่การเกษตรกรรมบริเวณปลายน้ำ บริเวณอำเภอน้ำป่าต จังหวัดพิษณุโลก พื้นที่ประมาณ 1,521,056 ไร่

3) กลุ่มน้ำสาขาคลองตรอน เป็นกลุ่มน้ำสาขาที่มีต้นกำเนิดของคลองตรอน ซึ่งเกิดจากเทือกเขาภูเมียง ซึ่งมีความสูงประมาณ 1,200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพพื้นที่ เป็นภูเขาสูงและมีพื้นที่ราบตามแนวห้วยน้ำยาว กลุ่มน้ำนี้อยู่ในจังหวัดอุดรดิตถ์ ครอบคลุมอำเภอน้ำป่าต อำเภอดงแสงชัน ไหลรวมกับแม่น้ำน่าน ณ อำเภอดรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ มีพื้นที่ ประมาณ 798,863 ไร่

1.1.3 กลุ่มน้ำในพื้นที่ปลายน้ำ

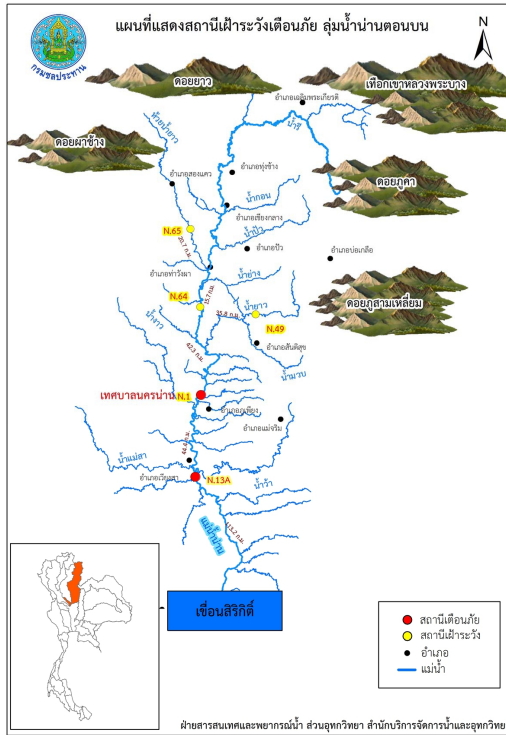
กลุ่มน้ำสาขา ของแม่น้ำน่านตอนล่าง นับจากกลุ่มน้ำในจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร และจังหวัดนครสวรรค์ เป็นพื้นที่ราบขนาดใหญ่ ก่อนแม่น้ำน่านจะไปรวมกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีพื้นที่รวม 9,612,301 ไร่ ประกอบไปด้วย 4 กลุ่มน้ำสาขา ดังนี้

1) กลุ่มน้ำสาขาน้ำแควน้อย กลุ่มน้ำสาขาน้ำแควน้อย มีพื้นที่ 2,765,531 ไร่ เป็นกลุ่มน้ำสาขาที่อยู่ตอนล่าง โดยเป็นน้ำแควน้อยซึ่งเกิดจากภูหนองซึ่งมีความสูง 1,200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นที่ตั้งอ่างเก็บน้ำแควน้อย ครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้แก่อำเภอชาติตระการ อำเภอนครไทย อำเภอพรมพิราม อำเภอวังทอง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ อำเภอดงแสงชัน และอำเภอพิชัย

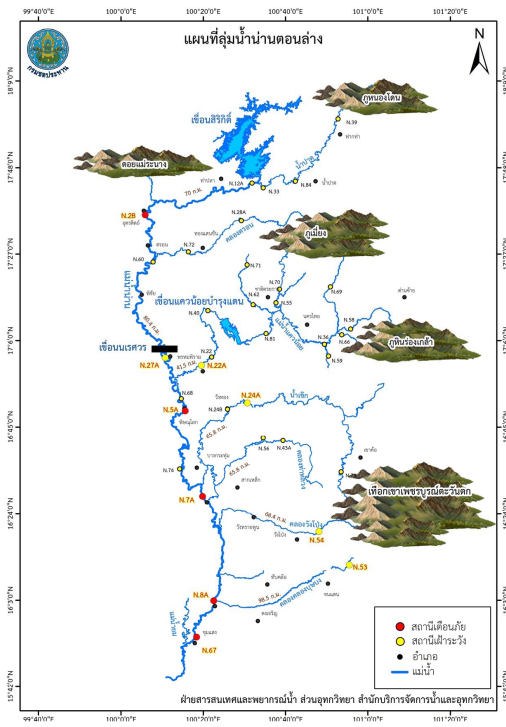
2) กลุ่มน้ำสาขาน้ำภาค เป็นกลุ่มน้ำสาขาที่อยู่ตอนล่างของกลุ่มน้ำอยู่ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ที่อำเภอนครไทย และอำเภอชาติตระการ ต้นน้ำภาค เกิดจากแนวสันปันน้ำชายแดน ไทย-ลาว ความสูง 1,600 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง น้ำภาคไหลลงแม่น้ำแควน้อย มีพื้นที่ประมาณ 620,769 ไร่

3) กลุ่มน้ำสาขาน้ำวังทอง หรือลำน้ำเข็ก ซึ่งเกิดจากสันปันน้ำกับห้วยน้ำหมันในเขตอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นแนวแบ่งเขตจังหวัดพิษณุโลก กับจังหวัดเพชรบูรณ์ ช่วงต้นน้ำเป็นช่องเขาแคบสูงชัน เมื่อไหลผ่านอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เรียกว่าแม่น้ำวังทอง เมื่อเข้าเขตอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เรียกว่า คลองวังทอง และไหลลงสู่แม่น้ำน่านในเขตอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร มีพื้นที่ราบบริเวณปลายน้ำ โดยมีพื้นที่ประมาณ 1,238,063 ไร่

4) กลุ่มน้ำสาขาน้ำน่านตอนล่าง เป็นพื้นที่กลุ่มน้ำสาขาหลักและถือว่าเป็นกลุ่มน้ำปลายน้ำที่อยู่ล่างสุด ก่อนจะรวมกับแม่น้ำยมที่ ตำบลเกยไชย อำเภอดงแสง จังหวัดนครสวรรค์ และรวมกับแม่น้ำปิง ที่ปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ ประกอบด้วย คลองบุษบง ซึ่งเกิดจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ตะวันตก มีพื้นที่ราบขนาดใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอตะพานหิน อำเภอทับคล้อ อำเภอบางมูลนาก อำเภอโพทะเล อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอวังทรายพูน อำเภอสามโก้อำเภอแดงเจริญ จังหวัดพิจิตร อำเภอเนินมะปราง อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก อำเภอชุมแสง อำเภอบรรพตพิสัย อำเภอเมืองนครสวรรค์ มีพื้นที่ขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มน้ำสาขา คือ 4,987,938 ไร่

ภาพที่ 2.2
 แม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาในพื้นที่
 ต้นน้ำของกลุ่มน้ำน่าน
 ที่มา : กรมชลประทาน, 2565

ภาพที่ 2.3
 แม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาในพื้นที่กลางน้ำและ
 ปลายน้ำของกลุ่มน้ำน่าน
 ที่มา : กรมชลประทาน, 2565

1.2 สภาพภูมิอากาศ

ลุ่มน้ำน่าน มีสถานีตรวจวัดอากาศจำนวน 4 สถานี ในจังหวัดน่าน 2 สถานี (อำเภอท่าวังผา และ อำเภอเมืองน่าน) ในจังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดพิษณุโลก มีอุณหภูมิรายเดือนเฉลี่ย มีค่าระหว่าง 22.7 ถึง 29.7 องศาเซลเซียส เดือนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ เดือนธันวาคม และเดือนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เดือนเมษายน (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), 2561)

ความชื้นสัมพัทธ์รายเดือนเฉลี่ยของพื้นที่ลุ่มน้ำ มีค่าระหว่าง 65.0 ถึง 83.0 เปอร์เซ็นต์ เดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดคือ เดือนมีนาคม ส่วนเดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดคือ เดือนสิงหาคม และค่าความชื้นสัมพัทธ์รายปีเฉลี่ยมีค่าประมาณ 75.27 เปอร์เซ็นต์

ค่าปริมาณการระเหยรายเดือนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 94.7 ถึง 164.1 มิลลิเมตร ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับอุณหภูมิเฉลี่ยรายเดือน โดยเดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีปริมาณการระเหยรายเดือนเฉลี่ยต่ำสุด ส่วนเดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีปริมาณการระเหยเฉลี่ยสูงสุด ค่าปริมาณการระเหยที่วัดจากถาดวัดการระเหยรวมทั้งปี มีค่าเฉลี่ย 1,446 มิลลิเมตร

ความครึ้มเมฆรายเดือนเฉลี่ย มีค่าระหว่าง 2.1 ถึง 8.2 (10 ส่วนของท้องฟ้า) ช่วงที่มีความครึ้มเมฆต่ำสุดอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ และสูงสุดอยู่ในเดือนสิงหาคม สำหรับค่าเฉลี่ยทั้งปีมีค่าประมาณ 4.9 (10 ส่วนของท้องฟ้า) สำหรับค่าความเร็วลมในพื้นที่ลุ่มน้ำ อยู่ระหว่าง 0.5 ถึง 1.0 น็อต เดือนที่มีความเร็วลมเฉลี่ยน้อยที่สุดคือเดือนตุลาคม ส่วนเดือนที่มีความเร็วลมเฉลี่ยสูงสุดคือเดือนเมษายน ความเร็วลมเฉลี่ยตลอดปีมีค่าประมาณ 0.73 น็อต

ด้านปริมาณน้ำฝน ลุ่มน้ำน่าน มีค่าปริมาณน้ำฝน ในฤดูฝนเฉลี่ย 1,143.89 มม. ในฤดูแล้ง 157.20 มม. ฝนตกน้อยสุดในช่วง เดือนธันวาคม และเดือนมกราคม ฝนตกชุกสุดในช่วงเดือนสิงหาคม – กันยายน (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), 2555)

1.3 ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่ลุ่มน้ำน่าน มีสภาพเป็นเทือกเขาในตอนบนและพื้นที่ราบขนาดใหญ่ในตอนล่างของลุ่มน้ำ สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายและดินตกระกอน เหมาะสมในการเพาะปลูกโดยเฉพาะพื้นที่ปลายน้ำและเป็นพื้นที่ปลูกข้าวเป็นหลัก(กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก), 2555)

การใช้ประโยชน์ที่ดินในลุ่มน้ำน่าน พบว่าส่วนใหญ่เป็นการใช้ที่ดินด้านป่าไม้ มีเนื้อที่คิดเป็นร้อยละ 53.37 ของเนื้อที่ลุ่มน้ำ สำหรับการี่ใช้ที่ดินด้านเกษตรกรรม พบเป็นอันดับรองลงมา มีเนื้อที่ประมาณ 38.56 ของเนื้อที่ลุ่มน้ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

พื้นที่เกษตรกรรม ในลุ่มน้ำน่าน มีพื้นที่ รวม 8,274,268 ไร่ ถือเป็นเนื้อที่ ประมาณร้อยละ 38.56 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ พบมากในช่วงลำน้ำน่านตอนกลาง และตอนล่าง รวมถึงพื้นที่ราบริมแม่น้ำ ในช่วงจังหวัดน่าน โดยเป็นพื้นที่ นาข้าว มากที่สุด คือ 3,866,742 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 18.022 ของพื้นที่ รองลงคือการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง สับปะรด กะหล่ำปลี มันเทศ ถั่วเหลือง ประมาณ 3,212,572 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.972 ของพื้นที่ และมีการปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง มะขาม ส้ม ลำไย ลิ้นจี่ กล้วย มะนาว มะม่วงหิมพานต์ ส้มโอ รวม 630,647 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 2.939 ของพื้นที่

พื้นที่ป่าไม้ พบมากในกลุ่มน้ำน่านตอนบน และตอนกลาง มีพื้นที่ประมาณ 11,452,139 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 53.37 ของพื้นที่ โดยเป็นป่าผลัดใบที่มีความสมบูรณ์ รวม 8,967,040 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.792 ของพื้นที่ และมีป่าดิบสมบูรณ์ 1,684,061 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.848 ซึ่งในส่วนกลุ่มน้ำน่านตอนต้นเป็นป่าต้นน้ำ เป็นต้นเกิดของแม่น้ำน่าน และแม่น้ำสาขาอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการประกาศเขตพื้นที่ป่า เป็นอุทยานแห่งชาติ ป่าสงวน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ โดยข้อมูลจากกรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปี พ.ศ. 2543 พบว่าเป็นป่าเบญจพรรณ ถึง 8,428,975 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 38.89 ของพื้นที่กลุ่มน้ำ(สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), 2561) ดังตารางแสดงประเภทของทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำน่าน

พื้นที่เบ็ดเตล็ด การใช้ที่ดินประเภทนี้ประกอบด้วยพื้นที่ทุ่งหญ้าหรือพื้นที่ทิ้งร้างไม้ละเมาะ เหมืองแร่ บ่อดิน และที่ทิ้งขยะ พบในพื้นที่กลุ่มน้ำมีเนื้อที่รวมประมาณร้อยละ 4.3177 ของเนื้อที่กลุ่มน้ำ พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง ประกอบด้วยพื้นที่ตัวเมือง ย่านการค้า หมู่บ้าน สถานที่ราชการ โรงงาน เป็นต้น พบในพื้นที่กลุ่มน้ำเพียงร้อยละ 3.5694 ของเนื้อที่กลุ่มน้ำ

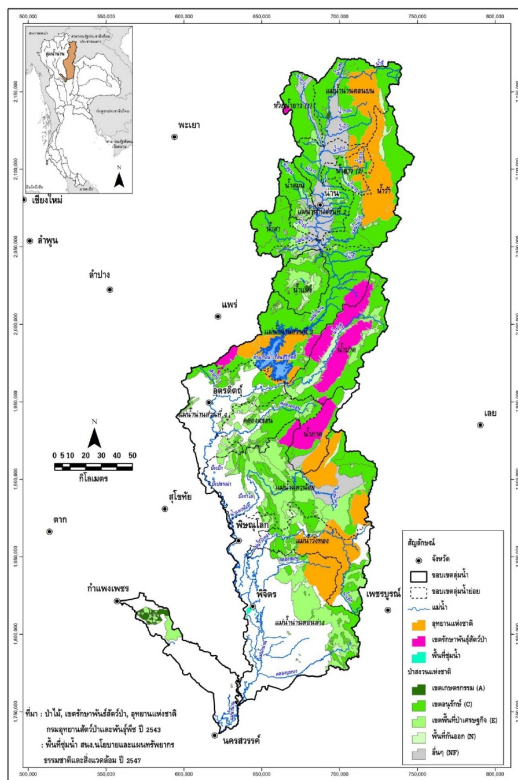
พื้นที่น้ำ ประกอบด้วยพื้นที่ประเภทแม่น้ำลำคลอง อ่างเก็บน้ำทั้งธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งบ่อน้ำในไร่นา ในพื้นที่กลุ่มน้ำพบการใช้ที่ดินประเภทนี้เพียงร้อยละ 1.7951 ของเนื้อที่กลุ่มน้ำ

ในส่วนทรัพยากรแร่ธาตุ พบว่า แร่ธาตุที่พบมากในจังหวัดน่าน ได้แก่ ลิทไนท์ ในอำเภอเชียงขวาง และอำเภอปัว จังหวัดน่าน ดินขาว พบในพื้นที่ อำเภอเวียงสา อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน นอกจากนี้ ยังมีแร่ธาตุที่น่าสนใจคือ เกลือสินเธาว์ ที่ได้มีการทำบ่อเกลือที่อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ในส่วนจังหวัดอุดรดิตถ์ มีแหล่งแร่สำคัญคือ ดินขาว พลวง เหล็ก แมงกานีส ทองแดง ยิปซัม ทัลด์และใยหิน หินอ่อนและหินปูน พบว่ามีการออกประทานบัตรทำเหมืองแร่ ได้แก่ ทัลก์ หินอ่อน หินแกรนิต ดินขาว แหล่งแร่สำคัญพบได้ในอำเภอเมืองอุดรดิตถ์ อำเภอลับแล อำเภอท่าปลา ในส่วนจังหวัดพิษณุโลก มีแร่ธาตุที่สำคัญคือ หินปูน แต่ไม่มีการออกประทานบัตรทำเหมืองแร่ในพื้นที่ แต่มีการขุดทรายแม่น้ำที่อำเภอบางระกำไปใช้ในการก่อสร้าง และมีการทำสัมปทานแร่ น้ำมันในเขตอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ในส่วนจังหวัดพิจิตร เป็นแหล่งแร่สำคัญ ได้แก่ ทองคำ พบที่บริเวณตำบลเขาเจ็ดยักษ์ อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ซึ่งบริษัทอัคราไมนิ่ง ได้สัมปทานดำเนินการ นอกจากนี้ยังมี ยิปซัมคุณภาพดี ทำให้มีการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่ยิปซัมหลายแห่งในจังหวัดพิจิตร (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก), 2555)

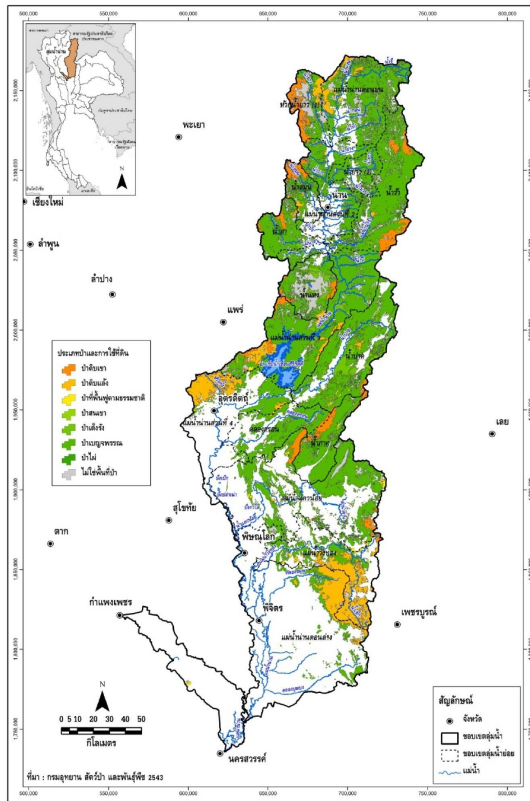
ลำดับ	ประเภทป่าไม้	พื้นที่		ร้อยละของพื้นที่ ในกลุ่มน้ำน่าน
		ตร.กม.	ไร่	
1	ป่าดิบเขา	1,074.63	671,644	3.1
2	ป่าดิบแล้ง	1,943.58	1,214,737	5.6
3	ป่าเต็งรัง	781.29	488,308	2.25
4	ป่าที่ฟื้นฟูตามธรรมชาติ	230.24	143,898	0.66
5	ป่าเบญจพรรณ	13,486.36	8,428,975	38.89
6	ป่าไผ่	24.68	15,426	0.07
7	ป่าสนเขา	8.5	5,311	0.02

ลำดับ	ประเภทป่าไม้	พื้นที่		ร้อยละของพื้นที่ ในกลุ่มน้ำน่าน
		ตร.กม.	ไร่	
8	ไม่มีข้อมูล	2,126.45	1,329,033	6.13
	รวม	19,675.73	12,297,333	56.73

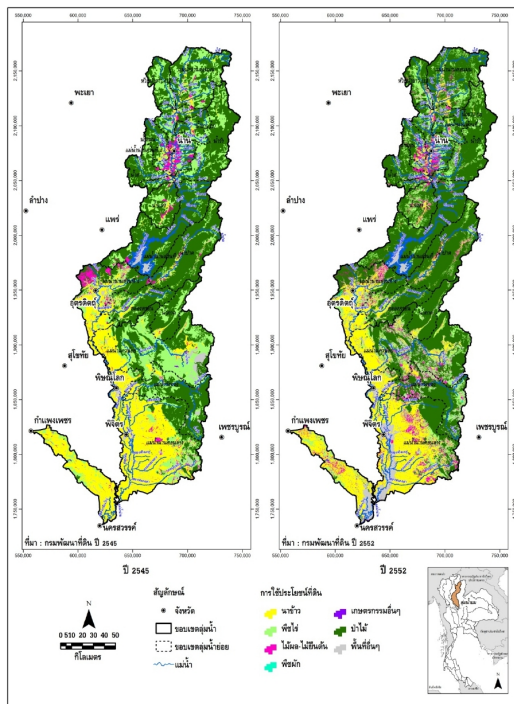
ตารางที่ 2.1 ประเภทของทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มน้ำน่าน
ที่มา : สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), 2555

ภาพที่ 2.4
ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
เขตอนุรักษ์ พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ
ที่มา : สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและ
การเกษตร (องค์การมหาชน), 2555

ภาพที่ 2.5
ประเภทของป่าไม้ในลุ่มน้ำน่าน
ที่มา : สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), 2555

ภาพที่ 2.6
การใช้ประโยชน์ที่ดินในลุ่มน้ำน่าน
ที่มา : สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) 2555

ตอนที่ 2 เชื้อนสิริกิติ์กับการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทบาทหน้าที่ของเชื้อนที่สำคัญนอกเหนือจากการผลิตกระแสไฟฟ้าแล้วคือ การกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคและการเกษตร จากการรวบรวมข้อมูลโครงการพัฒนาแหล่งน้ำของกรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและกรมทรัพยากรน้ำ มีจำนวนโครงการทั้งหมด 17,387 โครงการ มีปริมาณน้ำเก็บกักของอ่างเก็บน้ำรวมทั้งสิ้น 79,677.51 ล้าน ลูกบาศก์เมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 33.3 ของปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีทั้งประเทศ สรุปเป็นภาพรวมโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในปัจจุบันได้

2.1 บริบทของเชื้อนสิริกิติ์ สำหรับโครงการชลประทานที่เกี่ยวข้องกับเชื้อนสิริกิติ์ มีดังนี้

1) โครงการชลประทานขนาดใหญ่

เป็นโครงการชลประทานขนาดใหญ่ ที่มีขนาดปริมาณเก็บกักน้ำ ที่มีขนาดใหญ่มากกว่า 100 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือมีพื้นที่ผิวน้ำมากกว่า 15 ตารางกิโลเมตร หรือครอบคลุมพื้นที่มากกว่า 80,000 ไร่ ในพื้นที่ ลุ่มน้ำน่าน ประกอบไปด้วยโครงการอ่างเก็บน้ำเชื้อนสิริกิติ์ (เขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า) และเขื่อนทด่น้ำนเรศวร มีความจุเก็บกักรวม 9,510 ล้าน ลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์ 677,100 ไร่ มีรายละเอียดดังนี้

1.1) อ่างเก็บน้ำเชื้อนสิริกิติ์ เป็นโครงการแบบอเนกประสงค์ ตัวเขื่อนเป็นเขื่อนดินขนาดใหญ่สูง 113.6 เมตร ที่ระดับสันเขื่อน 169 เมตร ที่ระดับน้ำทะเลปานกลาง กั้นลำน้ำน่าน ที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ สร้างเสร็จในปี พ.ศ.2514 โดยมีอ่างเก็บกักน้ำที่มีความจุ 9,510 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับน้ำฝน 13,086 ตารางกิโลเมตร ที่ระดับเก็บกักปกติ 162.0 เมตร มีอุโมงค์ระบายน้ำเส้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 11 เมตร 2 อุโมงค์ สามารถระบายน้ำได้ 3,250 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ปัจจุบันโรงไฟฟ้าเชื้อนสิริกิติ์ติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้า 4 เครื่อง กำลังผลิตเครื่องละ 125 เมกะวัตต์ มีกำลังผลิตติดตั้งรวม 500 เมกะวัตต์ผลิตพลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยปีละ 1,245 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง และเกิดผลประโยชน์ด้านชลประทานในพื้นที่บนลุ่มน้ำน่าน เขตจังหวัดพิษณุโลก พิจิตร นครสวรรค์และพื้นที่ในโครงการเจ้าพระยา

1.2) เขื่อนทด่น้ำนเรศวร เขื่อนเป็นเขื่อนทด่น้ำขนาดใหญ่ สร้างกั้นลำน้ำน่านที่บ้านหาดใหญ่ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก อยู่ห่างจากเขื่อนเก็บกักน้ำสิริกิติ์ลงมาตามลำน้ำประมาณ 176 กิโลเมตร สร้างเขื่อนเพื่อทดหรืออัดน้ำในแม่น้ำน่านให้มีระดับสูงพอที่จะส่งน้ำให้พื้นที่ในเขตรบบส่งน้ำได้ตลอดเวลาที่ต้องการ ตัวเขื่อนเป็นเขื่อนคอนกรีต สร้างในช่องลัดของแม่น้ำน่านสูง 17.00 เมตร ยาว 155.60 เมตร มีช่องระบายน้ำกว้าง 12.50 เมตร 5 ช่อง ต่อม่อตัวที่สูงที่สุด 17.00 เมตร ปิดเปิดด้วยบานระบายโค้ง 5 บานสามารถระบายน้ำได้สูงสุด 1,600 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที มีสะพานข้ามสันเขื่อนซึ่งสามารถรับน้ำหนักรถได้ 21 ตัน ระดับน้ำเก็บกัก 47.80 เมตร ที่ระดับน้ำทะเลปานกลาง ระดับน้ำสูงสุด 51.35 เมตร ที่ระดับน้ำทะเลปานกลาง มีคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา ยาวประมาณ 175 กิโลเมตร สามารถส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพลาญชุมพล จำนวน 218,000 ไร่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาตงเศรษฐีจำนวน 186,000 ไร่ และโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาทำบัว จำนวน 168,400 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตร ส่วนพื้นที่ฝั่งซ้ายสามารถส่งให้พื้นที่รวม 94,700 ไร่

2) โครงการชลประทานขนาดกลาง

เป็นโครงการที่มีปริมาตรเก็บกักน้อยกว่า 100 ล้าน ลูกบาศก์เมตร หรือมีพื้นที่ผิวน้ำน้อยกว่า 15 ตารางกิโลเมตร หรือครอบคลุมพื้นที่น้อยกว่า 80,000 ไร่ สำหรับลุ่มน้ำน่านมีโครงการชลประทานขนาดกลาง รวม 222 โครงการ มีความสามารถกักเก็บน้ำได้ รวม 90.47 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์จากโครงการ รวม 1,492,877 ไร่ กระจายตัวในลุ่มน้ำน่าน เช่นในแม่น้ำน้ำตอนบน รวม 9 โครงการ มีพื้นที่ ชลประทาน 40,000 ไร่ โครงการในลุ่มน้ำแควน้อย (พิษณุโลก) มี 29 โครงการ มีพื้นที่ชลประทาน รวม 102,200 ไร่ เป็นต้น

3) โครงการชลประทานขนาดเล็ก และโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า

เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเป็นโครงการประเภทอ่างเก็บน้ำ คลองส่งน้ำ หนอง บึง สระน้ำ บ่อน้ำตื้น บ่อน้ำบาดาล ภาชนะเก็บกักน้ำ และอื่นๆ ซึ่งใช้เวลาในการดำเนินการก่อสร้างไม่เกิน 1 ปี และไม่มีการจ่ายค่าชดเชยสำหรับที่ดิน ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านส่วนใหญ่เป็นโครงการชลประทานขนาดเล็กของกรมชลประทานและมีส่วนน้อยเป็นโครงการพัฒนาน้ำผิวดินของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (เดิม) โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน (เดิม) ปัจจุบันมีโครงการขนาดเล็กทั้งสิ้น 695 โครงการ มีความจุเก็บกักน้ำรวมทั้งหมด 30.67 ล้านลบ.ม. มีพื้นที่ชลประทาน รวม 572,241 ไร่ ซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นไปเพื่อการปรับปรุงเพิ่มความจุเก็บกักของแหล่งน้ำในพื้นที่ต่างๆ ที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำหลัก เพื่อใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและบริโภค และการเกษตรกรรมตามแนวลำน้ำ

นอกจากนี้ ในพื้นที่ยังมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในลุ่มน้ำน่าน พบว่าส่วนใหญ่เป็นการใช้ที่ดินด้านป่าไม้ มีเนื้อที่คิดเป็นร้อยละ 53.37 ของเนื้อที่ลุ่มน้ำ สำหรับการใช้ที่ดินด้านเกษตรกรรม พบเป็นอันดับรองลงมา มีเนื้อที่ประมาณ 38.56 ของเนื้อที่ลุ่มน้ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **พื้นที่เกษตรกรรม** ในลุ่มน้ำน่าน มีพื้นที่ รวม 8,274,268 ไร่ ถือเป็นเนื้อที่ ประมาณร้อยละ 38.56 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ พบมากในช่วงลำน้ำน่านตอนกลาง และตอนล่าง รวมถึงพื้นที่ราบริมแม่น้ำ ในช่วงจังหวัดน่าน โดยเป็นพื้นที่ นาข้าว มากที่สุด คือ 3,866,742 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 18.022 ของพื้นที่ รองลงคือการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง สับปะรด กะหล่ำปลี มันเทศ ถั่วเหลือง ประมาณ 3,212,572 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.972 ของพื้นที่ และมีการปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง มะขาม ส้ม ลำไย ลิ้นจี่ กัลยวี มะนาว มะม่วงหิมพานต์ ส้มโอ รวม 630,647 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 2.939 ของพื้นที่

2) **พื้นที่ป่าไม้** พบมากในลุ่มน้ำน่านตอนบน และตอนกลาง มีพื้นที่ประมาณ 11,452,139 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 53.37 ของพื้นที่ โดยเป็นป่าผลัดใบที่มีความสมบูรณ์ รวม 8,967,040 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.792 ของพื้นที่ และมีป่าดิบสมบูรณ์ 1,684,061 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.848

3) **พื้นที่เบ็ดเตล็ด** การใช้ที่ดินประเภทนี้ประกอบด้วยพื้นที่ทุ่งหญ้าหรือพื้นที่ทิ้งร้างไม้ละเมาะ เหมืองแร่ บ่อดิน และที่ทิ้งขยะ พบในพื้นที่ลุ่มน้ำมีเนื้อที่รวมประมาณร้อยละ 4.3177 ของเนื้อที่ลุ่มน้ำ

4) **พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง** ประกอบด้วยพื้นที่ตัวเมือง ย่านการค้า หมู่บ้าน สถานที่ราชการ โรงงาน เป็นต้น พบในพื้นที่ลุ่มน้ำเพียงร้อยละ 3.5694 ของเนื้อที่ลุ่มน้ำ

5) **พื้นที่น้ำ** ประกอบด้วยพื้นที่ประเภทแม่น้ำลำคลอง อ่างเก็บน้ำทั้งธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งบ่อน้ำในไรนา ในพื้นที่ลุ่มน้ำพบการใช้ที่ดินประเภทนี้เพียงร้อยละ 1.7951 ของเนื้อที่ลุ่มน้ำ

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เขื่อนสิริกิติ์ถือว่าเป็นเขื่อนอเนกประสงค์ประโยชน์ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ดังนี้ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เขื่อนสิริกิติ์, 2557; การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2561)

1) **การชลประทาน** โดยน้ำจากอ่างเก็บน้ำจะถูกปล่อยออกไปยังพื้นที่เพาะปลูกในที่ราบสองฝั่ง แม่น้ำนานกับพื้นที่ทุ่งเจ้าพระยาประมาณ 7.5 ล้านไร่ ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง โดยมีคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำของประเทศเป็นผู้กำหนดปริมาณน้ำระบาย เช่น กรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กรมทรัพยากรน้ำ กรมอุทกศาสตร์ และกรมอุตุฯนิคมวิทยา ฯลฯ

2) **การบรรเทาอุทกภัย** โดยอ่างเก็บน้ำจะช่วยเก็บกักน้ำที่อาจจะไหลบ่าลงมาในฤดูฝนได้เป็น ปริมาณมาก ช่วยบรรเทาการเกิดอุทกภัยในทุ่งราบสองฝั่งแม่น้ำนาน ตลอดจนทุ่งเจ้าพระยาลงมาถึงกรุงเทพมหานคร

3) **การผลิตกระแสไฟฟ้า** โดยน้ำที่ปล่อยออกไปเพื่อการชลประทานจะผ่านเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ทั้ง 4 เครื่อง ซึ่งทำให้เกิดผลพลอยได้จากการระบายน้ำที่สามารถนำพลังงานที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยสามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าได้ 500,000 กิโลวัตต์ ช่วยเสริมระบบไฟฟ้าของประเทศให้มั่นคงยิ่งขึ้น

4) **การประมง** กฟผ. ได้นำพันธุ์ปลาน้ำจืดหลายชนิดปล่อยลงอ่างเก็บน้ำเป็นจำนวนมาก ทำให้กลายเป็นแหล่งประมงน้ำจืดขนาดใหญ่ช่วยเสริมรายได้ให้กับราษฎรบริเวณใกล้เคียง

5) **การคมนาคมทางน้ำ** ช่วยให้การคมนาคมทางน้ำบริเวณเหนือเขื่อนไปยังจังหวัดน่านสะดวกและใช้เป็นเส้นทางสัญจรได้ตลอดปี

6) **การท่องเที่ยว** เขื่อนสิริกิติ์มีทิวทัศน์ที่สวยงามโดยเฉพาะในฤดูหนาว ความเงียบสงบของ บรรยากาศ ประกอบกับพืชพันธุ์ไม้ที่งามสะพรั่งเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมเยือนอยู่ตลอดทั้งปี

7) **การพักผ่อนหย่อนใจ** ในบริเวณเขื่อนยังมีสวนสาธารณะที่ให้ความร่มรื่นอีกแห่งหนึ่ง คือ สวนสุมาลัย ซึ่ง กฟผ. สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นราชสักการะแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชนโดยทั่วไป ภายในสวนประกอบไปด้วยพันธุ์ไม้หลากชนิด สระบัว ลานประติมากรรม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสวน ชื่อ “ประติมากรรมสู่แสงสว่าง” ลานอเนกประสงค์ และลานสุขภาพ

นอกจากนี้ หากแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ในด้านสังคมเขื่อนสิริกิติ์ทำหน้าที่บริหารจัดการน้ำเพื่อการชลประทานในพื้นที่สองฝั่งลุ่มน้ำนานและลุ่มน้ำเจ้าพระยา รวมถึงการผลิตพลังงานไฟฟ้า ช่วยเสริมความมั่นคงของระบบไฟฟ้าของประเทศ ตลอดจนดูแลชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ และภารกิจสำคัญที่เขื่อนสิริกิติ์มุ่งมั่นให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมนอกเหนือจากการผลิตไฟฟ้า คือ การสร้างความสมดุลระหว่างสังคม สิ่งแวดล้อม และองค์การ ให้เติบโตไปพร้อมกันอย่างมั่นคง ซึ่งนำมาสู่การดำเนินโครงการเพื่อสนับสนุน แบ่งปัน ช่วยเหลือสังคม ทั้งในด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรรอบเขื่อน อาทิ โครงการติวเข้มเติมเต็มโอกาส เพื่อเพิ่มศักยภาพของนักเรียนในการสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา โครงการดูแลผู้สูงอายุ ใส่ใจผู้เสียสละเพื่อดูแลสุขภาพทั้งกายและใจของผู้อพยพจากการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ตลอดจนโครงการเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง อาทิ โครงการปลูกป่า สร้างฝายชะลอน้ำ โครงการปลูกต้นไม้ในใจเด็ก

โครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาป่าต้นน้ำน่าน เป็นต้น เพราะเป้าหมายที่คาดหวัง คือ การได้เห็นคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่ดีขึ้น สังคมที่ดีขึ้น และรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม สำหรับด้านเศรษฐกิจ คือ การมีสินค้าและของฝากขึ้นชื่อจำหน่าย ได้แก่ เม็ดมะม่วงหิมพานต์ ปลาช่อนแก้วจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ น้ำพริกลาบ ลูกตาว ไม้กวาดตองกง เป็นต้น (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2561)

2.2 นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเขื่อนสิริกิติ์

จากบทบาทหน้าที่ของเขื่อนสิริกิติ์ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ได้แก่ น้ำบาดาล น้ำในอ่างเก็บน้ำ การประมง การผลิตไฟฟ้า ดังนั้นนโยบายที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

2.2.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ยุทธศาสตร์ 20 ปี ระบุถึงเป้าหมายการพัฒนาประเทศคือ “**ประเทศไทยมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน**” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคมนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม โดยการประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.ช)

- 1) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย
- 2) ชีตความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้
- 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ
- 4) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม
- 5) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ
- 6) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ

ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1. ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง 2. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ 4. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม 5. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 6. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยประเด็นยุทธศาสตร์ชาติที่ 6 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ข้อที่ 4.5 คือ **พัฒนาความมั่นคงน้ำพลังงาน และเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม** ระบุว่า มุ่งเน้นพัฒนาระบบจัดการน้ำทั้งระบบ เพื่อให้เกิดความมั่นคง เพิ่มผลิตผลในเรื่องการจัดการและการใช้น้ำทุกภาคส่วน ดูแลภัยพิบัติจากน้ำทั้งระบบ พัฒนาความมั่นคงทางพลังงานอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกที่คำนึงถึงการพัฒนาอย่างเหมาะสม ให้มีประสิทธิภาพ เพิ่มศักยภาพและการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาความมั่นคงการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ให้เป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงและปลอดภัย และเป็นฐานการผลิตที่มีผลผลิตสูง ประกอบด้วย (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.ช)

1. การพัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ ได้จัดให้มีน้ำสะอาดใช้ทุกครัวเรือนในชุมชนชนบท ในปริมาณ คุณภาพ และราคาที่เข้าถึงได้ มีระบบการจัดการน้ำชุมชนที่เหมาะสม พร้อมทั้งส่งเสริมฟื้นฟู อนุรักษ์ พื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่พักน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติ แอ่งน้ำบาดาล การระบายน้ำชายฝั่ง ให้มีปริมาณและคุณภาพน้ำ และใช้ประโยชน์ได้ตามเกณฑ์ มีการจัดทำแผนป้องกัน ฟื้นฟู รักษา ร่วมกับแผนรักษาเขตต้นน้ำ แผนป้องกันแผ่นดินถล่ม แผนอนุรักษ์ พื้นที่ ฟื้นฟู รักษาสภาพสิ่งแวดล้อม แหล่งน้ำธรรมชาติ ตามพื้นที่ที่กำหนดและตามความสำคัญ และมีการพัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบให้มีระดับความมั่นคงในระดับสากล โดยการจัดหาและใช้น้ำที่สมดุล ทันทสมัย ทันทการณ์ และสร้างความเป็นธรรม ใช้ระบบทั้งทางโครงสร้าง กฎระเบียบ การบริหารจัดการการจัดหาและใช้น้ำที่ได้สมดุล ระบบและกลไกการจัดสรรน้ำที่เป็นธรรม การยกระดับผลิตภาพการใช้น้ำให้เทียบเท่าระดับสากล รวมทั้งการเตรียมความพร้อมทางบุคลากร สังคม สารสนเทศและการสื่อสาร การพัฒนาเครื่องมือการจัดการ การดำเนินการเพื่อสร้างสมดุล สร้างวินัยของประชาชนในการใช้น้ำและการอนุรักษ์อย่างรู้คุณค่า พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สารสนเทศกับนานาชาติ และการดำเนินการร่วมใช้น้ำกับแม่น้ำระหว่างประเทศ โดยพิจารณาและดำเนินการโครงการบูรณาการและเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นร่วมกับระดับสากล และมีการจัดระบบการจัดการน้ำในภาวะวิกฤติ ให้สามารถลดสูญเสีย ความเสี่ยง จากภัยพิบัติที่เกิดจากน้ำตามหลักวิชาการให้อยู่ในขอบเขตที่ควบคุมที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งตามลักษณะของแต่ละพื้นที่ได้ และสามารถฟื้นตัวได้ในเวลาอันสั้น

2. การเพิ่มผลิตภาพของน้ำทั้งระบบในการใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่า และสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำ ให้ทัดเทียมกับระดับสากล โดยจัดให้มีน้ำเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของเขตเมืองเพื่อการอยู่อาศัย การพาณิชย์และบริการ พร้อมระบบจัดการน้ำในเขตเมือง มีระบบแผนผังน้ำ ระบบกระจายน้ำดี ระบบรวบรวมน้ำเสีย ระบบระบายน้ำ สำหรับภาคบริการในเขตเมือง รวมถึงชุมชนเมืองให้เพียงพอต่อความต้องการทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยพัฒนาระบบน้ำในเมืองที่มีความเชื่อมโยง มีแหล่งน้ำสำรอง การใช้น้ำซ้ำในพื้นที่วิกฤติ พร้อมทั้งจัดให้มีน้ำใช้เพียงพอสำหรับการพัฒนาเกษตร อุตสาหกรรม และท่องเที่ยว รวมทั้งมีระบบดูแลน้ำภายในพื้นที่สำหรับผู้ใช้น้ำในนิคมเกษตร อุตสาหกรรมสมัยใหม่ พื้นที่ชลประทาน พื้นที่เกษตรน้ำฝน พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ แหล่งท่องเที่ยว เกษตรพลังงาน เกษตรเพิ่มมูลค่าและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยทบทวนระบบน้ำตามการปรับโครงสร้างเกษตรและอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนไป เน้นปรับโครงสร้างการใช้น้ำ การจัดสรรน้ำในแต่ละภาคส่วน พร้อมทั้งการเพิ่มผลิตภาพของการใช้น้ำ โดยการใช้อย่างมีคุณค่า การนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพการส่งและการใช้น้ำทุกภาคส่วน และเพิ่มการเก็บกักในพื้นที่ มีระบบการขออนุญาตใช้น้ำตามเกณฑ์และความสำคัญ เพื่อสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและบริการและรองรับการเติบโตของเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

2.2.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เขื่อนสิริกิติ์ดำเนินการก่อสร้างโดยกรมชลประทาน เมื่อปี พ.ศ. 2506 ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ฉบับที่ 1 ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506) ในช่วงแผนนี้เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งที่สร้างใหม่ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดิน เขื่อน ส่วนที่ซ่อมแซม ปรับปรุง หรือขยาย ได้แก่

ไฟฟ้า ประปา สะพาน กิจการรถไฟ ท่าเรือ ท่าอากาศยาน ระบบโทรคมนาคม และโรงพยาบาล สำหรับในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) มีทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ โดยมี 6 ยุทธศาสตร์ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และอีก 4 ยุทธศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสนับสนุน โดยยุทธศาสตร์ที่ 4.4 ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ระบุว่าปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการรักษาฐานการผลิตและการให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีวิตของคนไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ความเสี่ยงในการขาดแคลนทรัพยากรน้ำในอนาคต ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมืองการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้น และข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทวีความเข้มข้น ซึ่งจะส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นการรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความมั่นคงด้านน้ำ และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพ การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษ และลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ การเพิ่มประสิทธิภาพการลดก๊าซเรือนกระจกและขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และลดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดจากสาธารณภัย

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม (2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดความมั่นคง สมดุล และยั่งยืน (3) การแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม (4) ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (5) สนับสนุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (6) การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ (7) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (8) การพัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2561; สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.ค)

2.2.3 พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

เหตุผลและความจำเป็นของพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำฉบับนี้ คือเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำสามารถประสานสอดคล้องกันในทุกมิติอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งวางหลักเกณฑ์ในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำสาธารณะ ตลอดจนมีองค์กรบริหารจัดการน้ำ ทั้งในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ ซึ่งจะสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 106 มาตรา โดยมีสาระสำคัญพอสังเขปดังนี้ (กองกฎหมายสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, ม.ป.ป.; พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2561, 2561)

1) ทรัพยากรน้ำ (มาตรา 6) กำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของรัฐในการบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วมอย่างสมดุลและยั่งยืน และเพื่อประโยชน์ในการบริหารทรัพยากรน้ำสาธารณะที่มีใช้ทางน้ำชลประทานและน้ำบาดาล นายกรัฐมนตรีอาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบ มีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์การเข้าใช้สอยทรัพยากรน้ำสาธารณะ

นั้นตามกรอบแนวทางที่คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติกำหนด แต่ต้องมีใช้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำบาดาลตามที่กำหนดไว้ในหมวด 4 (มาตรา 6)

2) สิทธิในน้ำ วางหลักเกณฑ์ในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำสาธารณะ กำหนดให้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเป็นของส่วนรวม บุคคลมีสิทธิหรือเก็บกักน้ำได้เท่าที่จำเป็นแก่ประโยชน์ในกิจกรรมหรือในที่ดินของตน โดยไม่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่บุคคลอื่นซึ่งอาจใช้น้ำนั้น ทั้งนี้ เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้ หรือกฎกระทรวงระเบียบหรือประกาศที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 7) ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินซึ่งมีน้ำเกิดขึ้นหรือมีน้ำไหลผ่านตามธรรมชาติไม่ว่าบนดินหรือใต้ดิน ย่อมมีสิทธิใช้หรือเก็บกักน้ำนั้นได้เท่าที่จำเป็นแก่ประโยชน์ในที่ดินของตน โดยไม่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่บุคคลอื่น (มาตรา 8)

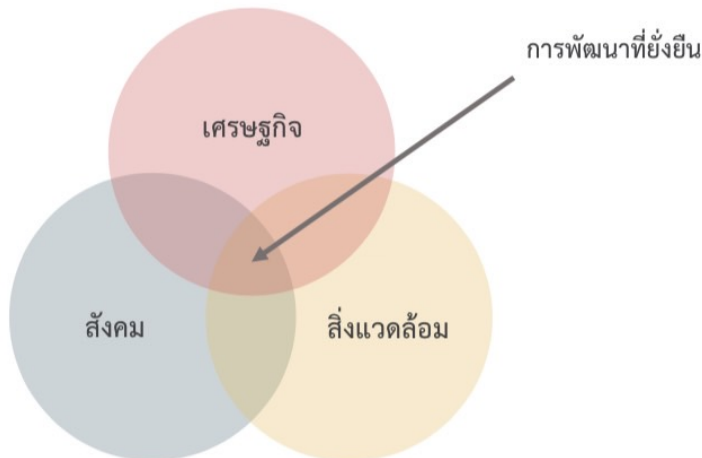
3) องค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพระราชบัญญัตินี้แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- (1) ระดับชาติ คือ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) (มาตรา 9)
- (2) ระดับลุ่มน้ำ คือ คณะกรรมการน้ำประจำลุ่มน้ำ (มาตรา 27)
- (3) ระดับองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชน (มาตรา 27)

2.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน

ในปี พ.ศ. 2530 เอกสารชื่อ “อนาคตร่วมกันของเรา (Our Common Future)” หรือ “รายงานบรันด์ท์แลนด์ (Brundtland Report)” ให้นิยามของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)” โดยระบุว่า *การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง วิธีการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง (Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs)* และเสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยระบุว่า วิกฤตการณ์ต่างๆที่กำลังเกิดขึ้นในโลกนี้มีความเชื่อมโยงกันและจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคมโลกในการปรึกษาหารือและตัดสินใจเพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกัน (มูลนิธิมั่นพัฒนา, ม.ป.ป.ก)

โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สมดุลทั้งสามมิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังภาพที่ 2.8 หรืออาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ เสาเศรษฐกิจ (Economic Pillar) เสาสังคม (Social Pillar) และเสาสิ่งแวดล้อม (Environmental Pillar) Miller Research Evaluation Consulting (2014 อ้างถึงใน เฟื่องอรุณ ปริติติติก, 2565)

ภาพที่ 2.7 ความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ที่มา : Miller Research Evaluation Consulting (2014 อ้างถึงใน เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก, 2565)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) ในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (The United Nations General Assembly: UNGA) ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาขึ้นใหม่โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกัน เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งจะใช้เป็นทิศทางพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2558 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี อันประกอบด้วย 17 เป้าหมาย คือ

เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบทุกที่ (No Poverty)

เป้าหมายที่ 2 ขจัดความหิวโหย บรรลุเป้าความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ดีขึ้น และส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน (Zero Hunger)

เป้าหมายที่ 3 ทำให้แน่ใจถึงการมีสุขภาพะในการดำรงชีวิต และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคน ในทุกช่วงอายุ (Good Health and Well-being)

เป้าหมายที่ 4 ทำให้แน่ใจถึงการได้รับการศึกษาที่ได้คุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน (Quality Education)

เป้าหมายที่ 5 บรรลุถึงความเท่าเทียมทางเพศ และเสริมสร้างพลังให้แก่สตรีและเด็กหญิงทุกคน (Gender Equality)

เป้าหมายที่ 6 ทำให้แน่ใจว่าเรื่องน้ำและการสุขาภิบาลได้รับการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน (Clean Water and Sanitation)

เป้าหมายที่ 7 ทำให้แน่ใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานที่ทันสมัย ยั่งยืน เชื่อถือได้ตามกำลังซื้อของตน (Affordable and Clean Energy)

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและทั่วถึงให้เป็นไปอย่างยั่งยืน ส่งเสริมศักยภาพการมีงานทำและการจ้างงานเต็มที่ และงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน (Decent Work and Economic Growth)

เป้าหมายที่ 9 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการปรับตัวให้เป็นอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืนและทั่วถึง และสนับสนุนนวัตกรรม (Industry, Innovation and Infrastructure)

เป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำทั้งภายในและระหว่างประเทศ (Reduce Inequalities)

เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ทั่วถึง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน (Sustainable Cities and Communities)

เป้าหมายที่ 12 ทำให้แน่ใจถึงการมีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Responsible Consumption and Production)

เป้าหมายที่ 13 ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น (Climate Action)

เป้าหมายที่ 14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้เป็นไปอย่างยั่งยืน (Life Below Water)

เป้าหมายที่ 15 พืชพันธุ์ ธรรมชาติ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนของระบบนิเวศบนบก จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้กับการแปรสภาพเป็นทะเลทราย ภัยแล้งและฟื้นฟูความเสื่อมโทรมของที่ดิน และหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (Life on Land)

เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมให้สังคมมีความเป็นปกติสุข ไม่แบ่งแยก เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการเข้าถึงความยุติธรรมโดยถ้วนหน้า และสร้างให้เกิดสถาบันอันเป็นที่พึ่งของส่วนรวม มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับในทุกระดับ (Peace, Justice and Strong Institutions)

เป้าหมายที่ 17 เสริมสร้างความเข้มแข็งในวิธีการปฏิบัติให้เกิดผล และสร้างพลังแห่งการเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระดับสากลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Partnership for the Goals)

ภาพสัญลักษณ์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนดังแสดงในภาพด้านล่าง

ภาพที่ 2.8 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

ที่มา : มูลนิธิมั่นพัฒนา, ม.ป.ป.ช

นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติยังได้จัดกลุ่มเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) 17 เป้าหมาย ออกเป็น 5 กลุ่ม เรียกว่า 5Ps ดังนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.ก)

People หรือกลุ่มด้านสังคม/ความเป็นอยู่ของผู้คน ประกอบด้วยเป้าหมายที่ 1 การลดความยากจน เป้าหมายที่ 2 การขจัดความหิวโหย เป้าหมาย 3 สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ และเป้าหมาย 5 ความเท่าเทียมกันทางเพศ

Prosperity หรือกลุ่มด้านเศรษฐกิจและความมั่งคั่ง ประกอบด้วยเป้าหมายที่ 7 พลังงานที่สะอาดและจ่ายซื้อได้ เป้าหมาย 8 งานที่มีคุณค่าและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป้าหมายที่ 9 อุตสาหกรรม นวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน เป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำ และเป้าหมายที่ 11 เมืองและชุมชนยั่งยืน

Planet หรือกลุ่มด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย เป้าหมายที่ 6 น้ำและสุขาภิบาล เป้าหมายที่ 12 การผลิตและบริโภคที่รับผิดชอบและยั่งยืน เป้าหมายที่ 13 การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป้าหมายที่ 14 ระบบนิเวศทางทะเลและมหาสมุทร และเป้าหมายที่ 15 ระบบนิเวศบนบก

Peace หรือกลุ่มด้านสันติภาพ ประกอบด้วยเป้าหมายที่ 16 สันติภาพและสถาบันที่เข้มแข็ง

Partnership หรือกลุ่มหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา ประกอบด้วยเป้าหมายที่ 17 หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา

ภาพที่ 2.9 5Ps

ที่มา : Thaipat Institute (n.d.)

นอกจากนี้ หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Philosophy Economy: SEP) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) สามารถแบ่งออกได้เป็น 8 กลุ่ม คือ (กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.)

1. เกษตรยั่งยืน SEP คือ การส่งเสริมทำการเกษตรผสมผสานอย่างเป็นองค์รวมตามแนวทฤษฎีใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับ **SDG 1** ยุติความยากจนในทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ **SDG 2** ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน **SDG 12** สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน **SDG 13** ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ และ **SDG 15** ปกป้อง พื้นฟู และส่งเสริม

การใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน ต่อสู้กับการกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดยั้งการเสื่อมโทรมของดินและฟื้นฟูสภาพกลับมาใหม่ และหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

2. สุขอนามัยชุมชน SEP คือ การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน ทั้งในด้านคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ **SDG 1** ยุติความยากจนในทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ **SDG 3** สร้างหลักประกันการมีสุขภาพดีและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย **SDG 4** สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ **SDG 11** ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความทั่วถึงปลอดภัย พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน

3. ทรัพยากรมนุษย์ SEP คือ การส่งเสริมเศรษฐกิจยั่งยืนที่เน้นการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน และเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับ **SDG 4** สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต **SDG 5** บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้หญิงและเด็กหญิงทุกคน **SDG 8** ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ มีผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน **SDG 9** สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความต้านทานและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืนและส่งเสริมนวัตกรรม และ **SDG 12** สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

4. ทรัพยากรน้ำ SEP คือ การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพน้ำ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต้นน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับ **SDG 6** สร้างหลักประกันให้มีน้ำใช้ และมีการบริหารจัดการน้ำและการสุขาภิบาลอย่างยั่งยืนสำหรับทุกคน **SDG 7** สร้างหลักประกันว่าทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ในราคาที่สามารถซื้อหาได้ เชื่อถือได้และยั่งยืน **SDG 11** ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความทั่วถึงปลอดภัย พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน **SDG 12** สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน และ **SDG 13** ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ

5. สภาพภูมิอากาศ SEP คือ การส่งเสริมระบบเศรษฐกิจสีเขียวที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ **SDG 11** ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความทั่วถึง ปลอดภัย พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน **SDG 13** ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ **SDG 14** อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และ **SDG 15** ปกป้อง ฟื้นฟู และส่งเสริมการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน การดำเนินการแปรสภาพเป็นทะเลทราย หยุดยั้งการเสื่อมโทรมของดินและฟื้นฟู และหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

6. สังคมมั่นคง SEP คือ การส่งเสริมให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับมือกับความไม่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับ **SDG 8** ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน **SDG 9** สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความต้านทานและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืนและส่งเสริมนวัตกรรม **SDG 10** ลดความไม่เสมอภาคภายในและระหว่างประเทศ และ **SDG 12** สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

7. **หน่วยงานภาครัฐมั่นคง SEP** คือ การส่งเสริมการปกครองที่มีธรรมาภิบาลและการพัฒนา โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ซึ่งสอดคล้องกับ **SDG 3** สร้างหลักประกันการมีสุขภาพดีและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย **SDG 16** ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้คนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และทุกคนสามารถเข้าถึงในทุกระดับ และ **SDG 17** เสริมสร้างความแข็งแกร่งของกลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. **การสร้างเครือข่าย SEP** คือ การสร้างเครือข่ายระดับโลกเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ **SDG 17** เสริมสร้างความแข็งแกร่งของกลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลก เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ 2.10 ความสัมพันธ์ระหว่าง SEP และ SDGs

ที่มา : กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ (ม.ป.ป.)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสัมพันธ์กับทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดำเนินงานของเขื่อนสิริกิติ์ที่มีวิสัยทัศน์ที่ว่า ผลิตไฟฟ้าเพื่อความมั่นคง ยั่งยืนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม “Smart Energy for Sustainability” (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เขื่อนสิริกิติ์, ม.ป.ป.) ส่วนภารกิจหน้าที่ (MISSION) คือ ผลิตไฟฟ้าด้วยพลังน้ำ ให้มีความพร้อมจ่ายสูง ปลูกป่า แลรักษาสิ่งแวดล้อม พัฒนาคน ให้เป็นคนเก่ง ดี และก้ากักดูแลกิจการที่ดีภายใต้กรอบธรรมาภิบาล ซึ่งได้รับการยอมรับจากชุมชนโดยรอบ ดังจะได้กล่าวต่อไป (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เขื่อนสิริกิติ์, ม.ป.ป.)

2.4 เชื้อนสิริกิติ์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนางานของเชื้อนสิริกิติ์ได้ดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ

2.4.1 สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

ในพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2561 กำหนดให้สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการน้ำทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) โดยองค์ประกอบของ กนช. ประกอบด้วย 1) นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ 2) รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นรองประธานกรรมการ 3) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ 4) กรรมการผู้แทนคณะกรรมการลุ่มน้ำ จำนวนหกคน ซึ่งได้รับการคัดเลือกมาจากกรรมการลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ กรรมการลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรรมการลุ่มน้ำผู้ทรงคุณวุฒิ 5) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนสี่คน ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์และผลงานเป็นที่ประจักษ์ไม่น้อยกว่าห้าปีในด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรน้ำ ด้านผังเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านอุตสาหกรรม ให้เลขาธิการเป็นกรรมและเลขานุการ และให้เลขาธิการแต่งตั้งข้าราชการของสำนักงานอีกไม่เกินสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ (มาตรา 9) กนช. คือ มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำ โดยทั่วไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการบูรณาการเกี่ยวกับการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำให้เกิดความเป็นเอกภาพ) (พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2561, 2561)

2.4.2 กรมชลประทาน

กรมชลประทานมีส่วนในการดูแลสถานการณ์การลดและการเพิ่มระดับน้ำในเขื่อน ดังเช่น โครงการชลประทานอุตรดิตถ์ร่วมกับส่วนเครื่องจักรกล สำนักงานชลประทานที่ 3 และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เชื้อนสิริกิติ์ ติดตั้งเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่ เพื่อส่งน้ำผ่านประตูระบายน้ำได้สันเขื่อนดินไปลงบ่อพักน้ำด้านท้ายเขื่อน และส่งน้ำลงคลองส่งน้ำและท่อส่งน้ำของโครงการจัดหาน้ำผู้อพยพท้ายเขื่อนสิริกิติ์ ตามพระราชดำริในหลวง รัชกาลที่ 9 ช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนจากปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคให้กับราษฎรในพื้นที่แปลงอพยพผู้ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ เนื่องจากน้ำต้นทุนที่มีอยู่ในเกณฑ์น้อย ขอความร่วมมือเกษตรกรพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ไม่เพาะปลูกพืชต่อเนื่องหลังการเก็บเกี่ยว หากเกษตรกรปลูกพืชต่อเนื่องทันทีจะส่งกระทบต่อแผนการบริหารจัดการน้ำของลุ่มน้ำเจ้าพระยา และอาจส่งผลให้พืชที่เพาะปลูกใหม่ได้รับความเสียหายได้ (สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์, 2564)

2.4.3 กรมป่าไม้

กรมป่าไม้มีส่วนในการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้กับเขื่อน ดังเช่น "โครงการปลูกป่าต้นน้ำ เชื้อนสิริกิติ์ เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ" (ระยะที่ 2) ภายใต้โครงการ 800 ล้านกล้า 80 พรรษา มหาราชินี เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ โดยกรมป่าไม้ร่วมกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีนายคุรุจิต เมื่อวันที่

จันทร์ ที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2556 ณ ป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำยาวและป่าน้ำสวด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน (กรมป่าไม้ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 3 สาขาแพร่, 2556)

2.4.4 สำนักอุทยานแห่งชาติ

พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนที่อยู่สูงกว่าระดับเก็บกักน้ำสูงสุดของเขื่อนสิริกิติ์ มีพื้นที่ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นอ่างเก็บน้ำซึ่งเกิดจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ขวางกั้นลำน้ำน่าน มีพื้นที่ 203 ตารางกิโลเมตร (126,875 ไร่) และส่วนที่เป็นผืนป่าประกอบด้วยสภาพป่าฝั่งซ้ายของอ่างเก็บน้ำมีความลาดชันไม่มากนัก และสภาพป่าฝั่งขวาทั้งในท้องที่จังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดแพร่ มีสภาพเป็นเทือกเขาสูง ประกอบด้วยดอยแม่แงง ดอยสันผักเหียง ดอยสันผาหมู ดอยปางม่วงคำ ดอยผาตีบ ดอยจะค่าน เขาหาดล้า เขาห้วยจันทร์ ภูม่อนกระต่าย ภูขอนแก่น และมีภูผาพ่อเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในพื้นที่ ซึ่งเป็นเป็นกันเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดแพร่มีความสูง 1,350 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ทั้งยังเป็นต้นน้ำลำธารไหลลงสู่แม่น้ำยมในจังหวัดแพร่ และอีกส่วนหนึ่งไหลลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์จังหวัดอุตรดิตถ์ (สำนักอุทยานแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

ตอนที่ 3 การวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

3.1 ความสำคัญและความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2520 ด้วยเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการพัฒนาประเทศในยุคสมัยนั้น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการสืบสานความเป็นมาของคนในท้องถิ่น ให้ผู้คนทั้งในและนอกท้องถิ่นได้เรียนรู้ข้อมูลที่จะเป็นเครื่องแสดงความผูกพันของคนในท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างพลเมืองที่มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ เพื่อแสดงความคิดเห็นถึงผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากภายนอก ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

สุนทรชัย ขอบยศ (2562 : หน้า 15-16) กล่าวถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไว้ว่าเป็นการแสวงหาพื้นที่ของชุมชนที่อยู่นอกความเป็นรัฐ แสดงให้เห็นว่าไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบของรัฐทั้งหมด เป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถสร้างได้ สอดคล้องกับที่ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2557, อ้างถึงในสุนทรชัย ขอบยศ, 2562) กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคนในท้องถิ่นให้รักถิ่นฐานบ้านเกิด เข้าใจรากเหง้าความเป็นมา และมีสำนึกร่วมกันของแต่ละพื้นที่ ต่างจากประวัติศาสตร์ชาติที่มุ่งหวังให้มีความภาคภูมิใจในชาติ ทำคุณความดีเพื่อบ้านเมือง

การวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความแตกต่างจากการวิจัยประวัติศาสตร์ทั่วไปที่คุ้นเคยจากบทเรียนในหนังสือเมื่อครั้งที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ เนื่องจากมิใช่มุมมองจากผู้นำหรือผู้ปกครองที่รัฐชาติเป็นผู้ผลิต อันความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และผลิตซ้ำโดยพลตรีหลวงวิจิตรวาทการในช่วงต่อมา ซึ่งประวัติศาสตร์ที่มีมุมมองความเป็นรัฐชาตินี้ มิได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของผู้คนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ หากแต่มุ่งเน้นไปที่การนำเสนอความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาติส่งผลให้เกิดความรู้สึกแตกแยก ให้ผู้คนในท้องถิ่นรู้สึกถึงความเป็นอื่นกับกลุ่มคนทั่วไปของชาติด้วยเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นถูกละเลยไปและถูกกลืนหายไปตามกาลเวลา งานศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา จึงไม่สามารถเปิดเผยบทบาทของคนในท้องถิ่นให้คนทั่วไปได้รับรู้ หากแต่เป็นการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นเท่านั้น มิได้มีเป้าประสงค์ให้เกิดความรักและหวงแหนท้องถิ่น ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงควรเป็นศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ ที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์รัฐชาติ

ด้วยการเปิดพื้นที่และให้โอกาสบุคคลทั้งในและนอกท้องถิ่นได้มีโอกาสแสวงหาความรู้และเรื่องราวในอดีตที่ถูกบดบังไว้ การศึกษาประวัติศาสตร์จึงควรเป็นแนวทางในการสร้างการยอมรับตนเอง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะท้องถิ่นมีความผูกพันและพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกชุมชนอยู่เสมอ (แถมสุข นุ่มนนท์, 2544 และ ชงชัย วินิจจะกุล, 2545 อ้างถึงใน ชูศักดิ์ วิทยาภักและคณะ, 2546)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะมีลักษณะเฉพาะ ดังนั้น การเข้าใจความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างแท้จริงจึงเป็นเรื่องสำคัญ อรรถ นันทจักร (2535, อ้างถึงในสุนทรชัย ขอบยศ, 2562) กล่าวไว้ว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ **แบบดั้งเดิมและแบบแผนใหม่** แบบดั้งเดิมหมายถึง การศึกษาเรื่องราวของอาณาจักรและพุทธจักรมีลักษณะเด่นคือ มุ่งเน้นการประกาศเกียรติยศของกษัตริย์ สัมพันธ์เชื่อมโยงกับกำเนิดของโลกและเชื่อมโยงมนุษย์เข้าสู่เทพเจ้า สัมพันธ์กับศาสนาที่กล่าวถึงการเผยแพร่และเหตุการณ์สำคัญทางศาสนา และประวัติศาสตร์ที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ของกษัตริย์และราชวงศ์ ส่วนประวัติศาสตร์ตามแบบแผนใหม่นั้น เป็นการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบระเบียบ มีการรวบรวมเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการขยายตัวของประวัติศาสตร์จากเดิมที่จำกัดอยู่เพียงราชวงศ์ไปสู่กลุ่มคนอื่นๆ ด้วย

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์ของชาวบ้านมักเป็นเรื่องราวของการต่อสู้เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรที่ปรากฏในรูปแบบที่หลากหลายโดยแสดงออกถึงวัฒนธรรมซึ่งมักมีอำนาจของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมด้วยโดยเฉพาะการช่วงชิงทรัพยากร การต่อสู้ของชุมชนจากหลากหลายกลวิธีเพื่อการบ่งบอกอัตลักษณ์ของตนเอง เช่นการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตของตนเอง (Story Telling) นอกจากนี้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังมีความสำคัญเชิงนโยบาย คือการสร้าง**ความสำคัญของตัวตนในท้องถิ่น** ให้เรียนรู้รากเหง้าและอดีตของตนเอง จะทำให้เกิดสำนึกร่วมของผู้คนในชุมชนอันจะส่งผลต่อความเข้มแข็งในการกระทำต่างๆ ของชุมชน อีกทั้งเป็นภูมิคุ้มกันให้ชุมชนสามารถยืนหยัดต่อสู้กับสังคมภายนอก มีความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตนเอง สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นเหมือนวาทกรรมต้าน (Counter discourse) ที่ปฏิเสธการครอบงำจากวาทกรรมหลัก (Dominant discourse) ที่ว่าตนเองมิใช่ส่วนประกอบของประวัติศาสตร์ชาติ แต่เป็นการบ่งบอกอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเองมากกว่า เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม (Social history) ของชุมชนนั้นๆ เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลำดับเหตุการณ์ และพัฒนาการด้วย

มุมมองของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการมองจากล่างขึ้นบน (Bottom up Approach) มารวมเข้ากับประวัติศาสตร์ชาติที่มองจากบนลงล่าง (Top down Approach) ซึ่งจะสามารถเห็นภาพรวมของประวัติศาสตร์ได้อย่างครบถ้วน ชัดเจนมากยิ่งขึ้น หมายความว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้มองเห็นเมืองไทยในมิติใหม่ภายใต้การสืบค้นอย่างเป็นเหตุเป็นผล ให้ความสำคัญกับหลักฐานเป็นการนำประวัติศาสตร์ชาติและท้องถิ่นมารวมกัน เนื้อหาประวัติศาสตร์ใหม่จะทำให้เห็นอดีตชัดเจนขึ้นด้วย

สรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กับผู้คนที่อาศัยร่วมกัน อาจเป็นคนกลุ่มเดียวกันหรือคนหลายกลุ่ม โดยที่ผู้คนมีจิตสำนึกร่วมกัน ได้เผชิญเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกชุมชน ให้ได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น หลายประเทศที่มีประวัติศาสตร์อัน

ยาวนาน จึงได้หยิบยกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองขึ้นมาเป็นฐานคิด ฐานแห่งการผลิตที่นำไปสู่ ทนทางสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว การสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน การนำภูมิปัญญาการผลิตต่างๆ มา ต่อยอดเป็นสินค้าตามแนวทางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ข้อมูลที่ได้จาก การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังส่งผลต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นเนื่องจากการสืบค้นทุนทาง วัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การสร้าง ตัวตนผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้คนในชุมชนได้ทราบความหลัง ได้สร้างสำนึกในการรักท้องถิ่นอันจะก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่น โดยประชาชนมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นคนในพื้นที่นั้นๆ ด้วย

การศึกษาประวัติศาสตร์จะให้ความสำคัญกับเวลา (Time) และบริบท (Context) ที่มีความ ต่อเนื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์จึงจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องของการเปลี่ยนผ่านซึ่งได้บันทึกไว้เฉพาะ ส่วนที่เลือกสรรแล้ว เป็นความทรงจำที่มีผลกระทบต่อมนุษย์และสังคมโดยรวม จึงได้มีการรวบรวม และเรียบเรียงเป็นบันทึกเป็นประวัติศาสตร์เพื่อเป็น “อดีตร่วม” ของกลุ่มคนให้เกิดความเข้าใจต่อ อดีตของตนเองและสังคม และเป็นพลังผลักดันให้ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดในอนาคต (วศิน ปัญญาวุฒตระกูล, 2562)

บทบาทสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ การสร้างความตระหนักและความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของของประชาชนในท้องถิ่นว่าตนเองมีส่วนความเป็นเจ้าของและร่วมพัฒนาพื้นที่ของตนเอง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างเหมาะสมคือ การศึกษาที่ต้องมุ่งความสนใจไปที่ชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องราวของสมาชิกในชุมชนและระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เพื่อศึกษาระบบ ความสัมพันธ์และความรู้สึกนึกคิดของชุมชนให้ลึกซึ้งและถ่องแท้ซึ่งจะเห็นถึงพัฒนาการและตัวตน ของผู้คนในแบบฉบับของตนเอง

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2554) นำเสนอไว้ว่าประโยชน์ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สำคัญคือการ ทำให้ชุมชนรู้จักมาตุภูมิของตนเองมากขึ้น การให้รู้จักตัวตนของตนเอง ครอบครัว ชชาติพันธุ์ที่มาอยู่ ร่วมกัน นำไปสู่สำนึกรักท้องถิ่น โดยอาจจะสร้างเป็นแบบเรียน กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของตนเอง เป็นแบบฝึกหัดให้นักเรียนสืบค้นหาสถานที่ บุคคล ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบันในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต รู้จักรักษาและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุในท้องถิ่น ให้มาเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีคุณค่า สร้างรายได้ในยุคโลกาภิวัตน์ คือการนำ ท้องถิ่นนิยมสู่โลกภายนอก โดยมีได้ทั้งความเป็นตัวตนของตนเองออกไป

ในงานวิจัยครั้งนี้ มุ่งหวังจะนำประโยชน์ที่ได้จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งจะนำเสนอมุมมอง การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่นอกเหนือจากการบันทึกของภาครัฐ เป็นบันทึกจากความทรงจำ ของบุคคลที่อยู่ในชุมชนตลอดกลุ่มน้ำน่านที่มีความผูกพันกันมาแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นด้านชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา และโดยเฉพาะเรื่องราวความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดที่มีมาแต่อดีต เชื่อมโยงมาสู่วิถีชีวิตในปัจจุบันซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และบริบทต่างๆ อีกทั้งยังได้สะท้อนถึงความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกที่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติเป็นสำคัญ การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้จึงประกอบด้วยวิธีการวิจัยที่หลากหลายโดยนักวิจัยจาก ภายนอกชุมชน และจากภายในชุมชน เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สะท้อนคุณลักษณะของผู้คนในอำเภอท่า ปลา และพื้นที่อื่นๆ ตลอดกลุ่มน้ำน่าน ดังจะได้กล่าวต่อไป

3.2 วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

แนวทางหรือแนวคิดการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มีด้วยกันหลากหลายวิธี ชูศักดิ์ วิทยาภักและคณะ (2546) ได้รวบรวมไว้หลากหลาย ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการศึกษาวิถีชีวิต การใช้ที่ดิน การประกอบอาชีพ จากนั้น ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษารื่องราวการต่อสู้ของชาวบ้านต่ออำนาจรัฐ ที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสำนักโครงสร้าง-หน้าที่นิยม เช่น ประเด็นเรื่องระบบอุปถัมภ์ หรือ การศึกษาระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้เห็นวิธีการผลิต นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางความคิด โลกทัศน์ ค่านิยมและรสนิยมผ่านวรรณกรรม

วศิน ปัญญาวุฒตระกูล (2562) ได้ให้ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในฐานะ “ศาสตร์” ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไว้ 3 กลุ่มกล่าวคือ

1. กลุ่ม Positivist กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือการสร้างประวัติศาสตร์ในฐานะ “วิทยาศาสตร์” ให้ความสนใจกับข้อเท็จจริงที่อาศัยการค้นคว้าเอกสารจำนวนมาก หลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์วิพากษ์ต่างๆ เพื่อคัดเลือกแต่สิ่งที่น่าเชื่อถือไว้ ประวัติศาสตร์แนวนี้นี้ ได้ขยายพื้นที่การศึกษาจากศูนย์กลางไปสู่การเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยเริ่มให้ความสนใจกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากข้อมูลในอดีตเพื่อจะทำความเข้าใจและสร้างการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในระยะยาว

2. กลุ่ม Annales กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เน้นทำความเข้าใจในตัวมนุษย์และสังคมมากที่สุด มากกว่าศึกษาเข้าใจในวิธีทางประวัติศาสตร์โดยเสนอให้สาขาวิชาต่างๆ ได้ศึกษาวิเคราะห์และอธิบายต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เช่น ภูมิศาสตร์ จิตวิทยาพฤติกรรม โบราณคดี คติชนวิทยา ภาษาศาสตร์และวรรณกรรม โดยสรุปคือ ต้องการศึกษารอบด้าน (Total) และเป็นมนุษย์ (Human) เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์ที่น่าจะศึกษาหลากหลายมิติด้วยเครื่องมือต่างๆ เพื่อช่วยในการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบที่เข้าถึงความจริงโดยต้องมีการวิพากษ์อย่างเหมาะสม ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม

3. แนวคิดเกี่ยวกับ Postmodern กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาในเรื่องนี้คือมิเชล ฟูโก (Michel Foucault) ที่สนใจเรื่องวาทกรรม (Discourse) เพราะเชื่อว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย นำไปสู่การสร้าง ความหมายต่อคำและสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป เฉพาะสัญลักษณ์หรือค่าของความหมายใด ความหมายหนึ่ง อาจจะมี ความหมายและอิทธิพลต่อกันต่อแต่ละสังคมแตกต่างกันไป

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 งานวิจัยด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของ ยงยุทธ ชูแวน (2549) เรื่องโครงการประมวลวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เพื่อเขียนตำราเรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) งานวิจัยฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ การประเมินสถานการณ์การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 จากนั้น ได้นำเสนอแนวคิดและวิธีการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่วนสุดท้ายคือการรวบรวมงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ยังยุทธ เห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะช่วยสร้างเอกภาพและความมั่นคงให้กับรัฐและศูนย์กลางของชาติเพราะช่วยให้คนในชาติเกิดความสามัคคีและภาคภูมิใจในฐานะที่ชุมชนของตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชาติ หากแต่ทั่วโลกในการศึกษาดังกล่าวยังมีปัญหาอยู่เนื่องจากไม่ได้รับความสนใจมากนักเพราะไม่สอดคล้องกับการพัฒนาสมัยใหม่ และสรุปได้ว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความสำคัญในเรื่องของ

1) การสร้างสำนึกประวัติศาสตร์ของประชาชนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและชุมชน ด้วยในช่วงการเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้สร้างมุมมองการพัฒนาแบบรวมศูนย์ส่งผลให้ความเป็นท้องถิ่นล่มสลายลง ความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตแบบเดิมยุติลง ไม่เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ การศึกษาให้รู้จักตนเองอย่างชัดเจนและรอบด้านโดยที่ประชาชนมีส่วนร่วมที่จะทบทวน เรียนรู้ ปรับปรุงแก้ไข และส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง ให้รู้รากเหง้าความหมายของตนเอง อันเป็นรากฐานนามธรรมของสังคมช่วยให้เกิดความเข้มแข็งของท้องถิ่นอันเป็นเกราะที่ทำให้เกิดความมั่นคงยิ่งขึ้น ปัญหาที่พบอย่างหนึ่งคือ ไม่มีการให้การศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจังไม่ว่าจะระดับการศึกษาใด หากจะมีก็เพียงทำให้เป็นสินค้าที่ขายได้มูลค่า วิธีการที่จะสอนให้ได้ผลคือ การสืบค้นบริบททางสังคมของชุมชนที่มีบุคคล หรือภูมิปัญญาดำเนินการไปพร้อมๆกัน ควรเป็นความร่วมมือระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้รู้ในท้องถิ่น และนักวิชาการ เพื่อค้นหาอดีตของตนเองอีกทอเป็นความทรงจำเล็กๆ ที่ร่วมกันสืบสานขึ้นมาจะเกิดเป็นภาพใหญ่เพื่อให้เห็นความสำคัญมากยิ่งขึ้น

2) ข้อมูลที่ได้ยังเป็นความรู้ที่มีประโยชน์เพื่อกำหนดนโยบายการพัฒนาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับศักยภาพและของจำกัดของแต่ละท้องถิ่น การใช้ประโยชน์จากข้อมูลนั้น ควรให้ทุกคนมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหานั้น อย่างถูกต้อง และเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่นอย่างเหมาะสม เป็นแนวทางในการฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วิถีชีวิตโดยใช้ “ทุน” ที่มีในชุมชน ที่สร้างความสมดุลของชีวิต ธรรมชาติ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เริ่มจากการเข้าถึงทรัพยากรของท้องถิ่น และประเมินความสำเร็จในการพัฒนาที่หมายรวมถึงการดำรงชีวิต การแก้ไขปัญหาต่างๆด้วย

3) เป็นการเกิดองค์ความรู้ที่ช่วยสร้างสมดุลแก่การศึกษาทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ แม้ว่าจะมีข้อมูลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาแล้วในระดับหนึ่ง แต่ก็มิได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพราะด้วยความรู้ของชุมชนยังถูกมองว่าเป็นเรื่องลำหลัง ไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาได้อีกทั้งยังกระจัดกระจาย ไม่มีการประมวลสังเคราะห์ไว้เป็นเอกภาพ แม้ว่าจะมีการสังเคราะห์และมีทฤษฎีเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องราวของชุมชน ไม่ว่าจะในด้านเศรษฐกิจชุมชน และการจัดการทรัพยากร การเรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น แต่ก็ยังมีได้แสดงความเป็นท้องถิ่นเฉพาะเท่าที่ควร วิธีการหนึ่งคือ การยกระดับคุณภาพของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขึ้นมาเทียบเท่าและให้มีทิศทางชัดเจนเช่นเดียวกับทฤษฎีอื่นๆ อีกทั้งจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายการศึกษาให้เห็นระบบต่างๆ ร่วมกัน และเมื่อศึกษาแล้ว ควรมีการคืนประวัติศาสตร์ให้กับชุมชนอาจเป็นรูปแบบของการสร้างศูนย์การเรียนรู้ นอกระบบก็ได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการสร้างความสามัคคีและความมั่นคงของชาติต่อไป

2. บทสังเคราะห์ยุคประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ของอรุณจักร สัตยานุรักษ์และคณะ (2556) เป็นการรวบรวมผลการสังเคราะห์เนื้อหาในประเด็นการปรับตัวการย้ายถิ่น สมบัติสาธารณะ และสะท้อนเส้นทางการย้ายถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการประกอบอาชีพ ที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นผ่านแนวคิดและทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างเสริมให้ชุมชนได้ตระหนักถึงตัวตน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและสังคมเพื่อเป้าหมายในการสร้างจิตสำนึกประวัติศาสตร์ตัวตน

ภายในของชุมชน กระตุ้นความทรงจำ สร้างความตระหนักจากประสบการณ์ต่างๆ ในวิถีชีวิตที่สามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์อย่างผสมกลมกลืนกับบริบททางสังคมและธรรมชาติ

ดำเนินการวิจัยโดย 6 สถาบันราชภัฏในพื้นที่ร่วมกับโรงเรียนมัธยมกว่า 200 แห่งเพื่อให้ครูเป็นที่ปรึกษาในการทำงานวิจัย ซึ่งส่งผลอย่างยิ่งต่อกระบวนการสอนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผลที่ได้เป็นผลด้านบวกที่เกิดพลังของชุมชนเพราะทั้งครู ชาวบ้าน นักเรียนได้ตระหนักว่าชุมชนของตนเองเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ผู้วิจัยได้เสนอว่าการต่อยอดโครงการวิจัยมีด้วยกัน 2 มิติคือ การคำนึงถึง “ความต่อเนื่อง” ของการถ่ายทอดเรื่องราวร่วมกันของชุมชนโดยการสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ให้กับครูให้สามารถดำเนินกิจกรรมที่ “ฝัง” (embed) ชุดความทรงจำร่วมของชุมชน อีกด้านหนึ่งคือ การสร้างความกระตือรือร้นของชุมชนในการเขียนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย มีส่วนร่วมในการออกแบบและถ่ายทอดข้อมูลให้กับลูกหลาน อีกมิติคือ ทำให้ครูเข้าใจธรรมชาติของความรู้ ความหมายของประวัติศาสตร์และการวิจัยทางประวัติศาสตร์ว่า ทุกอย่างคือปลีกย่อยของความรู้ที่มีความสัมพันธ์กัน และสร้างสามารถสร้างเป็นความหมายใหม่ได้ ซึ่งการวิจัยประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดประโยชน์ 4 ประการคือ

1) การสร้างอำนาจให้กับประชาชนให้สร้างอดีตขึ้นมาเองจากความทรงจำ จากที่ผู้วิจัยว่าตนเองเป็นคนเล็กๆ ในชุมชนเป็นการสร้างสำนึกใหม่ว่าบรรพบุรุษของตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง

2) ประวัติศาสตร์จะเป็นการเชื่อมต่อระหว่างชีวิตส่วนตัวกับชีวิตสาธารณะ การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ดังกล่าว และเป็นการคืนอัตลักษณ์ของชุมชนให้กับชาวบ้านที่อยู่ภายใต้อัตลักษณ์เฉพาะส่วนตัว และเห็นว่าเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมทางหนึ่งด้วย

3) การศึกษาดังกล่าวทำให้ “เสียงของผู้ที่ไม่เคยมีเสียง” ที่จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองที่สร้างสมดุลให้กับสังคมได้

4) เมื่อมีการศึกษา ก็จะก่อให้เกิดพื้นที่ และเวลาที่มีผู้กระทำการ ซึ่งน่าจะส่งผลให้เกิดการสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ๆ ที่หลากหลายกว่าเดิม

3. โครงการวิจัยประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรของคนเมืองน่า (ชูศักดิ์ วิทยาคัดและคณะ, 2564) พบว่า ชุมชนเหล่านี้เป็นชุมชนพลัดถิ่นหรือโยกย้ายมาจากที่อื่นทั้งสิ้นจึงมีความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ แบบแผนทางวัฒนธรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์จึงแตกต่างกันแต่มาอยู่ร่วมกันภายใต้บริบทของภูมิศาสตร์และนิเวศวิทยาแบบหุบเขาและภูเขาของภาคเหนือ ทำให้ได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังถูกกำหนดการใช้ทรัพยากรจากรัฐด้วย ประเด็นที่สำคัญของงานวิจัยคือ การปฏิบัติการของชาวบ้านที่ดันรนตอบโต้ต่อการปฏิบัติการต่อวาทกรรมของรัฐและทุนภายนอกในบริบทของเวลาและพื้นที่เฉพาะ ชุมชนที่ศึกษาในครั้งนี้คือ 1. ชุมชนลาวพวย บ้านฝายมูล 2. ชุมชนไทลื้อ บ้านหนองบัว 3. ชุมชนขมุ บ้านห้วยปุก 4. ชุมชนพ้อเกลือ และ 5. ชุมชนบ้านหลวง โดยแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการยอมรับจากคนอื่น และการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก รวมถึงการยอมรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของรัฐที่กระทบต่อวิถีชีวิตด้วย

จากงานวิจัยที่ได้นำมาในครั้งนี้ ได้กล่าวถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า มิใช่การรวบรวมเรื่องราวที่เกิดขึ้นมาเป็นหลักฐานเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นว่า การที่ชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง

จะมีความภาคภูมิใจ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของชุมชนอันจะส่งผลต่อความร่วมมือเพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่อไปด้วย

4.2 งานวิจัยด้านการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

1. งานวิจัยของ สมหมาย ชินนาค และคณะ (2549) เรื่องการพัฒนาไกลและระบบบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการแก้ปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการ : กรณีชุมชนในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำเขตรอยต่อระหว่างเทศบาลเมืองวารินชำราบ และเทศบาลนครอุบลราชธานีอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการสำรวจและสร้างฐานข้อมูลเกี่ยวกับความยากจนของ 11 ชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบกรรมสิทธิ์ในการใช้ที่ดินทำกินและการใช้ประโยชน์ระดับครัวเรือน เป็นการต่อยอดข้อมูลการขึ้นทะเบียนของรัฐอย่างเป็นทางการไปสู่กลไกและระบบการจัดการที่เน้นการแก้ปัญหาแบบบูรณาการโดยชุมชนอย่างยั่งยืน จากการวิจัยพบว่า ประชาชนร้อยละ 79 มีปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อทำการเกษตร ส่งผลให้ประชาชนส่วนมากเป็นคนยากจนสาเหตุหลักคือไม่มีที่ดินทำกินของตนเองและการไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ ดังนั้น ควรมีการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินเป็นอันดับแรก จากนั้น จึงควรมีกิจกรรมที่เพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายลงโดยพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ปัญหาความยากจน ด้วยเห็นว่าเป็นการใช้ชีวิตตามกระแสนิยมมาก โดยแตกต่างจากวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เหมาะสมกับท้องถิ่น การใช้จำเกินตัวหรือไม่เหมาะสมนำไปสู่ปัญหาความยากจนและคุณภาพชีวิตด้วย ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งก็เกิดจากนโยบายของรัฐเช่น การปล่อยกู้โดยไม่จำเป็น การแก้ไขปัญหาต้องเริ่มจากคนในชุมชนเองโดยสร้างความมั่นใจและส่งเสริมแนวทางการดำรงชีวิตที่ถูกต้องอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่เรื่องความถูกต้องของข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนการแก้ไขร่วมกันของชุมชน

2. งานวิจัยเรื่องการจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็กอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่ลุ่มน้ำแม่เตี้ย-แม่แตง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ของอัจฉรา รัยฤทธิธรรม (2558) มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปบทเรียนกระบวนการแสวงหาและทดลองปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการจัดเวทีอภิปรายกลุ่มย่อย จากผู้ร่วมกระบวนการ 3 ส่วนคือ ตัวแทนคณะกรรมการลุ่มน้ำ ตัวแทนจากชุมชนพื้นที่สูงและนักพัฒนาเอกชนของมูลนิธิ ได้สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองและระบบนิเวศของป่าไม้ในเขตลุ่มน้ำขนาดย่อย ระหว่างปี พ.ศ. 2552 – 2558 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยริเริ่มและพัฒนาระบบการจัดการลุ่มน้ำแบบบูรณาการ ควบคู่ไปกับพัฒนาองค์ความรู้ของท้องถิ่น และการจัดการองค์กรชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตความขัดแย้งในลุ่มน้ำ พบว่าการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า จะต้องทำความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม สังคมและการเมืองภายในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วม มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อขับเคลื่อนกลไกและเป็นเวทีให้ผู้มีส่วนได้เสียต่อรองการเข้าถึงทรัพยากรให้มีความโปร่งใส ลดความขัดแย้งลง

ข้อค้นพบที่สำคัญคือ ความสำคัญของการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำเป็นหลักของการสร้างการมีส่วนร่วม และยังเป็นสนามของการต่อรองของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อผลักดันแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและปกป้องผลประโยชน์ในคราวเดียวกัน มีวิธีการที่เกิดจากการตกลงร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องมีกฎหมาย หรือกฎระเบียบอย่างตายตัว การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอย่างไม่เป็นทางการนี้เองที่ส่งผลดีอย่างมากในการพูดคุยเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน นอกจากนี้ การสร้างการ

ยอมรับความรู้สมัยใหม่ที่ผสมผสานกับความรู้แบบดั้งเดิมก็มีความสำคัญ การสร้างการยอมรับดังกล่าว ถือเป็นสิ่งที่ท้าทายแต่หากยอมรับร่วมกันแล้วจะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ดี ผลที่ได้จากการวิจัยนี้มีความเฉพาะที่อาจจะไม่สามารถนำไปใช้กับชุมชนอื่นได้โดยทันที เนื่องจากมีบริบทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

นอกเหนือจากงานวิจัยอย่างเป็นทางการแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำ ยังได้ศึกษาอย่างเป็นระบบและนำเสนอตัวอย่างแนวทางการบริหารจัดการน้ำที่ดีที่สุดที่ถือได้ว่าเป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนาไว้อีกหลายเรื่อง กล่าวคือ

1. สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้จัดทำหนังสือพิธีภัณฑ์ธรรมชาติจัดการน้ำชุมชนตามพระราชดำริ พ.ศ. 2560 โดยได้วิเคราะห์การบริหารจัดการน้ำตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรที่ประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนได้แก่ การจัดการโดยชุมชน ให้ชุมชนได้มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ มีจุดมุ่งหมายร่วมกันตั้งแต่วางแผนการเพาะปลูก การเรียนรู้เรื่องเครื่องวัดระดับน้ำ ระบบแผนที่ การระบุพิกัดจุด การเติมอากาศ เทคโนโลยีสำรวจพื้นที่และแหล่งน้ำ การทำสะพาน การถ่ายภาพดาวเทียม การตั้งสถานีโทรมาตร ระบบการบำบัดน้ำเสีย การวิเคราะห์สมดุลน้ำ การใช้น้ำซ้ำ ผังการจัดการน้ำ เพื่อทดลองใน 19 ลุ่มน้ำทั่วประเทศ จากนั้น ได้เก็บข้อมูลการใช้เทคโนโลยีต่างๆ จากชุมชนเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อยอดแสวงหาแนวทางการบริหารจัดการน้ำด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อไป

2. อภิญา ดิสสะมาน. (2560) โดยสถาบันพระปกเกล้า ได้นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในมิติสังคมเพื่อลดความขัดแย้ง สรุปได้ว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของไทยต้องมองทั้งระบบ โดยเริ่มจากการแก้ไขปัญหาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ซึ่งเชื่อมโยงการบริหารทั้งจากภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม การมีคลังข้อมูลที่ชัดเจน เชื่อถือได้และสามารถสื่อสารสู่ประชาชนได้ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องดำเนินการเชิงนโยบายหรือกฎหมาย จำเป็นต้องใช้ในคิดในการปรึกษาหารือ (Deliberative Water Management) เพื่อแสวงหาความต้องการและแนวทางการลดปัญหาร่วมกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบกับกรณีงานของญี่ปุ่นว่า ได้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงด้วย

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมา จะเห็นว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องพัฒนาให้ครบทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยความร่วมมือของภาครัฐ เอกชนและประชาชน มิใช่หน้าที่ของคนใดคนหนึ่ง อีกทั้งยังต้องมีความรู้เชิงวิชาการที่ถูกต้องและทันสมัยสามารถนำมาใช้ได้จริงอีกด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เชื้อนสิริกิติ์กับอำเภอลำปำ จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical research) ที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในอดีต การแสดงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน และส่งผลถึง อนาคต โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอลำปำ จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเชื้อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบัน และ 3) เพื่อนำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนลำปำกับเชื้อนสิริกิติ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน วิธีที่ใช้ในการวิจัยคือ การศึกษาเอกสาร (Documentary research) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ซึ่งแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอลำปำ และจังหวัดอื่นในลุ่มน้ำน่าน รวมถึงการดำเนินงานของเชื้อนสิริกิติ์ที่ผ่านมาเพื่อการพัฒนาชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่าน ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเอกสารและข้อมูล (Documentary research) ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจบริบทของพื้นที่การวิจัย ประกอบด้วยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการก่อสร้างและการบริหารดำเนินงานของเชื้อนสิริกิติ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอำเภอลำปำที่มีหลักฐานว่าได้รับการตรวจสอบความถูกต้องจากหน่วยงานของรัฐ เกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นมาจากลาวและน่านในอดีต การทำมาหากิน ลักษณะผู้คน ชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรมที่ยังคงได้รับการสืบทอดมาจากอดีต และเอกสารเกี่ยวกับอำเภอลำปำ ที่เขียนโดยคนในชุมชนลำปำ เช่น จากเทศบาลลำปำ สภาวัฒนธรรมอำเภอลำปำ องค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ในอำเภอลำปำ เครือข่ายประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต เชื้อนสิริกิติ์ และเอกสารเช่น รายงานประจำปีของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย รายงานประจำปีของเชื้อนสิริกิติ์ แผนปฏิบัติงานเชื้อนสิริกิติ์ เพื่อให้ได้ทราบถึงการบริหารจัดการลุ่มน้ำที่เกิดขึ้น ผลที่ได้และแนวทางการบริหารงานต่อไป โดยความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน ประชาชน อีกทั้งได้ศึกษาเรื่องการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สามารถนำมาประยุกต์ได้ รวมถึงความหมาย ความสำคัญ และการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางของสหประชาชาติเพื่อนำการพัฒนาดังกล่าวไปสู่สากล

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงลึก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยนักวิจัยท้องถิ่นได้จัดกิจกรรมการเก็บข้อมูลโดยความร่วมมือของคุณครูในพื้นที่โดยมีนักเรียน/นักศึกษาในพื้นที่ร่วมเรียนรู้ด้วย โดยดำเนินการใน 7 ตำบลในอำเภอลำปำ ได้แก่ตำบลลำปำ หาดลำ น้ำหมัน ผาเลือด จริม ร่วมจิต และนางพญา และ 1 ตำบลจากอำเภอน้ำป่าคือ ตำบลท่าแฝก ด้วยแต่เดิมสังกัดอำเภอลำปำเช่นกัน จึงมีรากเหง้าประวัติศาสตร์ บรรพบุรุษ ประเพณีและวัฒนธรรม

ร่วมกัน จึงได้นำมาร่วมในการวิจัยครั้งนี้ โดยแต่ละตำบลจะมีนักวิจัยท้องถิ่นซึ่งเป็นครูจากโรงเรียนหรือ การอาชีวศึกษาตำบลละ 2 คน ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ท้องถิ่น หากแต่ด้วยครูบางคนไม่สามารถ พูดภาษาถิ่นได้ จึงได้กำหนดให้มีนักเรียน/นักศึกษาในพื้นที่ช่วยเก็บข้อมูลจำนวน 5 คนในแต่ละตำบล และนักวิจัยท้องถิ่นจะดำเนินการวิจัยโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation research) เพื่อทำความเข้าใจบริบทของสิ่งที่ได้สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเช่นภาพถ่ายหรือการ บรรยายสถานการณ์ของท้องถิ่นที่ตนเองรับผิดชอบ

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์ (Interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) ชุมชน ลุ่มน้ำน่านที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานของเขื่อนสิริกิติ์ในจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร และนครสวรรค์ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนา พื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบัน เริ่มจากการสัมภาษณ์ข้าราชการที่รับผิดชอบ การพัฒนาอำเภอท่าปลา เช่นนายอำเภอ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนประจำอำเภอ ข้าราชการประจำเขื่อน สิริกิติ์ที่รับผิดชอบเรื่องการบริหารสังคม และผู้แทนจาก 5 จังหวัดลุ่มน้ำน่าน จากนั้น จึงทำการสัมภาษณ์ กลุ่มผ่านระบบออนไลน์ผู้ใช้น้ำทั้ง 5 จังหวัดเพื่อนำมาวิเคราะห์และแสวงหาแนวทางการพัฒนาการทำงาน ร่วมกันต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ประกอบด้วย 2 ครั้งคือ ครั้งที่ 1 เพื่อคืนข้อมูลที่ได้ไปให้กับชุมชนลุ่มน้ำน่านเพื่อให้ตรวจสอบความถูกต้องพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการ ทำงานร่วมกัน จากนั้นผู้วิจัยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เสนอร่างแนวทางการพัฒนาการทำงานร่วมกันของ เขื่อนสิริกิติ์ ชาวอำเภอท่าปลา ชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่านให้มีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นในการสนทนา กลุ่มครั้งที่ 2 ที่ประกอบด้วยผู้บริหารของเขื่อนและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาข้อเสนอแนะนั้น และร่วมกัน นำเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันของคนในลุ่มน้ำน่านเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อย่างสมดุลต่อไป

3.1 การกำหนดผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่ม ตัวอย่างที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับกรอบการวิจัย ดังนี้

3.1.1 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัด อุตรดิตถ์ให้ได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน จากการสืบค้น วิเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจและนำเสนอ อย่างเป็นระบบ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มคนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งรับรู้เหตุการณ์ในช่วงการ ก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์เมื่อ 50 ปีก่อน สามารถถ่ายทอดเรื่องราว เนื้อหาข้อมูล ความรู้ความเข้าใจ มี ความรู้สึกของการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลานั้น ความผูกพันของเขื่อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา และ 2) คน อีกรุ่นคือคนในชุมชนท่าปลาอายุระหว่าง 20-60 ปี อาจได้ร่วมรับรู้สถานการณ์การก่อสร้างเขื่อนบ้าง แต่ อายุต่ำกว่าและได้เติบโตและทำงานอยู่ในอำเภอท่าปลา ได้เคยพูดคุยกับญาติผู้ใหญ่เรื่องเหตุการณ์ ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น และเป็นผู้ที่เห็นการเปลี่ยนแปลงของอำเภอท่าปลามาระยะเวลามากกว่า 10 ปี คนทั้ง 2 กลุ่มมาจาก 8 ตำบลในอำเภอท่าปลา ตำบลละประมาณ 10 คน

3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลนำไปวิเคราะห์สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบัน ประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้น้ำซึ่งได้รับคุณูปการจากเขื่อนสิริกิติ์ ในจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิจิตร และนครสวรรค์ โดยแต่ละจังหวัดจะมีผู้นำกลุ่มที่ทำงานร่วมกับเขื่อนสิริกิติ์มาเป็นระยะเวลาอย่างน้อยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ที่เขื่อนสิริกิติ์จัดให้มีการเสวนาลุ่มน้ำน่าน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อีกทั้งยังมีผู้แทนผู้ใช้น้ำในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรปลูกพืช ทำการประมง หรือการแปรรูปสินค้าทางการเกษตรต่างๆ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์กับเขื่อนสิริกิติ์อย่างไร ได้มีความร่วมมือกันพัฒนาในด้านใด ความช่วยเหลือเกื้อกูลและมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อย่างไรในอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้ง ได้ทราบถึงคุณูปการของเขื่อนสิริกิติ์ที่มีต่อสังคมไทยในภาพรวมทั้งอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ผลดี ผลเสีย ผลกระทบ และทัศนคติของผู้ที่ได้รับผลจากการดำเนินงานเขื่อนด้วย

3.1.3 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างสายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิติ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเมื่อได้ผลการวิเคราะห์จากกลุ่มที่ 1 และ 2 แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นดังกล่าวมาสรุปเป็นร่างแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคตบนฐานการวิจัยประวัติศาสตร์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ อันประกอบด้วย ผู้บริหารของเขื่อนสิริกิติ์ อาทิ ผู้อำนวยการเขื่อนสิริกิติ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขื่อนสิริกิติ์ ผู้แทนผู้ใช้น้ำประจำจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เช่น นายอำเภอ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้อำนวยการห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยที่มีบทบาทการพัฒนาของพื้นที่และการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

3.2 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (IRB) ตามระเบียบของการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรูปแบบของการพิจารณาแบบเต็มขั้นตอน (Full board review) เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิ์ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย โดยคณะวิจัยจะบันทึกภาพและคำสัมภาษณ์โดยจะทำลายภายใน 1 ปีหลังจากเสร็จสิ้นการวิจัย ทั้งนี้ หากข้อมูลที่บันทึกเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อันเป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ไม่ว่าจะ เป็น เสียง ภาพ หรือวัสดุต่างๆ จะได้นำส่งให้กับชุมชนต่อไป โดยก่อนถ่ายภาพและบันทึกจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลและนักเรียน นักศึกษาที่สัมภาษณ์ก่อนดำเนินการทุกครั้ง อีกทั้งในระหว่างการเก็บข้อมูล หากผู้ให้ข้อมูลรู้สึกไม่สบายใจในข้อคำถามบางประการ ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ รวมถึงมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการนี้โดยจะไม่มีผลกระทบใดต่อผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ ในการเขียนรายงานผลการวิจัย จะไม่มีการระบุชื่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด จะมีข้อมูลเฉพาะสังกัดของท่านบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมของท้องถิ่นและคุณสมบัติที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

เครื่องมือการวิจัยทั้งหมดได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่

1. อาจารย์ ดร.ประภาพร เมืองแก้ว อาจารย์จากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ผู้มีประสบการณ์การทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ในอำเภอท่าปลา และพื้นที่อื่นตลอดลุ่มน้ำน่าน

2. อาจารย์ ดร.ภานูรังษี เตือนไธ้ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์ ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่ และมีความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่

3. รองศาสตราจารย์ ดร.วศิน ปัญญาวุธตระกูล อาจารย์จากมหาวิทยาลัยนเรศวร มีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเคยทำงานวิจัยในพื้นที่อำเภอท่าปลาและอำเภอใกล้เคียงจำนวนมาก

มีรายละเอียดการใช้เครื่องมือการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยนักวิจัยในพื้นที่พร้อมทั้งนักเรียน/นักศึกษาในพื้นที่ สัมภาษณ์เชิงลึกประชาชน/ผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ ผู้ที่อายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งมีประสบการณ์ในช่วงเวลาการก่อสร้างเขื่อน และที่อายุระหว่าง 20-60 ปี แต่เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 10 ปี มีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เขื่อนสิริกิติ์ ให้บริการชุมชน การสัมภาษณ์แต่ละตำบลต้องประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่มแต่ไม่ได้มีการกำหนดว่าต้องกลุ่มละกี่คนเนื่องด้วยจำนวนผู้ที่มีความรู้ความสามารถแต่ละตำบลแตกต่างกัน การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 60 นาที ประกอบด้วย 6 คำถามที่อาจแตกต่างกันตามคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ นักวิจัยในพื้นที่จะเป็นผู้พิจารณาประเด็นคำถามสำหรับผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน ประเด็นคำถามมีดังนี้

1. เหตุการณ์ของชุมชนและครอบครัวในอดีตช่วงที่มีการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ราวปี พ.ศ. 2510 รวมถึงความรู้สึกของตนเองถึงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ในขณะนั้น วิธีการปรับตัวของตนเองและครอบครัวในการย้ายถิ่นฐานในช่วงของการก่อสร้างเขื่อน (เฉพาะผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี และรับรู้การเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลานั้น)
2. สถานที่ที่สำคัญของชุมชนในปัจจุบัน อาทิ วัดหรือจุดศูนย์รวมของชุมชน พื้นที่ธรรมชาติ ว่ามีความสำคัญต่อคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
3. ประเพณีวัฒนธรรม หรือสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ของอำเภอท่าปลาคืออะไร
4. บุคคลที่สำคัญของชุมชนคือใคร มีคุณสมบัติและมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างไร
5. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับเขื่อนสิริกิติ์ในด้านต่างๆ เช่นการทำมาหากิน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกด้าน
6. เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนคืออะไร เขื่อนสิริกิติ์จะมีส่วนช่วยอย่างไร

อย่างไรก็ดี การวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดประการหนึ่งคือ นักวิจัยในพื้นที่ทั้งหมดเป็นครูจากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา หรืออาชีวศึกษาในพื้นที่ หากแต่มีใช้คนในพื้นที่โดยกำเนิด จึงเป็นการยากที่จะให้สัมภาษณ์ประชาชนชุมชนที่พูดภาษาถิ่น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ร่วมสัมภาษณ์เชิงลึกด้วย แต่ละตำบลมีครูจำนวน 2 คน และนักเรียน/นักศึกษาจำนวน 5 คน สัมภาษณ์เชิงลึกพร้อมกันทั้งหมดตลอดการวิจัย ก่อนเริ่มทำการวิจัยจะมีการประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจของนักวิจัยในท้องถิ่นถึงวิธีการดำเนินการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การบันทึกข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้น โดยคณะวิจัยจากนอกพื้นที่อำเภอท่าปลาผ่านทางระบบออนไลน์เนื่องด้วยสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 และนักวิจัยในพื้นที่ จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยคณะวิจัยต่อไป

คณะวิจัยได้จัดประชุมทำความเข้าใจโครงการและกิจกรรมต่างๆ ต่อผู้บริหารเขื่อนสิริกิติ์ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาและนักวิจัยในพื้นที่ (ครูพี่เลี้ยง) และเนื่องจากแต่ละตำบลตั้งอยู่ห่างไกลกัน คณะวิจัยจึงเห็นควรให้แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมการประชุมออกเป็น 3 ครั้ง คือ

ครั้งที่หนึ่งวันที่ 11 ตุลาคม 2564 นักวิจัยในพื้นที่จาก 4 ตำบลประกอบด้วยตำบลหาดลำ ตำบลน้ำหมัน ตำบลร่วมจิต และตำบลผาเลือด

ครั้งที่สอง วันที่ 12 ตุลาคม 2564 นักวิจัยในพื้นที่จาก 3 ตำบลประกอบด้วยตำบลท่าปลา ตำบลจริม และตำบลนางพญา

ครั้งที่สาม วันที่ 14 ตุลาคม 2564 นักวิจัยในพื้นที่จาก 1 ตำบลของอำเภอป่าตองคือตำบลท่าแฝก (ตำบลที่เคยอยู่ในเขตปกครองของอำเภอ ท่าปลา)

จากนั้น เมื่อได้รับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (IRB) ตามระเบียบของการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว นักวิจัยในพื้นที่ที่จะดำเนินการคัดเลือกนักเรียนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งจะเป็นการรับสมัครผู้ที่สนใจ มีเวลาเพียงพอที่จะค้นหาข้อมูล และมีความประพฤติดี มาร่วมคัดเลือกปราชญ์ชุมชน ผู้ให้ข้อมูลและกำหนดประเด็นคำถามเฉพาะเรื่องร่วมกัน จำนวน 8 ครั้งในเดือนมีนาคม ถึงเมษายน 2565 เมื่อสัมภาษณ์แล้ว นักเรียน/นักศึกษาและนักวิจัยในพื้นที่ร่วมกันสรุปผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นเอกสารจำนวน 2-3 หน้าต่อ 1 เรื่อง เพื่อให้ให้นักวิจัยนำมาวิเคราะห์ถึงวิถีชีวิตของคนท่าปลาตามกรอบการวิจัยคือทุนของชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสิ่งแวดล้อม

นอกจากผลการศึกษาประวัติศาสตร์จะมีความสำคัญแล้ว การเรียนรู้ของครูซึ่งเป็นนักวิจัยในท้องถิ่นและนักเรียนก็มีความสำคัญเช่นกัน ผู้วิจัยจึงให้สัมภาษณ์นักวิจัยท้องถิ่นถึงวิธีการดำเนินการวิจัยและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมงานวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์นอกเหนือจากการเก็บข้อมูลวิจัยในท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้น้ำและได้รับอนุญาตของเขื่อนสิริกิติ์จาก 5 จังหวัด แบ่งเป็นต้นน้ำ (จังหวัดน่าน) กลางน้ำ (จังหวัดอุตรดิตถ์) และปลายน้ำ (จังหวัดพิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์) เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 10 ปี มีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เขื่อนสิริกิติ์ให้บริการชุมชน การสัมภาษณ์กลุ่มในครั้งนี้ เป็นการสัมภาษณ์ออนไลน์เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในขณะนั้น การสัมภาษณ์จะแยกแต่ละจังหวัด จังหวัดละ 1 ครั้ง ครั้งละประมาณ 90 นาที ผู้ร่วมวิจัยประมาณ 5-10 คน ขึ้นกับความพร้อมของผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์ ประเด็นที่สัมภาษณ์กลุ่ม มีดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ได้แก่ จำนวนประชากร พื้นที่กิจกรรมของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญและที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำน่าน สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของชุมชน ธรรมชาติและความสะดวกสบายของสิ่งแวดล้อมในชุมชน
2. การประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำน่าน/เขื่อนสิริกิติ์
3. ผลกระทบของเขื่อนสิริกิติ์ต่อชุมชนในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การพัฒนาความเป็นอยู่ และการส่งเสริมอาชีพ ในอดีตและปัจจุบัน
4. ความเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรมที่เขื่อนสิริกิติ์ดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต

จากผลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงสภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบัน จัดทำเป็นวิทัศน์สรุปผลการวิจัยประมาณ 15 นาทีนำเสนอต่อผู้แทนให้ข้อมูลจาก 5 จังหวัดเพื่อพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งนำเสนอต่อชุมชนท่าปลาจำนวนราว 400 คน ในงานครบรอบรัฐพิธีเปิดเขื่อนสิริกิติ์ เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2565

ขั้นที่ 3 การสนทนากลุ่มจำนวน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 เป็นการนำข้อมูลที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แล้ว นำเสนอกลับไปยังตัวแทนผู้ใช้น้ำจากจังหวัดต่างๆ และรับฟังข้อเสนอแนะในวันที่ 4 มีนาคม 2565 ส่วนครั้งที่ 2 จะเป็นการนำร่างแนวทางการเสริมสร้างสายสัมพันธ์ของเขื่อนสิริกิติ์ และชุมชนตลอดลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การสนทนากลุ่มใช้เวลาประมาณ 90 นาที ต่อผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2565 หากแต่ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านไม่สามารถเข้าร่วมการสนทนากลุ่มในวันและเวลาที่กำหนดได้ จึงสัมภาษณ์เพิ่มเติมในประเด็นเดียวกัน ดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์วิถีชีวิต สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่านได้รับประโยชน์จากการร่วมพัฒนาของเขื่อนสิริกิติ์
2. ยุทธศาสตร์ นโยบาย หรือกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนในอนาคต
3. กิจกรรมหรือแนวทางการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างเหมาะสมในอนาคต
4. แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและเขื่อนสิริกิติ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากยิ่งขึ้นในอนาคต

3.3 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

1. จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยใช้แนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช (2561) เป็นฐาน ซึ่งเมื่อได้รับข้อมูลจากนักวิจัยในพื้นที่จะนำมาตรวจสอบกับหลักฐานอื่นที่ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว และผู้ที่มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของท่าปลาว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ แล้วนำไปสู่การสรุปประเด็นต่างๆ นอกจากข้อมูลที่ได้แล้ว ผู้วิจัยยังได้ถอดบทเรียนของนักวิจัยในท้องถิ่นเพื่อนำเสนอเป็นแนวทางการสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์อีกด้วย

2. สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม หลังจากผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบันที่ชุมชนลุ่มน้ำได้รับจากเขื่อนสิริกิติ์แล้ว ผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้นำแต่ละจังหวัดและผู้แทนจากเขื่อนสิริกิติ์เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อหาร่างแนวทางการนำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิติ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับผู้บริหารของเขื่อนสิริกิติ์และผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

3. การนำเสนอหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยปรับจากข้อวิพากษ์ของการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) อีกทั้งนำประเด็นที่ได้จากการวิพากษ์และข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาจัดจำแนกประเด็นอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้หลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับการพัฒนาอย่างชัดเจน ครอบคลุมทุกมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนตามกรอบการวิจัยอันได้แก่ ทุนของชุมชนคือ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทาง

วัฒนธรรม ทูทางเศรษฐกิจ ทูทางสิ่งแวดล้อม และคุณภาพของเขื่อนสิริกิติ์ต่อชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่าน ด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาความเป็นอยู่และการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมมือ การพัฒนาสายสัมพันธ์บนฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อไป

ขั้นตอนที่	วิธีดำเนินการวิจัย	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	วิธีการวิเคราะห์	ผลที่ได้รับ
1.การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	การศึกษาเอกสารและข้อมูล (Documentary research)	แบบบันทึกข้อมูล	การนำวิธีการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามกรอบการวิจัย	ข้อมูลเกี่ยวกับการอพยพ ย้ายถิ่น การทำมาหากิน ลักษณะผู้คน ชาติพันธุ์ ประเพณีวัฒนธรรม เครือข่ายประชาสังคม ความร่วมมือการพัฒนาของภาครัฐ เอกชนและประชาชน
2.การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงลึก	การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยผู้ช่วยนักวิจัยในท้องถิ่นและยูวีวิจัย 7 ตำบลในอำเภอท่าปลา และ 1 ตำบลในอำเภอน้ำปาด	แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	การนำผลการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบบันทึกและวิเคราะห์ทุนตามกรอบการวิจัยและตามแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้เห็นคุณลักษณะเด่นของชุมชนอำเภอท่าปลาที่ชัดเจนมากขึ้น	ชุมชนท่าปลา มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานที่มีหลักฐานชัดเจนได้บทสัมภาษณ์และข้อเขียนจากนักวิจัยในพื้นที่ราว 80 เรื่องทั้งที่เป็นเรื่องเดียวกัน แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน หรือเรื่องที่แตกต่างกัน เฉพาะแต่ละตำบล
3. การวิเคราะห์สภาพ ปัจจัยเงื่อนไข และประโยชน์ที่ชุมชนลุ่มน้ำน่านได้รับจากเขื่อนสิริกิติ์	การสัมภาษณ์ (Interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview)	แบบสัมภาษณ์และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม	การวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ชุมชนทั้ง 5 จังหวัดตลอดลุ่มน้ำน่าน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของกิจกรรมที่ชุมชนได้ทำร่วมกับเขื่อน	ได้ทราบปัจจัย เงื่อนไข แนวทางการดำเนินงานของแต่ละชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่านว่าได้รับประโยชน์อย่างไรจากเขื่อนสิริกิติ์ และมีแนวทางร่วมกันพัฒนาต่อไปอย่างไร
4.การนำเสนอแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน	การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)	แบบสนทนากลุ่ม	การนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในข้อ 1-3 เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันของเขื่อนสิริกิติ์และชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่าน

ตารางที่ 3.1 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

วิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ในบทนี้จะได้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ว่าเพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ จะกล่าวถึงอำเภอท่าปลาในหลากหลายมิติที่ส่งผลถึงการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ทั้งในด้านความรักท้องถิ่นและความพยายามพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึง “ทุน” ของชุมชนไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสิ่งแวดล้อม และยังได้ขยายขอบเขตออกไปถึงทุนทางความรู้เรื่องการค้าขาย เทคโนโลยี ฯลฯ ที่จะมีส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ข้อมูลที่ได้นำเสนอนี้มาจากการดำเนินการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่คุณครูและเยาวชนในชุมชนเป็นผู้รวบรวม ซึ่งนอกจากจะได้ข้อมูลที่ต้องการแล้ว ยังเป็นการให้คนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่และเยาวชนเกิดสำนึกร่วมของชุมชนที่ร่วมกันสร้างความทรงจำดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (อ้างถึงใน อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2556: 17) ที่ว่า “...การศึกษาประวัติศาสตร์ (ท้องถิ่นหรือใหญ่กว่านั้นก็ตาม) คือ การทำให้เกิดการ “สร้าง” อดีตขึ้นมาหลายสำนวนโดยคนที่ต่างสถานะกัน เพื่อประโยชน์ที่เขาใช้นิยามตัวตนของเขาในปัจจุบันอย่างมีความหมายต่อชีวิตของเขาเท่านั้น...” การนำเสนอจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. บริบททางประวัติศาสตร์ 2. ผลการรวบรวมการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคนในชุมชน และ 3. การวิเคราะห์ “ทุน” ของชุมชนจากผลการสัมภาษณ์ตามกรอบการวิจัย ดังนี้

4.1 บริบทและข้อมูลทางประวัติศาสตร์

อำเภอท่าปลาเป็นส่วนหนึ่งของสายน้ำน่าน จึงมีประวัติศาสตร์ร่วมกับพื้นที่ในจังหวัดอื่นๆ มาแต่อดีต กล่าวคือ ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน มีเมืองโบราณสำคัญ กระจายตามริมแม่น้ำน่าน จากพงศาวดารเมืองน่าน พบว่า มีการก่อสร้างเมืองปลายพุทธศตวรรษที่ 18 รวมถึงเมืองฝาง เมืองพิชัย เมืองสองแคว (พิชญ์โลก) เมืองพิจิตรเก่า ซึ่งล้วนเป็นเมืองโบราณริมแม่น้ำน่าน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยโดยมีการจารึกในศิลาจารึก จะสังเกตได้ว่า ชุมชนโบราณมีการกระจายตัวริมแม่น้ำน่าน ตลอดสาย โดยจะแบ่งเป็นชุมชนเป็นชุมชนสำคัญริมแม่น้ำน่าน แบ่งเป็น 5 จังหวัด

4.1.1 จังหวัดน่าน

เมืองน่านเริ่มก่อตั้งบริเวณริมแม่น้ำน่าน ในราว พ.ศ. 1896 สมัยของพญาครานเมืองกษัตริย์น่านองค์ที่ 5 ได้สร้างพระธาตุแช่แห้ง ณ ดอยภูเพียงแช่แห้ง เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระพิมพ์เงินและพระพิมพ์ทองที่ได้รับพระราชทานมาจากเจ้าเมืองสุโขทัยแล้วย้ายราชธานีมาสร้างเวียงใหม่ทางทิศใต้ของวรนครใกล้กับพระธาตุแช่แห้งเรียกว่า “เวียงพูเพียงแช่แห้ง” ต่อมา ใน พ.ศ. 1906 สมัยของพญาผากองกษัตริย์น่านองค์ที่ 6 โอรสในพญาคราน เมืองเวียงพูเพียงแช่แห้ง ประสบปัญหาความแห้งแล้งอย่างหนัก พญาผากองทรงพระสุบินว่ามีโคกสุวรรณาวังข้ามแม่น้ำน่านมายังฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นที่ราบกว้างใหญ่ แล้วถ่ายมูลไว้เป็นแนวหลักหมายเขตกำแพงเมือง เมื่อพระองค์เสด็จ ณ ที่แห่งนั้นก็ทอดพระเนตรเห็นจริงตาม

พระสุบินทุกประการ จึงทรงอพยพพลเมืองข้ามฝั่งแม่น้ำน่านมาสร้างราชธานีใหม่ที่ห้วยไคร้ ซึ่งคือเขตเวียงใต้ของตัวเมืองน่านในปัจจุบัน (สำนักงานจังหวัดน่าน, ม.ป.ป.)

ต่อมาในราว พ.ศ. 1911 เมืองน่านได้ตั้งชื่อเมืองว่า “นันทบุรี” เพราะมีชีปะขาวชื่อ “นันทะ” อาศัยอยู่ ณ ที่แห่งนี้ ต่อมาชาวบ้านเรียกเมืองนี้ว่า “เมืองน่าน” ปรากฏในปัจจุบัน เพราะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำน่าน ขึ้นต่ออาณาจักรล้านนาและพม่า ต่อมาในสมัยพระเจ้าติโลกราช เจ้าเมืองเชียงใหม่ได้ยกทัพมาตีเมืองน่าน ใน พ.ศ. 1993 สมัยของพญาอินท๊ะแก่นท้าวกษัตริย์น่านองค์ที่ 15 เมืองน่านจึงถูกผนวกเข้ากับเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนามีฐานะเป็นเพียงหัวเมืองหนึ่งโดยมีเจ้าเมืองที่ได้รับแต่งตั้งผลัดเปลี่ยนกันปกครองเมืองเรื่อยมา ในระยะเวลาที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาทำให้น่านได้ซึมซับศิลปวัฒนธรรมของล้านนา มาไว้ในวิถีชีวิต โดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ เห็นได้จากโบราณสถานซึ่งแต่เดิมได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรสุโขทัย ได้เปลี่ยนเป็นศิลปะแบบล้านนามากขึ้นในเวลาต่อมา

ต่อมาในสมัยที่พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์แห่งกรุงหงสาวดี (พม่า) ได้ขยายอำนาจสามารถยึดเมืองเชียงใหม่ ทำให้เมืองน่านตกเป็นเมืองประเทศราชของพม่ารวม 200 ปี (ราวปี พ.ศ.2101 – 2317) ราวปี พ.ศ. 2232 เมืองน่านถูกทิ้งร้างนาน 5 ปีเนื่องจากพระเมืองราชาเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 47 ได้คิดคบกับลาวแสนแก้วแข็งเมืองต่อพม่าพระเจ้ากรุงอังวะจึงได้ยกทัพมาปราบและเผาบ้านเมืองจนเสียหายอย่างหนักผู้คนล้มตายบางส่วนหลบหนีเข้าป่าจากนั้นอีก 1 ปี พวกลาวและแคว (ญวน) ก็เข้ามารุกรานเมืองน่านกวาดต้อนเอาชาวเมืองที่เหลือไปไว้เมืองลาวเมืองน่านจึงถูกทิ้งร้างเป็นครั้งแรก(สร้อย สร้อยกุล, 2558)

หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียกรุงครั้งที่ 2 ให้แก่พม่า ในปี 2310 และพระยาตากได้รวบรวมไพร่พลขึ้นที่กรุงธนบุรี แล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2314 พญาโมนเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 54 ได้ส่งเจ้าน้อยวิฑูรเข้าช่วยราชการศึกร่วมกับกองทัพหัวเมืองล้านนาโดยพญาจำบ้านและเจ้ากาวิละซึ่งมีฐานที่มั่นอยู่ที่ จังหวัดลำปาง ซึ่งได้เข้าสวามิภักดิ์ต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำการขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงใหม่ได้ ต่อมา ปี พ.ศ. 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้สถาปนากษัตริย์รัตนโกสินทร์เป็นราชธานีและปราบดาภิเษกขึ้นเป็นรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี เจ้าฟ้าอัษฎรรพี (ขณะนั้นตั้งเมืองอยู่ที่เมืองเทิง ปัจจุบันคือ อ.เทิง จ.เชียงราย) จึงเข้าเฝ้าฯ เพื่อทูลสวามิภักดิ์เป็นข้าขอบขัณฑสีมาในพ.ศ. 2331 รัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าฟ้าอัษฎรรพี เป็น เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 57 และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ซ่อมสร้างเมืองน่านหลังจากที่ถูกทิ้งร้างนาน 23 ปีนับแต่นั้นมาเมืองน่านจึงมีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าผู้ครองนครน่านในชั้นหลังทุกพระองค์ ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ด้วยความเที่ยงธรรม มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี ได้ช่วยราชการบ้านเมืองสำคัญหลายครั้งหลายคราด้วยกัน นอกจากนี้เจ้าผู้ครองนครน่าน ต่างได้ทำนุบำรุง กิจการพุทธศาสนาในเมืองน่าน และอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ได้สร้างธรรมนิทานชาดก การจารพระไตรปิฎกลงในคัมภีร์ใบลาน นับเป็นคัมภีร์ได้ 335 คัมภีร์ นับเป็นผูกได้ 2,606 ผูก ได้นำไปมอบให้ เมืองต่าง ๆ มีเมืองลำปาง เมืองลำพูน เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงราย และเมืองหลวงพระบาง (สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดน่าน, ม.ป.ป.)

เมืองน่านได้มีการย้ายเมือง 2 ครั้ง เนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ โดยในครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2360 สมัยของเจ้าสุมนเทวราชได้ย้ายเมืองไปอยู่บริเวณดงพระเนตรช้างมีวัดสภารศเป็นวัดหลวงประจำเวียงเหนือ และครั้งที่สอง เมื่อ พ.ศ. 2398 เจ้านันทวรฤทธิเดชฯกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อย้ายเมืองจากดงพระเนตรช้างกลับมาอยู่ที่เวียงเก่า (ตัวเมืองน่านปัจจุบัน) แล้วโปรดให้ซ่อมสร้างเวียงเก่า โดยให้สร้างคุ่มแก้ว 7 หลัง เป็นที่ประทับ และสร้าง “หอคำ” เป็นท้องพระโรงออกกว่าราชการเมื่อถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯสถาปนาพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯขึ้นเป็นพระเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 63 นับเป็นเจ้านครน่านองค์เดียวที่ได้รับการสถาปนาเป็น “พระเจ้า” เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้ายได้แก่มหาอำมาตย์โทเจ้ามหาพรหมสุรธาตฯเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 64 ถึงแก่พิราลัยในพ.ศ. 2474 นับเป็นเจ้าผู้ครองนครน่านคนสุดท้าย หอคำของเจ้าเมืองน่านได้ใช้เป็นศาลากลางจังหวัดน่านเรื่อยมา จนในปี พ.ศ. 2511 จังหวัดน่านได้มอบหอคำให้แกกรมศิลปากรเพื่อใช้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน จนถึงปัจจุบัน (สำนักงานจังหวัดน่าน, ม.ป.ป.)

จะเห็นได้ว่าเมืองน่าน เป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่ มีการอยู่อาศัยต่อเนื่องไม่เคยถูกทิ้งร้างเป็นเวลายาวนาน มีอาณาเขตครอบคลุมมาถึงบริเวณ อ.ท่าปลาในปัจจุบัน และเชื่อมต่อกับเมืองของอาณาจักรอยุธยา คือ เมืองพิชัย และเมืองสวางคบุรี ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองน่านถือว่าเป็นเมืองประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในลุ่มน้ำน่านตอนบน มีชุมชนโบราณ ตั้งอยู่มาไม่ต่ำกว่า 600 ปี

ชุมชนคนน่านผูกพันกับลำน้ำน่านมาโดยตลอดจึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำคือ การแข่งเรือประเพณี จังหวัดน่าน เป็นประเพณีเก่าแก่ที่บรรพบุรุษชาวน่านได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เริ่มปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์เมืองน่าน เมื่อ พ.ศ.1902 พญากานเมือง เจ้าเมืองวรรณคร (เมืองบัว) ได้ใช้เรืออพยพขนย้ายผู้คนล่องมาตามลำน้ำน่านเพื่อสร้างเมืองใหม่ที่เมืองภูเพียงแช่แห้ง (บริเวณวัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอกู่เพียง ในปัจจุบัน) ชาวเมืองน่านมีความผูกพันกับ "พญานาค" โดยมีความเชื่อว่าพญานาคจะปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน วัดวาอารามและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสักการะ จึงขุดเรือยาวและตกแต่งหัวเรือและหางเรือตลอดจนลำเรือให้มีลักษณะคล้ายพญานาค ปีไหนมีภาวะฝนแล้ง ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล บรรพบุรุษชาวน่านก็จะนำเรือแข่งไปพายแข่งกัน ซึ่งเปรียบเสมือนกับพญานาคกำลังเล่นน้ำ เพื่อขอฝนและก็เป็นที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง เพราะหลังจากนั้นฝนก็ตกลงมา มีเรื่องเล่าถึงภูมิปัญญาในการสร้างเรือแข่งต้นแบบของเมืองน่าน เช่น เรือท้ายหล้า-ตาตอง ท้ายหล้า หมายถึง เรือที่ท้ายเรือยังทำไม่เสร็จ ตอตอง หมายถึง เรือที่มีตาทำด้วยทองเหลืองหรืออีกความหมายหนึ่ง คือมีตาของไม้ที่นำมาขุดเรือเป็นสีทองเหลือง

การแข่งเรือประเพณีเมืองน่านแต่เดิม จะจัดการแข่งขันในงานประเพณีถวายทานสลากภัต หรือชวาน่านเรียกว่า ตานก้วยสลาก วันเพ็ญเดือน 12 หากวัดใดจะจัดงานประเพณีตานก้วยสลาก คณะศรัทธาหมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ ที่มีเรือแข่ง ก็จะนำเรือแข่งบรรทุกก้วยสลากพร้อมชาวบ้านและพระภิกษุสามเณร ที่รับกิจนิมนต์เดินทางไปยังวัดที่มีงานประเพณีตานก้วยสลาก ในขณะที่พายเรือไปก็จะมีขลุ่ยขลุ่ยกลอง ฉิ่ง ฉาบ สะล้อ เป็นทำนองเพลงล่องน่านและผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะลุกขึ้นพ้อนซึ่งเป็นที่มาของท่าพ้อน "ล่องน่าน" ที่มีเอกลักษณ์รูปแบบการพ้อนเฉพาะตัว เมื่อเสร็จพิธีในช่วงบ่ายก็จะนำเรือแข่งมาแข่งกันอย่าง

สนุกสนาน รางวัลที่ได้เป็นเหล่าชาวใส่กระบอกไม้ไผ่ ระยะเวลาเปลี่ยนเป็นตะเกียงเจ้าพายุและน้ำมันก๊าด เพื่อนำไปจุดให้แสงสว่างในชุมชน เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีกระแสไฟฟ้าใช้ รวมถึงธงปักหัวเรือและเริ่มวิวัฒนาการเป็นถ้วยรางวัลในปัจจุบัน

การแข่งขันเรือประเพณีจังหวัดน่าน ปรากฏหลักฐานอ้างอิงได้ ตั้งแต่ พ.ศ.2460 เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตฯ เสด็จตรวจราชการเมืองน่าน เจ้าผู้ครองนครน่านพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้านายฝ่ายเหนือและข้าราชการประจำเมืองจัดให้มีการแข่งขันเรือประเพณีให้ทอดพระเนตร เจ้ามหาพรหมสุรธาดาเจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย เมื่อดำรงตำแหน่งเจ้าอุปราชพร้อมด้วยเจ้านายฝ่ายเหนือได้ลงไปพ่อนในเรือลำที่ชนะเลิศด้วยจริงๆ

ปัจจุบันพบว่าเรือบางลำมีอายุร่วม 200 ปี ยังมีสภาพดีสามารถนำลงแข่งขันได้ เช่น เรือเสือเผ่าท่าล้อ บ้านท่าล้อ อำเภอกู่เพียง ชุดเมื่อ พ.ศ.2359 และเรือคำแดงเทวี(นางดู่งาม) บ้านนาเตา อำเภอน้ำฝาง ชุดเมื่อ พ.ศ.2390 จึงเป็นข้อมูลเชื่อได้ว่าเรือแข่งเมืองน่านเกิดมาพร้อมกับความเป็นมาเมืองน่าน ผู้คนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับแม่น้ำน่าน สายธารแห่งชีวิตและจิตวิญญาณของชาวเมืองน่าน(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, 2563)

4.1.2 จังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์แต่เดิมมีศูนย์กลางที่ เมืองสวรรคบุรี และเมืองพิชัย ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของกรุงศรีอยุธยาและเป็นจุดเชื่อมต่อกับอาณาจักรน่านที่อยู่ตอนบน โดยเมืองเขตแดนที่ผาเลือด อ.ท่าปลาในปัจจุบัน เมืองพิชัยและเมืองสวรรคบุรีมีบทบาทในประวัติศาสตร์ช่วงกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ โดยมีประวัติ เมืองสวรรคบุรี เมืองพิชัย และเมืองอุตรดิตถ์ดังนี้

เมืองสวรรคบุรีแต่เดิมเป็นชุมชนที่มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบขนาดเล็ก ตั้งอยู่ริมฝั่งทางด้านใต้ของลำน้ำน่าน ลักษณะเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านไม่เท่าขนานไปกับลำน้ำ ปัจจุบันร่องรอยของแนวคันดินเหลือให้เห็นบางตอนทางด้านใต้เท่านั้น สิ่งที่เหลือเป็นหลักฐานสำคัญก็คือ วัดพระฝางสวรรคบุรีมุนินาถ เป็นวัดที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัด ภายในวัดมีพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุ มีวิหารหลวงและพระประธาน รวมทั้งโบสถ์ขนาดเล็ก จากลักษณะผังเมืองและโบราณวัตถุสถานที่พบแสดงให้เห็นว่า เมืองสวรรคบุรีน่าจะเป็นชุมชนขนาดใหญ่มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2532) ไม่เพียงแต่จะเป็นที่ราบลุ่มเท่านั้น บริเวณที่ตั้งเมืองสวรรคบุรีนี้ยังเป็นชายขอบอาณาจักรปกครองอาณาจักรสุโขทัย ต่อมาก็คือเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาและมีสถานะเป็นเมืองชายขอบเช่นเดิม การที่เมืองฝางเป็นเมืองชายขอบอาณาจักร และอยู่บริเวณติดกับเขตแดนรอยต่อระหว่างกรุงศรีอยุธยากับรัฐล้านช้างและนครรัฐน่าน ทำให้ในบางครั้งอำนาจจากส่วนกลางก็ไม่สามารถควบคุมเมืองสวรรคบุรีโดยตรงได้ บางครั้งอาณาจักรล้านช้างก็ยกทัพลงมายึดเอาเมืองสวรรคบุรี นอกจากนี้ การที่เมืองสวรรคบุรีตั้งอยู่บริเวณรอยต่อของอาณาจักรสุโขทัยซึ่งต่อมาเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยากับรัฐล้านช้างและนครรัฐน่าน ทำให้เมืองฝางได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากรัฐต่างๆ เหล่านี้ เมืองสวรรคบุรีเริ่มเจริญขึ้นด้วยการเข้ามาของพ่อค้าจีนในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา เนื่องจากเป็นจุดขายขอบของสองอาณาจักรคือ ล้านนา และกรุงศรีอยุธยาและยังสามารถเชื่อมโยงกับอาณาจักรล้านช้างได้อีกด้วย โดยจะมีเมืองท่าปลาเป็นเมืองปลายสุดของอาณาจักรน่าน ปรากฏในแผนที่โบราณว่า “หลักประโคน” ซึ่งหมายถึง เสาใหญ่ปักหมายเขตแดนระหว่างประเทศหรือเมือง (เอนก นาวิกมูล, 2552)

ต่อมาเมืองสวางคบุรี มีบทบาท สำคัญช่วงหลังเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2310 คือเป็นแหล่งชุมนุมเจ้าพระฝาง เดิมชื่อ “เรือน” สอบเปรียญธรรมได้เป็น “มหาเรือน” เป็นภิกษุชาวเมืองเหนือ ได้ลงมาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในกรุงศรีอยุธยาได้เป็นที่พระพากุลเถระ พระราชาคณะอยู่ ณ วัดศรีอโยธยา ต่อมาพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงตั้งให้เป็นตำแหน่งสังฆราชา ณ เมืองสวางคบุรี ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้วจึงช่องสุ่มผู้คนเข้าด้วยเป็นหลายเมือง ตั้งตัวขึ้นเป็นเจ้าอีกตำบลหนึ่ง แต่หาสึกเป็นคฤหัสถ์ไม่ คง อยู่ใน เพศ สมณะ แต่ นุ่ง ห่ม ผ้า แดง คน ทั้ง ปวง เรียก ว่า “เจ้าพระฝาง” บรรดาเจ้าเมืองกรมการหัวเมืองฝ่ายเหนือตั้งแต่เหนือเมืองพิษณุโลกขึ้นไป ก็เกรงกลัวนับถืออยู่ในอำนาจทั้งสิ้น ต่อมา ในปี พ.ศ. 2313 พระเจ้าตากสิน ได้ทรงยกทัพมาปราบชุมนุมเจ้าพระฝาง โดยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เสด็จโดยกระบวนทัพเรือและจัดทัพขึ้นไปตีชุมนุมเจ้าพระฝาง เมื่อฝ่ายเจ้าพระฝางรู้ว่ากองทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยกทัพขึ้นมา ตีเมืองพิษณุโลกได้ พระองค์ทรงรอทัพบก ซึ่งยกมาช้ากว่าเนื่องจากเป็นฤดูฝน จนเมื่อทัพบกมาถึงแล้ว จึงทรงโปรดให้ทัพบกขึ้นไปตีเมืองสวางคบุรี จนสามารถตีชุมนุมเจ้าพระฝางได้ในปีนั้น เมื่อเสร็จศึกแล้ว ได้พระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงเกลี้ยกล่อมให้ประชาชนกลับมาตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่เดิม ทำให้มีประชาชนกลับมาอาศัยบางส่วนบางส่วนย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านคังตะเกา และเมื่อมีชุมทางรถไฟเกิดขึ้นสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้ความเจริญขยายไปที่ชุมทางรถไฟ ที่บางโพธิ์ท่าอิฐ ซึ่งต่อมาคือตัวเมืองอุตรดิตถ์ในปัจจุบัน จึงทำให้ เมืองสวางคบุรีลดความสำคัญลง (ธีระวัฒน์ แสนคำ, 2564)

เมืองพิชัย เป็นเมืองโบราณนับมาตั้งแต่ยุคสุโขทัย ได้ปรากฏในพงศาวดารเหนือและพงศาวดารหลายตอน สำหรับในพงศาวดารเหนือปรากฏอยู่ในเรื่องพระยาแกรกตอนหนึ่งว่า เจ้าไวยักษ์เป็นผู้ได้สร้างเมืองพิชัย แต่ทว่าเรื่องพระยาพิชัยในพงศาวดารเหนือเป็นตำนานเล่าต่อกันมาเท่านั้น แต่เมืองพิชัยได้ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ตอนพระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 1893 ได้กล่าวถึงเมืองขึ้น 16 เมือง ซึ่งเมืองพิชัยก็เป็น หนึ่งในเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา จะเห็นได้ว่าเมืองพิชัยเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาแล้ว ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเจ้าเมืองพิชัยได้รับยศเป็น เจ้าพระยาพิชัย ทำหน้าที่ดูแลเมืองพิชัย (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพิชัย, ม.ป.ป.)

เจ้าเมืองพิชัยที่มีชื่อเสียง คือ พระยาพิชัย(จ้อย หรือนายทองดี) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองพิชัยในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา และกรุงธนบุรี และเป็นทหารเอกของพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้รับการยกย่องด้านความกตัญญูและความกล้าหาญ (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2512) เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินจะเสด็จไปตีเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2314 พระองค์ได้ไปตั้งประชุมทัพหลวงที่เมืองพิชัย ต่อมา พ.ศ. 2315 โปสุพาลาแม่ทัพพม่าไปตีได้เมืองหลวงพระบาง ให้ซิกซิงโบนายทัพพม่ายกมาตีเมืองลับแลแล้วเลยมาตีเมืองพิชัยพม่าตั้งค่ายอยู่ที่วัดเอกา ขณะนั้นเมืองพิชัยมีผู้คนน้อย พระยาพิชัยได้ตั้งมั่นรักษาเมืองแล้วขอกองทัพเมืองพิษณุโลกขึ้นไปช่วย กรมพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท (เมื่อยังเป็นเจ้าพระยาสุรสีห์) เสด็จยกกองทัพเมืองพิษณุโลกขึ้นไปช่วยได้รับกับพม่าเป็นสามารรถ พระยาพิชัยถือดาบสองมือคุมพลทหารออกไปฟันพม่าจนดาบหักจึงได้สมญาว่า "พระยาพิชัยดาบหัก" แต่นั้นมา ทำให้กองทัพพม่าแตกพ่ายหนีไปในปี พ.ศ. 2316 (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพิชัย, ม.ป.ป.) ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองพิชัยได้เป็นเมืองสำคัญขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เพราะเมื่อเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เป็นขบถ กองทัพจากกรุงเทพฯ ยกขึ้นไปปราบปราม และโปรดให้เลิกอาณาเขตศรีสัตนาคนหุตไม่ให้มีตั้งแต่ก่อน เมืองพิชัยได้หัวเมืองขึ้นหลาย

เมือง ขยายเขตแดนออกไปถึงแม่น้ำโขง ต้องตรวจตรารักษาการทางเมืองแพร์ เมืองน่าน ตลอดจนเมือง หลวงพระบาง

ต่อมาเมืองพิชัยเสื่อมลง เนื่องจากราษฎรอพยพไปอยู่ตำบลท่าอิฐ (ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดอุตรดิตถ์ ในปัจจุบันนี้) จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งตำบลท่าอิฐเป็นเมืองขึ้น เรียกว่า เมืองอุตรดิตถ์ และโปรดให้เป็นเมืองขึ้นของอำเภอพิชัย ซึ่งในตอนนั้นเมืองพิชัยแบ่งการปกครอง ออกเป็น 5 เมือง คือ เมืองอุตรดิตถ์ เมืองตรอน เมืองลับแล และเมืองน้ำปาด

ใน พ.ศ. 2442 รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศาลากลางเมืองพิชัยไปตั้งที่เมืองอุตรดิตถ์โดยยัง ไม่ได้เปลี่ยนไปใช้ชื่อเมืองอุตรดิตถ์ แต่ใช้ชื่อ "เมืองพิชัย" อยู่ เพิ่งเปลี่ยนชื่อมาเป็น "เมืองอุตรดิตถ์" เมื่อปี พ.ศ. 2458 ในสมัยรัชกาลที่ 6 ส่วนพื้นที่อันเป็นที่ตั้งเมืองพิชัยเก่า โปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า อำเภอพิชัย เรื่อยมาจนปัจจุบันนี้ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพิชัย, ม.ป.ป.)

เมืองอุตรดิตถ์ในปัจจุบัน แต่เดิม เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ตั้งของตัวเมืองอุตรดิตถ์ในปัจจุบันมีที่มา จาก 3 ท่าน้ำสำคัญที่มีความสำคัญเป็นชุมทางค้าขายมาตั้งแต่สมัยโบราณ ได้แก่ ท่าอิด คือ บริเวณท่าอิฐ บนและท่าอิฐล่างปัจจุบัน ชื่อท่าอิด นั้น ท่าโพธิ์ คือ บริเวณวัดท่าถนน ตลาดบางโพ เนื่องจากมีต้นโพธิ์ มาก มีคลองไหลผ่าน เรียกว่า คลองบางโพธิ์ (เพี้ยนมาเป็นบางโพ) ท่าเสา คือ บริเวณตลาดท่าเสา คำว่า ท่าอิด และท่าเสา เพี้ยนมาจากคำว่า "อิด" ในภาษาล้านนา แปลว่า "เหนียว" ส่วนคำว่า "เสา" ในชื่อท่าเสา มาจากคำว่า "เสา" ในภาษาล้านนา แปลว่า "พักผ่อน" ทั้งสองคำนี้มีที่มาจากการเดินทางมาค้าขายที่ท่าอิด ทางเรือ และทางบกของจังหวัดภาคเหนือ และภาคกลางสมัยโบราณ กว่าจะถึงก็เหนียวและต้องพักผ่อน จะพบได้ว่า ท่าอิด และท่าเสา เป็น ท่าเรือสำคัญในกลุ่มน้ำน่าน ที่สามารถติดต่อได้ถึง หลวงพระบาง ท่าเรือทั้ง 3 ท่านี้ ท่าอิด เป็นท่าที่มีความสำคัญกว่าอีก 2 ท่าดังกล่าว เพราะเป็นต้นกำเนิดของชื่อเมือง อุตรดิตถ์ (ซึ่งมีความหมายว่า ท่าเรือเมืองเหนือ) ท่าอิดเป็นท่าจอดเรือค้าขายใหญ่ที่สุดในตอนเหนือ มีทั้ง รับซื้อและแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งพ่อค้านำมาจากทางเหนือ เช่นมาจาก เชียงใหม่ ลำปาง เชียงตุง เชียงราย เชียงแสน หลวงพระบาง หัวพันทั้งห้า หัวพันทั้งหก ลิบสองปันนา ลิบสองจุไทย พ่อค้าจะบรรทุกสินค้ามา ด้วยวัวต่าง ม้าต่าง ลาต่าง เดินทางมาถึงท่าอิด และทำการซื้อขายกับพ่อค้าที่มาทางเรือ ซึ่งเป็นท่าเรือใหญ่ ของตอนเหนือดังกล่าวข้างต้น(สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองอุตรดิตถ์, ม.ป.ป.)

ชื่อเมืองอุตรดิตถ์ เกิดขึ้นสมัยรัชกาลที่ 5 โดยในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อุตรดิตถ์เป็นหัวเมืองชุมนุมการค้าที่ใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุดใน ภาคเหนือ ทำให้ในปี พ.ศ. 2430 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงเล็งเห็น ความสำคัญของเมืองแห่งนี้ในฐานะศูนย์กลางการค้าขายของแถบภาคเหนือตอนล่าง หรือเมืองท่าที่ตั้งอยู่ ปลายเหนือสุดของการควบคุมด้วยอำนาจโดยตรงของ อาณาจักร จึงพระราชทานนามเมืองท่าอิดไว้ว่า "อุตรดิตถ์" (อุตร-ทิศเหนือ, ดิตถ์-ท่าน้ำ) แปลว่า "ท่าเรือด้านทิศเหนือของสยามประเทศ" (คำนี้ต่อมาเขียน เป็น "อุตรดิตถ์" และ "อุตรดิตถ์" ดังที่ใช้ในปัจจุบัน)

พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองพิชัย ท่าอิด เมืองทุ่งยั้ง และเมืองลับแล ทรงเล็งเห็นว่าท่าอิดมีความเจริญ เป็นศูนย์กลางการค้า ประกอบกับมีเมืองลับแลอยู่ใกล้ ๆ เป็นเมืองรองลงไป การชำระคดีและการเรียกเก็บภาษีอากรสะดวกกว่าที่เมืองพิชัย แต่ท่าอิดในขณะนั้น ยังคงมีฐานะเป็นเมืองท่าขึ้นต่อเมืองพิชัย ดังนั้น คดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งการเก็บภาษีอากรส่วนใหญ่จึง

อยู่ที่ท่าอิด ราษฎรต้องลงไปเมืองพิชัยติดต่อกับส่วนราชการเป็นการไม่สะดวก จึงมีพระมหากษัตริย์คุณโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองพิชัยมาตั้งที่บริเวณท่าอิด ส่วนเมืองพิชัยเดิมว่าเรียกว่าเมืองพิชัยเก่า (สำนักงานจังหวัดอุตรดิตถ์, ม.ป.ป.)

พ.ศ. 2448-2451 ได้เริ่มทางรถไฟผ่านท่าโพธิ์และท่าเสา ซึ่งขณะนั้นบริเวณนี้ยังเป็นป่าไผ่อยู่ ไม่เจริญเหมือนท่าอิด กรมรถไฟจึงได้สร้างทางรถไฟแยกไปที่หาดท่าอิดล่าง ในปี พ.ศ. 2450 สมัยพระยาสุจริตรักษา (เชื้อ) เป็นเจ้าเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2454 กรมรถไฟได้สร้างสถานีรถไฟถึงบางโพธิ์และท่าเสา ทำให้ท่าโพธิ์และท่าเสาเจริญทางการค้าขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับที่ท่าอิดน้ำท่วมบ่อย การคมนาคมทางน้ำเริ่มลดความสำคัญลง การค้าที่ท่าอิดเริ่มซบเซา พ่อค้าเริ่มอพยพมาตั้งที่ท่าโพธิ์และท่าเสาเพิ่มมากขึ้น ท่าอิดเมืองท่าที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต ก็เสื่อมความนิยมลง และได้ย้ายศูนย์กลางการค้ามาที่ตลาดท่าโพธิ์และตลาดท่าเสาในเวลาต่อมา (เทพประภาส มากคล้าย, 2553)

จนสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการกวาดต้อนผู้คนและการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ล้านช้างจากเมืองเวียงจันทน์และเมืองหลวงพระบาง ลงมาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอต่างๆ ของจังหวัด ได้แก่ บริเวณอำเภอน้ำปาก อำเภอฟากท่าและอำเภอบ้านโคก นอกจากนี้ได้มีชาวจีนอพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งหลักแหล่งค้าขายในแถบเมืองท่ามากขึ้น จังหวัดอุตรดิตถ์ในปัจจุบันจึงประกอบด้วยกลุ่มชน 3 วัฒนธรรมอยู่ร่วมกัน คือ ไทย ลาว และจีน

ต่อมาหลังจากการตัดเส้นทางรถไฟผ่านเมืองอุตรดิตถ์สำเร็จในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ทำให้แหล่งชุมนุมการค้าย่านท่าเสาและท่าอิฐเริ่มหมดความสำคัญลง เพราะรถไฟสามารถวิ่งขึ้นเมืองเหนือได้โดยไม่ต้องหยุดขนถ่ายเสบียงที่เมืองอุตรดิตถ์ และประกอบกับการที่ทางราชการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ปิดกั้นแม่น้ำน่านในเขตอำเภอฟากท่าในปี พ.ศ. 2510 ทำให้การคมนาคมทางน้ำยุติลงสิ้นเชิง โดยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 นั้น เส้นทางคมนาคมทางถนนในจังหวัดอุตรดิตถ์มีเพียงไม่กี่เส้นทาง และด้วยทำเลที่ตั้งและความไม่สะดวกในการคมนาคมทางถนนในช่วงนั้นดังกล่าว ทำให้ตัวเมืองอุตรดิตถ์ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาคเหนือกลายเป็นเมืองในมุมปิด ไม่เหมือนเมื่อครั้งการคมนาคมทางน้ำรุ่งเรือง และด้วยภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยดังกล่าว จึงทำให้ในช่วงต่อมารัฐบาลได้หันมาพัฒนาเมืองพิษณุโลกให้เป็นศูนย์กลางแห่งภาคเหนือตอนล่างแทน

4.1.3 จังหวัดพิษณุโลก

เมืองพิษณุโลก ในปัจจุบันถือว่าเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในลุ่มแม่น้ำน่าน ซึ่งเมืองพิษณุโลกเป็นเมืองโบราณมาตั้งแต่สมัยขอมซึ่งเรียกว่าเมือง สองแคว เหตุที่เรียกเช่นนี้ เพราะตั้ง อยู่ระหว่างแม่น้ำสองสาย คือแม่น้ำน่านกับแม่น้ำแควน้อยแต่ปัจจุบันแม่น้ำแควน้อย แต่ปัจจุบันแม่น้ำแควน้อยเปลี่ยนทางเดิน ศูนย์กลางตัวเมืองสองแคว เดิมมีวัดจุฬามณีเป็นศูนย์กลาง ต่อมา เมื่อประมาณพุทธศักราช 1900 สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา(ลิไท) ได้โปรด ให้ย้ายเมืองสองแคว มาตั้งอยู่ ณ บริเวณตัวเมืองในปัจจุบัน และยังคง เรียกกันติดปากว่า เมืองสองแคว เรื่อยมา เมืองสองแคว ยังเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ของอาณาจักรสุโขทัยอีกด้วย ได้แก่พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ได้เสด็จมาประทับที่เมืองสองแคว พระองค์ท่าน ได้เอาพระทัยใส่ทำนุบำรุงนำความเจริญเป็นอย่างยิ่ง เช่น การสร้าง เหมือง ฝาย สนับสนุนให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูก สร้างทางคมนาคม จากเมืองพิษณุโลก ไปเมืองสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการสร้าง พระพุทธชินราช พระพุทธชินศรี พระศรีศาสดา เพื่อประดิษฐานไว้ใน พระวิหารพระศรีรัตน

นมหาราช (ศรีศกดิ์ วัลลิโกดม, 2546) ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองพิษณุโลกในสมัยสุโขทัยเริ่มทวีความเจริญมากขึ้นเมื่อพระเจ้าลิไทได้เสด็จมาประทับ ทำให้เมืองสองแควเป็นศูนย์กลาง การติดต่อที่สำคัญของกลุ่มน้ำ่าน ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา หลังจากได้ผนวกรวมอาณาจักรสุโขทัยเข้ากับกรุงศรีอยุธยาแล้ว พิษณุโลกก็ยิ่งทวีความสำคัญทางการเมือง การปกครอง เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในฐานะเมืองอุปราช และเป็นเมืองสำคัญที่สุดทางเหนือของกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครั้นดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช ณ เมืองพิษณุโลก ระหว่าง พ.ศ.2112-2133 ด้านการค้าขาย พิษณุโลก ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าของอาณาจักรล้านนา และกรุงศรีอยุธยา รัฐทั้งสองบางครั้งเป็นมิตร กันบางครั้งขัดแย้งกันทำสงครามต่อกัน มีผลให้เมืองพิษณุโลกได้รับอิทธิพลทาง วัฒนธรรม ประเพณีทั้ง 2 รัฐ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ พิษณุโลกเป็นเส้นทาง สินค้า ของป่า และผลิตผลทางการเกษตร รวมทั้งเครื่องถ้วย โดยอาศัยการคมนาคม ผ่านลำน้ำ่านสู่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งขณะนั้นเป็นศูนย์กลางของการค้า นานาชาติแห่งหนึ่ง ในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปัจจุบัน ที่พิษณุโลก มีหลักฐานชัดเจนว่า เป็นแหล่งผลิต เครื่องถ้วยคุณภาพดี ซึ่งมีอยู่ทั่วไปบริเวณฝั่งแม่น้ำ่านและแม่น้ำแควน้อย โดยเฉพาะ ที่วัดซีประชาวหาย พบเตาเผาเครื่องถ้วยเป็นจำนวนมาก พร้อม เครื่องถ้วยจำพวกโอ่ง อ่าง ไห ฯลฯ เครื่องถ้วยเหล่านี้ นอกจาก จะใช้ในท้องถิ่น แล้วยังเป็นสินค้าส่งออก ไปขาย ต่างประเทศด้วย

วินิจฉัยว่าน่าจะเป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในสมัย พระบรมไตรโลกนาถ นับว่าเมืองพิษณุโลกมีความสำคัญยิ่ง ทางเศรษฐกิจ คือเป็นแหล่งทรัพยากรของกรุงศรีอยุธยา (ศรีศกดิ์ วัลลิโกดม, 2546) ต่อมาเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 เกิดชุมนุมเจ้าพระฝางที่เมืองสวางคบุรี และได้ตีเมืองพิษณุโลก และผนวกเข้าร่วมกับชุมนุมเจ้าพระฝาง สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงยกทัพมาปราบได้เมืองพิษณุโลก ในปี พ.ศ.2313 และทรงเห็นว่าพิษณุโลกเป็นเมือง ยุทธศาสตร์ ที่สำคัญ ควรมีผู้ที่เข้มแข็ง ที่มีความสามารถ เป็นเจ้าเมือง จึงทรงแต่งตั้ง เจ้าพระยาอมรราช (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เป็น "เจ้าพระยาสุรสีห์พิชฌุวาริราช " สำเร็จราชการเมืองพิษณุโลก โดยขึ้น ต่อกรุงธนบุรี เมื่อได้ทรงแต่งตั้ง ผู้ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ จนครบถ้วนแล้ว จึงเสด็จกลับ ไปยังกรุงธนบุรี

ในสมัยกรุงธนบุรี พิษณุโลกเป็นสถานที่ตั้งมั่นรับศึกพม่า เมื่อครั้งที่กองทัพของอะแซหุ่นกัมาตีเมืองพิษณุโลก ในปี พ.ศ. 2318 อะแซหุ่นกัต้องเผชิญการต่อสู้อย่างทรหดกับเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ถึงขนาดต้องขอคูตัว และได้ทำนายเจ้าพระยาจักรีว่าต่อไปจะได้เป็นกษัตริย์ (สุตารา สุฉฉายา, 2550)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงดำริให้รื้อกำแพงเมืองพิษณุโลก เพื่อไม่ให้ข้าศึกใช้เป็นที่มั่น เมืองพิษณุโลกมีฐานะเป็นเมืองเอก ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในหัวเมืองฝ่ายเหนือของสยามในสมัยนั้น มีประชากรทั้งสิ้น ประมาณ 15,000 คน ซึ่งมีชาวจีนประมาณ 1,112 คน และมีเมืองต่างๆ อยู่ใน อำนาจการปกครองดูแล หลายหัวเมืองด้วยกัน เช่น เมืองพิษณุโลก นครไทย ไทยบุรี ศรีภิรมย์ พรหมพิราม ชุมสรสำแดง ชุมแสงสงคราม พิพัฒน์ นครชุม ทศการ นครพามา เมืองการ เมืองคำ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพสำคัญ คือ ทำนา ทำไร่ หาของป่า ทำไม้ และการเกณฑ์แรงงานไพร่ พ.ศ. 2409 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระอุสาหะเสด็จประพาสเมืองเหนืออีกครั้งหนึ่ง โดยเสด็จทางเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้น กำลังทรงผนวชเป็นสามเณรก็ได้ตามเสด็จมาด้วย ถึงปี พ.ศ. 2437 พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะเมืองพิษณุโลกขึ้นเป็นมณฑลเรียกว่า มณฑลพิษณุโลก เมื่อยกเลิกการปกครองแบบมณฑลแล้ว พิษณุโลกจึงมีฐานะเป็นจังหวัดเรื่อยมาจนปัจจุบัน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก, ม.ป.ป.)

ชุมชนที่สำคัญของเมืองพิษณุโลก คือชุมชนตลาดใต้ ซึ่งเป็นชุมชนชาวจีนเก่าแก่ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน แล้ว นอกจากนั้นยังมีชุมชนชาวแพ การจอดเรือนแพพำนักอาศัยจะจอดเป็นแนวยาวเรียงรายริมสองฝั่งแม่น้ำบริเวณตัวเมือง อาณาบริเวณริมตลิ่งบางแห่งจะมีเรือนแพจอดหนาแน่นเกือบชิดติดกัน บางแห่งจะจอดกันอยู่ห่างๆ บางแห่งจะมีเรือนแพจอดอยู่เพียงกลุ่มเดียว เมื่อพิจารณาลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเรือนแพแล้ว ลักษณะทางกายภาพของลำน้ำน่านบริเวณตัวเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการตั้งบ้านเรือนแพ โดยสามารถแยกลักษณะการจอดเรือนแพพำนักอาศัยภายในชุมชนเรือนแพ เรือนแพริมฝั่งแม่น้ำด้านทิศตะวันออก หรือด้านฝั่งซ้ายของลำน้ำน่าน เรือนแพแถบนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ชิดกับย่านใจกลางเมืองหรือศูนย์กลางความสำคัญของเมือง เรือนแพที่จอดริมฝั่งน้ำด้านนี้เรียกว่า “เรือนแพฝั่งพุทธบูชา” เรือนแพริมฝั่งน้ำด้านทิศตะวันตก หรือด้านฝั่งขวาของลำน้ำน่าน เรือนแพที่จอดริมฝั่งแม่น้ำด้านนี้เรียกว่า “เรือนแพฝั่งวังจันทร์”(ณัฐกฤต มีศิริ, 2543)

4.1.4 จังหวัดพิจิตร

เมือง "พิจิตร" แปลว่า "งาม" เมื่อกล่าวถึงเมืองพิจิตรจึงหมายถึงเมืองงาม เมืองที่มีเสน่ห์ประทับใจ เมืองพิจิตรเป็นเมืองเก่าแก่ในกลุ่มน้ำ นับได้ตั้งแต่ สมัยสุโขทัย ดังปรากฏโบราณสถานวัดมหาธาตุในอุทยานเมืองเก่าพิจิตร ซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำพิจิตร หรือ แม่น้ำน่านเดิม โดยชุมชนโบราณพิจิตร มีลำน้ำยมและลำน้ำน่านไหลผ่าน ลักษณะพิเศษของดินแดนจังหวัดพิจิตรเดิมเต็มไปด้วย ห้วย หนอง คลอง บึง พื้นดินจังหวัดพิจิตร เป็นดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร เพราะเป็นดินตะกอนที่เกิดจากน้ำท่วมทุกปีมีปลาชุกชุม

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบจตุสดมภ์ และแบ่งหัวเมืองออกเป็นหัวเมือง เอก โท ตรี จัตวา เมืองพิจิตรมีฐานะเป็นเมืองตรี มีความสำคัญทางทหารและการปกครองมาก นอกจากนี้ยังเป็นเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ เป็นที่ประสูติของพระเจ้าเสือ หรือ "พระศรีสรรเพชญ์ที่ 8" พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยาและเป็นเมืองที่ให้กำเนิดนักปราชญ์ราชบัณฑิต คือ พระโหราธิบดี บิดาของศรีปราชญ์

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์คํากลอนเรื่อง "ไกรทอง" โดยใช้เมืองพิจิตรเป็นแหล่งกำเนิดของเรื่องราว เนื่องจากเมืองพิจิตร เป็นเมืองที่มีแหล่งน้ำมากมายและมีจระเข้ชุกชุมนั่นเอง ในปี พ.ศ. 2435 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (พระยศขณะนั้น) ได้นำรูปแบบการปกครองระบบ เทศาภิบาลมาใช้และได้จัดตั้งมณฑลพิษณุโลก เป็นมณฑลแรกประกอบด้วย 5 เมือง คือ เมืองพิษณุโลก เมืองพิชัย เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย และเมืองพิจิตร (สำนักงานจังหวัดพิจิตร, 2555b)

ด้านประเพณีที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำน่าน พิจิตร มีชื่อเสียงด้านการจัดการแข่งเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน จังหวัดพิจิตร ที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดในลุ่มแม่น้ำน่าน จัดขึ้นที่ วัดท่าหลวง เริ่มในสมัยทำเจ้าคุณ พระธรรมทัสสน์นิวงศ์ (เอี่ยม) เจ้าอาวาสวัดท่าหลวง และเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร เมื่อ ประมาณ พ.ศ. 2450 ได้กำหนดงานจัดงานแข่งขันเรือตามกำหนด คือเริ่มแข่ง วันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ภายหลังน้ำในแม่น้ำน่าน ลดลงเร็วเกินไป ไม่เหมาะสมจะแข่งขันเรือยาว จึงเปลี่ยนมาเป็นวันขึ้น 6 ค่ำ

เดือน 10 และทางวัด แข่งขันเพียงวันเดียว การแข่งขันเรือยาว ได้จัดนำผ้าห่มหลวงพ่อเพชร มอบให้ เป็นรางวัล สำหรับเรือยาวที่ชนะเลิศ และรองชนะเลิศ ต่อมาได้เปลี่ยนรางวัล เป็นธงที่มีรูปหลวงพ่อเพชรแทน มีประเภทการแข่งขัน เรือยาว 3 ขนาด ได้แก่ 1. ขนาดเล็ก ฝีพายไม่เกิน 28 คน 2. ขนาดกลาง ฝีพายไม่เกิน 40 คน 3. ขนาดใหญ่ ฝีพายไม่เกิน 55 คน จัดแข่ง 2 ประเภท ได้แก่ ประเภท ก เรือยาวที่ทำการแข่งขันแล้ววิ่งจัด และประเภท ข เรือยาวที่ทำการแข่งขันแล้ววิ่งปานกลาง ต่อมาในปี 2532 ได้ปรับปรุงและเพิ่มประเภทการแข่งขัน ดังนี้ 1. เรือที่แข่งขันในวันแรก และชนะจัดอยู่ในประเภท ก 1, ข 1. และ 2. เรือที่แข่งขันในวันแรกและแพ้ จัดอยู่ในประเภท ก 2, ข 2. ปัจจุบันจัดในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ของต้นเดือนกันยายน ของทุกปี (สำนักงานจังหวัดพิจิตร, 2555a)

4.1.5 จังหวัดนครสวรรค์

ในส่วนจังหวัดนครสวรรค์ที่มีส่วนเชื่อมโยงกับแม่น้ำน่าน มีเมืองชุมแสงที่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ปลายสุดของกลุ่มน้ำน่าน ซึ่งจะรวมกับแม่น้ำยม ณ ตำบลเกยไชย คำว่า "ชุมแสง" มีผู้เล่าต่อ ๆ กันมาเป็น 2 ทาง คือ ต้นไม้ชนิดนี้ เรียกว่า "ต้นชุมแสง" มีลักษณะคล้ายกับต้นแจง สมัยก่อนมีขึ้นอยู่ทั่วไปใบคล้ายใบมะปราง เขียวชุ่ม ตลอดปี โบราณใช้ทำยารักษาโรคพรายเลือดลมสตรี ผลของต้นชุมแสงชาวบ้านจะเก็บไปใช้เป็นลูกกระสุนสำหรับธนู ต้นชุมแสงจึงเป็นสัญลักษณ์ประจำถิ่นต่อมา ได้ใช้เป็นชื่อบ้านเรียกว่า "บ้านชุมแสง" สมัยพระเจ้าตากสินนำกองทัพออกทำการปราบก๊กต่าง ๆ ได้ตั้งค่าย และเป็นที่พักทัพสมอาวุธยุทธโปกรณ์ หรือคลังแสง สำหรับปราบก๊กเจ้าเมืองพิษณุโลก ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณที่ตั้งค่ายแห่งนั้นว่า "คลังแสง" และต่อ ๆ มาได้เรียกเพี้ยนเป็น "ชุมแสง" (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชุมแสง, 2559)

ชุมแสงเป็นชุมชนย่านการค้าของชาวจีน วิถีบรรพบุรุษชาวจีนชุมแสงที่สั่งสม ด้วยเป็นชุมชนฝั่งตะวันตกริมแม่น้ำน่านมาแต่ปี พ.ศ.2446 มีคลองจรเข้เผือกกับคลองระนองเชื่อมต่อกัน แล้วยังมีน้ำยมไหลมาบรรจบที่ตำบลเกยไชย ทำให้ได้ชื่อว่าแหล่ง "น้ำไหลทรายมูล" สำหรับการเดินเรือเข้ามาค้าขาย จนกลายเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวเปลือก จากปากน้ำโพ พิจิตร พิษณุโลก ไล่เรื่อยลงไปยังชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง กระทั่งถึงกรุงเทพฯ ต่อมา ในปี 2458 มีการสร้างสถานีรถไฟชุมแสง กับทางรถไฟสายเหนือ ทำให้มีคนจีนจำนวนมากเข้ามารับจ้างทำงานเป็นกุลี จนงานแล้วเสร็จก็คงปักหลักค้าขายอยู่รอบๆ สถานีรถไฟ กลายเป็นต้นกำเนิดของคนแซ่จิ้ง แซ่เอี้ย ที่ขายของกินของใช้ แซ่แต้ แซ่ฉั่ว แซ่เอง ขายทองกับเสื้อผ้า แซ่กัวขายกาแฟ คนแซ่ไ้วขายยาในชุมแสง จะเห็นได้ว่า ชุมชนชุมแสงมีความใกล้เคียงกับชุมชนริมน้ำในภาคกลาง เช่น ชุมชนปากน้ำโพ ชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง ชุมชนริมน้ำสรรพยา เป็นต้น(ไทยรัฐ, 2561)

จะเห็นได้ว่าตลอดแม่น้ำน่าน ที่ไหลผ่านทั้ง 5 จังหวัดจะเมืองและชุมชนสำคัญตลอดสายน้ำ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกลุ่มน้ำน่าน รวมถึงประวัติศาสตร์ที่เป็นเชื่อมโยง 2 อาณาจักรเข้าด้วยกัน คืออาณาจักรล้านนาและกรุงศรีอยุธยา ตลอดจนถึงปัจจุบัน

4.2 บริบทและข้อมูลทางประวัติศาสตร์อำเภอท่าปลา

4.2.1 สภาพทั่วไป

อำเภอท่าปลา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 40 กิโลเมตร มีพื้นที่ 1,681.445 ตารางกิโลเมตร ลักษณะส่วนใหญ่เป็นที่ราบที่อยู่ระหว่างเนินเขาและภูเขา มีอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์อยู่ตอนกลาง เป็นพื้นที่แหล่งน้ำ 284.8 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภออยู่ในการดูแลของนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน เขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยพื้นที่ราบคิดเป็นร้อยละ 25.81 พื้นที่ภูเขาคิดเป็นร้อยละ 60.24 และมีแม่น้ำคิดเป็นร้อยละ 13.64 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ (คณะกรรมการบริหารอำเภอท่าปลา, 2563)

การใช้ประโยชน์ในที่ดินส่วนใหญ่ในการประมง 173,125 ไร่ รองลงมาคือ ทำไร่ 23,825 ไร่ ทำนา 16,393 ไร่และทำสวน 8,389 ไร่ ตามลำดับ อำเภอท่าปลามีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ได้แก่ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอสูงเม่น อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอ น้ำปาด ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอน้ำปาด อำเภอทองแสนขัน และอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองอุตรดิตถ์และอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

อำเภอท่าปลาแบ่งเขตการปกครองตาม พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 เป็น 7 ตำบล 76 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลท่าปลา ตำบลร่วมจิต ตำบลจรมิม ตำบลหาดลำา ตำบลผาเลือด ตำบลน้ำหมัน ตำบลนางพญา (คณะกรรมการบริหารอำเภอท่าปลา, 2563)

ลักษณะภูมิประเทศ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำน่านและลำน้ำสาขาที่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน ได้แก่ เขตอำเภอตรอน พิชัยและบางส่วนของ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ลับแลและอำเภอทองแสนขัน 2) ที่ราบระหว่างหุบเขาและเชิงเขาบริเวณที่อยู่ต่อเนื่องจากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทางด้านเหนือและด้านตะวันออกของจังหวัด ประกอบด้วยที่ราบแคบระหว่างหุบเขาตามแนวคลองตรอน แม่น้ำปาด คลองแม่พ่อง ห้วยน้ำไคร้และลำธารสายต่างๆ สลับกับภูมิประเทศเป็นเขาอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ลับแล น้ำปาด ฟากท่า และท่าปลา 3) เขตภูเขาและที่สูง อยู่ในบริเวณทางด้านเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด ได้แก่เขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล น้ำปาด ฟากท่า ท่าปลาและอำเภอบ้านโคก มีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นสลับร้อนแห้งแล้ง เพราะได้รับอิทธิพลจากกระแสลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้

ภาพที่ 4.1 แสดงตำบลในอำเภอท่าปลา
ที่มา : แผนพัฒนาอำเภอท่าปลา 5 ปี พ.ศ. 2561 – 2565, 2563

4.2.2 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในอำเภอท่าปลา แหล่งน้ำสำคัญนอกจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี แล้ว อำเภอท่าปลายังมีแม่น้ำน่าน คลองสิงห์ ห้วยสีเสียด ห้วยรกช้าง ห้วยภูนก อ่างวังชมภู ห้วยน้ำสิงห์ ลำห้วยเฮี้ยะ ลำห้วยหมัน ด้านป่าไม้จะอยู่ในพื้นที่ตำบลผาเลือด ตำบลนางพญา และตำบลน้ำหมัน โดยจะพบว่ามีปลูกไม้สัก และไม้กระยาเลย สภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณ และป่าดิบบางส่วน ด้านแร่ธาตุ พบแร่ใยหิน ทัลค์ โครไมท์ ในพื้นที่ตำบลนางพญา และตำบลผาเลือด

4.2.3 สภาพอากาศ

อำเภอท่าปลา มี 3 ฤดูกาล คือฤดูร้อนในช่วงเดือนมีนาคม – มิถุนายน ฤดูหนาวระหว่างเดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์ ฤดูฝน เริ่มเดือน กรกฎาคม - ตุลาคม

4.2.4 ประชากร

ประชากรอำเภอท่าปลาส่วนใหญ่มีเชื้อสาย ไทยวน ดั้งนั้นศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม ภาษาพูด และวัฒนธรรมอาหาร จึงได้รับอิทธิพลจากวิถีท้องถิ่น โดยเมืองอุตรดิตถ์ เดิมชื่อ บางโพท่าอิฐ เป็นเมืองท่าแห่งทิศเหนือ และเป็นประตูเชื่อมดินแดนล้านนาตะวันออก ตั้งแต่สมัยอารยธรรมดองซอน ในปี พ.ศ.2476 ได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัด ประชากรท้องถิ่นดั้งเดิมของจังหวัดอุตรดิตถ์ คือชนพื้นถิ่นไทยสยามและไทยวน สันนิษฐานตามหลักฐานซากโครงกระดูก และเครื่องมือหิน เครื่องมือสำริด ที่ค้นพบในจังหวัด ด้วยการเป็นเส้นทางการค้าทางน้ำ ทำให้ชาวเมืองอุตรดิตถ์มีที่มาจากหลายชาติพันธุ์ และที่สืบทอดวัฒนธรรมมาจนปัจจุบันคือ ไทยสยามจากอาณาจักรสุโขทัยที่อาศัยอยู่ในแถบอำเภอพิชัย และไทยวนจากอาณาจักรล้านนาที่อพยพจากเชียงแสนมาอาศัยอยู่ในแถบอำเภอลับแล ชนสองกลุ่มนี้ ตั้งถิ่นฐานขึ้น

เป็นเมืองอย่างมั่นคงมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการกวาดต้อนผู้คนและการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ล้านช้างจากเมืองเวียงจันทน์และเมืองหลวงพระบาง ลงมาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอต่างๆ ของจังหวัด ได้แก่ บริเวณอำเภอน้ำปาก อำเภอฟากท่าและอำเภอบ้านโคก นอกจากนี้ ได้มีชาวจีนอพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งหลักแหล่งค้าขายในแถบเมืองท่ามากขึ้น จังหวัดอุตรดิตถ์ในปัจจุบันจึงประกอบด้วยกลุ่มชน 3 วัฒนธรรมอยู่ร่วมกัน คือ ไทย ลาว และจีน

ด้านประชากรของอำเภอท่าปลาจากข้อมูลในปี 2563 พบว่า อำเภอท่าปลามีประชากรทั้งสิ้น 44,734 คน แบ่งเป็นชาย 21,790 คนและหญิง 21,944 คน มีบ้านจำนวน 14,328 หลังคาเรือน ความหนาแน่นเฉลี่ย ประมาณ 32 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร รายได้ประชากรเฉลี่ย 62,218บาท/ปี ตำบลที่มีผู้อาศัยหนาแน่นที่สุดคือ ตำบลจริม จำนวน 8,649 คน (2,311 ครัวเรือน) รองลงมาคือตำบลท่าปลา มีประชากร 8,428 คน (2,753 ครัวเรือน) ตำบลที่มีประชาชนอาศัยน้อยที่สุดคือ ตำบลนางพญา มีประชากร 2,691 คน (928 ครัวเรือน) ดังแสดงในตาราง

ลำดับ	ตำบล	ประชากร(คน)	หลังคาเรือน
1.	ท่าปลา	8,428	2,753
2.	จริม	8,649	2,311
3.	หาดลำ	4,626	1,321
4.	น้ำหมัน	7,087	2,486
5.	ร่วมจิต	5,540	1,845
6.	ผาเลือด	6,721	2,684
7.	นางพญา	2,691	928
รวม		44,734	14,328

ตารางที่ 4.1 แผนพัฒนาอำเภอท่าปลา

ที่มา : แผนพัฒนาอำเภอท่าปลา 5 ปี พ.ศ. 2561 – 2565, 2563

4.2.5 การปกครองส่วนท้องถิ่น

อำเภอท่าปลามีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 9 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลท่าปลา เทศบาลตำบลร่วมจิต เทศบาลตำบลจริม องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมจิต องค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด องค์การบริหารส่วนตำบลหาดลำ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าปลา องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหมัน องค์การบริหารส่วนตำบลนางพญา

4.2.6 สถานที่ราชการ

หน่วยงานที่สำคัญในอำเภอท่าปลา ได้แก่ ที่ว่าการปกครองอำเภอท่าปลา โรงพยาบาลท่าปลา(ขนาด 30 เตียง) สำนักงานที่ดินอำเภอ สำนักงานป่าไม้อำเภอ สถานีตำรวจภูธรท่าปลา สถานีตำรวจภูธรน้ำหมัน นิคมสร้างตนเองลำน้ำน่านจังหวัดอุตรดิตถ์ กองร้อยอาสารักษาดินแดนอำเภอท่าปลา

ที่ 6 หน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ อต.1 (ท่าปลา) หน่วยป้องกันและปราบปรามทรัพยากรประมงน้ำจืดเขื่อนสิริกิติ์ หน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาไม้เศรษฐกิจอุดรดิตถ์(อ.อ.ป.) อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยจัดการต้นน้ำเขื่อนสิริกิติ์ หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยผึ้ง หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ อต.11 (ห้วยฉลอง) หน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่สำคัญ ในพื้นที่ได้แก่ เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนดินช่องเขาขาด การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

4.2.7 การเกษตร

หลังจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ได้เกิดการจัดสรรที่ดินให้กับผู้อพยพย้ายถิ่นในบริเวณที่สร้างเขื่อน โดยพื้นที่ที่ได้จัดสรรมีสภาพเป็นทิวเขาสลับเนินเตี้ย สภาพดินไม่เหมาะต่อการปลูกพืชและทำการเกษตร มีพื้นที่ราบในการทำนาค่อนข้างน้อย โดยพื้นที่ทางการเกษตรของอำเภอท่าปลา 135,500 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ทำนาปลูกข้าว 19,521 ไร่ โดยสามารถทำนาปรังได้เพียง 1,332.55 ไร่ นอกจากทำนายังทำพืชไร่ ได้แก่ ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ถั่วเหลือง ถั่วเขียวผิวมัน นอกจากการทำนาแล้วการปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น ยังนิยมปลูกคือปลูกมะม่วงหิมพานต์ 18,006.76 ไร่ กล้วยน้ำว่า 9,036.28 ไร่ ทูเรียน 4,570 ไร่ ปลูกยางพารา 2,718.80 ไร่ ปลูกกาแฟ 1,677.30 ไร่ ปลูกลำไย และลองกอง ประมาณ 2,000 ไร่ โดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของพื้นที่ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง มะม่วงหิมพานต์ กล้วยน้ำว่า ทูเรียน ยางพารา ลำไย ลองกอง

4.2.8 การประมง

ข้อมูลจากสำนักงานประมงอำเภอ ในปี พ.ศ. 2563 พบว่าการประมงในแหล่งน้ำสาธารณะ พบว่ามีชาวประมงอยู่ประมาณ 200 คริวเรือน สัตว์น้ำที่สำคัญ คือ ปลาชิว ปลาตก ปลาตะกอก ปลาบู่ ปลาแดง ปลาแรด ปลาน้ำจืด ปลาชะโด ปลาสังกะวาด ประมาณสัตว์น้ำ ประมาณ 128,330 กิโลกรัม และมีเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาบ่อ 786 ราย 1,012 บ่อ มีพื้นที่ 533 ไร่ ผลผลิตประมาณ 80,099 กิโลกรัม นิยมเลี้ยงปลาดุก ปลานวลจันทร์ ปลาดุกเพี้ยน ปลาเยี่ยงเทศ ปลานิล ปลาไน มีเกษตรกรเลี้ยงปลากระชัง 54 ราย 263 บ่อ เนื้อที่ 2,409 ตารางเมตร ผลผลิต 160,430 กิโลกรัม ชนิดปลาที่เลี้ยงคือ ปลาดุก ปลานิล ปลาทับทิม ปลากดแก้ว ปลากดหลวง (คณะกรรมการบริหารอำเภอท่าปลา, 2563)

4.2.9 การศึกษา

อำเภอท่าปลา มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 39 (พิษณุโลก-อุดรดิตถ์) 1 แห่ง คือโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรดิตถ์ เขต 2 จำนวน 44 แห่ง โรงเรียนขยายโอกาส จำนวน 8 แห่ง ด้านการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอท่าปลา มี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่ง ศูนย์การเรียนชุมชน ทุกตำบล 7 แห่ง ห้องสมุดประชาชน 1 แห่ง และมีศูนย์อบรมประชาชนระดับตำบล 7 แห่ง

4.2.10 ศาสนาและความเชื่อ

ในอำเภอท่าปลา พบว่าชาวท่าปลาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดทั้งหมด 38 วัด และที่พักรงษ์ อีก 21 แห่ง มีวัดสำคัญในพื้นที่ เช่น วัดท่าแฝก ในตำบลจรัล วัดผาเลือดซึ่งเป็นวัดโบราณและเป็นที่ยอมรับของเจ้าเมืองน่านและบริวาร ดังปรากฏในเนื้อหาตอนหนึ่งในหนังสือศรีสะเกษฯ ที่อาจารย์สุริยันต์ เขาวนปรีชา อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ (ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัย

ราชภัฏอุดรดิตถ์) เขียนไว้ว่า “บ้านผาเลือดเป็นจุดสุดท้ายของเขตล้านนา ก่อนไอนมาขึ้นกับจังหวัดอุดรดิตถ์เคยใช้เป็นสถานที่พักพลของพระเจ้าล้านน ซึ่งล่องเรือลงมาเพื่อนำต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ลงไปกรุงเทพฯ โดยเข้าพักที่วัดผาเลือด รุ่งเช้าจึงล่องเรือไปขึ้นรถไฟที่พิษณุโลก”(สมชาย ธรรมใจ, 2559) นอกจากนี้มีวัดสำคัญอื่น ๆ เช่น วัดน้ำพริ้ว วัดห้วยต้ำเหนือ เป็นต้น

นอกจากการนับถือศาสนาพุทธแล้ว ชาวท่าปลานับถือผี โดยจะมีพิธีกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นชุมชน มีกำหนดเวลาเลี้ยง (ถวายเครื่องเช่นสังเวย) ที่ชัดเจน ชาวท่าปลาเรียกว่า “ปาง” ส่วนใหญ่กำหนดเป็นปางเดือนสาม (มิถุนายน) ปางเดือนห้า (สิงหาคม) ปางเดือนเก้า (ธันวาคม) เช่น “ผีอาชญาตั้ง” เป็นที่นับถือของชาวท่าแฝก- ตำบลหาดล้า “ผีเจ้าปู่อาชญาหลวง” และบริวารเป็นที่นับถือของชาวผาเลือด “ผีเจ้าปู่ผาง” เป็นที่นับถือของชาวตำบลท่าปลา “ผีปู่-ย่า” เป็นที่นับถือของชาวบ้านจริม “เจ้าปู่พญาแก้ววงเมือง” เป็นที่นับถือของชาวน้ำหมัน เป็นต้น จุดประสงค์ใหญ่ของการนับถือผีคือต้องการให้คนในครอบครัวและชุมชนในภาพรวม “อยู่เย็นเป็นสุข” โดยมีผีที่ตนนับถือทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองตนให้พ้นจากเพศภัยทั้งปวง ทั้งโรคภัยไข้เจ็บ (พยาธิ-อาพาต) และภัยคุกคามอื่นๆ เช่น ภัยธรรมชาติ ภัยจากมนุษย์ด้วยกันเอง รวมถึงการดลบันดาลให้น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตทางการเกษตรคุ้มค่าต่อการลงแรง (กุ่มกินกุ่มใจ) จึงเชื่อว่าการนับถือผีคือภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ (दनัย อุทรัพย์ สมชาย ธรรมใจ และศิริวัฒน์ จันตะ, 2561)

การไหว้เจ้าพ่ออาชญาผีพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นขั้นตอน และมีการกำหนดตำแหน่งให้กับผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงผีเจ้าพ่ออาชญา คือ ที่นั่งทำหน้าที่เป็นร่างทรงหรือที่ประทับของเจ้าพ่ออาชญา ตำแหน่งข้าวเจ้า ทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธีที่อยู่ใกล้ชิดรับใช้เจ้าพ่ออาชญา แต่งตัวให้นั่ง ตำแหน่งขวัญหล้า ทำหน้าที่เตรียมเหล้าและของเซ่นไหว้ ตำแหน่งหมองนอน ทำหน้าที่ฆ่าหรือทุบหัวสัตว์ที่นำมาสังเวย เช่น กระบือ หมู ไก่ ตำแหน่งหมอเสพจะทำหน้าที่ในการบรรเลงเครื่องดนตรีจะมีชื่อเรียกต่างกันเช่น เสพระนาด เสพปี่ เสพกลอง ตำแหน่งแม่ครัวทำหน้าที่จัดเตรียมหรือสิ่งของ เช่น ถ้วย จาน หม้อ กระทะ ตำแหน่งคนผี หรือฝ่ายจัดการ ทำหน้าที่เก็บเงินเพื่อนำมาใช้จ่ายในวันเลี้ยงเจ้าพ่ออาชญา ม้าแดงคือผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองการบริหารส่วนตำบล และตำแหน่งลูกเข้า-ลูกเหล้า หมายถึงคนทั่วไปที่เข้ามาร่วมพิธี ในอดีตจะจัดการเซ่นสังเวย กระบือให้เจ้าพ่อทุก 4 ปี ต่อมาจะเซ่นสังเวยด้วย หมู หรือไก่เท่านั้น (สมชาย ธรรมใจ ศิริวัฒน์ จันตะ และदनัย อุทรัพย์, 2563)

การนับถือพญาพ่อ ผู้เป็นใหญ่แห่งขุนเขาที่ปกปักรักษาป่าเพื่อชวานางพญา-ท่าปลา แต่เดิมพื้นที่ท่าปลาก่อนสร้างเขื่อนเป็นพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันจะพบพื้นที่ป่าในตำบลนางพญา จึงมีความเชื่อเรื่องผีเจ้าป่า ด้วยโดยสมัยก่อนเมื่อนายพรานเข้าไปล่าสัตว์เมื่อจับได้สัตว์ใหญ่ เช่น เก้ง กวาง หมูป่า จะต้องแบ่งส่วนของเนื้อสัตว์ให้แก่ผีป่า โดยแบ่งเป็น 3 กอง ได้แก่ จิ้นตัว (เนื้อหัว) จิ้นหาบ (เนื้อหาง) ชุดหาม ปัจจุบันบริเวณจุดแบ่งเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ กับจังหวัดแพร่ ที่ความสูง 1,350 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล คนท้องถิ่นเรียกว่า สันแปเมือง จะมีศาลพญาพ่อตั้งอยู่เพื่อปกปักรักษาพื้นที่ป่าของตำบลนางพญา และอำเภอท่าปลา โดยได้มีการทำป้ายคอนกรีตสลักข้อความสาปแช่งผู้ตัดไม้ทำลายป่าเอาไว้ด้วย (สมชาย ธรรมใจ ศิริวัฒน์ จันตะ และदनัย อุทรัพย์, 2563)

4.2.11 ประเพณีและวัฒนธรรม

ประชากรอำเภอท่าปลาส่วนใหญ่มีเชื้อสาย ไทยวน ดังนั้นศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม ภาษาพูด และวัฒนธรรมอาหาร จึงได้รับอิทธิพลจากวิถีท้องถิ่น ในอดีตพื้นที่อำเภอท่าปลานี้เป็นแหล่งอารยธรรมดินแดนล้านนาตะวันออก ประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชาวท่าปลา มีวัฒนธรรมประเพณีที่ยิ่งใหญ่สืบทอดกันมาแล้วหลายชั่วอายุคน เช่นการ ตีกลองปู่จา ซึ่งแขวนอยู่ในหอกลองหรือ “โฮงก่อง” จังหวะหนึ่งเป็นสัญญาณแจ้งเตือน อีกจังหวะหนึ่งตีหรือ “ลานกลอง” ต้อนรับคณะศรัทธาจากวัดอื่นที่มาร่วมทำบุญ

ประเพณีจับปลาสะเอนของชาวตำบลท่าปลา เกิดขึ้นช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม เมื่อถึงเวลานี้ชายชาวตำบลท่าปลาจำนวนหนึ่ง จะไปชุมนุมกันที่หาดผาดเหนือวังสงคราม พร้อมด้วยแหจับปลาผืนใหญ่ เรียกว่า “แหป่อง” ที่สานขึ้นเป็นพิเศษจากเชือกป่านย้อมด้วยเลือดควาย เพื่อรอจับปลาเยี่ยงไทยหรือชาวท่าปลา เรียกว่า “ปลาสะเอน” ซึ่งเป็นปลาเกล็ดขนาดใหญ่แต่ละตัวมีน้ำหนักประมาณ 30-80 กิโลกรัม ตั้งแต่เวลาประมาณ 21.00 น.เป็นต้นไปตัวผู้กับตัวเมียจะจับคู่ว่ายทวนน้ำขึ้นมาจากวังน้ำลึกเพื่อผสมพันธุ์ การจับปลาสะเอนนี้ถือเป็นการพิสูจน์ตัวของชายชาวท่าปลา หากใครจับปลาสะเอนได้จะได้รับการยอมรับว่าเป็น ลูกผู้ชายชาวท่าปลาอย่างแท้จริง (दनัย อุทรัพย์ สมชาย ธรรมใจ และศิริวัฒน์ จันตะ, 2561)

ประเพณีสงกรานต์หรือปีใหม่ นอกจากจะมีกิจกรรมทางพุทธศาสนาแล้ว ชาวท่าปลามีการละเล่นหลายประเภท เช่น การเล่นส่ำเล่นมอญซ่อนผ้า เล่นลูกช่วง เล่นสาดน้ำ มีการจับกลุ่มตระเวนไปตามบ้านเพื่อนบ้านในชุมชน เพื่อตีหม้อหรือน้ำขาวและร้องรำทำเพลง คำว จ้อย ซอกกันอย่างสนุกสนาน แต่ละบ้านจะเตรียมเหล้า-น้ำขาวกับแก้มประจำห้องครัวไว้ สำหรับต้อนรับเพื่อนบ้านที่จับกลุ่มมาเยี่ยมบ้านตน

การต้องแก้วท่าปลา เป็นประเพณีเฉพาะของชาวตำบลท่าปลา เกิดขึ้นทุกวันที่ 15 เมษายน หรือ “วันพญาวัน” ซึ่งชาวตำบลท่าปลาเชื่อกันว่าเป็นวันที่ “แก้วท่าปลา” มีความศักดิ์สิทธิ์มากที่สุด ชาวบ้านท่าปลาและเพื่อนบ้านใกล้เคียงจะไปรวมตัวกันที่ริมฝั่งแม่น้ำน่านบ้านบ่อแก้ว เพื่อ ร่วมพิธีสวดเอาหินแก้วท่าปลาขึ้นมาจากใต้น้ำ แล้วแจกจ่ายให้กับผู้เข้าร่วมพิธีนำไปเป็นเครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตัวหรือเก็บไว้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัว เพราะต่างเชื่อว่าผู้ใดมีแก้วท่าปลาไว้ในครอบครอง “จะอยู่เย็นเป็นสุขท่ามาค้าขึ้น”(दनัย อุทรัพย์ สมชาย ธรรมใจ และศิริวัฒน์ จันตะ, 2561)

การสงฆ์น้ำ “เจ้าปู่อาชญาหลวง” พร้อมบริวารซึ่งเป็นผีอาชญาที่ชาวผาเลือดนับถือมาก จะถือเอาวันที่ 19 เมษายน มีการเล่นดนตรีสะล้อ ซอ ซึง ถวายเจ้าปู่และขับกล่อมผู้มาร่วมงานพร้อมทั้งอันเชิญเจ้าปู่เข้ามาประทับร่างของ “นางทรง” ชาวผาเลือดที่เข้าร่วมหรือเรียกว่า “ลูกข้าว - ลูกแป้ง” ก็จะถามไถ่เรื่องต่างๆ เช่น ปริมาณน้ำฝนประจำปีนั้นๆ ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ขอให้เจ้าปู่และบริวาร

ประเพณีขึ้นธาตุ เกิดขึ้นกลางเดือนพฤษภาคมหรือทุกวันเพ็ญเดือนหกของทุกปี ชาวตำบลท่าปลาและตำบลใกล้เคียงจะมาชุมนุมกัน เพื่อสงฆ์น้ำและจุดบอกไฟบูชาพระธาตุวัดดินดอย ที่ตั้งอยู่บนยอดดอยสูงเหนือวัดดินดอยขึ้นไปประมาณ 200 เมตร มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อให้องค์พระธาตุเกิดความชุ่มเย็นหลังจากตากแดดตากลมมาตลอดทั้งปี ส่วนการจุดบอกไฟหรือจี้บอกไฟนั้น เป็นการส่งสัญญาณให้เทวดาที่อยู่บนสรวงสวรรค์ทราบว่าย่างเข้าสู่ฤดูกาลเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรแล้ว ขอให้เทวดา

ประทานน้ำฝนลงมาบนโลกมนุษย์ การจุดบอกไฟนี้ ถือเป็นกิจกรรมสุดท้ายก่อนเข้าสู่ฤดูกาลผลิตเข้าสู่งานไร่งานนาของชาวท่าปลา เมื่อก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์แล้ว ชาวบ้านท่าปลายังคงรักษาประเพณีไว้ โดยที่บ้านย่านคู ได้มีการสร้างพระพุทธรูปไว้ที่ดอยแห่งหนึ่งในหมู่บ้าน เรียกว่า ‘ดอยพระเจ้า’ แล้วใช้สถานที่นี้เป็นที่จุดบั้งไฟเรื่อยมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 แต่จะมีชาวบ้านทั้งในและนอกพื้นที่นำบอกไฟเข้าร่วม 70 - 100 บอก(สมชาย ธรรมใจ, 2559)

ภาพที่ 4.2 ประเพณีการแห่ผีตลก
ที่มา : ประวัติศาสตร์ท่าปลา เล่ม 2

ประเพณีการแห่ผีตลก – ผีขน เกิดขึ้นช่วงเทศกาลออกพรรษาคือช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี ชาวท่าปลาเรียกสิ่งประติษฐานที่มีลักษณะคล้ายหัวโขนแต่งแต้มสีให้ดูน่าเกลียดน่ากลัวแตกต่างกัน โดยชาวตำบลท่าปลาเรียกว่า “หัวผีตลก” ส่วนชาวตำบลท่าแฝกและตำบลหาดลำบางส่วน เรียกว่า “หัวผีขน” ประเพณีนี้ชาวท่าปลาบางส่วนถือปฏิบัติสืบทอดกันถึงปัจจุบัน โดยมีความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ การทำบุญทำทานให้กับผีเปรต ผีนรก โดยผู้ชายที่จะสวมหัวผีตลกหรือผีขนนั้น จะต้องเข้าร่วมพิธีกรรมสวมหัวผีในป่าช้าจึงจะสามารถสวมขบวนแห่ได้ ส่วนดอกไม้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นกุ๊ก ต้นข่า ที่แห่ไปนั้นก็เพื่อนำไปตกแต่งวิหารหรือศาลาการเปรียญให้เสมือนป่าหิมพานต์ ระหว่างทางจะมีการตีฆ้อง ตีกลอง เชิญชวนชาวบ้านร่วมทำบุญบริจาคทาน วัตถุปัจจัยต่าง ๆ ประเพณีการแห่ผีตลก-ผีขนมียุทธประสงค์ที่สำคัญ

คือ การสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน แสดงให้พุทธศาสนิกชนเห็นว่าเมื่อทำชั่วแล้วจะไปเกิดเป็นผีเปรต ผีนรกหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัวและเร่งการกระทำความดี

ประเพณีตานก๋วยสลาก เกิดขึ้นหลังเทศกาลออกพรรษา คือ เดือนตุลาคม เป็นประเพณีของชาว ตำบลจริมตำบลหาดลำและตำบลท่าแฝก มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่ล่วงลับรวมถึงเทวดาบุตร-เทวดาที่คุ้มครองเด็กๆ ของแต่ละครอบครัว องค์ประกอบของ ประเพณีนี้ ได้แก่ ข้าวสารอาหารแห้ง ผลไม้ ข้าวสุก อาหารปรุงสุก เสื้อผ้าและของใช้ประจำวัน สำหรับ บรรพบุรุษหรือประกอบกับสิ่งที่ชาวบ้านเรียกว่า “ก๋วยสลาก” คือการทำชะลอมขนาดเล็กด้วยดอกไม้ไม้ รอง ด้วยใบตองพลวง หรือกระดาษหนังสือพิมพ์ บรรจุน้ำ อาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร เกลือ พริก หอม กระเทียม ข้าวเหนียว ห่อหมก ปลาแห้ง เนื้อแห้ง มัตถรูปปากก๋วยแล้วตกแต่งยอดด้วยดอกไม้ เช่น ดอก หงอนไก่ ดอกดาวเรือง และใช้ใบสลาก คือ ใบกำกับก๋วยสลากแต่ละชนิด ทำขึ้นจากใบลาน หรือใบตาล ตากแห้ง เขียนข้อความด้วยภาษาล้านนาว่าก๋วยสลากนี้เป็นของผู้ใด อุทิศหรือทานไปให้ใคร ประเพณีตานก๋วยสลากจะจัดไม่พร้อมกัน เพื่อให้ชาวบ้านเดินทางไปร่วมประเพณีที่แต่ละวัดจัดขึ้น หมุนเวียนกันไปเรียกผู้ไปร่วมงานของแต่ละวัด โดยรวมว่าเป็นคณะศรัทธาจากหัววัดนั้นๆ ในวันงานเมื่อ ชาวบ้านไปถึงวัดแล้วจะนำใบสลากของครอบครัวตน (แยกใบสลากแต่ละประเภท) ไปส่งให้คณะกรรมการ วัด เพื่อตรวจนับจำนวนก๋วยสลากที่ชาวบ้านนำมาร่วมประเพณีในปีนั้น ๆ โดยแยกเป็น 2 กอง คือ ใบ สลากก๋วยอุ้มกับใบสลากก๋วยน้อย ก่อนจะผสมใบสลากแต่ละกองเรียกว่า “สุนใบสลาก” เพื่อให้ใบสลาก ของแต่ละครอบครัวแยกจากกัน หลังเสร็จพิธีทางศาสนาพระสงฆ์ที่มาร่วมงานฉันเพลแล้ว คณะกรรมการ วัดจึงนำใบสลากก๋วยน้อยแจกจ่ายให้ชาวบ้านที่มาร่วมงาน นำไปอ่านให้เจ้าของก๋วยสลากฟังด้วยเสียงอัน ดังและออกเสียงเป็นสำเนียงท่าปลา ส่วนใบก๋วยอุ้ม สลากหลวงและสลากก้างบูหรี่นั้น นำไปเฉลี่ยแจกจ่ายให้พระสงฆ์ที่มาร่วมทำพิธี เพื่อนำไปกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับที่ระบุไว้ในใบสลากนั้นๆ (दनัย อุ่ทรัพย์ สมชาย ธรรมใจ และศิริวัฒน์ จันตะ, 2561)

4.2.12 ประวัติศาสตร์ชุมชนท่าปลา

ในอดีตพื้นที่อำเภอท่าปลานี้เป็นแหล่งอารยธรรมดินแดนล้านนาตะวันออก ชื่อเดิม เรียกว่า “ทับป่า” ขึ้นอยู่กับเมืองน่าน โดยรวมแขวงศรีสะเกษ อำเภอน่านน้อย กับแขวงท่าปลาเข้าด้วยกัน เป็นเขตน่าน ต่อมาในปี พ.ศ.2466 จึงแยกมาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ ตามตำนานเชื่อว่าเคยมีสถานที่ริม แม่น้ำน่าน มีหินใสสีขาวเหมือนตาปลาอยู่ในน้ำลึก เชื่อว่าหินนี้ศักดิ์สิทธิ์มาก ในวันสงกรานต์จะทำพิธี บวงสรวงแล้วจึงจะนำหินไปสกัดและ เรียกบริเวณนี้ว่า “บ่อแก้วตาปลา” ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “แก้วท่า ปลา” และหมู่บ้านนี้เรียกต่อมาว่า “บ้านท่าปลา” ซึ่งเป็นคำเมืองท้องถิ่น (กำเมือง) หมายถึงรอปปลาขึ้น และจับปลา พื้นที่อำเภอท่าปลา เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน เป็นแหล่งสัตว์น้ำ และแหล่งไม้เศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ไม้สัก

ประวัติศาสตร์วิถีชีวิตของชุมชนท่าปลา พบว่าบริเวณอำเภอท่าปลา พบหลักฐานเครื่องมือหินขัด ในยุคหินเก่าที่ริมแม่น้ำน่าน บริเวณวังคะมอน บ้านซำบ้อ หมู่ที่ 11 ตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา สันนิษฐานว่า เก่าแก่ ประมาณ 8,000 – 9,000 ปี ต่อมายังพบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ยุคหินใหม่อีก เช่นที่ ถ้า พระ หมู่บ้านจอมถ้ำ หมู่ที่ 1 ตำบลท่าแฝก เครื่องมือหินขัดที่บ้านปากห้วยฉลองหมู่ที่ 4 ตำบลผาเลือด

ขวานหินและกำไลหิน เหนือฐานเจดีย์ชั้นที่ 3 วัดห้วยอ้อย ตำบลท่าแพก แสดงให้เห็นว่ามีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนในพื้นที่ท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ได้เคยมีมนุษย์เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและลำน้ำสาขา มีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ในท้องถิ่น จนเกิดเป็นชุมชนขึ้นมา (ธวัช นันตะเงิน, 2557)

ชื่อเดิมของท่าปลา เรียกว่า “ทับป่า” ขึ้นอยู่กับเมืองน่าน โดยรวมแขวงศิระเกษ กับแขวงท่าปลาเข้าด้วยกันเป็นเขตน่าน ต่อมาในปี พ.ศ.2466 จึงแยกมาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ ตามตำนานเชื่อว่าเคยมีสถานที่ริมแม่น้ำน่าน มีหินใสสีขาวเหมือนตาปลาอยู่ในน้ำลึก เชื่อว่าหินนี้ศักดิ์สิทธิ์มาก ในวันสงกรานต์ จะทำพิธีบวงสรวงแล้วจึงจะนำหินไปสกดและ เรียกบริเวณนี้ว่า “บ่อแก้วตาปลา” ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “แก้วท่าปลา” และหมู่บ้านนี้เรียกต่อมาว่า “บ้านท่าปลา” ซึ่งเป็นคำเมืองท้องถิ่น (คำเมือง) หมายถึงรอปลาขึ้นและจับปลา พื้นที่อำเภอท่าปลา เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน เป็นแหล่งสัตว์น้ำและแหล่งไม้เศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ไม้สัก (สมชาย ธรรมใจ, 2559)

ตามประวัติศาสตร์ “บ้านท่าปลา” ถือเป็นดินแดนทางตอนใต้สุดของนครน่าน โดยมีหลักฐานปรากฏเป็นหลักเขตแดนหรือหลักประโคน ซึ่งมีลักษณะเป็นหลักหิน 2 ขนาด ถูกฝังไว้ติดกับโคนต้นไม้ทางตอนใต้ของบ้านผาเต่าพัฒนา หมู่ที่ 3 ตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา หลักหินใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.50 เมตรชื่อ “หลักมัน” อีกหลักหินหนึ่งมีขนาดย่อมลงมาเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.30 เมตร ชื่อ “หลักคง” หรือชาวผาเลือดเรียกหลักหินสองหลักนี้รวมกันอีกชื่อหนึ่งว่า “หลักสามแสน” ทั้งสองชื่อมาจากตำนานการปักหลักเขตแดนของพระเจ้าน่านในอดีต กับเมืองสยามและหลักหินนี้ยังปรากฏในแผนที่เก่าสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์

ภาพที่ 4.2 หลักมัน – หลักคง หลักเขตแดนเมืองน่านกับเมืองใต้ (อาณาจักรสยาม)
ที่มา : เรื่องเล่าเมืองผาเลือด

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี เมืองน่าน ได้ถูกทิ้งร้างไป 23 ปี (ราว พ.ศ.2321) หลังพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นเมืองหลวงของไทย ขณะนั้นสงครามระหว่างไทยกับพม่ายังไม่สงบ พม่าต้องการแสดงสิทธิ์เหนือดินแดนเมืองน่าน จึงได้แต่งตั้งเจ้าอัครวรปัญญา (หลานเจ้าจันทโภช) ให้ครองเมืองน่าน แต่เมืองน่านขณะนั้นเป็นเมืองร้างมีแต่ซากปรักหักพัง เจ้าอัครวรปัญญาจึงได้ตั้งมั่นอยู่ที่เมืองเทิง ด้านฝ่ายไทยได้แต่งตั้งเจ้าหนานจันทโภชผู้เป็นน้องของเจ้าอัครวรปัญญาเป็นพระยามงคลวรยศขึ้นครองเมืองน่านจากเหตุการณ์ในพงศาวดารน่านที่ยกมาจะเห็นได้ว่า “เมืองท่าปลา” เป็นดินแดนสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการฟื้นฟูเมืองน่านหลังถูกทิ้งร้างไปกว่า 23 ปี โดยในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้โปรดให้ พระยามงคลวรยศหรือเจ้าหนานจันทโภช ถู้อาเมืองท่าปลาเป็นที่ที่มั่นสำคัญในการวางรากฐานการปกครองของอาณาจักรน่าน ใหม่ โดยเจ้าหนานจันทโภช ได้สละตำแหน่งให้กับเจ้าอัครวรปัญญา ผู้เป็นหลานปกครองเมืองน่านแทน

เมื่อเมืองน่านมาขึ้นกับกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว เส้นทางสัญจรทางน้ำจากเมืองน่านผ่านท้องที่อำเภอท่าปลา เพื่อล่องไปยังกรุงเทพฯ ถูกยกระดับความสำคัญขึ้นกว่าก่อนมาก เนื่องจากเป็นจุดเปลี่ยนเรือสำคัญหากจะเดินทางไปเมืองใต้ เพราะลำน้ำน่าน มีความคดเคี้ยว โดยเจ้าเมืองน่าน จะมาเปลี่ยนเรือสืออ หรือเรือหางแม่ป่อง ที่ ต.ผาเลือด ที่ท่าดอนหลวง

อำเภอท่าปลาได้รับการแต่งตั้งในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วยเมืองแฝก เมืองหาดลำ เมืองจริม เมืองท่าปลา และผาเลือดเป็น บริเวณน่านใต้ จนปี พ.ศ. 2450 ได้แยกน่านใต้ออกเป็น 2 อำเภอคือ อำเภอศรีสะเกษ (ปัจจุบันคืออำเภอน่าน้อย จังหวัดน่าน) และอำเภอท่าปลาที่ประกอบด้วยตำบลท่าปลา จริม หาดลำ ท่าแฝก ผาเลือด และน้ำหมัน มีขุนศรีธานี (เลื่อน) เป็นนายอำเภอคนแรก

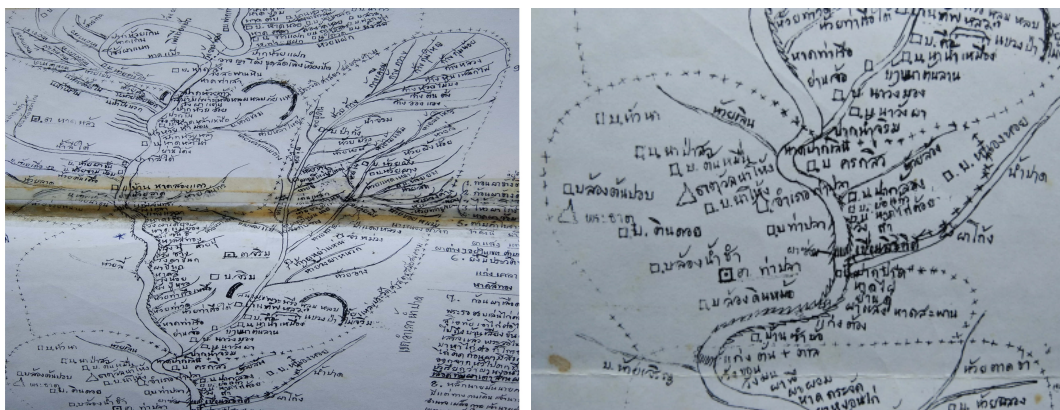
ต่อมาในสมัย รัชกาลที่ 5 ท่าปลาได้อยู่ในการดูแลของจังหวัดน่าน แต่เกิดปัญหาในการเดินทางไปติดต่อราชการที่ อำเภอเมืองน่านที่ต้องใช้เวลาเดินทางถึง 7 วัน ทำให้ในปี พ.ศ.2465 รัชกาลที่ 6 ได้ทรงเห็นถึงความยากลำบากของชาวอำเภอท่าปลา จึงมีพระบรมราชานุญาตโอนอำเภอท่าปลามาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ ตามหนังสือขอพระบรมราชานุญาตโดย ร.อ.ต.ขุนมัจฉดิฐกร (ริ้ว) นายอำเภอขณะนั้น เรื่องโอนอำเภอท่าปลาจากจังหวัดน่านมาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งได้พระบรมราชานุญาตตามหนังสือเรื่อง โอนอำเภอท่าปลาจากจังหวัดน่านมาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ 18-26 พฤษภาคม 2459 ม.3.2/54 หจข.)

ภาพที่ 4.3 ภาพการโดยสารทางเรือยนต์ที่ทำปลาเก่า
ที่มา : ประวัติศาสตร์ทำปลา เล่ม 2

ในปี 2511 ได้มีโครงการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ บริเวณ อำเภอบ้านดงเดิม ทำให้ประชาชนจาก ต.ท่าปลา ต.จริม ต.หาดลำ และต.ท่าแฉก ได้ย้ายถิ่นฐาน โดยย้ายมาตั้งบ้านเมืองใหม่ในเขตพื้นที่ ต.น้ำหมัน ซึ่งต่อมาเป็นที่ตั้งของอำเภอบ้านดงในปัจจุบัน (ธวัช นันตะเงิน, 2557)

การเปลี่ยนแปลงสำคัญของชาวชุมชนท่าปลา สืบเนื่องจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ช่วง พ.ศ.2514 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ พื้นที่อำเภอบางส่วนกลายเป็นอ่างเก็บน้ำ ที่ส่งผลให้มีการอพยพผู้คน ชุมชน มาอยู่ในบริเวณพื้นที่จัดสรรของนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน มีการจัดสรรพื้นที่ทำกินให้กับผู้อพยพ ในพื้นที่ตำบลร่วมจิต น้ำหมัน จริม และตำบลท่าปลา ตำบลร่วมจิต อำเภอบ้านดง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบ้านดง มีระยะห่างจากอำเภอบ้านดงเดิม ประมาณ 10 กิโลเมตร และตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดอุตรดิตถ์ มีพื้นที่ 39.05 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ตำบลนางพญา ถูกปิดกั้นด้วยอ่างเก็บน้ำไม่มีเส้นทาง ทางบกทำให้ต้องใช้เรือเป็นพาหนะหลักในการเข้าสู่พื้นที่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 ได้จัดตั้งเป็นตำบลนางพญา แต่ได้รับการสำรวจว่าเป็นหมู่บ้านห้วยต้ำ เป็นหมู่บ้านที่ยากจนที่สุดในประเทศไทย ความทราบถึงใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระองค์ได้มีพระราชดำริจะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่บ้านห้วยต้ำ ตำบลนางพญา อำเภอบ้านดง จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ (สมชาย ธรรมใจ ศิริวัฒน์ จันตะ และ ดนัย อุทรัพย์, 2563)

ภาพที่ 4.4 แผนที่อำเภอท่าปลาในอดีต
ที่มา : ประวัติศาสตร์ท่าปลา เล่ม 2

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร พระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ได้ทรงมอบหมายภารกิจให้พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มาปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ที่ตำบลนางพญา ในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2534 โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งได้ลงจอดที่ลานเฮลิคอปเตอร์บ้านนาป่าคา จากนั้นพระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปยังพลับพลารับเสด็จ ณ สนามโรงเรียนน้ำพริ้วสามัคคี โดยมีข้าราชการอำเภอท่าปลา และข้าราชการผู้ใหญ่ของจังหวัดอุตรดิตถ์คอยเฝ้ารับเสด็จเป็นอันมาก พระองค์ได้ทรงพระราชทานโอวาทตอนหนึ่งว่า “พระองค์ท่าน ได้พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงห่วงใยราษฎรเป็นอย่างมาก” การเสด็จเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวในครั้งนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในท้องที่ตำบลนางพญา ทรงมีรับสั่งให้ส่วนราชการต่าง ๆ ของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ให้ความใส่ใจต่อราษฎรในตำบลนางพญา เช่นการพัฒนาถนนจากท่าปลาสู่ตำบลนางพญา มีการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก โดยตัดถนนเชื่อมต่ออำเภอท่าปลากับตำบลนางพญา ระยะทาง 17 กิโลเมตร รวมถึงรับชาวบ้านท่าปลาเข้าทำงานกับทางโรงไฟฟ้าเขื่อนสิริกิติ์ ต่อมา ในวันที่ 2 มิถุนายน 2536 พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำเนินมาที่ตำบลนางพญา เพื่อทำพิธีเปิดใช้ถนนสายบ้านกิวเคียน ตำบลจirim - บ้านน้ำพริ้ว ตำบลนางพญา อย่างเป็นทางการก่อนเสด็จพระราชดำเนินกลับ

ต่อมาเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2537 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรง เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมราษฎรที่บ้านห้วยต่า หมู่ที่ 4 ตำบลนางพญา พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากสนามบินเฮลิคอปเตอร์ ภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ทรงพระราชทานชุดนักเรียน อุปกรณ์การศึกษา ให้แก่นักเรียน พระราชทานพันธุ์ไม้ผล พันธุ์หมูและไก่ แก่ผู้นำหมู่บ้านและทรงรับราษฎรที่สมัครใจเข้าเป็นสมาชิกศิลปอาชีพ จากการเสด็จพระราชดำเนินในครั้งแรก เมื่อ ปี พ.ศ. 2537 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมราษฎร

ณ บ้านห้วยต้า อย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลา 13 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 – 2549 รวมทั้งสิ้น 11 ครั้ง ทำให้ชาวบ้านตำบลนางพญาได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง ทรงพระราชทานโครงการพระราชดำริ อีกหลายโครงการ เช่น โครงการธนาคารกระป๋อง โครงการเลี้ยงกบ โครงการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง โครงการเลี้ยงปลาในกระชัง โครงการแกะสลักไม้ พระราชทานพันธุ์ข้าว ทรงแนะนำและรับซื้อผ้าทอ “ลายน้ำไหล” จากฝีมือชาวบ้านห้วยต้า และทรงคิดค้นลายใหม่คือ “ลายดอกแก้วและลายดอกพริก” นอกจากนี้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรบ้านห้วยต้าของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ชาวบ้านตำบลจริมได้ถวายฎีกา เนื่องจากได้รับความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำ ทำให้โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงได้รับการอนุมัติโครงการ ในปี 2548 (สมชาย ธรรมใจ ศิริวัฒน์ จันตะ และदनัย อุทรัพย์, 2563)

การเปลี่ยนแปลงสำคัญของชาวชุมชนท่าปลา สืบเนื่องจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ช่วง พ.ศ.2514 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ พื้นที่อำเภอบางส่วนกลายเป็นอ่างเก็บน้ำ ที่ส่งผลให้มีการอพยพผู้คน ชุมชน มาอยู่ในบริเวณพื้นที่จัดสรรของนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน มีการจัดสรรพื้นที่ทำกินให้กับผู้อพยพ ในพื้นที่ตำบลร่วมจิต น้ำหมั้น จริม และตำบลท่าปลา

ตำบลร่วมจิต อำเภوتاปลา ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภوتاปลา มีระยะห่างจากอำเภوتاปลา ประมาณ 10 กิโลเมตร และตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดอุตรดิตถ์ มีพื้นที่ 39.05 ตารางกิโลเมตร ในยุคก่อตั้งพื้นที่ ตำบลร่วมจิตอยู่ในเขตการดูแลของตำบลหาดจิว ภายหลังจึงได้ตั้งเป็นตำบลร่วมจิต แบ่งการปกครองเป็น 11 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 4 เป็นเขตเทศบาล หมู่ที่ 2 บ้านสระแก้ว หมู่ที่ 3 บ้านร่วมใจ หมู่ที่ 5 บ้านหนองโป้ หมู่ที่ 6 บ้านหนองยาร้า หมู่ที่ 7 บ้านหนองโบสถ์ หมู่ที่ 8 บ้านแดนทอง หมู่ที่ 9 บ้านเนินสิงห์ หมู่ที่ 10 บ้านราษฎร์บำรุงและหมู่ที่ 11 บ้านใหม่พัฒนา และมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียง ได้แก่ ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลหาดลำและตำบลท่าปลา อำเภوتاปลา ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลหาดจิว อำเภอเมือง ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลผาเลือด อำเภوتاปลา และทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลน้ำหมั้น อำเภوتاปลา ตำบลวังดิน อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ จะเห็นได้ว่าอาณาเขตติดต่อ ตำบลร่วมจิตมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับกับอำเภوتاปลาเป็นส่วนใหญ่

สภาพภูมิประเทศของตำบลร่วมจิตเป็นที่ราบสลับเนินเขา ที่ดินเป็นดินลูกรังซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินมีความชุ่มชื้นน้อย ลำน้ำที่สำคัญได้แก่ ห้วยน้ำสิงห์ บริเวณหมู่ที่ 9 บ้านเนินสิงห์ หมู่ที่ 5 บ้านหนองโป้และหมู่ที่ 11 บ้านใหม่พัฒนา มีทิศทางการไหลจากทิศเหนือลงทิศใต้ การใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลร่วมจิต ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีการปลูกไม้ยืนต้นและมีการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยและนาข้าวแทรกสลับตามพื้นที่ส่วนต่างๆ ของตำบล โดยแบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 454 ไร่ พื้นที่การเกษตร 3,291 ไร่ พื้นที่ป่า 4,603 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เนินสูงสลับที่ราบต่ำ ประชาชนมีการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยอยู่สองข้างทางตามแนวถนน และพื้นที่อื่นๆ 200 ไร่ สำหรับปรับพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สำหรับทำสวนผลไม้และทำการเกษตรแบบไร่สวนผสม เลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร ไก่ ฯลฯ การทำนาจะทำในเฉพาะฤดูกาลปีละ 1 ครั้ง นอกฤดูกาลทำนาประชาชนจะทำไร่ถั่วเขียว ไร่ข้าวโพด เพาะเห็ดนางฟ้า ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือนบางส่วนก็นำไปจำหน่ายมีผลผลิตออกสู่ตลาดทั้งปี

และยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ทำสวนผลไม้ได้แก่ สวนส้มโอ มังคุด เงาะ ลองกอง ลำไย มะม่วงหิมพานต์ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของตำบล

ประชากรของตำบลร่วมจิตโดยเฉลี่ยมีการศึกษาไม่สูงมาก มีรายได้คงเหลือน้อย มีการอพยพเคลื่อนย้ายประชากรวัยแรงงานไปทำงานในเมืองและต่างจังหวัด ส่วนใหญ่จะเหลือแต่เด็กกับผู้สูงอายุ ด้านทรัพยากรธรรมชาติยังไม่มี การค้นพบแร่ธาตุในพื้นที่ มีเพียงไม้ยืนต้นและต้นไม้ที่ขึ้นปะปนอยู่ในบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม มีจำนวนประชากร ทั้งหมด 2,073 คน (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2556 จากทะเบียนราษฎร์อำเภอท่าปลา) ส่วนใหญ่อพยพมาจากแถบบ้านท่าแฝกในช่วง พ.ศ.2513 เข้ามาตั้งถิ่นฐานกว่า 400 ครอบครัว ในนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ในช่วงดังกล่าวถือเป็นยุคบุกเบิกทำกินที่ค่อนข้างมีความยากลำบาก เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูกหรือทำการเกษตร สภาพผืนดินมีความแห้งแล้ง ไม่มีแหล่งน้ำ ดังคำกล่าวของผู้นำชุมชนที่ว่า “คนในชุมชนถูกอพยพจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ต้องเผชิญกับปัญหาด้านที่ดินทำกิน เนื่องจาก ลักษณะที่ดินที่ปัจจุบันเป็นดินลูกรัง ดินป่าพะยะ ต่างจากที่ดินเดิมที่มีความอุดมสมบูรณ์ ในช่วงแรก ถูกอพยพมาอยู่บริเวณตำบลหาดจิว เรียกได้ว่าหนีน้ำ มาอดน้ำ หนีน้ำจากเขื่อนแต่ มาเจอพื้นที่แล้ง ไม่มีน้ำเพื่อเพาะปลูก” ในช่วง พ.ศ.2523 เริ่มตั้งเป็นชุมชนชัดเจนมากขึ้น มีการตั้งผู้นำชุมชนเป็นทางการ ดำเนินชีวิตด้วยการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพดและเดินทางออกไปเป็นแรงงานรับจ้างต่างถิ่น

ในช่วง พ.ศ.2526-2540 เป็นยุคที่ชาวร่วมจิต ตำบลท่าปลามีการปรับตัวได้ดีขึ้น โดยภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชีวิตและความเป็นอยู่ด้วยการ ส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น สับปะรด มะม่วงหิมพานต์ อ้อย เกิดตลาดสดในตำบล ธุรกิจการค้าในตำบลขยายตัว คนหนุ่มสาวได้รับการศึกษามากขึ้นและแต่ละครอบครัวเริ่มมีการลงทุนด้านการเกษตรมากขึ้น พร้อมกับการเข้าสู่วิถีการกู้ยืมเงินลงทุนจากสถาบันการเงินต่างๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จนถึงช่วงวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ (พองสบู่แตก) คนเริ่มว่างงานมากขึ้น หนี้สินทางการเกษตรสะสม เริ่มพึ่งพิงเงินกู้ยืมระบบด้านการถือครองที่ดินมีการเปลี่ยนมือ หลายครอบครัวต้องย้ายออกไปดิ้นรนหางานต่างถิ่นอีกระลอกหนึ่ง

ในปีพ.ศ.2550 มีการฟื้นฟูวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนท่าปลา เริ่มเกิดการรวมกลุ่ม เกิดวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเย็บผ้า เลี้ยงสัตว์ กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ที่กลายเป็นสินค้าสร้างรายได้สำคัญของตำบล ที่ปัจจุบันเป็นสินค้าส่งออกไปยังต่างประเทศ และได้รับการสนับสนุนเงินกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล คนหนุ่มสาวเริ่มกลับเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยรวมภายในตำบลได้รับการพัฒนาต่อเนื่อง ทั้งระบบไฟฟ้า ประปา อ่างเก็บน้ำ ถนน โรงพยาบาล ธนาคาร ธุรกิจการค้าภายในตำบลขยายตัวมากขึ้น เริ่มมีการทำงานในประเด็นสวัสดิการชุมชน กองทุนออมทรัพย์ รวมถึงงานด้านวัฒนธรรมชุมชน หลายครอบครัวสามารถลดหนี้สินได้บ้างจากการฟื้นฟูของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

ในปีพ.ศ.2560-2561 มีการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วยโครงการบ้านพอเพียงของตำบลร่วมจิต ซึ่งผลจากการดำเนินโครงการทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับ

แนวคิดที่ตนเองและความพอใจ โดยเข้าใจถึงกลไกการทำงานในระดับชุมชน การทำงานแบบมีส่วนร่วม เริ่มจากการทำความเข้าใจร่วมกันผ่านประเด็นสำคัญเรื่องความร่วมมือและความเป็นจิตอาสา และร่วมกันกำหนดบทบาทของสภาองค์กรชุมชน มีความเข้าใจลักษณะการทำงานที่แตกต่างจากการทำงานในเชิงสงเคราะห์หรือเป็นผู้พึ่งพา เป็นแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นที่เข้มข้นขึ้นและพยายามให้เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนอย่างรูปธรรมมากขึ้น มากกว่าบทบาทเดิมคือผู้รับฟัง ผู้ร่วมประชุมแต่เป็นผู้ร่วมดำเนินการ ทำให้คนในชุมชนและหน่วยงานในตำบลให้ความสำคัญกับการประสานงานกับเครือข่ายและ มองเห็นโอกาสจากการแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรอื่นมากขึ้น จากข้อมูลประวัติการพัฒนา ชาวร่วมจิต ชุมชนท่าปลา จากอดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญ การศึกษา เรียนรู้ต่อยอดวิถีชีวิตและรากวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือและทักษะสำคัญของการดำเนินชีวิตในสังคมยุคใหม่

ตำบลร่วมจิต เป็นตำบลที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจากเขื่อนสิริกิติ์เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ชุมชนมีความผูกพันกันมาก ในช่วงแรกของการย้ายเข้ามาอยู่แบ่งที่อยู่กันโดยการจับสลาก แม้ว่าจะยากจนแต่ก็สามารถรวมกันสร้างหมู่บ้านใหม่คือ บ้านร่วมจิตได้ ในปี พ.ศ. 2520 บ้านร่วมจิตซึ่งขึ้นกับอำเภอเมืองเป็นที่รู้จักกันในนาม “ปากทางแซดเดิ้ล” เพราะมีลักษณะเป็นภูเขาอานม้า สามแยกตัดผ่านไปยังเขื่อนดินช่องเขาขาดและเป็นทางผ่านไปยังเขื่อนสิริกิติ์ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2526 ได้โอนย้ายมาอยู่ที่อำเภอท่าปลา โดยการนำของ ตาชั้นแก้ว กำนันตำบลร่วมจิต และการตั้งชื่อหมู่บ้านก็มาจากการร่วมมือร่วมใจของชุมชนจึงตั้งชื่อว่า ตำบลร่วมจิต และเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2526 ได้ยกขึ้นเป็นสุขาภิบาลร่วมจิต วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 ประกาศเขตบางส่วนขึ้นเป็นเทศบาลตำบลร่วมจิต และในปี พ.ศ. 2542 ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลร่วมจิตในปัจจุบัน ตำบลร่วมจิตจึงแบ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น 2 รูปแบบคือ องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบล ชุมชนมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นตีกองปู่จา การละเล่นมวยเงิง การทอผ้า การถักไม้กวาด การจักสานต่างๆ และการเกษตรกรรม มีความอุดมสมบูรณ์จนมีคำขวัญที่ว่า “ส้มโอหวาน หิมพานต์เยี่ยม เปี่ยมล้นไมตรี เขียวขจีคลองสิงห์”

ตำบลหาดล้า เชื่อกันว่า ที่ชื่อหาดล้าเนื่องจากด้วยลักษณะของหาดที่ทอดยาว ทำให้ผู้ที่พายหรือถ่อเรือมีความเหนื่อยล้า หากแต่มีความอุดมสมบูรณ์จนได้ชื่อว่า “แดนมะม่วงหิมพานต์ ตำนานผีตลก มดรกวัฒนธรรมบั้งไฟ ไหว้พระธาตุประทานพร ขอพรหลวงปู่ฝาง” เดิมเป็นตำบลที่ตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำน่านทางทิศเหนือของอำเภอท่าปลา (เดิม) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2512 มีการสร้างเขื่อนสิริกิติ์จึงกั้นแม่น้ำน่านท่วมพื้นที่ของตำบลหาดล้า ราษฎรจึงต้องอพยพหนีน้ำไปสู่ที่อยู่ใหม่ โดยนิคมสร้างตนเองของลำน้ำน่านจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้ทำการจัดสรรที่ดินทำกินจับสลากครอบครัวละ 15 ไร่ ปัจจุบันแบ่งออกเป็น 9 หมู่บ้าน ได้ประกาศตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2539 ในพื้นที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญคือ รอบพระพุทธรูป วัดดินดอย พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านโรงเรียนนิคมฯ สงเคราะห์ 2

ตำบลผาเลือด ว่ากันว่า คนผาเลือดประกอบด้วย 2 กลุ่มคือ กลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยมานานและกลุ่มชนที่มาจากจังหวัดน่าน ซึ่งอาจจะเป็นทหารหรือพลเรือนที่ติดตามพระเจ้าอานมาทำภารกิจ ตั้งถิ่นฐานริมน้ำน่าน ปัจจุบัน ตำบลผาเลือดได้ชื่อว่า “เขื่อนสิริกิติ์วิวสวย ร่ำรวยทรัพยากรน้ำ งามล้ำอุทยานนมัสการวัดเจดีย์กลางน้ำ เลิศล้ำวัฒนธรรมตำบล” ตำบลนี้มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าครั้งสุโขทัยมีชายคนหนึ่งชื่อ “พระลอ” ได้ยินเสียงไก่ขันไพเราะจับใจจึงอยากนำไปต่อ เมื่อไปพบไก่ปรากฏว่าไก่ไม่ยอมขัน พระลอจึงเกิดบันดาลโทสะจับไก่ฆาตกับหน้าผาจึงทำให้หน้าผานั้นเป็นสีเลือด บริเวณใกล้กันมีผาของตล่ายของไก่ หินคล้ายหงอนไก่จนถึงทุกวันนี้ ตำบลผาเลือดแบ่งออกเป็น 13 หมู่บ้าน

ตำบลท่าปลา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 พื้นที่ส่วนหนึ่งได้ถูกจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลก่อนตั้งเขื่อนสิริกิติ์ ได้ชื่อว่า “เมืงมะม่วงหิมพานต์ ลำไยหวานขึ้นชื่อ เลื่องลือถิ่นปลาเผา แหล่งขุนเขาโอบล้อม งามพร้อมที่เขื่อนดิน ถิ่นวัฒนธรรมล้ำเลิศ” ประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากบ้านท่าแฝกในปี พ.ศ. 2513 หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ นิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน แบ่งที่ดินทำกินออกเป็น 13 ไร่ ที่อยู่อาศัย 7 ไร่ จากนั้นทางการได้กำหนดเขตการปกครองใหม่โดยจัดตั้งเป็นตำบลท่าปลา ในปี พ.ศ.2516 มี 11 หมู่บ้าน อยู่ในเขตอำเภอท่าปลา 10 หมู่บ้าน เทศบาลเต็มพื้นที่ 1 หมู่บ้าน และพื้นที่บางส่วน 2 หมู่บ้าน และจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2539 ชาวตำบลท่าปลานี้ผูกพันกับศาสนาและสายน้ำ เนื่องจากมีพื้นที่ติดกับเขื่อนดินช่องเขาขาด จะมีกิจกรรมประจำปีทุกปี ได้แก่ ประเพณีถวายเทียนพรรษา ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีลอยกระทง

แต่เดิมนั้น ชุมชนท่าปลาอยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มีปลาและไม้เป็นหลักทางเศรษฐกิจ เมื่อมีการสร้างเขื่อนสิริกิติ์เพื่อให้ประชาชนทั้งประเทศได้รับผลประโยชน์ ชาวท่าปลาจึงต้องอพยพย้ายที่ทำกินสร้างบ้านเรือนใหม่ สร้างวัดเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ สร้างโรงเรียน และหาพื้นที่ทำกินใหม่ซึ่งขาดความอุดมสมบูรณ์ มีปัญหาหนี้สินมากมาย รวมถึงย้ายถิ่น ปัจจุบัน ประชาชนอยู่ในเขตเทศบาล

ตำบลน้ำหมัน สันนิษฐานว่าได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้เมื่อราว 200 ปีก่อน ที่ชื่อน้ำหมันนั้น มีผู้กล่าวว่า เพราะเป็นพื้นที่ป่าดงดิบ มีต้นหมัน ต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ทั่วไป ชาวบ้านกลุ่มแรกที่มาอาศัยส่วนมากมาจากอำเภอลับแล บ้านม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก บ้านน้ำริด บ้านด่านนาขาม อำเภอมือเมือง ก่อนการก่อสร้างมี 7 หมู่บ้าน ปัจจุบัน ตำบลน้ำหมันมีความอุดมสมบูรณ์ ตามคำขวัญของตำบลที่ว่า “สาธารณูปโภคครบบริบูรณ์ เพิ่มพูนคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง แหล่งท่องเที่ยวงดงาม” ประชาชนในหมู่ที่ 3 5 และ 9 เป็นชุมชนดั้งเดิมหมู่ที่ 2 บ้านวังหัวดอยหมู่ที่ 4 บ้านนาตันโพธิ์ เป็นกลุ่มประชากรดั้งเดิมขยายออกเป็นหมู่บ้านทรายงามหมู่ที่ 10 บ้านค้ายหมู่ที่ 12 ส่วนประชากรที่ทางราชการอพยพจากการสร้างเขื่อนอยู่หมู่ที่ 1 7 และ 11 ส่วนประชากรหมู่ที่ 6 และ 8 บ้านน้ำต๊ะเป็นชุมชนที่อพยพมาตั้งใหม่ มีจำนวน 12 หมู่บ้าน

ตำบลจริม ในอดีตเป็นที่หลบภัยของเจ้าวิรุฑ เจ้าเมืองน่าน โดยมีข้อความเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ของเมืองน่านกับคนจริมตั้งแต่ พ.ศ.2462 ในเรื่องการบำรุงพระพุทธศาสนา โดยที่มาของชื่อตำบลสันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจาก จำลิม หัวหน้ากองทหารสอดแนมของกองทัพหลวงที่พระบาทสมเด็จพระพุทธ

ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดฯ ให้ยกทัพไปตีล้อมเมืองลำปางและหัวเมืองเหนือ หรือบางคนก็คาดว่า น่าจะตั้งขึ้นตามชื่อลำห้วยน้ำจirim ที่อุดมสมบูรณ์อันได้ปรากฏมาจนถึงปัจจุบันในคำขวัญที่ว่า “ตำบลจirim น่าอยู่ สร้างองค์ความรู้ที่ยั่งยืน บนจุดยืนธรรมาภิบาล บูรณาการชุมชน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตำบลจirim เป็นตำบลที่อพยพมาจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2514 มาจากหลายตำบลทั้งท่าแฝก หาดลำและจirim ทางนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่านเป็นหน่วยงานที่จัดวนพื้นที่ให้ครอบครัวละ 15 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย 2 ไร่ ทำกิน 13 ไร่ ได้ประกาศจัดตั้งเป็นตำบลเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2539 ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และได้รับการประกาศกระทรวงมหาดไทยจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลจirim เป็นเทศบาลจirim เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2551 โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2551

ตำบลท่าแฝก ตามหนังสืออนุสรณ์ท่าแฝกระบุไว้ว่า ในสมัยอยุธยา “ปู่แสนขวา” ชาวลาวได้อพยพมาอยู่ที่นี่ก่อนจะย้ายไปที่บ้านกลาง และพื้นที่นี้เต็มไปด้วยหญ้าแฝก คำว่าท่าแฝก จึงหมายถึง ที่พักเรือ ที่ชุมชน ต่อมาหนองน้ำแห่งนี้ตื้นเขิน จึงมีการเพาะปลูกจนถึงปัจจุบัน

ตำบลนางพญา เป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์เนื่องจากอยู่ในที่สูง ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2521 มีวัดน้ำพราเป็นที่รวมจิตใจของชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าได้ว่าอำเภอท่าปลาจังหวัดอุตรดิตถ์นั้นราษฎรที่อพยพมาจากพื้นที่ของอำเภอท่าปลาเดิม จากการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์เมื่อปี พ.ศ.2512 ชาวท่าปลาได้อพยพครอบครัวมาจับจองหาที่อยู่อาศัยเองตามป่าเขาร้าง และ ไม่มีที่ทำมาหากินทางเกษตร และไม่มีเอกสารสิทธิ์ ในที่ดินที่อยู่อาศัยจึงต้องใช้การอพยพแรงงานไปต่างจังหวัดเพื่อหารายได้จากการรับจ้างเลี้ยงดูครอบครัวเพื่อความอยู่รอด วิถีวัฒนธรรมแห่งการร่วมมือช่วยเหลือกันจึงเปลี่ยนแปลงไป ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นภูมิปัญญาและจิตวิญญาณของชุมชนถูกลดความสำคัญลง จะเห็นได้จากการจัดกิจกรรมอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีในปัจจุบันลดน้อยลง เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีแห่ผีตลิ่ง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีและอัตลักษณ์ลักษณะของท้องถิ่นที่สำคัญ ที่ยึดเหนี่ยวชาวอำเภอท่าปลาไว้ด้วยกัน การรวบรวมความรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนท่าปลาเพื่อหาแนวทางพัฒนาเป็นสังคมร่วมสมัยที่มีรากวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพื้นฐาน จะเป็นเสริมสร้างชุมชนต้นแบบที่เข้มแข็ง เป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมชุมชนจากชุมชนเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงพึ่งตนเองได้ต่อไป

4.3 การรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์จากชุมชนอำเภอท่าปลา

การดำเนินการวิจัยในส่วนนี้จะนำผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนในท้องถิ่นจาก 8 ตำบล จำนวน 71 เรื่อง ทั้งจากยูวีวิจัย และผู้ช่วยวิจัยในพื้นที่ นำมาสรุปเนื้อหา รวมถึงวิเคราะห์ทุนของชุมชนจากเนื้อหาเหล่านั้น อีกทั้งวิเคราะห์ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามกรอบการวิจัยผ่านมุมมองของเยาวชนและผู้ช่วยวิจัยซึ่งเป็นครูในพื้นที่

4.3.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ทุนและประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ตำบลท่าปลา			
1.	<p>เรื่องเล่าขานตำนาน “ผีตลก - ผีขน”</p> <p>ผีตลก หรือผีขน คือผีที่มารับส่วนบุญจากงานบุญต่างๆ ในอำเภอท่าปลา จะจัดให้มีประเพณีแห่ผีตลกเป็นประจำทุกปี เริ่มต้นด้วยการเชิญดวงวิญญาณเข้ามาในหัวผี กิจกรรมนี้จะจัดขึ้นในป่าช้า จากนั้นจะมีขบวนแห่ให้ผีตลกมารับอาหารจากชาวบ้านไปไว้ที่วัดโดยมีขบวนแห่ที่สนุกสนาน กิจกรรมดังกล่าวถือเป็นกุศโลบายให้ชาวบ้านกลัวความชั่ว หมั่นทำความดีเพื่อจะไม่เป็นผีมาขอส่วนบุญเช่นนี้ นอกจากนี้ ยังเป็นประเพณีที่คนในชุมชนจะได้พบปะสังสรรค์ในช่วงเตรียมงาน เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของชุมชนได้เป็นอย่างดี</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม</p> <p>ประเพณีท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนี้ เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้ เพราะถือว่าเป็นภาคภูมิใจของชุมชนที่ได้สืบสานความคิด ทัศนคติ และการสอนคุณธรรม จริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งอาจนำไปสู่การท่องเที่ยวได้ในอนาคต</p> <p>ทุนทางสังคม</p> <p>การแห่ผีตลกนี้ ถือเป็นกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เป็นเครื่องสะท้อนถึงความเข้มแข็ง ความสามัคคีของชุมชนได้ดี</p>	<p>ประโยชน์ที่ได้อย่างชัดเจนคือ การสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเสริมสร้างความสามัคคีของชุมชน และอาจนำไปสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต</p>
2.	<p>กฟผ.ไฟปัญญาสู่ท่าปลาอุทิศ</p> <p>การจัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ โดยความร่วมมือจาก กฟผ. ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือโครงการต่างๆ ของโรงเรียน อาทิ โครงการโรงเรียนต้นแบบ กฟผ. แหล่งเรียนรู้เพื่อโลกยั่งยืน โครงการห้องเรียนสีเขียว โครงการโรงเรียนคาร์บอนต่ำ รวมถึงการส่งเสริมความรู้เรื่องการประหยัดพลังงานภายใต้คำขวัญ “เปิดเท่าที่จำเป็น ปิดเมื่อเลิกใช้ พบเห็นน้ำรั่วไหล รีบแจ้งเร็วไว ซ่อมแซมทันที”</p>	<p>ทุนทางสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างจิตสำนึกเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยใช้เทคโนโลยีมีส่วนช่วยในการรักษาสิ่งแวดล้อม</p> <p>ทุนทางสังคม การสร้างความรู้ให้กับกลุ่มเยาวชนอันจะเป็นผู้สร้างสังคมที่ดีในอนาคต ริเริ่มการดำเนินงานโดยเชื่อนสิริกิติ์</p>	<p>การจัดการศึกษาที่มีองค์กรภายนอกซึ่งมีความเชี่ยวชาญที่จะนำความรู้สู่การปฏิบัตินี้ ส่งผลให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีต่างๆ มากขึ้น นำไปสู่การต่อยอดความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไปในอนาคต</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนายั่งยืน
	<p>โครงการโรงเรียนปลอดขยะ การสนับสนุนแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพืชในโรงเรียน กิจกรรมหนึ่งคนหนึ่งต้นรักษ์ เอือนขยะบุญฮอม กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล</p>		
3.	<p>จักสาน สืบสานวิถีทำปลา: จากปู่สู่หลาน เครื่องจักสานล้วนแล้วอยู่ในวิถีชีวิตของคนทำปลา เพราะเป็นเครื่องมือในการหุงข้าว ทำอาหาร การประมง และทำเครื่องจักสานขายเพื่อสร้างรายได้ได้ด้วย ชาวชนได้เรียนรู้การจักสานจากคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ความรู้ในการทำไม้ตามที่ต้องการว่าอยู่ที่ไหน ซึ่งหากจะให้ยังคงมีอยู่จำเป็นต้องได้รับการดูแล เพราะเป็นไม้จากธรรมชาติ จากนั้นเรียนรู้การทำโดยเริ่มจากแช่น้ำ การทำเส้นให้บาง และกระบวนการต่างๆ จนถึงการสานให้เป็นรูปแบบต่างๆ ที่น่าสนใจ</p>	<p>ทุนมนุษย์ ในชุมชนยังมีผู้มีความรู้ที่ยังให้สามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกหลาน และได้รับความสนใจจากเยาวชนทั้งในเรื่องของภูมิปัญญาการผลิต และการนำไปเป็นสินค้า สร้างรายได้ในอนาคต</p> <p>ทุนทางธรรมชาติ การหาวัสดุที่จะมาทำจักสานนี้จำเป็นต้องใช้วัสดุจากธรรมชาติ ดังนั้น การที่เด็กได้เรียนรู้เรื่องการจักสาน จะได้เรียนรู้เรื่องพืชพันธุ์ธรรมชาติในพื้นที่อันจะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติด้วย</p> <p>ทุนทางเศรษฐกิจ นอกจากจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในบ้านแล้ว ยังสามารถนำมาประกอบอาชีพได้ด้วย</p>	<p>ด้วยในประเทศไทยมีการจักสานเป็นจำนวนมาก การจะนำมาสร้างรายได้นั้น จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้มีความทันสมัย หรือการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่าเดิม</p>
4.	<p>มณฑป บ่อเกิดความสามัคคี ชุมชนจะจัดทำมณฑปในช่วงงานออกพรรษาเพื่อเป็นที่นั่งแสดงธรรมะของพระสงฆ์ ทำด้วยไม้ไผ่ที่สามารถหาได้ง่ายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะร่วมกันหาและสร้างมณฑปขึ้นมาประดับด้วยต้นกล้วยอ้อย ดอกไม้สดที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น โดยขั้นตอนการทำงานนี้ได้สืบทอดวิธีทำไปยัง</p>	<p>ทุนทางสังคม กิจกรรมประเพณีในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อและความศรัทธา เป็นกลไกที่จะเสริมสร้างความสามัคคีจากการทำงานร่วมกันอย่างแยบยล เพราะการทำงานร่วมกันจะทำให้เห็นนิสัยใจคอ และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันได้</p>	<p>แม้ว่าในชุมชนยังมีกิจกรรมตามประเพณีประจำปีอยู่เสมอโดยที่เยาวชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม หากแต่ยังไม่มีการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมมากนักจึงทำให้</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน
	ลูกหลานให้ร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน ในประเพณีของท้องถิ่น		ลดความสำคัญลง ทำให้ เด็กรุ่นใหม่เห็นคุณค่า ของกิจกรรมเหล่านี้ น้อยลงไปด้วย
5.	<p>วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่สีดมะม่วงหิมพานต์บ้านสามร้อยเมตร นางสาวนิภาพร บุญประเสริฐ ประธานกลุ่มแปรรูปแม่สีดมะม่วงหิมพานต์คนปัจจุบันเล่าให้ฟังว่า ก่อนหน้าที่เป็นกลุ่มเย็บผ้าห่มสำลี แต่ช่วงที่ขาดแคลนวัตถุดิบจึงไม่สามารถดำเนินการต่อได้ จึงเล็งเห็นว่าแม่สีดมะม่วงเป็นสินค้าที่มีในท้องถิ่นที่ได้รับการส่งเสริมจากเขื่อนสิริกิติ์ โดยเฉพาะหลังจากเกิดภัยธรรมชาติ ภายหลังจึงแปรรูปหลายอย่างและจัดขายทั้งทาง Online และ Off line โดยมากผู้สั่งซื้อคือเขื่อนสิริกิติ์</p>	<p>ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และพยายามปรับตัว พร้อมทั้งได้การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะเขื่อนสิริกิติ์ในเรื่องการเพาะปลูกแม่สีดมะม่วงหิมพานต์</p> <p>ทุนทางสังคม การทำกิจการที่เป็นวิสาหกิจนั้น ต้องเริ่มต้นจากการไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงต่อยอดไปถึงเศรษฐกิจได้</p>	<p>การทำธุรกิจของชุมชนเริ่มต้นจากการไว้วางใจกันดังเช่นการทำวิสาหกิจแม่สีดมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งเมื่อหน่วยงานของรัฐให้ความช่วยเหลือ ก็ควรดำเนินงานโดยสร้างกระบวนการที่เริ่มจากการไว้วางใจในการทำงานมากกว่าการให้แบบ CSR หรือการสั่งการ เพราะชุมชนจะไม่เกิดความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และไม่เกิดความยั่งยืน การสนับสนุนให้เกิดการทำงานร่วมกันดังเช่นที่เป็นอยู่ จึงถือเป็นการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับชุมชนอย่างแท้จริง</p>
6.	<p>วิถีชุมชนคนบ้านท่าเรือ กล่าวถึงบ้านท่าเรือที่หลังเขื่อนดินซึ่งตั้งเป็นชุมชนใหม่เมื่อ พ.ศ. 2520 ได้เล่าถึงบรรยายภาพที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากที่มีเขื่อน ไม่ว่าจะไฟฟ้า น้ำประปา ถนน และที่ดิน และที่สำคัญคือการประมงโดย</p>	<p>ทุนทางธรรมชาติ ผสมผสานกับทุนทางเศรษฐกิจ โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งความอุดมสมบูรณ์ของอาหารจากแหล่งน้ำ และความสวยงามของธรรมชาติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการท่องเที่ยวและขาย</p>	<p>สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาสินค้าและบริการโดยเริ่มจากการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตจากนั้นจึงขยายขอบเขต</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนายั่งยืน
	นำมาเป็นสินค้าแปรรูปยังจุดขายของสำหรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งมีบริการเรือนำเที่ยวรอบอ่างเก็บน้ำด้วย ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในชุมชนจากชาวประมงเป็นการท่องเที่ยว แต่ก็ถือว่าทุกคนได้ประโยชน์และเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงดังกล่าว	สินค้าไปพร้อมกัน	ของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีคุณค่าโดยการทำให้เป็นการค้าขายสร้างรายได้
7.	ศึกษาแหล่งเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เชื้อนดินช่องเขาขาด พื้นที่ของโครงการที่นำเกษตรทฤษฎีใหม่มาเผยแพร่เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลด้านการเพาะปลูก การประมงและปศุสัตว์ โดยให้ความรู้กับชุมชนรอบเขื่อนและเจ้าหน้าที่ของเขื่อนดินให้มีความรู้ สามารถถ่ายทอดให้ชุมชนรอบเขื่อนได้ด้วย	ทุนทางเศรษฐกิจ เป้าหมายเบื้องต้นของเกษตรทฤษฎีใหม่คือให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และนำไปค้าขายเลี้ยงชีพได้ ทั้งนี้ ยังต้องการทุนความรู้ที่ต้องนำแนวพระราชดำริมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ด้วย สิ่งสำคัญคือวิธีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเรื่องนี้อย่างเหมาะสม ซึ่งเขื่อนสิริกิติ์ได้ดำเนินการเรื่องนี้อย่างดีและต่อเนื่อง	สิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนคือ การให้เกษตรกรสามารถนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ไปประยุกต์ใช้ได้กับชีวิตประจำวัน นอกเหนือจากการทำการเกษตร ดังนั้น ผู้ที่แนะนำให้ความรู้ซึ่งหมายถึงภาครัฐต้องมีความเข้าใจ สามารถถ่ายทอด และสามารถปรับประยุกต์ใช้ได้ เพราะการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในเรื่องการเกษตรนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้เรียนรู้วิธีการปรับองค์ความรู้ที่มีในเรื่องต่างๆ ให้เข้ากับบริบทในพื้นที่และความสนใจของตนเอง
8.	เจิงต่อสู่มือเปล่า ศิลปะวัฒนธรรมล้านนา เป็นศิลปะการต่อสู้ที่ทำกันในงาน	ทุนทางวัฒนธรรม เจิง ถือเป็นศิลปะวัฒนธรรมการป้องกันตัวที่มีความเฉพาะ การ	การอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำ

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	ประเพณีต่างๆ ของชาวเหนือ ผู้พื่อนจะเป็นผู้ชายเข้ากับังหะของกลอง ผู้แสดงจะทำท่าทางต่อสู้อตาม กระบวนท่าทั้งแบบมือเปล่าและแบบมีอาวุธ แต่เดิมมีเป้าหมายเพื่อใช้ในการป้องกันตัวในชีวิตประจำวัน	ฝึกฝนนั้น มิใช่เฉพาะการรำยรำ ให้สวยงาม แต่รวมถึงการฝึกสมาธิ และการเรียนรู้ที่จะใช้อาวุธต่างๆ อย่างเหมาะสมเพื่อป้องกันตัว มิใช่เพื่อการรุกรานผู้อื่น	ให้คนในชุมชนมีความรักและสามัคคีกัน ด้วยความรู้สึกรักถึงการมีรากเหง้าร่วมกันด้วย
9.	การทำฝักมิด (ซ้อง) หวายอาชีพิที่ต้ออนุรักษ์ นายปุ่น ทารัตน์ ได้สืบทอดการทำฝักมิดมาจากพ่อแม่ และทำขายในช่วงว่างเว้นจากการทำนาเป็นรายได้ ในปัจจุบันยังมีผู้ที่สนใจเป็นกลุ่มเฉพาะ จึงยังมีรายได้จากการทำฝักมิดอยู่	ทุนทางเศรษฐกิจ โดยที่มีปราศรัยท้องถิ่นยังคงอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป	การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานด้านหัตถกรรมนี้ นอกจากจะรู้เรื่องการสานแล้ว ยังรู้เรื่องพืชพันธุ์ธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติด้วย
ตำบลหาดล้า			
1.	หมอเมือง ภูมิปัญญาพื้นบ้านตำบลหาดล้า ตาแดง หรือนายแดง สว่างทิพย์ เป็นผู้ที่มีความรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามศาสตร์ของแพทย์โบราณรักษาได้ทุกโรคโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับผิวหนัง หรืออุบัติเหตุ ซึ่งการรักษาโรคของภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ จะมีพิธีกรรมอื่นๆ ร่วมด้วย กล่าวคือ มีการตั้งขันครู บริกรรมคาถาและสวดบทสวดต่างๆตามที่ได้ร่ำเรียนมาด้วยเป็นวิถีของแพทย์พื้นบ้าน อีกทั้งยังต้องเรียนรู้การใช้สมุนไพรเพื่อการรักษา ซึ่งโดยมากจะเก็บพืชเหล่านี้จากป่าในชุมชนนั่นเอง แสดงว่าหมอเมืองจะต้องมีความรู้ทั้งในเรื่องการรักษา การทำพิธี และเรื่องสมุนไพร	ทุนมนุษย์ หมอเมืองเป็นผู้ที่มีความรู้ภูมิปัญญาที่หลากหลาย ทั้งเรื่องการรักษา การทำพิธีกรรม การเลือกใช้สมุนไพรที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากอดีต ส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความเชื่อถือจากคนในชุมชนอยู่เสมอ ทุนทางธรรมชาติ การรักษาด้วยของที่มาจากป่านั้น จำเป็นต้องมีความรู้หลายด้าน ทั้งเกี่ยวกับพืชพันธุ์ธรรมชาติ และการรักษาโรค ดังนั้น สิ่งสำคัญคือการรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่สมบูรณ์ อันจะส่งผลต่อการรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาของหมอเมืองอีกด้วย	การรักษาแบบพื้นบ้านเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทย โดยเฉพาะในเรื่องการรักษาที่ได้รับความเชื่อถือจากชุมชนและไม่จำเป็นต้งพึ่งพาความรู้ทางการแพทย์จากภายนอก อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนให้ไว้เนื้อเชื่อใจกัน อันจะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันและร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป นอกจากนี้ ที่สำคัญคือการศึกษาเรียนรู้

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	ด้วย		<p>ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ด้วยสมุนไพรมีบางอย่างไม่สามารถปลูกได้ จำเป็นต้องนำมาจากธรรมชาติเท่านั้น ดังนั้น การรักษาไว้ซึ่งแพทย์แผนไทย จะเป็นหนทางหนึ่งในการรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ของชุมชนและการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วย</p>
2.	<p>ผ้าทอหาดล้า ยายเป็ง เริ่มทอผ้าตั้งแต่อายุ 45 ปี หญิงทุกคนต้องทอผ้าเป็นและรู้จักการนำสีมาจากต้นไม้ต่างๆ มาย้อม ซึ่งต้องมีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ด้วย ยายเป็งทอผ้าหลากหลายแบบ ทั้งแบบใส่สวยและแบบใช้ใน ชีวิตประจำวัน จากนั้น ในปี พ.ศ. 2512 สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี เสด็จฯ มาที่อำเภอท่าปลา อาจารย์คนหนึ่งได้ซื้อผ้าคุณยายไปหมด คุณยายจึงต้องเริ่มทอผ้าใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 และยังคงทอเรื่อยมาจนปัจจุบัน คุณยายเล่าให้ฟังว่าลายที่อยากสุดคือ ลายงูเหลือม ซึ่งคุณยายก็ยังคงทอต่อไป</p>	<p>ทุนมนุษย์ ประชาชนชุมชนถือว่าเป็นผู้สืบสานความรู้ความคิดในขณะนั้นได้ดี ทุนทางธรรมชาติ ความจำเป็นที่ต้องใช้สีธรรมชาติ ส่งผลถึงการเรียนรู้ที่จะรักษาธรรมชาติด้วย</p>	<p>การถ่ายทอดภูมิปัญญา การทอผ้ามีใช้เฉพาะเรื่องวิธีการทอ แต่เป็นการสอนเรื่องธรรมชาติ การใช้ธรรมชาติอย่างชาญฉลาด อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์และอดทนของผู้ทอด้วย</p>
3.	<p>ผ้าซิ่นของแม่ฮ้อยเป็ง คุณยายจันทร์เป็ง มีอินถา ได้ทอผ้าซิ่นท่าปลาที่หาซื้อได้ยาก เป็นลาย</p>	<p>ทุนมนุษย์ ประชาชนชุมชนถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่า เรื่องราวในอดีตมักไม่ถูกบันทึก</p>	<p>การเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือการให้ความสำคัญกับภูมิรู้ ภูมิ</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	<p>ประยุกต์จากหลายพื้นที่ทั้ง เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ ซึ่งคุณยายยังเก็บรักษา ก็ และอุปกรณ์ต่างๆ ไว้เป็นอย่างดี เล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนต้องทอผ้าเองทั้งหมด รวมทั้งการนำไม้ในพื้นที่มาต้มเคลือบสีสวย หรือภูมิปัญญาในการแช่น้ำเกลือให้คงทนลายที่นิยมคือลายขอ ลายหงส์ ลายงูเหลือม และเล่าให้ฟังว่าการทอผ้าให้กันนอกจากจะสวยงามและยังให้ความอบอุ่นทางใจอีกด้วย</p>	<p>ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ถูกบันทึกเป็นความทรงจำผ่านงานรูปธรรมต่างๆ เช่นการทอผ้านี้ ลายที่ทอจะมีเรื่องราวที่มีของชุมชนซ่อนอยู่ อีกทั้งเป็นการแสดงถึงความรักความใส่ใจของคนทอด้วยว่าจะส่งต่อความรักต่อคนรอบข้างได้อย่างไร</p>	<p>ปัญญาของคนในอดีตที่ได้สั่งสมไว้ โดยอาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน การเห็นความสำคัญนี้ นำไปสู่การรักษาคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมของสิ่งของต่างๆ และนามธรรมคือ ความหมายและความสำคัญของสิ่งต่างๆ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังเข้าไปในจิตใจของผู้คนให้รวมกันเพื่ออนุรักษ์ รักษาและต่อยอดต่อไปในอนาคตด้วย</p>
4.	<p>ประเพณีการแห่ผีตลก-ผีขน ประเพณีนี้เป็นการสืบทอดกันมา เล่นในช่วงออกพรรษาหรืองานบวช ซึ่งจะแตกต่างกันแต่ละพื้นที่ เป็นการสอนเรื่องราวความดีความชั่วนรก สวรรค์ การทำบุญให้กับผีเปรต ผีนรกที่ต้องใช้หนักรรรม</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม ประเพณีนี้มีจัดในเกือบทุกตำบลของอำเภอท่าปลา เป็นการใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการสั่งสอนอย่างแยบยล เพื่อหวังให้สังคมมีบรรทัดฐานเดียวกัน</p>	<p>การพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างความสามัคคีเป็นหนทางหนึ่งที่น่าไปสู่ความร่วมมือกันทำงานของชุมชน</p>
5.	<p>ป่าพิภุกกับมะม่วงหิมพานต์ กล่าวถึงในปี พ.ศ. 2520 หลังจากที่ชุมชนได้รับความเดือดร้อนจากการสร้างเขื่อน หน่วยงานนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ได้นำต้นกล้าเมล็ดมะม่วงหิมพานต์จากทางใต้มาให้ทดลองปลูก เพราะใช้น้ำน้อยเหมาะสมกับพื้นที่ ในปี พ.ศ. 2524</p>	<p>ทุนทางเศรษฐกิจ การให้ความช่วยเหลือของเขื่อนสิริกิติ์ถือเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งเป็นแบบครบวงจรคือ ตั้งแต่การปลูก การแปรรูปและการจำหน่าย</p>	<p>การช่วยเหลือของเขื่อนสิริกิติ์ให้มีงานทำนี้ เป็น การส่งเสริมการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังได้นำส่วนงานภายนอกเข้ามามีบทบาทในการร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทำให้</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน
	<p>ตาบุญและยายบุญ ปิสา ริเริ่มปลูก ต่อมาชาวบ้านจึงสนใจมากขึ้น จน กลายเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน ใน ปี พ.ศ. 2544 ได้รับการส่งเสริมให้ตั้ง กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตำบลหาดลำ และในปี พ.ศ. 2546 ได้เปลี่ยนมา เป็น กลุ่มแปรรูปเมล็ดมะม่วงหิม พานต์ ตำบลหาดลำ ปรับปรุง รูปแบบจนเป็นสินค้า OTOP ของ ชุมชน สำหรับป่าพิกุลนั้น เป็น เกษตรกรมาตั้งแต่เดิมโดยทำไร่ ข้าวโพดและเปลี่ยนมาเป็นเม็ด มะม่วง สร้างรายได้ให้กับชุมชนมา อย่างต่อเนื่อง</p>		<p>เกิดการพัฒนาได้อย่าง ต่อเนื่องและยั่งยืน</p>
6.	<p>ศิลปะการแสดงขับขอล่องน่านของ อำเภอลำปำ</p> <p>คุณแม่ประนอม กาวใจ เรียนขอมมา จากพ่อครูสวัสดิ์ตั้งแต่อายุ 15 ปี มีความตั้งใจที่จะสืบสาน ถ่ายทอด ต่อ ยอดจนถึงปัจจุบัน เนื้อหาในเพลงขอ ที่เป็นศิลปะที่แสดงถึงภูมิปัญญาทาง ภาษา แฝงด้วยคติธรรมคำสอนให้ เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ประกอบด้วยความเชื่อ ค่านิยม ขนบ ธรรมเนียมประเพณี สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การ ประกอบอาชีพ อาหาร โภชนาการ การแต่งกาย การสาธารณสุข ในการ แสดงจะมีขอบเพื่อทำความเคารพสิ่ง ต่างๆ ก่อนการแสดงด้วย</p>	<p>ทุนมนุษย์</p> <p>แต่ละชุมชนที่ครูภูมิปัญญาใน การถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ทัศนคติต่างๆ ด้วยกลวิธีที่ หลากหลาย แสดงให้เห็นถึง ความร่ำรวยทางวัฒนธรรมของ ชุมชนได้ การให้เยาวชนเรียนรู้ เรื่องราวจากบุคคลเหล่านี้ จะทำ ให้เกิดความเข้าใจท้องถิ่นของ ตนเองมากยิ่งขึ้นด้วย</p>	<p>ปราชญ์ท้องถิ่นเป็น บุคคลที่กอรปด้วยภูมิ ปัญญาในด้านต่างๆที่ เหมาะสมกับพื้นที่ มีการ ลองผิดลองถูกมาก่อน การถ่ายทอดองค์ความรู้ เหล่านั้นถือเป็นเรื่อง ที่ สำคัญอย่างยิ่ง และเมื่อ นำมาประกอบกับการ แสดงทำให้เป็นการ ถ่ายทอดเนื้อหาและวิถี วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ ควรได้รับการเผยแพร่ อันส่งผลให้เกิดความ ภาคภูมิใจของคนใน ท้องถิ่นที่จะร่วมกัน พัฒนาท้องถิ่นอย่าง ยั่งยืนต่อไปด้วย</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน
7.	<p>หลวงพ่อลอยศักดิ์สิทธิ์ ศูนย์รวมจิตใจของชาวอำเภอท่าปลา</p> <p>พระพุทธรูปสลักจากไม้ที่มีความเฉพาะตัว สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างล้านนา เจ้าอาวาสวัดท่าปลาเล่าให้ฟังว่า ท่านลอยมาจากน้ำที่บ้านท่าเรือพบที่เขื่อนดิน หลายปีก่อนที่วัดเกิดไฟไหม้ มีเพียงพระลอยที่ไม้ไหม้ไฟ</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม</p> <p>สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หากแต่พระพุทธรูปนั้น กอปรด้วยความศรัทธาของผู้สร้างและผู้เคารพด้วย</p>	<p>สิ่งที่ปรากฏในองค์หลวงพ่อก็คือ ความสามารถของช่างที่ต้องได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เรื่องราวของพระพุทธรูปก็เช่นกันที่มีความแตกต่างจากที่อื่น เป็นเอกลักษณ์ร่วมของชุมชน</p>
ตำบลน้ำหมัน			
1.	<p>พ่อพญาแก้ววงศ์เมือง</p> <p>สังคมไทยมีความเชื่อเรื่องพุทธกับไสยอยู่เสมอ การทรงเจ้าเข้าผียังเป็นสิ่งที่คงอยู่ในอำเภอท่าปลา คุณยายระวาง งอกไม้ เล่าให้ฟังว่า เคยเห็นคนทรงผีชื่อยายพิงค์ เป็นคนทรงพ่อพญาแก้ววงศ์เมือง นอกจากนี้ ยังมี การบูชาในรูปแบบอื่นๆต่อลัทธิผี การทำวัตนิยมด้วย คนที่นิยมเห็นว่าไม่ใช่เรื่องงมงาย แต่เป็นที่พึ่งทางใจเพื่อรักษาบาดแผลทางร่างกายและจิตใจ เป็นความเชื่อส่วนบุคคล</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม</p> <p>ในอดีตแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเชื่อที่แตกต่างกัน เป้าหมายของการเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ คือการมุ่งปลุกฝังคุณงามความดีให้กับผู้คนในสังคม</p>	<p>ความศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจส่งผลถึงการกระทำที่ดีได้ ทั้งนี้ความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็น การบรรเทาความบาดเจ็บของร่างกายและจิตใจได้ ถือเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อเป็นขวัญกำลังใจการดำเนินงานต่อไป</p>
2.	<p>แก่งทรายงาม</p> <p>พื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับคนทุกวัน สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้</p>	<p>ทุนทางธรรมชาติ</p> <p>พื้นที่ที่สามารถทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชน</p>	<p>แม้ว่าจะมีแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ แต่สิ่งสำคัญคือการจัดการการท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ แต่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยอาจจะต้องมีกฎระเบียบให้ชัดเจนในการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในสังคม</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3.	<p>กระยาสารทป้ายูพิน ป้ายูพินเป็นคนในพื้นที่เดิมทำอาชีพเย็บผ้า แต่สายตาไม่ดีจึงหันมาทำกระยาสารทซึ่งเป็นอาหารที่ทำได้ยาก แต่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่ราคาไม่แพงเป็นส่วนมาก ต่อมาได้มีหน่วยงานอื่นเข้าไปส่งเสริมให้ทำเป็นสินค้าชุมชน โดยปรับสูตร และทำให้มีมาตรฐานสินค้ามากขึ้น</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี การทำกระยาสารทนั้นจะทำกันในเทศกาลวันสารท มีคำพูดที่ว่า “ตรุษไม่ให้ขาด สารทไม่ให้เว้น” วัตถุดิบคือสิ่งที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ ยกเว้นน้ำตาลที่ต้องซื้อจากที่อื่น ปัจจุบันไม่ค่อยมีคนทำเพราะทำยาก</p> <p>ทุนทางสังคม อบต.น้ำหมันเห็นความสำคัญของการสืบทอดกระยาสารทที่กำลังจะหายไป จึงมีการลงทุนตั้งกลุ่มการทำกระยาสารท</p> <p>ทุนทางเศรษฐกิจ หลังจากทำได้สักระยะ ก็ได้รับการช่วยเหลือจาก กฟผ. เรื่องการทำห้องผลิต จากนั้นมีหน่วยงานของ กศน. มาร่วมด้วย และเมื่อต้องการทำให้มีมาตรฐานมากขึ้นคือรับตราอาหารและยา จึงได้มีหน่วยงานอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ส่งเสริมให้นำเม็ดมะม่วงหิมพานต์ปลาสลิด ถั่วจากแหล่งอื่นมาร่วมผลิตเป็นกระยาสารทรูปแบบใหม่ เช่น เป็น Snack bar</p>	<p>เป็นสินค้าในท้องถิ่นที่สามารถนำมาต่อยอดสร้างเป็นรายได้ให้กับชุมชนในอนาคตในปัจจุบันมีหน่วยงานภายนอกที่มีองค์ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำวิจัยและพัฒนาให้มีหลายรสชาติ</p>
4.	<p>น้ำหมันเมืองแห่งชา กล่าวถึงความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและการเพาะปลูก แต่ในปี พ.ศ.2549 ได้พบกับภัยธรรมชาติดินโคลนถล่มทำลาย</p>	<p>ทุนมนุษย์ บุคคลที่เป็นผู้รวบรวมองค์ความรู้และปรับตัวในเรื่องการทำมาหากิน เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน อีกทั้งยังเป็น</p>	<p>การรักษาไว้ซึ่งองค์ความรู้ที่เหมาะสมชุมชน โดยเฉพาะการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับพื้นที่ถือเป็นแนวทางหนึ่งในการ</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน
	<p>ต้นกล้วยอันเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนเป็นอย่างมาก และหลังจากนั้นก็เกิดสภาพดินแห้งแล้ง ไม่สามารถเพาะปลูกได้จึงหันมาปลูกข้าวมากขึ้นจนเป็นสินค้าขึ้นชื่อของตำบลแล้วคุณลุงอรุณ พึ่งนรินทร์ ปลูกข้าวมากว่า 30 ปี เป็นข้าป่า ปัจจุบันมีการปลูกข้าหลายสายพันธุ์ โดยสืบต่อความรู้ภูมิปัญญาการปลูกที่เหมาะสมกับพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีนายประสิทธิ์ ทองหล่อเป็นประธานสร้างเครื่องมือประดิษฐ์เองในการห่นข้าว (เดิมมีอาชีพก่อสร้างจึงนำความรู้มาสร้างเครื่องห่นข้าวนี้) เคยทำกระดาดข้าวแต่ใช้สารเคมีมากจึงเลิกไป ภายหลังคุณลุงอรุณได้รับใบรับรองมาตรฐานอินทรีย์ และเป็นแม่ข่ายการปลูกข้าวที่มีคุณภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม คุณลุงอรุณยังได้เล่าให้ฟังอีกว่า การปลูกข้าป่าของชาวบ้านแก่งทรายงามตำบลน้ำหมันเป็นการปลูกข้าวที่ไม่ได้ใช้สารเคมีในการเร่งเพราะว่าถ้าใช้จะทำให้สรรพคุณในตัวข้าลดน้อยลง และยังเป็นผลเสียต่อธรรมชาติอีกด้วย คุณลุงอรุณยังได้เล่าให้ฟัง</p>	<p>แบบอย่างในการอนุรักษ์ธรรมชาติด้วย</p>	<p>สร้างสรรค์การพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับคนในชุมชนบนฐานความรู้จักธรรมชาติด้วย</p>
ตำบลผาเสียด			
1.	<p>ไม้กวาดดอกหญ้าสร้างคุณค่าต่อจิตใจ เรื่องราวของนายหมั่น เพชรใส เป็นผู้ผลิตไม้กวาดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยเริ่มทำในช่วงเดือนที่ว่างจากการ</p>	<p>ทุนทางธรรมชาติ การทำไม้กวาดทำจากพืชตระกูลหญ้า เรียกว่า ดอกหญ้าก้าง (ดอกแหมและดอกกุย) ขึ้นเองตามธรรมชาติบริเวณเชิงเขา</p>	<p>ไม้กวาดถือเป็นสินค้าขึ้นชื่อของจังหวัดอุดรธานี ซึ่งการรักษาไว้ซึ่งความรู้วิธีการทำที่เหมาะสม จะสามารถเป็นสินค้าสร้าง</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน
	<p>ทำนา มีความรู้ในเรื่องการเลือก วัตถุดิบ การทำไม้กวาด และยัง ถ่ายทอดให้คนอื่นด้วยความ ภาคภูมิใจด้วย</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม เป็นการสืบ ทอดวิธีการทำจากบรรพบุรุษใน ช่วงเวลายาวหลังจากเก็บเกี่ยว คือในเดือนธันวาคม – เมษายน นอกจากนี้ ยังมีการสืบทอดภูมิ ปัญญาการทำไม้กวาดจากบรรพ บุรุษเป็นความภาคภูมิใจของคน ในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ทุนทางเศรษฐกิจ การทำไม้ กวาดนี้เป็นอาชีพเสริมสร้าง รายได้ให้ครอบครัว</p>	<p>รายได้ในอนาคตด้วย</p>
2	<p>สวิงซ้อนปลาภูมิปัญญาของคน โบราณ นางตุ้ม สมศรี เริ่มถักสวิงไว้ใช้งาน เองและขาย เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับ ถ่ายทอดมาเพื่อใช้หาปลาตามริมน้ำ มีลักษณะที่หลากหลาย แล้วแต่ ภูมิภาค ทำด้วยวัสดุธรรมชาติ คนทำ ปลาจะทำสวิงใช้เองมาโดยตลอดเพื่อ หาอาหารทานเอง และไปขายหาก เหลือ และมีความเชื่อว่าหากเด็กร้อง ไหวนมากตอนกลางคืน จะเอาสวิงมา รับขวัญ เรียกว่าพิธีซ้อนขวัญ หรือ สำหรับคนที่เจ็บป่วย จะทำให้ กำลังใจดีขึ้น คุณยายเล่าให้ฟังถึง วิธีการทำและการใช้ในพิธีกรรม ต่างๆ</p>	<p>ทุนมนุษย์ ปราชญ์ชุมชนที่นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผลิตข้าว ของเครื่องใช้และยังถ่ายทอดไป ยังลูกหลาน ถือเป็นบุคคลากรที่ หาได้ยาก และยังเป็นทีเคารพ นับถือของคนในชุมชนด้วย ทุนทางวัฒนธรรม ความเชื่อที่มี อยู่ในวิถีชีวิตถือเป็นเอกลักษณ์ที่ สำคัญและเหมาะสมกับท้องถิ่น</p>	<p>การรักท้องถิ่นนั้น อาจ เกิดขึ้นจากหลากหลาย สาเหตุ หนึ่งในนั้นคือ ความภาคภูมิใจใน เอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรมเฉพาะของ ท้องถิ่นอันจะนำไปสู่ ความเชื่อมั่นและตั้งใจใน การพัฒนาต่อไป</p>
3.	<p>เกษตรธรรมชาติ การสังเกตของเยาวชนที่มีความรู้ถึง ผลของการทำการเกษตรที่ใช้สารเคมี และปรับเปลี่ยนมาใช้วิธีทาง ธรรมชาติ นอกจากจะลดต้นทุนแล้ว</p>	<p>ทุนทางความรู้ โดยเฉพาะการ ปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติ รอบตัวให้สามารถใช้ได้อย่าง สมดุลและไม่ทำลายสุขภาพ</p>	<p>การเรียนรู้เรื่อง การเกษตรที่ปลอดภัยซึ่ง เยาวชนได้เรียนรู้จาก โรงเรียน ถือเป็น แนวทางที่สำคัญที่จะจัด</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	ยังทำให้สุขภาพของคนในครอบครัวดีขึ้นด้วย		การศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพด้วย
4.	การแปรรูปน้ำพริก เริ่มต้นจากกลุ่มแม่บ้านที่ว่างจากการทำการเกษตร และต้องการหารายได้พิเศษ ซึ่งลองผลิตสินค้าหลากหลาย แต่ในที่สุดพบว่า การนำผลผลิตใจท้องถิ่นมาแปรรูป โดยเฉพาะเป็นน้ำพริกนั้น เป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมและขายได้ดี	ทุนทางเศรษฐกิจ การแปรรูปสินค้าและพัฒนาสูตรตามความต้องการของตลาด	การค้าขายแบบรวมกลุ่มกันนี้ จะเป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง
5.	นวดแผนไทย นางสร้อย กลิ่นดี ได้เรียนนวดแผนไทย สำหรับผู้สูงอายุ และผู้ป่วยติดเตียง โดยเรียนรู้จากสถาบันที่มีใบรับรองเป็นอาชีพในปัจจุบัน	ทุนทางความรู้ ในที่นี้แม้จะไม่ได้เป็นความรู้ที่มีอยู่ดั้งเดิม แต่ก็สามารถเรียนรู้ได้ ก่อให้เกิดรายได้ในชุมชนด้วย	การเรียนรู้เพื่อสร้างรายได้จากหลากหลายอาชีพ ส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนต่อไป
6.	การจักสาน โดยป้าบัวลอย กันทา ซึ่งนอกจากจะเล่าเรื่องการจักสานที่ชื่นชอบมาตั้งแต่เด็กแล้ว ยังเล่าถึงเหตุการณ์เรือโดยสารล่มที่สะเทือนใจกันทั้งหมดบ้านด้วย หากแต่ในปัจจุบัน นอกจากจักสานแล้ว ยังเห็นว่าอาชีพที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนจะสร้างรายได้เพิ่มขึ้นได้เป็นอย่างดี	ทุนทางเศรษฐกิจ เป็นการต่อยอดสินค้าและบริการในชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้ให้กับชุมชนต่อไป	การร่วมกันสร้างรายได้หลากหลายช่องทางจากผู้คนหลากหลายกลุ่มอายุและความสามารถ เป็นแนวทางในการสร้างสมดุลการพัฒนาทางการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี
ตำบลจirim			
1.	ย้ายถิ่นฐาน...จากบ้านท่าปลา จากการสัมภาษณ์ตาสะอาด โลมา และยายเย็น อนุรักษ์ชมพู เล่าให้ฟังว่า อยู่ที่แต่ก่อนทำไร่มากกว่าทำนา	ทุนทางวัฒนธรรม การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนก่อให้เกิดสำนึกรักและเข้าใจความเป็นไปในอดีตของบรรพ	การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ทำให้เข้าใจถึงความ เป็นมา การแก้ไขปัญหา การดำเนินงานต่างๆ ใน

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	และปลูกข้าวกับพืชหลายอย่าง อีกคนคือยายปิ่นแก้ว กล่าวหาญ เล่าถึงบรรยากาศการย้ายถิ่นฐานว่าได้ส่งผลกระทบต่อจิตใจคนในพื้นที่มากเพียงใด ทั้งการย้ายถิ่นฐานที่ลำบาก การไม่ได้รับการดูแลจากรัฐเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม การบอกเล่าเรื่องราวในครั้งนี้ ไม่ได้เป็นการรื้อฟื้นความโศกเศร้า แต่เป็นเพียงการถ่ายทอดเรื่องราวที่อยู่บนผืนแผ่นดินให้คนรุ่นหลังได้รับรู้เท่านั้น	บุรุษ ได้เรียนรู้ถึงวิถีการใช้ชีวิตที่ยากลำบาก ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข	อดีต ทำให้คนแต่ละรุ่นมีความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น ส่งผลต่อความร่วมมือกันพัฒนาในอนาคต
2.	ประเพณีตานก๋วยสลากวิถีคนจริม จากการสัมภาษณ์คุณตาสะอาด โลมา ได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับนางยักษ์ที่ได้ฟังหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงกลับตัวประพฤติเป็นคนดี จึงมีคนนำของมาให้จำนวนมาก นางยักษ์จึงทำสลากภัตให้พระสงฆ์และสามเณรจับสลากเพราะของที่นำมาถวายมีความแตกต่างกัน อุปกรณ์ที่ทำ ทำจากไม้ไผ่ในพื้นที่ ไร่ของและตกแต่งอย่างสวยงาม เป็นการสร้างสัมพันธ์ในชุมชนในการแลกเปลี่ยนสิ่งของ ส่งผลต่อความรักสามัคคีของชุมชนต่อไป	ทุนทางวัฒนธรรม เรื่องเล่าผสมผสานด้วยคำสั่งสอนหลักธรรมโดยเฉพาะการแบ่งปันที่เสริมสร้างความสามัคคีของชุมชน	กิจกรรมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนมาแต่อดีต ซึ่งจะส่งผลถึงการอยู่ร่วมกันและสร้างการพัฒนา ร่วมกันในอนาคต
3.	ปฏิทินการทำไร่ของชาวจริม ในปฏิทินจะมีรายละเอียดว่าแต่ละเดือนจะมีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำไร่ทำนาอย่างไรที่เหมาะสมกับฤดูกาล หากแต่ตอนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากที่เก่า ทำให้สภาพดินและพื้นที่เปลี่ยนมีข้อจำกัดต่อการปลูกพืชหลายชนิด	ทุนทางวัฒนธรรม การเรียนรู้เรื่องการเพาะปลูกตามธรรมชาติจากรุ่นสู่รุ่น ทุนทางเศรษฐกิจ การทำมาหากินของคนในพื้นที่ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ผู้พันกับการเพาะปลูก การค้าขายสินค้า	การพัฒนาที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต แต่เป็นการปรับให้เข้ากับบริบทของสภาพสิ่งแวดล้อมและความต้องการของตลาด ชุมชนก็สามารถ

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	<p>วิธีการทำการเกษตรก็เปลี่ยนไป เช่น แต่เดิมจะเป็นการใช้พื้นที่การปลูกหมุนเวียนเพื่อให้ดินปรับสภาพตัวเอง แต่การเพาะปลูกแบบใหม่ต้องทำในที่ดินเดิมทำให้การทำแบบเดิมมีผลผลิตที่ดีมากกว่า ตามคำบอกเล่าของ ตาชม ใจโสภา</p>	<p>ทางการเกษตร ทุนทางสิ่งแวดล้อม การจะเพาะปลูกได้ดีย่อมขึ้นกับธรรมชาติที่เอื้ออำนวยด้วย</p>	<p>ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง</p>
4.	<p>ปฏิทินประเพณี ข้อมูลจากนายสะอาด โลมา นายเวช โนจักร นายชม โสภาใจ นางเย็น อนุรักษ์ชมภู เล่าให้ฟังถึงประเพณีแต่ละเดือนของท้องถิ่นทั้งสิ้นแล้วเกี่ยวข้องกับ การเพาะปลูกและ พระพุทธศาสนา เช่นการถวายข้าว การทำพิธีมงคลต่างๆ การบวช รวมถึงประเพณีทั่วไป เช่นวันสงกรานต์ ลอยกระทงด้วย ทั้งนี้การโยกย้ายถิ่นฐานจากท่าปลาเก่ามายังที่ใหม่ทำให้ประเพณีบางอย่างหายไป</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม การเรียนรู้เรื่อง การเพาะปลูกตามธรรมชาติจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งให้ความสำคัญกับการเคารพธรรมชาติด้วย</p>	<p>การไม่เบียดเบียนธรรมชาติเพื่อจะทำการเกษตรนี้ถือเป็นแนวทางการพัฒนาที่จะส่งผลถึงความยั่งยืนในอนาคต</p>
5.	<p>เรื่องเล่ากำนันถวิล เรื่องราวของกำนันถวิล น้อยเทพ ผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 และเป็นกำนันปี พ.ศ.2525 เป็นผู้ช่วยเหลือชุมชนในเรื่องการใช้หนี้ของชุมชน การทำการเกษตร และยื่นเรื่องขอทำอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรีซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคได้เป็นอย่างดี</p>	<p>ทุนมนุษย์ กำนันถวิลถือเป็นบุคคลตัวอย่างที่มุ่งมั่นแก้ไข้ปัญหาให้กับชุมชนซึ่งต้องใช้ความสามารถเฉพาะส่วนบุคคลที่จะวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ปัญหาให้เกิดขึ้นได้จริงโดยเฉพาะเรื่องการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำรี ทุนทางสังคม จากการทำงานของกำนันถวิล ทำให้ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านในระยะยาว ซึ่งสามารถนำไปสู่</p>	<p>การพัฒนาจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีความรู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ช่างสังเกต สามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานภายในและภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
		ความร่วมมือด้านอื่นๆ อีกด้วย	
6.	<p>แอ่วสาว</p> <p>การเก็บข้อมูลจากยายเย็น อนุรักษ์ ชมพู ที่เล่าเรื่องการแอ่วสาวของคนในอดีตซึ่งเป็นที่รับรู้ของของผู้ใหญ่ มีการสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ทั้งก่อนแต่งงานและหลังแต่งงาน และยังเล่าถึงการเคารพผีเฮือน พิธี การแต่งงาน และทัศนคติของการใช้ชีวิตคู่ที่มีความสุข</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม/ สังคม</p> <p>สิ่งที่ได้เรียนรู้คือบรรทัดฐานของ สังคมท่าปลาที่มีมาแต่อดีต ครอบครัวมีความสนิทสนมกลมเกลียวและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ผู้ใหญ่ให้ความเคารพ ความคิดของเด็ก เด็กก็เคารพผู้ใหญ่เช่นกัน</p>	<p>การอยู่ร่วมกันในสังคม วัฒนธรรมเดียวกัน ย่อม มีบรรทัดฐานซึ่งเป็นสิ่งที่ สังคมกำหนดร่วมกัน ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อคน ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่าง สันติ</p>
7.	<p>ก๋วยสลากความรักบรรพบุรุษของคนท่าปลา</p> <p>กิจกรรมที่ประกอบด้วยความเชื่อ เรื่องบาปบุญคุณโทษ การทำบุญให้ บรรพบุรุษ การใช้วัสดุธรรมชาติใน ท้องถิ่นที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ และการร่วมกิจกรรมของคนใน ชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี ด้วย เป็นภูมิปัญญาทั้งในเรื่องการทำ ก๋วยสลาก และการสั่งสอนแบบแยก คายที่มีมาแต่อดีต</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี</p> <p>ประกอบด้วยเรื่องเล่าความเชื่อ ซึ่งสอนเรื่องการทำดี ทำชั่ว เพื่อ เป็นเรื่องราวที่ใช้สั่งสอนคนใน พื้นที่ การแสดงความกตัญญูกับ บรรพบุรุษและได้แสดงถึงความ สามัคคีของคนในชุมชนที่ร่วมกัน จัดกิจกรรมนี้ด้วย</p> <p>ทุนทางธรรมชาติ เพราะใช้วัสดุ ที่หาในท้องถิ่น คือไม้ไผ่มาสาน เป็นกระบอกก๋วยสลากเป็นการ แสดงความสมบูรณ์ของชุมชน เพราะในนั้นจะบรรจุไปด้วย ข้าวสาร น้ำ กุ้งแห้ง ปลาเค็ม เหล้า มะพร้าว ส้มโอ กระเทียม หอมแดง และผลผลิตทางการ เกษตรในพื้นที่</p>	<p>การอยู่ร่วมกันภายใต้ จารีตประเพณีที่เป็น เครื่องมืออบรมสั่งสอนที่ มีกลวิธีที่แยบคาย กิจกรรมในชุมชนที่มี เอกลักษณะนี้จะช่วย ส่งเสริมให้เกิดความรัก สามัคคีที่จะส่งผลต่อการ ดำเนินชีวิตและร่วมมือ กันพัฒนาชุมชนใน อนาคต</p>
8.	<p>การสู่ขวัญ</p> <p>คุณตาชม โสภากใจ ผู้พิธีกรรมที่ สะท้อนความเชื่อเรื่องศาสนา สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมที่เป็น กระบวนการขัดเกลาทางสังคม</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม พิธีกรรมถือ เป็นเครื่องมือในการสร้างขวัญ และกำลังใจที่สำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับผู้ที่มีปัญหา ทุกข์ร้อน นำไปสู่กำลังใจที่จะ</p>	<p>พิธีกรรมที่มี วัตถุประสงค์เพื่อให้ กำลังใจนี้ ถือเป็นกุสโล บายให้คนในชุมชน สามารถดำเนินชีวิตและ</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	ถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ด้วยคนท่าปลาเชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและขวัญซึ่งจะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน การสืบทอดการประกอบพิธีกรรมนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง	ดำรงชีวิตและพัฒนาตนเองต่อไป อีกทั้งยังมีการสืบทอดการประกอบพิธีกรรมที่มีความเฉพาะของท้องถิ่นที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการคัดเลือกคนที่จะมาสืบทอดนี้ด้วย ทุนทางสังคม การเป็นผู้นำทางสังคมอาจไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งทางการปกครอง แต่เป็นตำแหน่งของผู้ให้กำลังใจกับคนในชุมชนเช่นคุณตาซมก็ทำได้	อยู่ร่วมกันต่อไปได้อย่างมีความสุข และที่น่าสนใจคือ การคัดเลือกผู้ที่ทำการสืบทอดนี้ต้องเป็นผู้ที่หมอบขวัญคนก่อนให้ความไว้วางใจว่าจะสามารถเป็นตัวแทนที่จะเป็นที่เชื่อถือต่อไปด้วย
9.	ชีวิตอุ้มท้องของคนโบราณ คุณยายเย็น อนุรักษ์ชมภู เป็นชาวบ้านที่ใช้ชีวิตตามธรรมชาติ อาหารการกินก็จะนำมาจากในพื้นที่ ทั้งพืชผัก สมุนไพร เนื้อสัตว์ก็จะเลี้ยงเองทั้งสิ้นเนื่องจากที่พักอยู่ห่างจากชุมชน ในช่วงการคลอดบุตร สามีจะเป็นผู้ทำคลอดเองโดยมีการนำลูกใส่กระดิ่งตามความเชื่อที่สามารถป้องกันผีสงที่จะมานำลูกไปได้ จากนั้นจะมีการอยู่ไฟที่ต้องใช้วัสดุธรรมชาติรอบบ้านทำเป็นที่รองนอนและรับประทานด้วย	ทุนทางวัฒนธรรม การทำคลอดเด็กโดยหมอบตำแย การเลี้ยงเด็กแรกเกิดที่มีพิธีการนาใส่กระดิ่งเพื่อป้องกันผีสง รวมถึงการอยู่ไฟแบบโบราณนี้ ถือเป็นภูมิปัญญาองค์ความรู้ในการดูแลหญิงคลอดใหม่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพราะจะต้องได้รับการดูแลจากคนในครอบครัวในช่วงเวลานั้นด้วย ทุนทางธรรมชาติ จากข้อมูลจะเห็นได้ว่า มีการนำพืชพันธุ์ในท้องถิ่นมาประกอบการอยู่ไฟเป็นจำนวนมาก ทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในท้องถิ่นด้วย	การอยู่ไฟนี้ เป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมทั้งด้านอาหารการกิน วิถีชีวิต ความเชื่อ ความเอาใจใส่กันในครอบครัว เพราะการอยู่ไฟนี้ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายคนอันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในครอบครัวด้วย
10.	ความเชื่อที่สืบทอด พิธีการที่คงทน มีทั้งความเชื่อเล็กๆน้อยๆ และความเชื่อหลักซึ่งยังไม่ทราบเหตุผล แต่ก็เชื่อเรื่องราวของคุณยายปิ่นแก้ว กล่าวหาญ เล่าถึงปะรำพิธีบูชาปู่ผาง	ทุนทางสังคม จากการที่ชุมชนท่าปลายังอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ การปลูกฝัง ถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนจึงยังคงมีความเข้มแข็ง และส่งผล	วิธีการหนึ่งที่จะการพัฒนาจะเกิดขึ้นและยั่งยืนได้ เริ่มจากการที่แต่ละคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและ

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	<p>จะมีศาลนี้ทุกๆ หมู่บ้านเพื่อแสดงความเคารพบูชา และคุณตาชมโสภโสภาใจ เล่าให้ฟังว่าพิธีกรรมมีมาก เช่นพิธีทำขวัญ เพื่อให้กำลังใจ และส่งเสริมสิริมงคลแก่ชีวิต จะทำให้กับผู้ที่เดินทางไกล เกณฑ์ทหาร หรือถึงเบญจเพส หรือคนที่เจ็บป่วย มีพิธีการสวด มีการผูกข้อมือสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกัน การขอขมา และยังมีการผูกข้อมือให้กับลูกหลาน เป็นการสอนเรื่องความกตัญญูอย่างแยบยล การป้อนข้าวผู้ป่วยตามพิธีก็เป็นทำให้กำลังใจ และยังกล่าวถึงของศักดิ์สิทธิ์ด้วย และยังมีพิธีส่งเคราะห์บ้านเคราะห์เมือง เมื่อเกิดเหตุในหมู่บ้าน พิธีต้องอาศัยความร่วมมือกันโยงสายสัญญาณทั้งหมู่บ้าน</p>	<p>ถึงการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันของคนในสังคมด้วย</p>	<p>มีจิตใจที่จะร่วมกันขับเคลื่อนไปพร้อมกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชนที่มีอยู่อย่างเข้มแข็ง จะเป็นหาทางหนึ่งที่จะหล่อหลอมเยาวชนและคนในสังคมให้ทำงานร่วมกันได้ดีต่อไป</p>
11.	<p>วิถีชีวิตของคนเก่าแก่ เรื่องราวของการได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนที่ผู้คนต้องดิ้นรน โดยเฉพาะการขุดบ่อน้ำเพื่อให้มีน้ำใช้อุปโภคและบริโภคให้เพียงพอ</p>	<p>ทุนทางสังคม การบอกเล่าเรื่องราวในอดีตและการแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจของคนในรุ่นปัจจุบัน ซึ่งได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของตนเอง</p>	<p>การพัฒนาที่มีรากฐานจากความรู้ความเข้าใจในอดีตของตน ย่อมส่งผลต่อการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของสังคมตนเองอันจะนำไปสู่ความมุ่งมั่นพัฒนาและชุมชนในอนาคตได้</p>
ตำบลนางพญา			
1.	<p>“การมอ” นายสว่าง ราชยะ ได้เล่าถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อและความศรัทธา “การมอ” เป็นพิธีกรรมสำหรับการสร้างขวัญกำลังใจและการรักษาโรคต่างๆ</p>	<p>ทุนมนุษย์ ที่มีความรู้ภูมิปัญญาจากอดีต และยังได้รับความเชื่อถือจากคนในชุมชนด้วย เป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจ ทุนทางสังคม เป็นส่วนประกอบ</p>	<p>การพัฒนาใดๆ นั้น สิ่งสำคัญคือการยอมรับของคนในชุมชน ซึ่งบางครั้งผู้นำที่เป็นที่ไว้วางใจของชุมชนคือ</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	หรือพิธีการต่างๆ เช่นการขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน รวมถึงการพยากรณ์อนาคต หรือการระลึกอดีต การประกอบพิธีจะมีอุปกรณ์โดยเฉพาะที่ได้สืบทอดต่อกันมา ผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการสั่งสอนมาโดยเฉพาะ จึงคงมีผู้สืบทอดพิธีเหล่านี้ไม่มากนักในปัจจุบัน	ที่สำคัญของชุมชนในการเชื่อมโยงให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน เป็นหนึ่งในโครงสร้างสังคมเฉพาะในชุมชนนั้นๆ	คนในหมู่บ้าน ซึ่งหากสามารถร่วมดำเนินงานกับหน่วยงานของรัฐด้วย จะส่งผลให้เกิดผลที่ดีต่อไป
2.	การเลี้ยงเจ้าพ่ออาชญาเชิง โดยนายรส พรหมท้วม เป็นผู้เฒ่าของอำเภอ ทำหน้าที่ข้าวเจ้าหรือร่างทรงมาเป็นระยะเวลา 12 ปี และยังเป็นเจ้าพ่ออาชญาเชิง ซึ่งเล่าให้ฟังว่า ไม่ทราบที่มาหรือระยะเวลาของประเพณีนี้ แต่จะมีบทบาทในการสร้างความเชื่อมั่นของผู้คนเช่นการเดินทาง การแต่งงาน หรือการขอโชคลาภ โดยประเพณีนี้จะกระทำปีละ 2 ครั้ง โดยจะมีอาหารและการบรรดด้วยเครื่องสังเวยที่มีชีวิต เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับชุมชนด้วย	ทุนมนุษย์ ที่มีความรู้ภูมิปัญญาจากอดีต และยังได้รับความเชื่อถือจากคนในชุมชนด้วย เป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจ ทุนทางสังคม เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนในการเชื่อมโยงให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน เป็นหนึ่งในโครงสร้างสังคมเฉพาะในชุมชนนั้นๆ	การสร้างความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตถือเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้นพิธีกรรมต่างๆ จึงได้รับการสืบทอดต่อกันมาอยู่เสมอ
3.	พิธีการแห่ขันหมาก คุณตาแปลก อินจันทร์ เป็นผู้เล่าให้ฟังถึงตำนานว่า สมัยก่อนใช้หมากเป็นสิ่งที่นำไปขอแต่งงานเพราะเป็นของหายาก และอีกตำนานเรื่องขบวนแห่ที่ทำให้หน่อไม้กระจายไปทั่วสร้างความพึงพอใจให้กับเจ้าบ้านและยกลูกสาวให้	ทุนทางวัฒนธรรม พิธีแห่ขันหมากยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสืบทอดมาแต่อดีต และโดยมากไม่ทราบถึงที่มาของประเพณีนี้	การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี
4.	การแต่งคำจ้อย โดยคุณตาสิงโต อินทะจันทร์ เล่าว่า เพลงคำวามีมาแต่	ทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น การส่งต่อความคิด สืบทอดความ	การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขถือเป็นองค์ประกอบ

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	เดิม จะหยิบยกเรื่องธรรมะ เรื่องราวในหมู่บ้าน มาเล่าให้ฟังเป็นบทในภาษาล้านนา บางเรื่องกล่าวถึงการอพยพของชาวอำเภอท่าปลาจากเขื่อนสิริกิติ์จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ เรื่องราวที่น่าสนใจแล้ว ยังเป็นการสั่งสอนด้วย	เข้าใจและเรื่องเล่าแบบแบบยลผ่านกลอนหรือเพลงนี้ถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาอย่างชาญฉลาดในการส่งต่อการเสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมร่วมที่ดีของสังคม	ที่สำคัญของการร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี
5.	ทุเรียนนางพญา โดยตาหั่น จินดา มีด เป็นผู้บุกเบิก เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2522 ด้วยเพราะครอบครัวเป็นคนยากจนและได้มีโอกาสเดินทางไปเมืองลับแลเพื่อทำงานในสวนทุเรียน จากนั้น คุณตาก็ได้เรียนรู้วิธีปลูกทุเรียนและนำมาต่อยอดโดยผสมกับทุเรียนพื้นเมืองจนเป็นที่นิยมและสร้างรายได้เรื่อยมา	ทุนทางเศรษฐกิจ การต่อยอด โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จนเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อนั้น ต้องใช้เวลานาน ซึ่งที่ประสบความสำเร็จเพราะคุณตาได้นำมาถ่ายทอด	การต่อยอดทางเศรษฐกิจที่เป็นสินค้าของชุมชน จะก่อให้เกิดความยั่งยืนนอกจากการประกอบอาชีพแล้ว
6.	การสู่ขวัญ ตามความเชื่อ เชื่อว่าคนเราจะมี 32 ขวัญทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยจะต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษให้อยู่กับตัวอยู่เสมอ ดังนั้น เมื่อต้องเดินทางไปต่างถิ่น พบกับสิ่งที่ไม่คาดฝัน ก็จำเป็นต้องสู่ขวัญกลับคืนมา หรือใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เช่นงานแต่งงาน หรือการรักษาโรค นอกจากนี้ ที่นี่ยังมีการสู่ขวัญสัตว์เลี้ยงที่ช่วยในการทำการเกษตรด้วย	ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งแม้ว่าจะ เป็นเพียงความเชื่อ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นทุนที่ชุมชนมีอยู่ สืบทอดกันมานาน เพื่อเป็นการส่งต่อความสัมพันธ์ต่อกัน และเนื่องด้วยมีการทำขวัญสัตว์เลี้ยง ทำให้เห็นว่า เป็นพื้นที่ที่ให้ ความสำคัญกับการเกษตรอีกด้วย	พิธีกรรมการสู่ขวัญนี้ ถือ เป็นพิธีที่ประชาชนทำร่วมกัน มีระเบียบแบบแผน การสืบทอดเหล่านี้ส่งผลถึงการส่งต่อความคิดความเชื่อ ทัศนคติค่านิยมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจกันในท้องถิ่นได้
7	ประเพณีตานก๋วยสลาก นายหั่น จินดา มีด เล่าถึงประเพณีตานก๋วยสลากว่ามีที่ตำบลจริม หาดลำ ทำแปก และนางพญา เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว	ทุนทางวัฒนธรรม การที่เยาวชนได้เรียนรู้ประเพณีอย่างละเอียดโดยการทำงานร่วมกับชุมชนถือเป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจสิ่งที่บรรพ	การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้จากการที่ผู้คนเรียนรู้รากฐานของตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	<p>รวมถึงเทพบุตรและเทวดาที่คุ้มครองเด็กๆ ประกอบด้วยกวยสลาก และในสลาก สำหรับกายนันมีด้วยกันหลายแบบได้แก่ กายน้อย คล้ายชลดขนาดเล็ก บรรจุน้ำและดอกไม้ กวยอ้อม จะมีขนาดใหญ่กว่า ส่วนสลากคือการสร้างบ้านจำลองด้วยกระดาษสีเพิ่มเติมเสื้อผ้าในอดีตครอบครัวจะทำขึ้น แต่ในปัจจุบันเป็นครอบครัวที่มีพระณที่สึกแล้วเป็นผู้จัดทำ นอกจากนี้ มีสลากก้างปลา ทำจากไม้ไผ่แขวนหรือประกอบด้วยมวนบุหรี่ยิ่งใช้งบประมาณมาก ส่วนใบสลากทำจากใบตาลหรือใบลานแห้งเขียนชื่อผู้ที่ล่องลับ ในช่วงการจัดกิจกรรมจะเห็นถึงความสามัคคีของชุมชนที่ร่วมแรงกันแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ</p>	<p>บุรุษได้สร้างและสืบทอดต่อมาได้เป็นอย่างดี</p>	
8.	<p>ฝ่ายพอเพียง นายสมมิตร พุทธิชัย ได้เล่าถึงปัญหาของตำบลนางพญาเกี่ยวกับน้ำแล้งส่งผลให้เกิดความยากจน การน้อมนำแนวคิดเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำฝายแม้ว่าสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ดีขึ้น ฝายที่ทำเป็นฝายกั้นถาวรซึ่งทำให้การไหลของน้ำชะลอลง สามารถทำการเกษตรได้ดีขึ้น</p>	<p>ทุนทางความรู้ การนำน้ำมาใช้อย่างชาญฉลาดนี้ถือเป็นวิถีที่จะทำให้การดำรงชีวิต และการทำมาหากินได้ผลดียิ่งขึ้น</p>	<p>การแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่เหมาะสมโดยนำองค์ความรู้จากภายนอกเข้ามาผสมผสานคือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>
9.	<p>พระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อชาวตำบลนางพญา</p>	<p>ทุนทางความรู้ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของการรู้จักท้องถิ่น</p>	<p>การพัฒนาจะยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความเข้าใจท้องถิ่นของตนเอง</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	<p>นายรส พรหมท้วม กล่าวถึงช่วงหลังจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ที่ส่งผลถึงวิถีชีวิตที่ยากลำบากมากขึ้น โดยเฉพาะการเดินทาง ในปี พ.ศ. 2534 หลังจากพระองค์เสด็จพระราชดำเนิน ตำบลนางพญาได้รับความสนใจมากขึ้นโดยเฉพาะการแก้ปัญหาเรื่องการสัญจร ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่ดีขึ้น</p>	<p>ของตนเอง แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ดีหรือไม่ดี แต่ก็ถือเป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจเหตุการณ์ การแก้ไขปัญหา และทางออกสำหรับปัญหาต่างๆ</p>	<p>ดังนั้น การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง</p>
10.	<p>ภพญาพ่อ ภพญาพ่อ คือผู้เป็นใหญ่แห่งขุนเขาที่ปกปักรักษาป่าเพื่อชาวนางพญา-ท่าปลา ดังนั้นการสร้างศาลภพญาพ่อคือกุศโลบายเพื่อการรักษาป่าของนายชัยวัฒน์ อรุณทัยวิวัฒน์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรดิตถ์ ทำให้ผืนป่าในปัจจุบันอุดมสมบูรณ์ทั้งพืชพันธุ์และสัตว์ป่านานาชนิด อีกทั้งยังเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้คนในพื้นที่เรื่อยมา</p>	<p>ทุนทางสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่อยู่ร่วมกับธรรมชาตินั้นจำเป็นต้องมีความเข้าใจและเรียนรู้ที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมไปด้วยจึงเป็นกุศโลบายของชุมชนที่ดี</p>	<p>การพัฒนาที่ยั่งยืนมิใช่การใช้ทรัพยากรใดๆ หากแต่เป็นการใช้อย่างชาญฉลาดและทดแทนได้ ผ่านการส่งสอนหลากหลายรูปแบบ</p>
11.	<p>ที่มาของชื่อตำบล “นางพญา” นายสิงโต อินทะจันทร์ เล่าให้ฟังว่ามรดกด้วยกัน 2 เรื่องเล่า คือการที่ชายคนหนึ่งเก็บพร้าทองคำของนางพญาหรือหญิงสูงศักดิ์ได้ในพื้นที่แห่งนี้ และอีกเรื่องคือการที่มิ่งใหญ่หรือพญานาคปรากฏกายขึ้น จึงเรียกห้วยแห่งนี้ว่า ห้วยนางพญา</p>	<p>ทุนทางความรู้ประวัติศาสตร์ การรู้จักเรื่องเล่าขานของหมู่บ้าน</p>	<p>ส่วนสำคัญของการพัฒนาหนึ่งคือการรู้จักตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่ แต่ก็ถือเป็นเรื่องเล่าที่สร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน</p>
12.	<p>หลวงพ่opakแดง นายสิงโต อินทะจันทร์ เล่าให้ฟังว่าพระองค์นี้สร้างขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ.</p>	<p>ทุนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่จับต้องได้ในที่นี้คือพระพุทธรูป เป็นการแสดงให้เห็น</p>	<p>ส่วนหนึ่งของชุมชนคือการมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน
	2462 ประดิษฐานอยู่ที่วัดน้ำพริ้ว โดย ตูเจ้าบุญหลง พระสงฆ์จากเมือง น่าน โดยช่างชาวพม่าที่ชาวบ้าน เรียกว่า ม่าน ซึ่งได้ใช้รูปหน้าของ นางสาวจันทร์ ราชยะ สาวงามจาก บ้านต้นหนูนมาเป็นแบบ	เห็นถึงความศรัทธาต่อ พระพุทธศาสนาอันเป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยวจิตใจ	
ตำบลท่าแฝก			
1.	พระมหากรุณาธิคุณรำลึก”เย็นร่ม พระเจ้าให้ ร่มฟ้าดินบน” กล่าวถึงบ้านมอส์ที่เดิมอ้างว้าง ในช่วงการพัฒนาของรัฐ หมู่บ้านนี้ก็ ไม่ได้รับการพัฒนาเลย ในเดือน ส.ค. 2513 เกิดฝนฟ้าคะนองแลฝนโปรย ปราย น้ำเอ่อท่วมสูงมาก ชาวบ้าน เกือบข้าวของไม่ทัน บ้านจึงหายไป หลายหลัง ในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และพระราชินีเสด็จให้ ความช่วยเหลือ โดยมองของต่างๆ ให้เป็นจำนวนมาก	ทุนความรู้ทางประวัติศาสตร์ โดยให้ความสำคัญต่อเหตุการณ์ และบุคคลที่สำคัญ ช่วยให้รำลึก ถึงเหตุการณ์สำคัญที่ชุมชน ร่วมกับประสบและแก้ไขร่วมกัน	การพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ จากการเรียนรู้การ แก้ปัญหาอุปสรรคใน อดีต ซึ่งสามารถเรียนรู้ ได้จากเอกสารหรือคำ บอกเล่า เพื่อนำไปสู่ แนวทางการแก้ไขปัญหา ในอนาคต
2.	ประวัติบ้านจอมถ้ำ มีคำบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่ว่า พื้นที่แห่งนี้พระยาพิชัยดาบหักได้เดิน ทางผ่าน ในช่วงปี 2392 ที่แห่งนี้มี คนน้อย เมื่อมีคนเดินทางผ่าน จึงได้ ชักชวนให้มาอยู่ด้วยกัน จากคำว่า บ้านจอมถ้ำ ที่แปลว่าเจียบเหงา ว่าแห้ว เพี้ยนไปจนเป็นบ้านจอมถ้ำ จนปัจจุบันนี้ ปัจจุบันในพื้นที่แห่งนี้มี การปลูกพืชพันธุ์ที่หลากหลาย มีการ ปกครองตนเองเรื่อยมาตั้งแต่เริ่ม อพยพจากประเทศลาว	ทุนความรู้ทางประวัติศาสตร์ การเรียนรู้เหตุการณ์สำคัญทำให้ เกิดความภูมิใจในหมู่บ้าน และ เห็นที่มาของชุมชนของตนเอง	เรียนรู้ตนเองจาก ประวัติศาสตร์ จะส่งผล ถึงการเรียนรู้ที่จะอยู่ ร่วมกันในปัจจุบันและ อนาคต

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3.	<p>ประวัติบ้านงอมสัก เดิมชื่อบ้านงอมสัก เนื่องจากมีป่าไม้สัก เต็งรัง และสัตว์ป่า จำนวนมาก จึงไม่ค่อยมีผู้คนมากนัก บรรยากาศเงียบเหงา บางทีก็ไปบ้านงอมถ้ำ แต่ด้วยระหว่างทางมีสัตว์ดุร้าย หรือมีพิษมาก เส้นทางเดินลำบาก ทำให้ไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่กันมากนัก ภายหลังมีการเคลื่อนย้ายผู้คนเข้าออกจำนวนมาก รวมทั้งมีเหตุการณ์อุทกภัยต่างๆ ที่ชุมชนต้องช่วยเหลือกันและได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และพระราชินีเป็นอย่างมาก</p>	<p>ทุนความรู้ทางประวัติศาสตร์ การเรียนรู้เหตุการณ์สำคัญทำให้เกิดความภูมิใจในหมู่บ้าน และเห็นที่มาของชุมชนของตนเอง</p>	<p>เรียนรู้ตนเองจากประวัติศาสตร์ จะส่งผลถึงการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในปัจจุบันและอนาคต</p>
4.	<p>การเพาะเลี้ยงปลาอุกครบวงจร โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ดำเนินกิจกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยผู้ปกครองส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก จึงสอนเรื่องการประมงแบบครบวงจรตั้งแต่การคัดเลือกพันธุ์ การผสมเทียม จนถึงการจำหน่าย</p>	<p>ทุนทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมให้นักเรียนหารายได้พิเศษโดยเริ่มจากการสร้างแหล่งอาหาร และสอนเรื่องการประกอบอาชีพ</p>	<p>สิ่งที่เพิ่มเติมจากกรอบวิจัยคือทุนทางความรู้ที่ได้มาจากหน่วยงานภายนอก อาทิ พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล หรือหน่วยงาน วว. ที่ส่งเสริมให้เกิดอาชีพและรายได้ในรูปแบบใหม่ๆ ที่สามารถนำไปต่อยอดได้</p>
5.	<p>การเพาะเห็ดนางฟ้าจากเปลือกข้าวโพด การส่งเสริมการเพาะเลี้ยงเห็ดในโรงเรียนเพื่อสร้างรายได้ เด็กนักเรียนจะได้ทดลองทำแบบครบวงจร และการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณประโยชน์ของเห็ดด้วย</p>	<p>ทุนทางเศรษฐกิจ โรงเรียนได้สนับสนุนให้ดำเนินการแบบครบวงจร คือตั้งแต่เริ่มผลิต การสร้างโรงเรือน และจำหน่ายด้วย</p>	<p>แม้ว่าในขณะนี้มีการปลูกเพื่อเก็บกินในโรงเรียน หากแต่ในอนาคตอาจต่อยอดขายกับคนภายนอกหรือการแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ โดยอาจต้องพึ่งพาความรู้จากภายนอก</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
			ด้วย
6.	<p>การติดต่อสื่อสารและการเดินทางในสมัยก่อน</p> <p>ในอดีตการเดินทางค่อนข้างยากลำบาก การไปอำเภอต้องเดินเท้าเป็นเวลา 14 วัน ผ่านพื้นที่ที่มีสัตว์ดุร้าย และพื้นที่อันตรายด้วย ดังนั้น หากมีเอกสารราชการจะนำไปกระบอกไม้ไผ่ให้คนเดินนำไปส่ง</p>	<p>ทุนมนุษย์ ที่ได้บอกเล่าเรื่องราวในอดีต ให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ</p>	<p>การบอกเล่าและฉายภาพในอดีต ทำให้เด็กในชุมชนได้เกิดจินตนาการ และสนใจจะค้นหาสถานที่เหล่านั้น ได้เกิดความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น</p>
7.	<p>การทำกาเกษตรในสมัยก่อน</p> <p>การทำกาเกษตรในสมัยก่อนทำตามฤดูกาล เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เลือกทำการเกษตรได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการปลูกพืชระหว่างฤดูปลูกข้าวด้วย และการทำนาจะไม่เป็นการจ้าง แต่เป็นการแลกเปลี่ยน และมีการใช้เครื่องมือทางการเกษตรอย่างง่าย ๆ และยังมีเชื่อว่า การฆ่าสัตว์มาทำอาหารต้องนำไปไหว้บรรพบุรุษด้วย</p>	<p>ทุนทางสังคม ในอดีตมีสังคมที่ใกล้ชิด การทำการเกษตรแบบใช้แรงงานร่วมกัน</p> <p>ทุนทางธรรมชาติ เป็นการวิเคราะห์ฤดูกาลในการทำกาเกษตรที่เหมาะสม ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมด้วย</p>	<p>การทำกาเกษตรที่เหมาะสมและไม่สิ้นเปลืองคือ การทำการเกษตรแบบสมดุลกับธรรมชาติ ปลูกพืชให้ตรงกับฤดูกาล</p>
8.	<p>กำเนิดโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13</p> <p>เป็นโรงเรียนที่เปิดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 ชื่อโรงเรียนบ้านงอมสีก เมื่อปี พ.ศ. 2513 เกิดอุทกภัยทำให้เสียหายมาก ในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และพระราชินีเสด็จเยี่ยมและได้พระราชทานเงินให้ซ่อมแซม</p>	<p>ทุนทางสังคม</p> <p>ด้วยเป็นโรงเรียนที่มีประวัติอันยาวนานและได้รับความสนใจมาแต่อดีต จึงเป็นที่รวมความรักความศรัทธาของชุมชนได้เป็นอย่างดี</p>	<p>โรงเรียนแห่งนี้ ถือเป็นสถานที่ที่มีความทรงจำที่ดีของชุมชน ทั้งในฐานะที่เป็นสถานที่เก่าแก่ และยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณอีกด้วย</p>
9.	<p>ถ้าแสนหาญ</p> <p>ถ้ามีเรื่องราวและตำนาน 2 ตำนานที่กล่าวถึงความเชื่อและแสดงให้เห็นว่า</p>	<p>ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>ธรรมชาติที่งดงามย่อมส่งผลถึงจิตใจให้สงบ</p>	<p>อาจนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต</p>

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	ถ้าแห่งนี้มีความสวยงาม แต่ในเอกสารไม่ได้กล่าวว่าสอนเรื่องอะไร หรือจะสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หรือไม่ เพียงแต่นำเสนอว่าที่แห่งนี้มีเรื่องเล่าอย่างไรเท่านั้น		
ตำบลร่วมจิต			
1.	เกษตรกรรมบ้านพี่สังเวียน การทำเกษตรในครัวเรือนที่ปลูกผักหลายชนิด และเลี้ยงสัตว์หลายอย่าง	ทุนมนุษย์ คือการพึ่งตนเองและเรียนรู้ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	การเรียนรู้ที่จะปรับตัวและสร้างภูมิคุ้มกันของตนเอง
2.	เส้นไหมสีทอง การสานทอหนึ่งข้าวเหนียวจากไหมฝ้าย ถือเป็นงานหัตถกรรมของชาวท่าปลา มาแต่อดีต ผู้สานต้องเรียนรู้ตั้งแต่การหาไหมที่เหมาะสม และในปัจจุบันได้นำมาดัดแปลงเป็นเครื่องรองขงกาแพ้อีกด้วย	ทุนทางวัฒนธรรม การนำวัสดุธรรมชาติมาดัดแปลงเป็นเครื่องใช้ที่มีประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมการกินของคนในสังคมด้วย	การอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ถือเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนด้วยชุมชนเองต่อไป
3.	การเลี้ยงไก่ฟ้า เป็นการสร้างรายได้จากการเพาะพันธุ์ไก่ฟ้าซึ่งแม่จะมีค่าใช้จ่ายสูง แต่ก็สามารถสร้างรายได้ได้ดี	ทุนทางเศรษฐกิจ การแสวงหาวิธีการสร้างรายได้ใหม่ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ สภาพอากาศและความสนใจของคนในชุมชน	การพัฒนาทางชุมชนที่มาจากสร้างรายได้ ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาวด้วย
4.	การทำไม้กวาดดอกหญ้าจากปราชญ์ชาวบ้าน โดยคุณสะอาด โลมา ที่ใช้ความรู้มาทำไม้กวาดหลากหลายรูปแบบ ได้รับรางวัลมากมายและพร้อมถ่ายทอดให้กับเยาวชนด้วย	ทุนทางความรู้และภูมิปัญญา ตั้งแต่การเลือกดอกหญ้า การใช้อุปกรณ์และการประดิษฐ์ไม้กวาดในรูปแบบต่างๆ ทุนทางเศรษฐกิจ โดยได้ทำไม้กวาดเป็นรายได้ให้กับตนเองและพร้อมที่จะถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป	การส่งต่อองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการสืบสานและต่อยอดต่อไป
5.	กับข้าวของชาวท่าปลา คุณยายเย็นเล่าให้ฟังถึงอาหารสมัยก่อนที่ต้องหุง	ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยการเรียนรู้ที่จะบริโภค	ทั้งธรรมชาติและ การปรับอาหารให้เหมาะสม

ที่	รายละเอียด	การวิเคราะห์ทุนของชุมชน	ประโยชน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
	หาและเก็บพืชผักมากเอง ซึ่งในช่วงที่เด็กๆ เริ่มไปโรงเรียนก็มักจะไม่ได้ทานอาหารเพราะทำอาหารเช้าไม่ทัน เด็กผู้ชายมักจะไปขอข้าวแห้งจากพระสงฆ์อยู่บ่อยๆ ซึ่งก็คือข้าวเหนียวกันบาตรแล้วนำมาตากแห้ง ส่วนเนื้อสัตว์นั้น บางบ้างก็จะทานไข่ค้ำรัง ต่อมาจึงมีการฆ่าหมู ไก่ เพื่อการบริโภคแต่อย่างไรก็ดี อาหารที่ยังคงได้รับความนิยมคือข้าวกับผักนึ่ง เป็นอาหารสุขภาพและหาได้ง่ายในท้องถิ่นด้วย	อาหารจากธรรมชาติ รวมถึงการถนอมอาหารไว้ด้วย	กับธรรมชาติ เป็นการอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี และเป็นแนวทางให้ลูกหลานนำไปปรับใช้ในอนาคต

ตารางที่ 4.2 สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์

4.3.2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหา

จากข้อเขียน 71 เรื่อง มีหลายหัวข้อที่มีผู้สนใจซ้ำกัน เช่น เรื่องการทอผ้า ตานก๋วยสลาก การสานต่างๆ หากแต่มีข้อมูลรายละเอียดที่แตกต่างกันแสดงให้เห็นว่า ตำบลต่างๆ ของอำเภอท่าปลา ล้วนแล้วแต่มีฐานวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์ จัดจำแนกกลุ่มข้อเขียนที่มีเนื้อหาสอดคล้องกันออกเป็น 6 กลุ่มข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

4.3.2.1 เรื่องพระมหากษัตริย์คุณ

กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบรมวงศ์ได้แผ่ไพศาลมายังอำเภอท่าปลามาตลอด โดยเฉพาะในช่วงที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์ธรรมชาติต่างๆ อาทิ บ้านงอมสักที่ได้รับพระราชทานความช่วยเหลือจากพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เมื่อปี พ.ศ.2513 ที่เกิดอุทกภัยร้ายแรง อีกทั้งยังพระราชทานโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 เดิมชื่อโรงเรียนบ้านงอมสัก ซึ่งทรุดโทรมมากในช่วงอุทกภัย ในครั้งนั้นได้รับพระราชทานเงิน 15,000 บาท มาซ่อมแซมประกอบรวมกับงบประมาณของจังหวัดอีก 40,000 บาท จนกระทั่ง เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2534 มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ได้พิจารณาให้โรงเรียนนี้เป็น โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13

นอกจากนี้ ยังมีแนวพระราชดำริมากมายที่ได้ช่วยแก้ปัญหาของชุมชน กล่าวคือ นอกจากนี้ยังมีแนวพระราชดำริมากมายที่ได้ช่วยแก้ปัญหาของชุมชน กล่าวคือ การทำฝายพอเพียงจากวัสดุธรรมชาติตามภูมิปัญญาของชุมชน ที่สามารถทำและซ่อมแซมได้เองที่หมู่บ้านน้ำพร้าว ตำบลนางพญา ที่มีปัญหาความแห้งแล้ง ซึ่งนอกจากจะได้ประโยชน์เพื่อการชลประทานแล้ว

ยังได้ความสามัคคีของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชนที่มีฝ่ายพ่อเพียงจำลอง ณ โรงเรียนน้ำพริ้ว สามัคคี จากพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อชาวตำบลนางพญาที่เด่นชัด ตั้งแต่ พ.ศ.2534 ส่งผลให้ตำบลนางพญาเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการติดต่อกับคนภายนอกได้ พระมหากรุณาธิคุณดังกล่าวส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมาโดยลำดับ โดยเฉพาะในเรื่องการเรียนรู้ที่จะอยู่และพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

4.3.2.2 เรื่องเล่า และตำนาน

อำเภอท่าปลา มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีชื่อสถานที่และตำบลที่ไพเราะมากมาย ซึ่งมีที่มาตามเรื่องและตำนาน อาทิ เรื่องเล่าของตำบล นางพญาและ ห้วยน้ำพริ้ว แห่งน้ำในพื้นที่ซึ่งจากตำนานเล่าไว้ว่า มีหญิงสูงศักดิ์ลี้มพริ้วไว้ที่บริเวณแหล่งน้ำนี้ จนมีผู้มาพบและได้ตั้งเป็นชื่อห้วยและตำบลต่อมา หรือเรื่องเล่าที่ว่าที่ตำบลนี้เคยมีพญานาคใหญ่ปรากฏกายขึ้น หรือประวัติของบ้านง่อมถ้ำ ที่แต่เดิมเป็นพื้นที่ที่เจียบเหงามาก จนกระทั่งมีคนกลุ่มหนึ่งที่ได้อพยพมาอยู่ด้วย แต่ด้วยคนจำนวนน้อย และห่างไกลทำให้ไม่มีใครไปมามากนักจึงเรียกว่าบ้านง่อมถ้ำ หมายถึงพื้นที่ว่าแห้ววังเวงและเพี้ยนเป็นง่อมถ้ำในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ สถานที่สำคัญต่างๆ ในท่าปลาก็ได้รับการตั้งชื่อตามตำนาน อาทิ ถ้าแสนหาญ ที่มีชื่อมาจากการที่มีนักเลงผู้หนึ่งชื่อว่าปู่แสนหาญโดนชาวบ้านร่วมกันกำจัดไปที่ถ้ำแห่งนี้เพื่อสร้างความสงบสุขให้ชุมชนแต่ต่างก็นึกถึงบาปที่ได้ทำ จึงมีการนำดอกไม้ธูปเทียนมาขอขมา และด้วยเป็นถ้ำที่มีความงดงาม จึงได้เปลี่ยนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวด้วย

ชาวท่าปลา ได้รับรู้เรื่องเล่าและตำนานต่างๆ ที่ประกอบเป็นประเพณี วัฒนธรรม เช่น เรื่องการแห่ขันหมาก มีเรื่องเล่าที่สะท้อนถึงความช่างสังเกตและการเอาใจใส่ผู้ที่สูงวัยกว่า หรือประเพณีตานก๋วยสลาก ที่เชื่อว่า ยักษ์ฉนิ นางหนึ่งได้ฟังธรรมและเกิดความศรัทธาจึงไม่ทำร้ายผู้คนอีกต่อไป และได้นำสิ่งของมาแบ่งปันซึ่งเป็นของที่มีราคาเล็กน้อยแตกต่างกัน จัดเป็นสลากถวายพระ แต่ด้วยของมีจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้นำมาใส่รวมกันคล้ายชะลอมหลากหลายขนาดที่ใส่ของเครื่องใช้ต่างๆ ให้ พระ เณร และ ชาว บ้าน ได้ วัตถุประสงค์ จัก สลาก ว่า จะ ได้ สิ่ง ของ ใด เป็นเสมือนการแลกเปลี่ยนของซึ่งกันและกันของชุมชน ทำให้คนชุมชนรู้จักกันมากขึ้นด้วย เรื่องเล่าและตำนานเหล่านี้ ได้ถูกถ่ายทอดมาจากปู่ย่าตายายสู่ลูกหลานให้ได้เล่าขานกันต่อไป

4.3.2.3 ความเชื่อ ความศรัทธา และพิธีกรรม

สิ่งหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงว่ามีความสำคัญที่จะเป็นกำลังใจของผู้คนท่าปลาอยู่เสมอคือ การทำขวัญ ก็เป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมในอำเภอท่าปลาเช่นกัน ด้วยเชื่อว่าแต่ละคนจะมี 32 ขวัญ ซึ่ง "ขวัญ" ในที่นี้เป็นสิ่งที่มีอยู่แต่ไม่สามารถจับต้องได้ ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษเพื่อให้อยู่กับตัวตลอดเวลา ในงานมงคลก็จะมี "การสู่ขวัญ" คนเจ็บไข้เมื่อหายก็จะมี "การกู้ขวัญ" บางแห่งจะใช้สวิงมา "ซ้อนขวัญ" ให้คืนกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวด้วย

ผู้คนในอำเภอท่าปลาเป็นชาวพุทธที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจควบคู่กัน โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับการให้ความเคารพบรรพบุรุษที่สะท้อนออกมาเป็นพิธีกรรม ประเพณีมากมาย เช่น การมอ การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ การต่อชะตา การใช้คาถาอาคมต่างๆ เพื่อปกป้องตนเองและครอบครัวให้อยู่อย่างมีความสุข โดยจะขอกล่าวถึง "การมอ" ว่า

เป็นวิชาที่ว่าด้วยการพยากรณ์อนาคต การระลึกถึงอดีต การค้นหาสาเหตุของการป่วยไข้ รวมถึงการรักษาด้วย อุปกรณ์ที่ใช้คือกระดานและชอล์คสีขาวเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่สำคัญในช่วงออกพรรษาประกอบด้วยการเล่นที่หลากหลายคือ ประเพณีแห่ผีตลก - ผีขน ที่เชื่อว่าผีเหล่านี้เป็นมาคอยรับส่วนบุญในงานออกพรรษา หรืองานมงคลต่างๆ เป็นกุศโลบายให้คนทำดี จะได้ไม่เป็นผีเร่ร่อน ผู้เข้าร่วมพิธีจะสวมหัวผีขนเข้าไปในป่าช้า มีการสวดมนต์เจริญวิญญาน ผู้ที่สวมหัวผีจะต้องไม่ให้รู้ว่าเป็นใคร จะมีขบวนแห่ที่สนุกสนานเชิญชวนให้ชาวบ้านมาทำบุญ เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมที่ชุมชนรอคอยทุกๆปี

นอกจากการเคารพบรรพบุรุษแล้ว ชาวท่าปลายังมีความนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ อีก ได้แก่ เจ้าพ่ออาชญาเซ็ง ที่จะมีชาวบ้านทำหน้าที่เป็นข้าวจ้ำ หรือร่างทรงคนส่วนมากที่มาหาเจ้าพ่อก็เพื่อมาขอพรให้สิ่งต่างๆ ประสบความสำเร็จ ซึ่งเมื่อได้ผลตามที่ขอไว้ก็จะมีการแก้บนด้วย และบางครั้ง การสร้างศาลก็เป็นกุศโลบายบางประการ เช่น ภูผาพ่อ เป็นการดำเนินการเพื่อปกป้องรักษาป่า ดั้งที่มีคำประกาศิตที่สาบแช่งผู้ทำลายและให้พรผู้รักษา

แม้ว่าในช่วงเวลาของการย้ายถิ่นฐานเนื่องด้วยการสร้างเขื่อน แต่ชาวท่าปลาก็ยังเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชุมชนอยู่เสมอ โดยจะมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ อาทิ หลวงพ่อปากแดง วัดน้ำพรี ที่สร้างขึ้นราวปี พ.ศ.๒๔๖๒ โดย ตูเจ้าบุญ หลง และตกแต่งพระพักตร์โดยช่างชาวพม่า เป็นที่ศรัทธาของชาวบ้าน อีกทั้งเป็นพระพุทธรูปที่มีความงดงามเมื่อมีเรื่องไม่สบายใจก็มาราบไหว้ขอพร สร้างขวัญและกำลังใจเพื่อดำเนินชีวิตต่อไป

4.3.2.4 ประวัติ วัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น

จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างจึงมีกลิ่นอายของวัฒนธรรมล้านนาในหลายวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงการแสดง งานศิลปะต่างๆ เช่นการแต่งคำจ้อย ที่เป็นบทร้องสำเนียงชาวเหนือบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ หยิบยกเรื่องธรรมะ เรื่องราวเหตุการณ์ในปัจจุบันแม้กระทั่งเรื่องโรคระบาดโควิด-19 นอกจากการสอนให้คนเป็นคนดีผ่านเรื่องราวทางธรรมะแล้ว ชาวท่าปลาก็มีศิลปะการต่อสู้ที่มีเป้าประสงค์เพื่อการป้องกันตัวมากกว่าการนำไปทำร้ายผู้อื่น ผู้ที่เรียนศิลปะป้องกันตัวนี้ต้องได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มิให้นำไปใช้ในทางที่ผิด ปัจจุบันแม้จะไม่มีการต่อสู้เพื่อการสู้รบกันแล้ว แต่ยังมีกรรยาที่เรียกว่า เจึง ซึ่งหมายถึง เจึง ในภาษากลางพ้องเข้ากับจังหวะของกลองในงานบวชลูกแก้ว ด้วยลีลาที่อ่อนช้อยแต่แข็งแกร่ง ดุดัน เป็นการพ้อนมือเปล่าหรือประกอบกับอาวุธสั้นต่างๆ

ตลอดปี ชาวท่าปลาจะมีกิจกรรมที่ได้กำหนดปฏิทินประเพณีประจำปีไว้ อาทิ ประเพณีตานคอยข้าวในเดือนมกราคม เป็นต้น ประเพณีหนึ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นช่วงเวลาที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ของอำเภอท่าปลาล้วนแล้วแต่เฝ้ารอคอย ประเพณีตานก๋วยสลาก ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงออกพรรษา คือเดือนตุลาคม ที่จะอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ ประกอบด้วยก๋วย (ก๋วยน้อย ก๋วยอ่อม) ที่นำดอกไม้ไผ่มาสานคล้ายชะลอม และสลาก (สลากหลวง สลากก้างบุหรี) คือการจัดสิ่งของเครื่องใช้สำหรับทำบุญตามความเชื่อซึ่งจะต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้อ่านใบลาน ใบตาลตากแห้งที่ระบุชื่อผู้दानและผู้รับ ในกรณีที่บ้านไหนมีเด็ก ผู้ใหญ่ในบ้านจะทำก๋วยสลากขึ้นเพื่ออุทิศหรือदानไปหาเทวดาประจำตัวเด็กคนนั้น เพื่อขอให้มี

สุขภาพแข็งแรง เฉลียวฉลาด โดยเด็กชายขึ้นต้นด้วยคำว่า “ตะละกำ” ส่วนเด็กผู้หญิงขึ้นต้นคำว่า “กุมารี” โดยธรรมเนียมแล้ว แต่ละวัดจะจัดไม่พร้อมกันเพื่อให้ชาวบ้านหมุนเวียนร่วมประเพณีได้หลายวัด และเมื่อถึงวันกินสลาก ทุกคนก็จะมารวมกันนำอาหารมาตักบาตรและรับประทานร่วมกัน เป็นการทำบุญบำรุงพระพุทธศาสนา และสร้างความสามัคคีในชุมชนไปพร้อมกันด้วย ซึ่งในช่วงออกพรรษานี้ ชาวบ้านยังร่วมกันสร้างมณฑปด้วยไม้ไผ่ต้นอ้อย ดอกไม้สด เพื่อให้พระสงฆ์ใช้แสดงธรรมด้วย

ในช่วงเวลาเดียวกันจะมีกิจกรรมขบวนแห่ผีตลกที่สร้างสีสันให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะจะมีทั้งรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ความสนุกสนานที่ชาวบ้านได้ร่วมใจกันจัดขบวนแห่ มีข้อห้ามสำหรับการเล่นคือ ห้ามให้คนอื่นรู้ว่าภายใต้หน้ากากนี้เป็นใคร และห้ามลอดใต้ถุนหรือบ้าน เพราะเสื้อผ้าหรือส่วนหัวของผีคลุมด้วยผ้าเหลืองซึ่งถือเป็นผ้าศักดิ์สิทธิ์ของพระสงฆ์ ถ้าเกิดลอดใต้ถุนก็จะเสื่อมเสีย กิจกรรมนี้เป็นการสอดแทรกคำสอนให้เราทำดีละเว้นความชั่ว มิเช่นนั้นเมื่อตายไปจะมีหน้าตาหน้าเกลียดเหมือนผีเหล่านี้

คนท่าปলামีวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวที่แน่นแฟ้น เช่นในอดีต การที่ชายหญิงจะแต่งงานกันย่อมต้องอยู่ภายใต้การรับรู้ของผู้ใหญ่ การจะเจอกันควรมีผู้ใหญ่อยู่ด้วยซึ่งช่วงคำ ก็จะมีการชักชวนไปเที่ยวบ้านคนนั้นคนนี้ หากมาบ้านผู้หญิงก็จะเรียกว่า “แอ่วสาว” ซึ่งบ้านสาวก็จะให้การต้อนรับโดยพ่อแม่ก็จะอยู่ในบ้านด้วย

สำหรับการแต่งกาย ผ้าทอท่าปลาก็ไม่น้อยหน้าใคร ตั้งแต่สมัยก่อนอพยพที่อยู่ก็ได้มีการทอผ้าทุกบ้านในช่วงว่างจากการทำนาทำสวน ลูกหลานผู้หญิงจะต้องเรียนทอผ้าเพื่อใช้ตัดเย็บไปงานประเพณีสำคัญ เย็บผ้าห่มผ้านวมเพื่อใช้ในหน้าหนาว เรียนรู้ตั้งแต่เริ่มปลูกต้นฝ้าย และนำมาปั่นผ่าน “อีด” เป็นการปั่นแยกเส้นฝ้ายกับเมล็ดฝ้ายจากนั้นไปกันกับ “หลา” เหมือนวงล้อทำจากไม้เรียงเส้นด้ายให้สวยงามกับ “กวก” เป็นเครื่องสานไม้ไผ่แทนกระสวย จากนั้นก็ย้อมสีจากพืชธรรมชาติและต้มหรือแช่น้ำเกลือเพื่อเคลือบสีให้คงทน ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มกันทอผ้าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เริ่มจากตอนที่ย้ายมาแต่ไม่มีเงินซื้อข้าว จึงได้นำฝ้ายมาขาย จากนั้นจึงทอผ้าขายเรื่อยมา ลายที่นิยมคือลายขอ ลายหงส์ ลายงูเหลือม เป็นต้น ในปัจจุบัน มีการก่อตั้งกลุ่มการทอผ้าขึ้นเพื่อร่วมกันทอผ้าอนุรักษ์ลายผ้าเก่าไว้ให้ลูกหลานสืบไปด้วย

4.3.2.5 การอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

การประกอบอาชีพของคนในท่าปลาจากอดีตส่งผลถึงปัจจุบันเป็นอย่างมากโดยเฉพาะด้านการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ที่สืบทอดมา ซึ่งการผลิตบางอย่างก็ได้รับการพัฒนามากขึ้น อาทิ การปลูกทุเรียนนางพญาซึ่งได้นำความรู้มาจากการปลูกทุเรียนลับแลที่มีชื่อเสียงมาผสมผสานหรือการปลูกข้าวและการแปรรูปข้าวในหมู่บ้านแก่งทรายงามที่มีมากกว่า 30 ปี ทั้งนี้ ทัศนคติการเกษตรหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกชุมชนคือ การริเริ่มปลูกผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย ลดการใช้สารเคมีลงด้วยมีความรู้มากขึ้นโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนว่าก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมอย่างไร นอกจากนี้รวมได้รับการส่งเสริมให้แปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเช่น การทำ “กระยาสารท” ซึ่ง “สารท” แปลว่า ฤดู ในอดีตนั้น ชาวบ้านจะทำตามช่วงเวลาเทศกาล เป็นขนมที่ทำได้ยากแต่ทานง่าย ซึ่งแม้ว่าจะเป็นที่ชื่นชอบแต่ก็เริ่มจะสูญหาย ชุมชนจึงมีความคิดที่จะทำเพื่อจำหน่าย ในครั้งนี้ เชื้อสนธิริที่ดีได้เข้ามาช่วยเหลืออบรมการพัฒนาและทำห้องผลิตในปี พ.ศ. 2556 – 2557 และยังมีหน่วยงานของการศึกษานอกกระบบโรงเรียนท่าเตาเก็บควันให้ด้วย จากนั้น หน่วยงานทางการเกษตรอื่นให้ความช่วยเหลือเรื่องการผลิตตาม

มาตรฐาน เช่น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) โดยผสมเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ปลาชิว ถั่ว เข้าไปด้วย

หากจะกล่าวถึงสินค้าทางการเกษตรที่ขึ้นชื่อของอำเภอท่าปลา คงไม่พ้นเม็ดมะม่วงหิมพานต์ซึ่งได้รับการสนับสนุนให้ปลูกโดยเชื่อนสิริกิติ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 และได้รับการพัฒนาแปรรูปสินค้าของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตำบลหาดลำและกลุ่มแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์บ้านสามร้อยเมตรจนเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป จะเห็นได้ว่า การสนับสนุนการผลิตสินค้าของชุมชนเป็นบทบาทหน้าที่หนึ่งของภาครัฐ ดังเช่น ที่เชื่อนสิริกิติ์ ร่วมกับวิทยาลัยสารพัดช่างอุตรดิตถ์ กศน.อำเภอท่าปลา กศน.ตำบลผาเลือด ร่วมกันพัฒนาอุปกรณ์ทำน้ำพริกให้กับกลุ่มทำน้ำพริกตำบลผาเลือด

นอกจากการพัฒนาสินค้าและ การอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นก็เป็นเรื่องสำคัญ ปัจจุบันชุมชนท่าปลายังมีการทำไม้กวาดดอกหญ้าที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอันสืบทอดกันมายาวนานและยังคงสร้างรายได้ให้เป็นอย่างดี และยังมีกรนำหวายซึ่งมีมากมายในพื้นที่มาทำเครื่องใช้ต่างๆ เช่น กระด้ง หรือฝักมิด (ข้อง) หวาย ซึ่งแม้ว่าสามารถนำมาประกอบอาชีพได้ หากก็แต่ดูเหมือนกำลังจะเลือนหายไปไม่ช้าหากไม่มีการสืบทอดต่อให้กับคนรุ่นต่อไป

อำเภอท่าปลามีความหลากหลายทางธรรมชาติทั้งแม่น้ำ ภูเขาและเขื่อน ก่อให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงาม ประกอบกับผู้คนมีวิถีชีวิตเรียบง่ายจึงเหมาะสมกับการเปิดรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัส เช่น บริเวณเขื่อนดินตำบลท่าปลาที่มีความสวยงามและมีการแปรรูปปลาในท้องถิ่น เช่น ปลาอย่าง ปลาชิวแก้ว ตากแห้ง ปลาต้ม ปลาไร่ก้าง ปลาร้า ให้ได้เป็นของฝากกลับบ้าน หรือที่แก่งทรายงามที่มีลำธารยาว ๑๐๐ เมตร เหมาะสำหรับพาครอบครัวมาพักผ่อนอย่างยิ่ง

4.3.2.6 ท่าปลาในความทรงจำ

อำเภอท่าปลา มีประวัติยาวนานมาหลายร้อยปี แต่ในช่วงการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่นา การซื้อขาย หรือการดำรงชีวิต ดังที่ปราชญ์ชุมชนได้กล่าวไว้ว่า “การใช้ชีวิตในบ้านเก่าดี และสะดวกสบาย” แต่เมื่อย้ายไปอยู่ในพื้นที่ที่ราชการจัดให้เกิดความยากลำบากเพราะอยู่ในที่สูง ขาดแคลนน้ำจึงต้องขุดบ่อน้ำมาใช้กันเอง ต่อมาเมื่อมีการขุดบ่อและอ่างเก็บน้ำก็ดีขึ้น หากแต่คนท่าปลาได้แยกย้ายกันไปบ้างทำให้วัฒนธรรมประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงไป

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2513 ชาวท่าปลาได้เริ่มย้ายออกจากถิ่นฐานเดิมเนื่องจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมของชาวท่าปลาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง สถานที่ที่สำคัญและประเพณีวัฒนธรรมที่หายไป ก่อนที่จะย้ายมานี้ ชาวท่าปลาส่วนมากทำการเกษตรแบบชุมชน มีพืชผักกินตลอดปี หากได้ลองฟังคนเก่าแก่ถึงเรื่องราวในอดีต ก็มักจะกล่าวถึงท่าปลาที่สวยงาม สะดวกสบาย มีบ้านหลักใหญ่ ใช้ชีวิตเรียบง่าย ทำให้ในช่วงที่ต้องโยกย้ายเห็นเขารื้อบ้านที่เคยหลับนอนจนใคร่ไปก็รู้สึกใจหาย จากนั้นก็ต้องนำมาสร้างใหม่ด้วยวิธีการร่วมกันสร้างเรียกว่า “เอาแสม” ซึ่งทำให้คนในชุมชนสามัคคีกันมากขึ้น ปัญหาใหญ่คือยังไม่สามารถทำกินได้เหมือนเดิม จึงต้องเริ่มจากการไปรับจ้างผู้ที่อยู่มาก่อนทำงาน และเมื่อรายได้ไม่เพียงพอ ก็ส่งผลให้ลูกหลานหนุ่มสาวต้องออกจากท้องถิ่นไปทำงานที่อื่น อย่างไรก็ตาม ในเวลานั้น หน่วยงานต่างๆก็ได้ช่วยเหลือชุมชนอย่างเต็มกำลัง มีการจัดสรรที่ดินให้ทุกคนเร็ว

ในช่วงเวลาแห่งความยากลำบากนั้น ชาวอำเภอท่าปลาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก พระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวใน สมัยยังเป็นพระบรมโอรสาธิราช และพระบรมวงศ์หลายพระองค์อยู่เสมอซึ่งได้บันทึกไว้ในความทรงจำ ของประชาชน โดยเฉพาะในการเสด็จเยี่ยมหลายครั้งและมีพระราชปฏิสันถารกับประชาชนอย่างเป็น กันเอง ให้ได้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตและพระราชทานความช่วยเหลือหลายครั้ง อีกทั้งยังได้ พระราชทานโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข อีกทั้งเขื่อนสิริกิติ์ยังได้จัดอบรม เยาวชนด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่เขื่อนดินช่องเขาขาดด้วย

ปัจจุบัน ชีวิตชาวท่าปลาได้ยากแค้นเหมือนวันก่อน เพราะมีการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนที่ช่วย ให้น้ำกินน้ำใช้มากขึ้น เรื่องราวในอดีตจึงเป็นเรื่องสอนใจให้รู้ว่าชุมชนท่าปลาได้ผ่านเหตุการณ์สำคัญมา มากมาย และได้นำมาเป็นข้อคิดเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองไปในอนาคต หน่วยงานหนึ่งที่ได้ให้ความ ช่วยเหลือดูแลประชาชนคือเขื่อนสิริกิติ์ที่มีดูแลแต่เรื่องความเป็นอยู่ทั่วไป แต่ยังสามารถมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษาเช่นการพัฒนาโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ อาทิ การส่งเสริมให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ กฟผ.แหล่ง เรียนรู้เพื่อโลกยั่งยืน เพื่อให้เยาวชนนำความรู้ไปสู่ชุมชนเรื่องการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่าและพลังงาน ทางเลือกในโครงการห้องเรียนสีเขียว และโครงการโรงเรียนคาร์บอนต่ำ ตามคำขวัญที่ว่า “เปิดเท่าที่ จำเป็น ปิดเมื่อเลิกใช้ พบเห็นน้ำรั่วไหล รีบเร็วไว ซ่อมแซมทันที” นอกจากนี้ยังมี โครงการโรงเรียนปลอด ขยะ (Zero Waster School) และโครงการที่ส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเรียนรู้อีกมากมาย

4.4 ผลการวิเคราะห์ทุนของชุมชน

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ชุมชนในอำเภอท่าปลา ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยการ พิจารณาร่วมกันระหว่างผู้ช่วยวิจัยในพื้นที่และยูวีวิจัย จากเรื่องราวที่น่าสนใจทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์ เชิงพื้นที่ บุคคลสำคัญ สถานที่ที่สำคัญ รวมถึงเรื่องราวที่เป็นที่สนใจของชุมชนในปัจจุบัน เช่นประเพณี อาชีพต่างๆ

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่าการคัดเลือกประเพณี หรือบุคคลจะซ้ำกันหลายตำบล แต่มีรายละเอียด การดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกันบ้าง แสดงให้เห็นว่าทุกตำบลที่เป็นพื้นที่ทำการวิจัยนี้มีความเกี่ยวข้องกัน ในระดับหนึ่ง จึงมีวัฒนธรรมบางประการที่คล้ายกัน การวิเคราะห์ในส่วนนี้ จะวิเคราะห์ตามกรอบการวิจัย คือ การวิเคราะห์ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ หากแต่เมื่อได้ศึกษาแล้ว พบว่า ยังมีทุนอีก 2 ประการที่เพิ่มเติมขึ้นมาคือ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางความรู้เรื่อง ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น กล่าวคือ

4.4.1 ทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์ในที่นี้หมายถึง คุณสมบัติของคนที่มีลักษณะเฉพาะ มีความรู้ มีความเข้าใจในเรื่องการ พัฒนาและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ในชนท่าปลาให้ความสำคัญกับปราชญ์ชุมชน ครูภูมิปัญญาจาก หลากหลายความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะในด้านการแพทย์ที่นอกจากจะให้การรักษาแล้ว ยังเป็นผู้ให้ กำลังใจกับคนในชุมชนด้วย ซึ่งศาสตร์ทางการแพทย์นี้ประกอบด้วยพิธีกรรมอื่นนอกจากการรักษา ไม่ว่าจะ

จะเป็นการตั้งชั้นครู การบริการมคธา การสวดมนต์ให้ครุตามวิถีทางการแพทย์ อีกทั้งยังต้องเรียนรู้เรื่องสมุนไพรด้วย นอกจากนี้ หมอยังเป็นผู้ให้ศีลให้พรในการดำเนินชีวิตทั่วไป การเดินทาง การแต่งงาน ฯลฯ อีกทั้งยังมีกลุ่มคนที่ได้นำองค์ความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งของชุมชนที่เป็นที่รู้จักคือผ้าทอหาดลำ โดยได้รับการสืบทอดลวดลาย การย้อมไหมและวิธีการทอมาจากบรรพบุรุษ และเมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณที่ให้ความสำคัญกับผ้าทอ ส่งผลให้ทั้งคนในและนอกชุมชนหันกลับมาร่วมมือกันอนุรักษ์ผ้าทอของท่าปลาทั้งเพื่อการรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาและเพื่อส่งเสริมให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพของชุมชนสืบไป

4.4.2 ทูทางสังคม

หมายถึง สิ่งที่ชุมชนได้รับรู้และเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาซึ่งมีกิจกรรมการบ่มเพาะสิ่งเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมประจำปีที่ทำร่วมกันถือเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของชุมชนอันจะนำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาชุมชนต่อไปได้ในอนาคต เพราะหลายประเพณีในชุมชนได้สร้างความสามัคคีตั้งแต่การเริ่มเตรียมกิจกรรม เช่นการร่วมกันสร้างมณฑปที่ประดับด้วยต้นกล้วย อ้อย และดอกไม้สดในพื้นที่ก่อปรด้วยความเชื่อและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งการทำกิจกรรมเหล่านี้ จะประกอบด้วยคนหลายช่วงวัย ทำให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้จากคนรุ่นเก่า เมื่อทำงานร่วมกันก็จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้วย

นอกจากนี้ในอำเภอท่าปลามีหลายวิสาหกิจที่ทำงานร่วมกัน ซึ่งการทำงานร่วมกันนี้ สิ่งสำคัญคือความไว้เนื้อเชื่อใจกันซึ่งส่งผลดีต่อการทำธุรกิจร่วมกัน การพัฒนาที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เพียงแต่ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทถือเป็นแนวทางหนึ่งต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

4.4.3 ทูทางวัฒนธรรม

การอบรมสั่งสอนเพื่อให้คนทำความอาจมีด้วยกันหลากหลายรูปแบบ ทั้งแบบตรงคือการบอกเล่าและรูปแบบหนึ่งคือการประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นกุศโลบายในการสั่งสอน ให้เห็นตัวอย่าง เช่นการให้เปรตเป็นตัวแทนของความชั่วซึ่งต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้มีบุญคือผู้ที่ทำบุญร่วมกันในกิจกรรมผีตลก-ผีชน โดยประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เช่น ผีตลก ซึ่งชุมชนมีความภาคภูมิใจ ต้องการสืบสานอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นการสืบสานทัศนคติและการสอนคุณธรรมจริยธรรมอย่างแยบยล

วัฒนธรรมที่จับต้องได้ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าหากได้นำคุณค่านั้นมาใช้ ดังเช่นการเก็บรักษาไว้ซึ่งอุปกรณ์การทอผ้าที่แสดงออกถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตและสืบทอดมาถึงปัจจุบันเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้ อีกทั้งแต่ละลวดลายของผ้าก็มีความหมายสะท้อนถึงท้องถิ่น เช่นลายงูหลามลายหงส์ แสดงถึงสิ่งที่มีในท้องถิ่นผ่านความทรงจำที่ละเอียดอ่อนของผู้คนในอดีตส่งทอดมาถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ในพื้นที่อำเภอท่าปลามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จำนวนมาก และยังคงได้รับความนับถือ ดังนั้น การจะร่วมพัฒนาชุมชน คงต้องใช้ความศรัทธาเหล่านั้นเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจประกอบเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันต่อไปด้วย อาทิ หลวงพ่อลอยศักดิ์สิทธิ์ พ่อพญาแก้ววงศ์เมือง รวมถึงการบรรเทาความทุกข์ทางกายและใจของบุคคลได้ อีกทั้ง การสืบทอดและรักษาบรรพตฐานของสังคมนั้น มีอาจจะใช้เพียงเนื้อหาความรู้แต่ต้องมีรูปแบบหรือกลยุทธ์ที่แยบยลเพื่อให้ทัศนคติที่เหมาะสมยังคงสืบต่อไป

4.4.4 ทูทางเศรษฐกิจ

กิจกรรมทางชุมชนหรือประเพณีที่มีเอกลักษณ์สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ชุมชนท่าปลา มีแหล่งน้ำที่มีสัตว์น้ำที่หลากหลายและยังมีการแปรรูปเพื่อขายนักท่องเที่ยวในพื้นที่ ถือได้ว่าเป็นการนำองค์ความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์มาเป็นการประกอบอาชีพที่ดี มีความสวยงามและอุดมสมบูรณ์ทั้งในป่าและรอบอ่างเก็บน้ำ แก่งทรายงาม ที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

แต่หากจะกล่าวถึงสินค้าท้องถิ่นนั้น ชุมชนท่าปลา มีการสืบทอดเรื่องการจักสานเพื่อทำเครื่องมือที่ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อการปรุงอาหาร การประมง ฯลฯ ซึ่งสามารถเป็นรายได้ในอนาคต ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของท่าปลา คือ การส่งเสริมการปลูกมะม่วงหิมพานต์ในหลายพื้นที่ของอำเภอท่าปลา ในช่วงแรกได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเชื่อนสิริกิติ์ อีกทั้งการส่งเสริมให้ขายทั้งแบบ Online และ Offline ในปัจจุบัน ทั้งนี้ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตั้งแต่การผลิตจนถึงการขายนี้ ทำให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและเกิดทัศนคติที่จะทำงานและร่วมกันพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ นอกจากนี้ ยังได้รับการส่งเสริมให้หน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะในเชิงวิชาการเช่น วว. ถือว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้มีมาตรฐาน ขยายฐานการตลาดได้เป็นอย่างดี อีกสินค้าหนึ่งที่น่าสนใจคือ การผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณภาพดีเช่นไม้กวาด สินค้าของจังหวัดอุดรธานี

4.4.5 ทูทางสิ่งแวดล้อม

ทูทางสิ่งแวดล้อมในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่หมายถึงการเสริมสร้างทัศนคติของผู้คนในพื้นที่ที่จะรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย กิจกรรมที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้ให้ความรู้หรือส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในพื้นที่ที่มีความสำคัญ อาทิ โครงการโรงเรียนต้นแบบกฟผ. ที่ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องประหยัดพลังงาน การแยกขยะ การสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งนำไปต่อยอดเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมของตนเองต่อไป ในหลายตำบลจะมีหมอสุนัขที่ ยังคงเก็บพืชพันธุ์จากธรรมชาติและการทอผ้าที่ย้อมโดยสีธรรมชาติ ดังนั้น การรักษาป่าในพื้นที่ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ การที่ผู้คนในชุมชนมีความรู้และให้ความสำคัญกับธรรมชาติ ย่อมนำมาซึ่งการร่วมใจกันอนุรักษ์รักษาผืนป่านี้ไว้ด้วย การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นการจักสานนี้ ทำให้ผู้ทำได้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่จะนำมาทำเครื่องมือเครื่องใช้และเป็นอาชีพ โดยจะใช้พืชพันธุ์ตามสมควร ไม่มากเกินไปจนส่งผลกระทบต่อจำนวนทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบันและอนาคตด้วย

4.4.6 ทูทางความรู้

ทูทางความรู้นี้มีทั้งจากภายนอกและภายในชุมชน ดังเช่นการเรียนรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ได้รับการเผยแพร่จากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญคือ การให้ความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับบริบทของตนเอง หน่วยงานภาครัฐจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้ดังกล่าว และมีวิธีการถ่ายทอด การสร้างความเข้าใจที่ชุมชนสามารถนำไปใช้และต่อยอดในอนาคต

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าอำเภอท่าปลา มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและได้รับการถ่ายทอดเป็นหนังสือ เอกสาร และยังได้นำเข้าสู่ในสถานศึกษาในบางส่วน หากแต่ประวัติศาสตร์มีหลายรูปแบบ ทั้งประวัติศาสตร์ที่เป็นการบอกเล่าเรื่องราวในอดีตเพื่อให้คนรุ่นหลังได้จดจำ ได้ภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตน หรือให้ได้รับรู้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาในอนาคต ดังเช่นจาก

ข้อเขียนของนักเรียนที่ส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องราวการประกอบอาชีพในปัจจุบัน เช่นการทำน้ำพริก การทำเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งครูพี่เลี้ยง หรือผู้ช่วยวิจัยสังเกตว่า นักเรียนจะสนใจเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ หรือการประกอบอาชีพมากกว่าที่คาดไว้ ยูววิจัยบางคนยังได้ไปหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยหลังจากกิจกรรมการวิจัยสิ้นสุดลง ถือได้ว่า เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้ยูววิจัยได้รับการพัฒนาเรื่องการสืบค้นข้อมูล ความรู้เรื่องของคุณชน และนำไปต่อยอดพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้

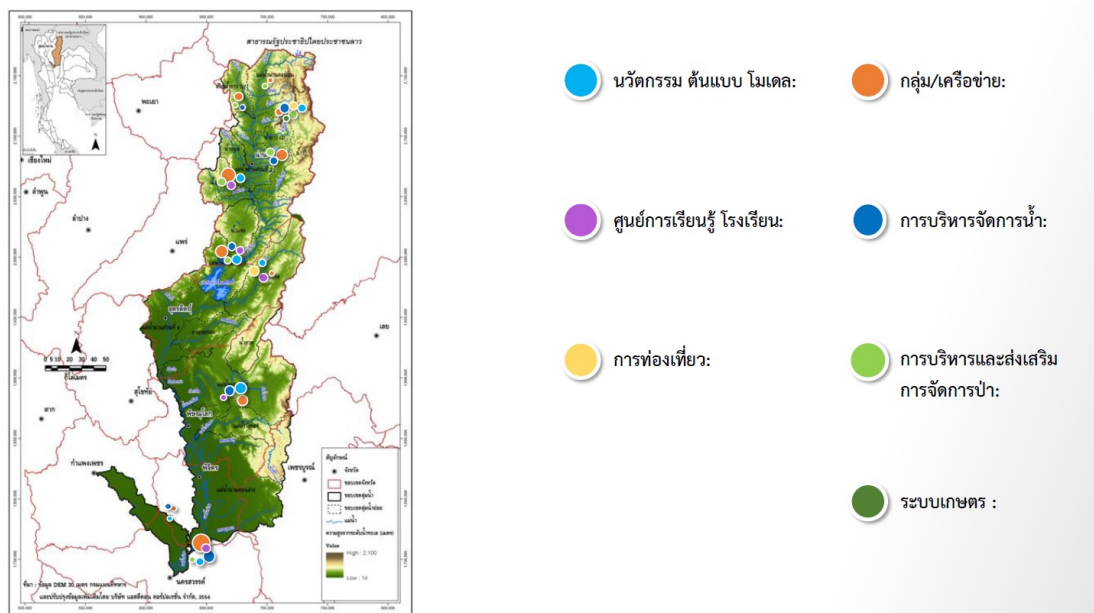
การร่วมพัฒนาลุ่มน้ำน่านของเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในบทนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัจจัย เงื่อนไข และประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบัน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนคือต้นน้ำ คือจังหวัดน่าน กลางน้ำ คือจังหวัดอุตรดิตถ์ และปลายน้ำ คือจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร และจังหวัดนครสวรรค์ โดยจะนำเสนอ 2 ประเด็นด้วยกันคือ 1.ในแง่มุมมองประวัติศาสตร์ การร่วมพัฒนาอดีตถึงปัจจุบันระหว่างชุมชนลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์จากผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้น้ำทั้ง 5 จังหวัด และจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอำเภอท่าปลาที่ยั่งยืน และ 2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของเขื่อนสิริกิติ์กับการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน มีรายละเอียด ดังนี้

5.1 การร่วมพัฒนาของชุมชนลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์

ผลการวิจัยในส่วนนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มผ่านระบบออนไลน์ในช่วงของโรคระบาดโควิด-19 โดยมีเป้าหมายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของชุมชนลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งมีทั้งความร่วมมือระหว่างชุมชนเอง และความร่วมมือของชุมชนกับเขื่อนสิริกิติ์โดยเฉพาะการบริหารจัดการน้ำ ประเด็นในการสัมภาษณ์ที่สำคัญคือ ข้อมูลทั่วไปของการบริหารจัดการน้ำ และกิจกรรมในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง การประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำน่าน ผลที่เกิดจากการสนับสนุนของเขื่อนสิริกิติ์ในช่วงที่ผ่านมาและแนวโน้มในอนาคต รวมถึงข้อเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต รายละเอียดแต่ละจังหวัด

จากการสัมภาษณ์ ได้ทราบถึงความร่วมมือของชุมชนและเขื่อนสิริกิติ์ในเรื่องต่างๆ ดังที่ปรากฏในภาพด้านล่างซึ่งได้จากการผลการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำแต่ละจังหวัดตลอดลุ่มน้ำน่าน 5 จังหวัด คือ น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร และนครสวรรค์ และได้ตรวจสอบผลการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยพบว่ากิจกรรมที่ปรากฏใน 5 จังหวัดซึ่งได้รับผลจากการพัฒนาของเขื่อนสิริกิติ์ ได้แก่ นวัตกรรมต้นแบบและโมเดล กลุ่ม/เครือข่าย ศูนย์การเรียนรู้และโรงเรียน พื้นที่การบริหารจัดการน้ำ พื้นที่การท่องเที่ยว พื้นที่บริหารและส่งเสริมการจัดการป่า และพื้นที่การเกษตร โดยจุดสีที่มีขนาดใหญ่ หมายถึงมีผู้เข้าร่วมจำนวนมาก จุดสีขนาดเล็กหมายถึงมีผู้เข้าร่วมจำนวนน้อยตามลำดับ มีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 5.1 ภาพรวมของกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน

จะเห็นได้ว่า แต่ละจังหวัดจะมีกิจกรรมการพัฒนาที่คล้ายกัน แต่มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน อาทิ ทุกจังหวัดมีกลุ่มและเครือข่ายหากแต่จะมีขนาดหรือจำนวนคนที่เข้าร่วมแตกต่างกัน จึงมีจุดสัมผัสแต่มีขนาดแตกต่างกัน จังหวัดน่านมีกลุ่มผู้ใช้น้ำมากที่สุดคือกว่า 400 แห่ง และกระจายไปหลายพื้นที่ เป็นต้น เนื่องมาในการนำเสนอครั้งนี้ มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้น้ำใน 5 จังหวัด มีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1 จังหวัดน่าน (ต้นน้ำ)

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดต้นน้ำของกลุ่มน้ำน่าน มีปัญหาทั้งน้ำแล้งและน้ำท่วมแล้วแต่ฤดูกาล มีกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมกันบริหารจัดการน้ำมากที่สุดในประเทศ คือกว่า 400 กลุ่ม ตามข้อมูลในเดือนเมษายน พ.ศ. 2565 ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มกับผู้ใช้น้ำในจังหวัดอื่นโดยมีผู้ใช้น้ำในจังหวัดน่านเป็นแกนนำ คือ ชมรมคนรักผืนดินน้ำป่า่าน ที่เกิดการดำเนินงานร่วมกันขึ้นในปี พ.ศ.2554 และก่อตั้งเป็นชมรมในปี พ.ศ. 2560 จากข้าราชการครู และข้าราชการที่เกษียณแล้วจากส่วนงานต่างๆ ซึ่งมองเห็นว่าการดำเนินงานของหน่วยงานราชการที่ผ่านมามีการทำงานไม่ทันกับสถานการณ์ หรือแก้ปัญหาช้าเกินไป ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจึงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชมรม โดยเริ่มจากที่ต้องการเปลี่ยนทัศนคติของคนทั่วไปต่อจังหวัดน่านว่าเป็นกลุ่มคนที่บุกรุกทำลายป่า ทำให้คนที่อยู่ทางใต้ไม่มีน้ำใช้ ในครั้งแรกนั้น เริ่มจากการประชุมที่อำเภอภูเพียงและทำฝายร่วมกันทั้งสิ้นราว 3,000 ฝาย โดยชุมชน และกำลังดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สร้างฝายถาวรเร็วๆ นี้ ชุมชนคนน่านได้ยึดถือแนวพระราชดำริที่ว่า “ให้รักษาน้ำไว้กับดิน เก็บดินไว้กับที่” มาเป็นแนวทางการทำงานของชมรม และมีบทบาทเป็นผู้ประสานงานหรือที่เรียกว่า “โซ่ข้อกลาง” ทำงานร่วมกับภาครัฐ ประชาชนและเอกชน ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งแม้ว่าผู้ดำเนินงานของชมรมจะเป็นอดีตข้าราชการเกษียณ แต่การทำงานของชมรมเน้นการสร้างกระบวนการให้ความเข้าใจ การสร้างฝายเล็กฝายน้อยโดยชุมชนโดยไม่ต้องใช้งบประมาณจากภาครัฐ ปัจจุบันได้ทดลองสร้าง

นวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ เรียกว่า “ห้วยวังฝายต้น” ที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง

นอกจากนี้ ในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดน่าน ยังมีการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยตนเองอีก เช่นที่ **ตำบลลิม**ซึ่งมีการบริหารจัดการน้ำของตนเองมาระยะเวลาหนึ่งเพื่อไม่ให้น้ำไหลบ่า น้ำท่วมซ้ำซาก โดยมาร่วมกับชมรมเมื่อปี พ.ศ.2564 อยู่บริเวณตอนล่างของอุทยานนันทบุรี มีหน่วยงานจัดการน้ำ 2 ส่วนคือ หน่วยน้ำแหน และหน่วยสบใส มีพื้นที่ 4 ตำบลราว 4,200 ไร่ จะมีการจัดการน้ำด้วยตนเอง คือมีนายฝายและนายเหมืองที่จะผลิตเวรกันแบ่งน้ำ โดยพิจารณาจากความเหมาะสมแต่ละวัน และมีเจ้าหน้าที่ตำรวจร่วมตรวจตราด้วย ในส่วนนี้ได้ทำงานร่วมกับ **เขื่อนสิริกิติ์** โดยเฉพาะในช่วงปลายลำน้ำโดยกำลังดำเนินการเก็บข้อมูลความต้องการพัฒนาของแต่ละหมู่บ้าน โดยคาดว่าจะขอรับงบประมาณ CSR จากเขื่อนสิริกิติ์และหน่วยงานเอกชนอื่นๆ ทำฝายกั้นถาวรและทำอ่างเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง

สำหรับ **อำเภอสันติสุข** ตำบลป่าแลวหลวง ประสบปัญหา น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2561 ในช่วงนั้น **เขื่อนสิริกิติ์** เข้ามาช่วงเรื่องการฟื้นฟูป่า การปลูกยางและการปลูกพืชสมุนไพร ซึ่งนอกจากการเกษตรแล้ว ชุมชนเห็นว่าพื้นที่ที่มีความพร้อมในเรื่องการท่องเที่ยว ทั้งนี้ วิธีการที่ดีที่สุดคือการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย เช่นเดียวกับที่ **อำเภอนาหมื่น** เป็นพื้นที่แหล่งเส้นทางใต้ของจังหวัดน่าน บางปีไม่สามารถหาน้ำมาทำนาได้ จึงเห็นร่วมกันว่า วิธีการหนึ่งคือการทำฝายโดยในขณะนี้ได้ความร่วมมือจากมูลนิธิภายนอก ธนาคารเพื่อการเกษตร บริษัทโตโยต้า สหกรณ์การเกษตร สาธารณสุข โรงเรียนในอำเภอนาหมื่นและเขื่อนสิริกิติ์ ซึ่งในปีแรกได้ผลเพราะน้ำไม่ท่วม สิ่งที่ดำเนินการไปนั้น คล้ายกับการทดลองทำ “ห้วยวังฝายต้น” ซึ่งได้ผล ชุมชนจึงวางแผนกันว่าในปี พ.ศ. 2565 จะดำเนินการมากขึ้น ในพื้นที่อื่น เช่นตำบลย่อแก้ว นาทะลุง เมืองลี ปิงหลวง เป็นต้น

นอกจากฝายแล้ว ชมรมอนุรักษ์ดินน้ำป่า่าน ยังได้ริเริ่มทำธนาคารน้ำใต้ดินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 ใน 2 ตำบลซึ่งอบรมให้ความรู้กับคนทั่วไป ส่วนที่ชุมชนบ้านห้วยหาด ที่มีไร่ข้าวโพดเลื่อนลอยจำนวนมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 – 2556 จึงได้ปรับแนวทางการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทำฝายดักตะกอน และแนวป้องกันไฟป่าที่ได้รับการสนับสนุนจาก **เขื่อนสิริกิติ์** และเมื่อเห็นว่าป่าสมบูรณ์แล้ว จึงมีแนวคิดจะจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ลักษณะของ Home Stay ด้วย เพราะมีพื้นที่เชื่อมกับอำเภอบ่อเกลือ อำเภอสันติสุข และบ้านเนตรสนาน บ้านดอนไพรวัลย์ ที่ในปัจจุบันมีแนวคิดในการอนุรักษ์ป่าร่วมกัน ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนบ้านห้วยหาดได้ริเริ่มนวัตกรรม “คอกูกปลูกป่า” สอนชาวบ้านให้ทำการเกษตรพอเพียง และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การร่วมมือกันแก้ปัญหาเรื่องน้ำจากภาครัฐ และภาคประชาชนในพื้นที่แล้ว ยังมีภาคเอกชนที่ต้องการสนับสนุนเรื่องนวัตกรรมห้วยวังฝายต้น กล่าวคือมีภาคเอกชนรายหนึ่งที่ต้องการทำพื้นที่ของตนเองเป็นพื้นที่ต้นแบบเรื่องการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทำงานร่วมกับ อบต.ผาสิงห์ และโรงเรียนนครวิทยารเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำกับชมรม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์กับทุกคน โดยให้นำกิจกรรมวิชาลูกเสือมาบูรณาการกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพาเด็กไปดูศูนย์การเรียนรู้รัชชาน้ำที่ห้วยลี จากกิจกรรมที่เคยดำเนินการคือให้เด็กๆ ได้เดินทางไกลและเรียนรู้ฐานต่างๆ คือฐานความรู้ทั่วไป ฐานเรื่องฝายชะลอน้ำ โดยให้ทำลองทำฝายด้วยตนเอง และฐานธนาคารน้ำใต้ดิน

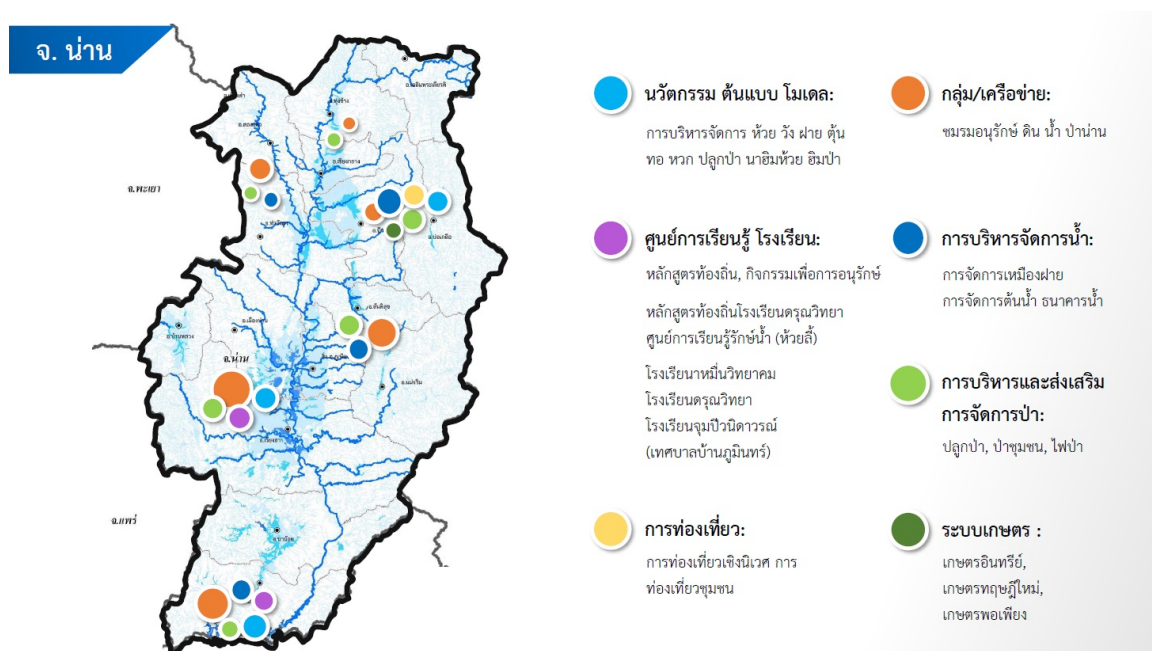
โดยได้วิทยากรจากชมรมรักษาดินน้ำป่านาน ซึ่งในระยะยาวนั้น เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เห็นภาพรวมของปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาและอาจสามารถนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวได้ในอนาคต

ปัจจุบันชมรมได้ร่วมกับชุมชนในการสร้างแนวทางการพัฒนาเยาวชนให้เรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการน้ำ ดังที่กล่าวไว้ว่า

“...การที่จะสร้างป่านั้นไม่ยากหรอกครับ แต่ที่นี้ในอนาคต เราจะต้องสร้างคนด้วย หมายความว่า เราก็จัดตั้งมูลนิธิขึ้นมาเพื่อส่งเสริมให้ลูกหลานของชาวบ้านมีการศึกษา เราให้ทุนการศึกษาและอันหนึ่งที่เราไม่ทิ้งคือ การรักษาสีน้ำแวดล้อม มีมูลนิธิสมเพิ่ม กิตตินันท์ ให้การสนับสนุนตั้งปี พ.ศ. 2529 ...เริ่มต้นจากการที่เราพัฒนาป่า ซึ่งหากเราไม่พัฒนาคนไปด้วย ก็จะไม่เกิดความยั่งยืน...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดน่าน 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มกราคม 2565)

จากการสัมภาษณ์เห็นได้ว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำจังหวัดน่านมีการรวมกลุ่มกันพัฒนาพื้นที่ของตนเองในมิติต่างๆ ซึ่งมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนบางส่วน สามารถสรุปได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 5.2 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดน่าน (คณะผู้วิจัย, 2565)

อย่างไรก็ดี ชุมชนในจังหวัดน่านเห็นว่า ยังมีประเด็นที่ควรได้รับการสนับสนุนและขับเคลื่อนเพิ่มเติม ได้แก่ 1) การสนับสนุนตั้งแต่ระดับนโยบายของจังหวัด 2) การเร่งรัดการสื่อสารและประชาสัมพันธ์แนวทางการพัฒนาต่างๆ ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ให้มากขึ้น เพื่อให้คนภายนอกได้รับรู้ 3) การจัดทำหลักสูตรหรือกิจกรรมของสถานศึกษาในพื้นที่ การให้ความรู้ที่ถูกต้องต่อผู้ปฏิบัติและ

นักวิชาการนำไปต่อยอดได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังเห็นว่าพระราชบัญญัติน้ำ ปี พ.ศ. 2561 ให้บทบาทกับองค์กรน้ำได้ดี โดยมีสำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติมาร่วมขับเคลื่อนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และสิ่งที่สำคัญคือการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนเพื่อให้ขับเคลื่อนไปพร้อมกัน ทั้งนี้ แต่ละพื้นที่ไม่สามารถเป็นรูปแบบการพัฒนาที่เหมือนกันได้ แต่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้กันได้ จำเป็นต้องมีการทำงานเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่นและองค์กรผู้ใช้น้ำ บูรณาการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ การกำหนดและใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น

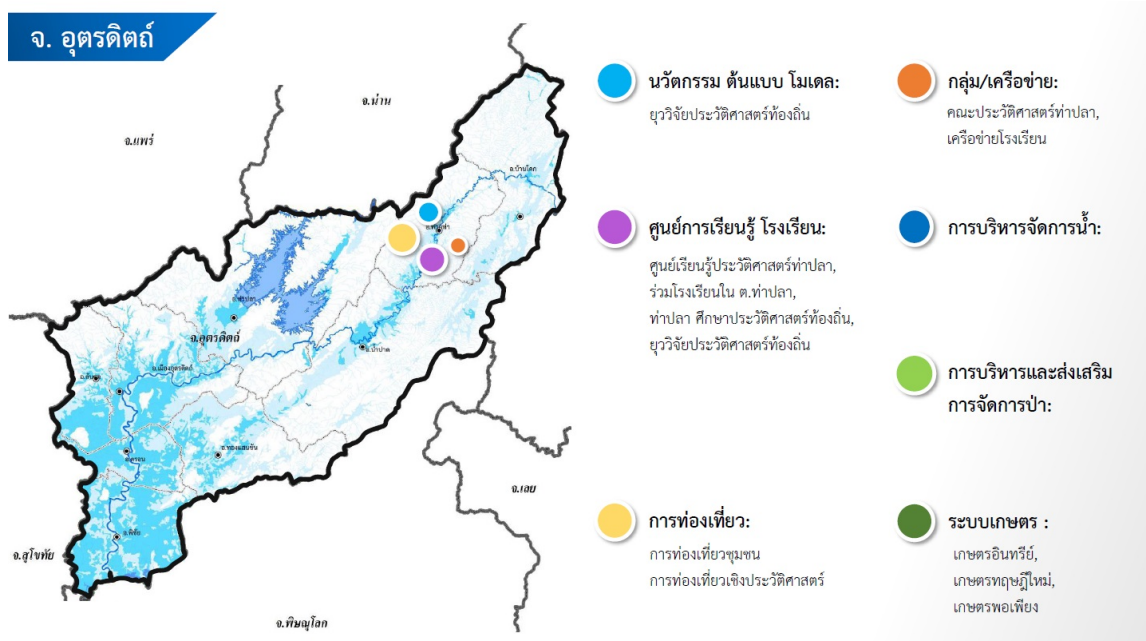
สิ่งที่น่าจะดำเนินการได้ในเบื้องต้นคือ การขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการที่มีบุคลากรของเขื่อนสิริกิติ์ร่วมอยู่ด้วยเป็นกองทุนลุ่มน้ำน่าน การทำงานต้องเร็วและคุยกันหลายครั้งเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจร่วมกัน อาจเริ่มจากการเสริมข้อมูลในภาคการศึกษา เช่นการประกาศใช้หลักสูตรรักษดินน้ำป่า่านที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 และเริ่มทดลองใช้ปี พ.ศ. 2561 และอาจปรับให้เชื่อมโยงกับหลักสูตรฐานสมรรถนะที่กำลังเริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2565 ด้วย

5.1.2 จังหวัดอุตรดิตถ์ (กลางน้ำ)

การสัมภาษณ์ในครั้งนี้ เป็นเกษตรกรในตำบลไผ่ล้อม อำเภอลับแล ซึ่งมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ ซึ่งแต่เดิมได้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อแก้ปัญหาและร่วมกันบริหารจัดการน้ำมาหลายปี จนเมื่อไม่นานมานี้ ได้มีการตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเรื่องการเกษตร เนื่องด้วยคนส่วนมากประกอบอาชีพทำนา การดำเนินงานจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องการซื้อขายปุ๋ย ผลผลิตภัณฑ์ การอบข้าว และการให้ความรู้เรื่องการทำเกษตร ปัจจุบันมีคนในกลุ่มประมาณ 30 คน มีปัญหาเรื่องน้ำใกล้เคียงกันคือไม่มีน้ำและต้องขุดน้ำบาดาลอย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ. 2565 เขื่อนสิริกิติ์ได้เริ่มเข้าไปช่วยเหลือโดยเฉพาะการให้ความรู้เรื่องการเกษตรและการประกอบอาชีพอื่นๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม ชุมชนนี้ยังไม่ได้เข้าร่วมเครือข่ายการบริหารจัดการน้ำและการเสวนาที่เขื่อนสิริกิติ์จัดขึ้นมาก่อน จึงยังไม่มีความร่วมมือกับชุมชนอื่นมากนักในขณะนี้

นอกจากเรื่องน้ำแล้ว เขื่อนสิริกิติ์ได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องการเพาะปลูกโดยเฉพาะเม็ดมะม่วงหิมพานต์และการแปรรูป รวมทั้งให้งบประมาณกลุ่มต่างๆ เพื่อจัดซื้อเครื่องจักร บรรจุภัณฑ์ โดยเป็นการให้เพียงครั้งเดียวแบบให้เปล่า หากแต่ชุมชนต้องนำมาต่อยอดและรายงานผลการดำเนินงานปีละ 2 ครั้ง ซึ่งหากต้องการความรู้เรื่องใดเพิ่มเติม เขื่อนสิริกิติ์จะประสานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดอบรม ให้ความรู้ต่อยอดการผลิต อีกทั้งยังให้การสนับสนุนการจัดพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของหลายพื้นที่ในอำเภอท่าปลา ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พื้นที่วัฒนธรรมและงานประเพณีต่างๆ

จากการสัมภาษณ์เห็นได้ว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำจังหวัดอุตรดิตถ์มีการรวมกลุ่มกันพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ในมิติต่างๆ ซึ่งมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนบางส่วน สามารถสรุปได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 5.3 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดอุตรดิตถ์ (คณะผู้วิจัย, 2565)

5.1.3 จังหวัดพิษณุโลก (ปลายน้ำ)

ชุมชนที่ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองเริ่มทำงานร่วมกับจังหวัดอื่นใน ลุ่มน้ำน่าน ในปี พ.ศ.2557 ที่มีการเสวนาที่เขื่อนสิริกิติ์ ซึ่งก็ไม่เข้าใจการใช้น้ำร่วมกันในช่วงแรก ดังที่กล่าวไว้ว่า

“...ตอนแรกก็คุยกันไม่รู้เรื่องนะ ระหว่างคนข้างล่างกับคนข้างบน เพราะคิดว่าคนข้างบนโค่นป่า ป่าก็เลยหมด คนข้างบนก็คิดว่าเราใช้น้ำอย่างเดียว ไม่ได้ดูว่าป่าไม่มีแล้ว 2 ปีแรกคุยกันไม่รู้เรื่อง ลูกหนีไปข้างว่าใส่กันแรงๆ พอปีที่ 3 ค่อยตกลงกันได้ คุยกันนะ ที่นี้เราก็ก่อนใจนะว่าคนเหนือเขาไม่เคยมีโฉนดเขาต้องรุกป่าทำไร่ข้าวโพดไปเรื่อย ตอนหลังก็ป่าหมด ... ก็คุยกันให้รู้เรื่องเพราะได้เขื่อนสิริกิติ์เป็นแกนกลาง ผนึกให้พวกเรา 5 จังหวัดเนี่ยรวมกัน...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดพิษณุโลก 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 กุมภาพันธ์ 2565)

ในครั้งนั้น จึงได้เกิดกิจกรรมร่วมใจกันสร้างป่าที่จังหวัดน่านของกลุ่มจังหวัดลุ่มน้ำน่าน เริ่มที่อำเภอบ่อเกลือ นานหมื่น เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โดยมีกลุ่มผู้ใช้น้ำจังหวัดนครสวรรค์เป็นแกนหลักประมาณ 200 คนร่วมกับชุมชนจากอุตรดิตถ์ พิจิตรและนครสวรรค์ และมณฑลทหารบกที่ 38 จังหวัดน่าน ในช่วงแรกที่เขื่อนสิริกิติ์เข้ามาร่วมดำเนินการนั้น ได้เชิญผู้แทนทั้ง 5 จังหวัดไปประชุมที่มหาวิทยาลัยนเรศวร ตกลงกันว่าจะเก็บไร่ละ 1 บาท นำเงินไปช่วยที่จังหวัดน่าน โดยเฉพาะเรื่องการปลูกป่ารักษาสิ่งแวดล้อม การจัดหาพันธุ์ยาง และกล้าไม้ต่างๆ เราให้นักเรียนมัธยมไปเพาะกล้าไม้บ้าง ซึ่งยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่า

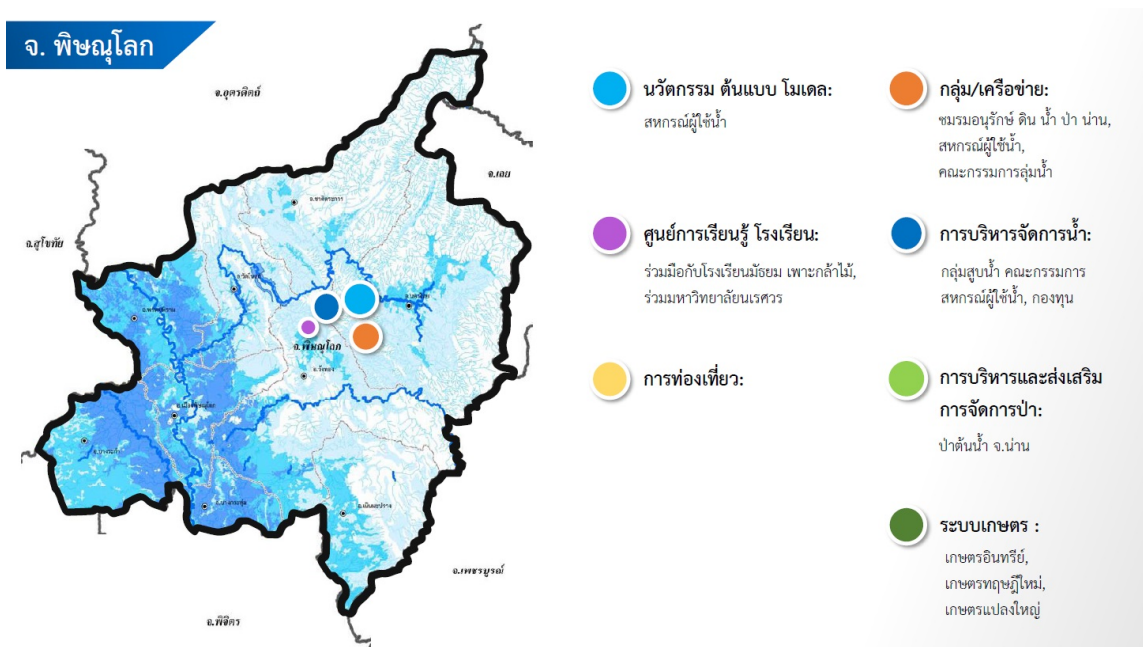
“...ทาง ผอ.เชื่อน เขาจะมาประชุมที่นครสวรรค์ทุกปี ผมก็ไปร่วมประชุมที่นั่น มากุยกั๊กว่า เราจะวางแผนยังไง แล้วก็เรื่องต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เพราะว่าเชื่อนเขาไม่ทิ้ง เขายังมาทุกปี ชาวบ้านก็มาร่วม 100 – 200 คน เชื่อนเขาจะมาชี้แจง ถ้าน้ำไม่มี ชาวไร่ชาวนาจะทำยังไง เขาก็มา ชักชวนให้ร่วมกันพัฒนา เช่นที่ไปช่วยที่ป่านาน..เคยคิดจะชวนนักศึกษาของมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ไป ร่วมกันปลูกป่าด้วยนะ...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดพิษณุโลก 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 กุมภาพันธ์ 2565)

ชุมชนลุ่มน้ำในพิษณุโลกที่ดำเนินงานต่างๆ คือ กลุ่มสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทานวัดพริก จำกัด เริ่ม มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ช่วงแรกมีปัญหาเรื่องความไม่เข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน เงินหมุนไม่พอ ต้องยืมจากออมสินมาบ้าง ปัจจุบัน มีสมาชิกประมาณ 160 คน มีการบริหารจัดการน้ำ คลองสูบน้ำไฟฟ้า เรื่องปุ๋ย ยา และน้ำมัน เป็นการระดมหุ้นที่นำเงินมาหมุน และจะสรุปคืนกำไรในช่วงสิ้นปี นอกจากนี้ ยัง ได้ทำงานร่วมกับกลุ่มสหกรณ์ผู้ใช้น้ำอื่นอีก 9 กลุ่ม เช่นกลุ่มจี่วังาม บ้านกร่าง แหลมโพธิ์ พลายชุมชน พรหมพิราม เป็นต้น ซึ่งทางกลุ่มสหกรณ์วัดพริกได้ชักชวนให้กลุ่มพรหมพิรามทำงานร่วมกับเชื่อนสิริกิติ์ เพื่อจะได้เอื้อประโยชน์ต่างๆ กัน ซึ่งนอกจากเชื่อนสิริกิติ์แล้วยังมีหน่วยงานอื่นเช่นการประปานครหลวงที่ จะสนับสนุนงบประมาณทุกปี

การดำเนินงานของสหกรณ์จะเน้นการทำความเข้าใจโดยการประชุมร่วมกัน อย่างเช่นหากไม่มีน้ำ ก็ต้องฟื้นฟูเรื่องการประปาในพื้นที่มาใช้ หรือการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ การขยายการใช้ไปยังทุ่งนา และการเตรียมการเมื่อเกิดปัญหาต่างๆ และยังช่วยเหลือชุมชนในเรื่องอื่นนอกจากเรื่องการจัดการน้ำ ได้แก่ การมอบเงินช่วยเหลือคนพิการและงานกิจกรรมประเพณีต่างๆ

จากการสัมภาษณ์เห็นได้ว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำจังหวัดพิษณุโลกมีการรวมกลุ่มกันพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ในมิติต่างๆ ซึ่งมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนบางส่วน สามารถสรุปได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 5.4 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก (คณะผู้วิจัย, 2565)

ปัญหาของการบริหารจัดการน้ำของชุมชนผู้ใช้น้ำคือ เกษตรกรในจังหวัดพิษณุโลกเคยชินกับการใช้น้ำจำนวนมาก โดยไม่ช่วยกันประหยัดเพราะเห็นว่ามิน้ำใช้ตลอด หากแต่ยังไม่เข้าใจเรื่องการร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมต้นน้ำ จึงต้องมีการประชุมชี้แจงว่าสถานการณ์น้ำในขณะนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งส่วนมากก็จะยังไม่รับฟัง และไม่พอใจหากได้รับจัดสรรมาไม่เพียงพอ ส่งผลให้เวลาขอเชิญมาร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าจึงไม่สามารถดำเนินการได้ทันท่วงที นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่ระบบราชการไม่เอื้ออำนวยโดยเฉพาะการของบประมาณจากจังหวัดพิษณุโลกไปปลูกป่าที่จังหวัดน่าน จังหวัดจะไม่เข้าใจว่าทำไมต้องไปดำเนินการที่จังหวัดน่าน ไม่ปลูกป่าในจังหวัดพิษณุโลกจะดีกว่าหรือไม่ ในอนาคตคาดหวังให้ส่วนงานภาครัฐเข้ามาทำงานกับคนในพื้นที่มากขึ้น เช่นเดียวกับที่สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติดำเนินการอยู่ โดยเฉพาะการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาพรวม โดยปัญหาที่พบในปัจจุบันเช่นการสร้างฝายมักจะติดระเบียบของป่าไม้สรุปได้ว่า สิ่งที่รัฐควรสนับสนุนมีด้วยกัน 3 ประการคือ 1.การปลูกป่าอย่างมีประสิทธิภาพและระบบการดูแลอย่างต่อเนื่อง 2.การทำบ่อบาดาลที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ และ 3.การทำธนาคารน้ำใต้ดิน โดยทั้งหมดต้องบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่นให้มีแผนดำเนินงานที่ชัดเจน

5.1.4 จังหวัดพิจิตร (ปลายน้ำ)

จังหวัดพิจิตรครอบคลุมคลองต่างๆ และมีการทำนาจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นเขตชลประทานทางฝั่งซ้ายของลำน้ำน่านและสูบน้ำเข้าไปในแหล่งน้ำในพื้นที่เพื่อเก็บไว้ทำนาซึ่งมีการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ทำนามาราวปี พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นชลประทานหรือจังหวัดพิจิตร และเพื่อมีอำนาจต่อการดำเนินการบริหารจัดการน้ำของตนเอง โดยมีการเลือกตั้งประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำซึ่งมีด้วยกัน 3 รูปแบบคือ 1. เทศบาลเป็นผู้บริหารจัดการน้ำร่วมกับ อบต. 2.

เกษตรกรจัดตั้งกันเองโดยไม่ได้มีส่วนราชการให้การสนับสนุน และ 3. เป็นกลุ่มสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ เช่นที่สะพานหินก็มี 2 สหกรณ์คือ สหกรณ์ต้นชุมแสงและสหกรณ์ไทรโรงโชน ร่วมกันบริหารจัดการเรื่องการเก็บค่าน้ำซึ่งแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน และการบริหารจัดการแตกต่างกัน จะมีการพิจารณาการปล่อยน้ำในแต่ละวันโดยคณะกรรมการ แบ่งกันดูแลคุมกันเอง ดูแลกันเองแต่จะดำเนินการโดยพลการไม่ได้ เพราะต้องมีการควบคุมและตกลงกันเสมอ ทั้งนี้ แต่ละพื้นที่จะมีการตกลงที่แตกต่างกัน และในแต่ละปีจะมีการประชุมเพื่อวางแผนซ่อมแซมต่างๆ ซึ่งในบางครั้งมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งคนในกลุ่มจะมีวิธีการตกลงกัน อาจเป็นการพูดคุย หรือเป็นการตักเตือนโดยเอกสาร โดยมีกฎเกณฑ์ที่กลุ่มตั้งขึ้นและรับรู้ร่วมกัน

นอกจากการประชุมร่วมกันในกลุ่มแล้ว ยังร่วมประชุมกับจังหวัดอื่นๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านด้วย จุดเริ่มต้นการทำงานร่วมกับจังหวัดอื่นคือในปี พ.ศ. 2557 ที่เขื่อนสิริกิติ์จัดเสวนาต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และเกิดการบาดหมางกันเพราะความไม่เข้าใจ จนกระทั่งได้คุยกันมากขึ้นทำความรู้จักกันมากขึ้น ทศนคติจึงเปลี่ยนไป กล่าวคือ

“...หลังจากทะเลาะกันสัก 2 ปี ผมก็กลับมา นั่นคือคำว่า เฮ้..เราจะมีส่วนร่วมยังไงดีที่จะพัฒนาจังหวัดน่านซึ่งปลูกข้าวโพดเชิงเดี่ยวเป็นส่วนมากซึ่งก็คือการพัฒนาลุ่มน้ำน่าน ผมก็กลับมาเรียกประชุมกำนันต่างๆ ชักจูงไปช่วยที่น่านไม่ให้ทำพืชเชิงเดี่ยว ให้ทำพืชเศรษฐกิจได้มัย...ชวนกันกับจังหวัดอื่นก็เรียกกันว่าหาทุนทรัพย์อย่างไรไปช่วยพัฒนาน่านน่าน ไปชักจูงให้คนน่านเลิกทำพืชเชิงเดี่ยว ตอนนั้นประชุม 8 สถานีที่พิจิตรได้เงินมา 24,000 บาท นำไปมอบให้ที่เขื่อนจากนั้นก็ไปร่วมกับนครสวรรค์และอุดรดิตถ์ ...ส่วนมากไปปลูกป่า มอบกล้าไม้ มอบมะม่วงหิมพานต์ไปทำฝายบ้านน้ำดี อำเภอนาหมื่น 2-3 ครั้ง อำเภอบัว ไปวัดดงป่าคำ ไปดงป่าสัก...”

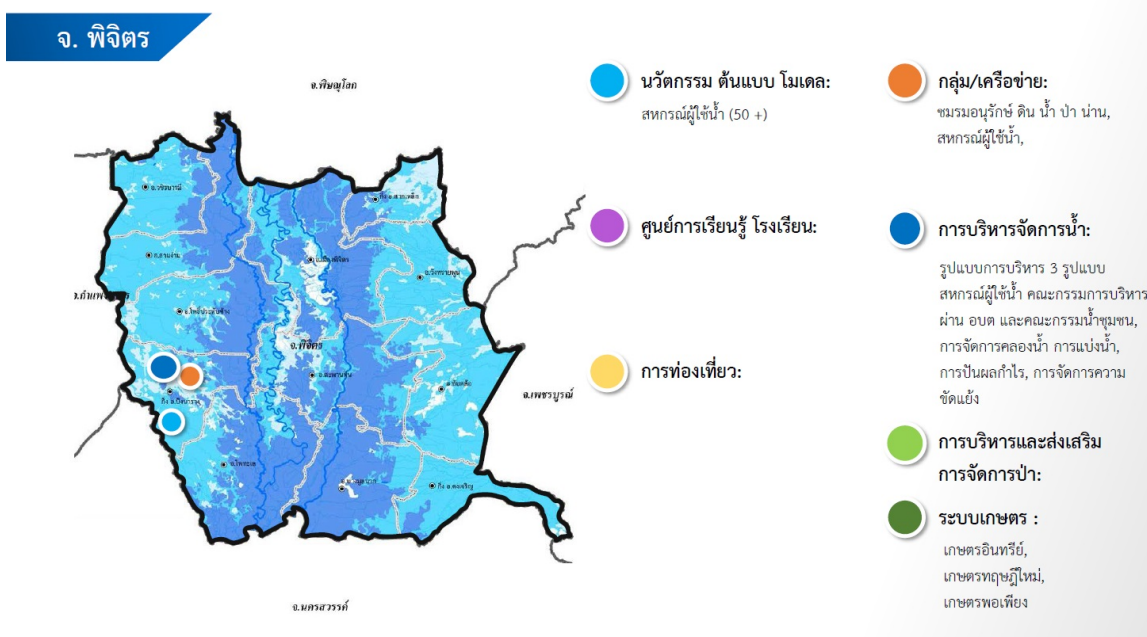
(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดพิจิตร 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มกราคม 2565)

การร่วมกันสมทบทุนนี้ เก็บจากเกษตรกรในลุ่มน้ำไร่ละ 1 บาท มีคณะกรรมการเขื่อนจากทุกจังหวัด เมื่อได้เงินมาก็มอบให้เขื่อน สมทบทำฝาย สมทบค่าต้นยาง ค่ามะม่วงหิมพานต์ มีการร่วมมือระหว่างชุมชน สำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตจะกระทั่งได้รางวัลปี พ.ศ. 2564 นอกจากนี้ยังได้นำตัวอย่างการจัดการน้ำจากที่อื่นมาร่วมด้วย เช่นการนำเรื่องการทำถนนน้ำเดินมาทดลองใช้ในฤดูน้ำหลากซึ่งได้ทดลองทำมาหลายครั้งแล้ว

ในเรื่องการบริหารจัดการการเงินของกลุ่มนั้น ได้จดทะเบียนสหกรณ์เพราะจะมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน สามารถกู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้ถูกต้อง กำไรที่ได้ก็มีการแบ่งกันอย่างชัดเจน บทบาทหน้าที่ของสหกรณ์คือร่วมจัดการความต้องการต่างๆของชุมชนเช่น การซ่อมถนน การบริการสูบน้ำ การซื้อปุ๋ย การขายผลผลิต ระเบียบที่ใช้คือจะนำระเบียบสหกรณ์ทั่วไปมาผสมผสานกับระเบียบที่กลุ่มกำหนดร่วมกัน

สำหรับจังหวัดพิจิตรยังไม่มีกิจกรรมเรื่องการสร้างจิตสำนึกที่ชัดเจนในพื้นที่ มีการสร้างกระแสบ้างเป็นบางครั้งเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์เห็นได้ว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำจังหวัดพิจิตรมีการรวมกลุ่มกันพัฒนาพื้นที่ของตนเองในมิติต่างๆ ซึ่งมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนบางส่วน สามารถสรุปได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 5.5 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดพิจิตร (คณะผู้วิจัย, 2565)

การเรียนรู้ร่วมกันดังเช่นการประชุมผ่านระบบออนไลน์ทุกวันเสาร์ตั้งแต่เดือนกันยายน 2564 จนถึงปัจจุบัน (กรกฎาคม 2565) ดังที่ผู้ให้ข้อมูลจากจังหวัดพิจิตรกล่าวไว้ว่า

“... ตอนแรกที่ทำเรื่องน้ำนี้ จังหวัดน่านเขาไม่ค่อยสนใจนะครับแต่ตอนหลังเขาจัดประชุม Conference ทุก 7 วัน และก็รู้ว่าน่านเขามีองค์กรผู้ใช้น้ำมากกว่า 400 องค์กร แล้วก็สนใจมากขึ้นเรื่อยๆ ผมก็ดีใจครับ ไม่คิดว่าเขาตื่นตัวขนาดนี้ ที่แรกก็เดินไปแบบลมๆ แล้งๆ ไปมอกลับไม่เท่านั้น เพราะรู้ว่าการเปลี่ยนพฤติกรรมเขามันยากแต่ตอนนี้เขาตื่นตัว แสดงว่าได้ผลดี ต่อลุ่มน้ำเจ้าพระยาด้วยเพราะถ้าไม่เข้าเขื่อน ผมคิดนะครับว่าลุ่มเจ้าพระยาก็เดือดร้อนนะครับ...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดพิจิตร 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 มกราคม 2565)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือความสามัคคีจะได้รับรางวัลโครงการต้นแบบที่มีความโดดเด่นในการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ปี พ.ศ. 2563 ดังที่ผู้ใช้น้ำจากจังหวัดพิจิตร กล่าวไว้ว่า

“...ผมคิดว่าที่ได้รางวัลเพราะความสามัคคีกันทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ได้ด้วยความสำนึก แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือทางคณะกรรมการเขาพูดว่า โอ้โฮ ไม่คิดเลยนะว่าจะคิดกันขนาดนี้ จริงๆผมว่ามันยังเข้าไป ความคิดนี้ น่าจะมีตั้งนานแล้ว เพราะรัฐก็ช่วยด้วย เพราะถ้าเฉพาะผู้ใช้น้ำในจังหวัดต่างๆ คงจะทำอะไรไม่ได้มาก ปัจจัยสำคัญคือเงิน แค่อำนาจช่วยไม่ได้ ผมว่าเงินสำคัญ ตอนแรกว่าบ้า ไม่มีใครสนใจ แต่ผมว่าตอนนี้เขื่อนอื่นๆ ทั้งเขื่อนภูมิพล เขื่อนป่าสัก เขื่อนแควน้อย

...การที่ไม่มีน้ำเข้าเขื่อนเพราะประชาชนบุกรุกกลางป่าเป็นเขาหัวโล้นอะไรประมาณนี้ เขาไม่คิด เขาเห็นว่าเขาจะทำอย่างเดียว ร้องอย่างเดียว เดินขบวนอย่างเดียว ผมคิดว่า เขาน่าจะตื่นตัวด้วยนะครับ อีกอย่างเราต้องปลูกฝังเด็กเล็กๆด้วย ให้เขารู้จักรักป่า แล้วรู้ที่มาของน้ำจะดีมาก ตอนนี้อย่างน้อยก็มีคนพูดเรื่องนี้ทำไหม...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดพิจิตร 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 มกราคม 2565)

5.1.5 จังหวัดนครสวรรค์ (ปลายน้ำ)

การวิจัยในครั้งนี้ได้สัมภาษณ์ผู้ใช้น้ำในเขตอำเภอชุมแสงและอำเภอพิบูล บริเวณคลองจรเข้เผือกซึ่งได้รับน้ำจากแม่น้ำน่านในการทำการเกษตร โดยเมื่อก่อนหน้านี้ คลองจรเข้เผือกเป็นที่รับน้ำทิ้งของอำเภอชุมแสงซึ่งต้องการนำน้ำไปใช้ในพื้นที่อื่นด้วยคืออำเภอพิบูล การบริหารจัดการน้ำดำเนินการโดยกลุ่มเกษตรกรกรณิตบุคคลที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องมาประมาณ 20 ปี มีกองทุนของตนเอง ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียน 4-5 ล้านบาท ทำงานร่วมกับ อบต. และจังหวัด อาทิ การขอลดค่าไฟฟ้าสำหรับเครื่องสูบน้ำจากทางจังหวัด ปัจจุบันมีคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่เพื่อทำนาแปลงใหญ่ ตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจ และมีเงินทุนจากการรวมกลุ่มของเกษตรกร มีรายได้จากการจัดการแพสูบน้ำ ซึ่งสามารถซื้อแพสูบน้ำได้ 7 ตัว ตัวละประมาณ 1 ล้านบาท การจัดการแพสูบน้ำนี้ ในช่วงแรกดำเนินการร่วมกับคลองอนงค์ แต่ปัจจุบัน คลองอนงค์มีแพของตนเอง จึงแยกกันบริหารจัดการ อีกทั้งทำงานร่วมกับจังหวัดอื่นๆ เช่น ชุมชนผู้ใช้น้ำในจังหวัดพิจิตรโดยเฉพาะการควบคุมเหมืองและฝายโดยระบบแก้มือแก้มือ

การบริหารจัดการน้ำของชาวนครสวรรค์นั้น จัดตั้งให้มีคณะกรรมการผู้ใช้น้ำในพื้นที่ และคณะกรรมการใช้น้ำของภาคเหนือ ซึ่งหากเกษตรกรคนใดต้องการขุดหนอง คลองบึง ต้องให้คณะกรรมการพิจารณา มีการตั้งกฎระเบียบของชุมชนขึ้นมาเองซึ่งจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทได้ เช่นที่หมู่ 1 บางไทร และหมู่ 5 บ้านห้วยระเบียบเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา ห้ามจับสัตว์น้ำ รวมถึงการจัดการลอกท่อ ทำถนนหนทางบางส่วน นอกจากนี้ การร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนและโรงเรียน คณะกรรมการของชุมชนนี้ไม่มีรายได้ประจำ แต่ได้ส่วนแบ่งสัดส่วนจากหุ้น มีระยะเวลาดำรงตำแหน่ง 2 ปี การวางแผนการดำเนินงานนั้น จะมีผู้แทนจากกรมทรัพยากรน้ำร่วมด้วย ออกสำรวจและจัดบันทึกเพื่อวางแผนระยะสั้น ระยะยาว ร่วมกัน สิ่งสำคัญของการดำเนินงานคือ การค้นหาผู้ที่สมัครใจเข้ามาทำงาน มีความซื่อสัตย์ และเสียสละ เพราะไม่ได้มีค่าตอบแทนที่ชัดเจน แต่เป็นการได้จากการแบ่งสัดส่วนกำไรของการบริหารจัดการในแต่ละปี

สำหรับการทำงานร่วมกันของชุมชนลุ่มน้ำน่านจังหวัดอื่นๆ นั้น ในช่วงเริ่มต้นเริ่มจากการร่วมเสวนาผู้ใช้น้ำที่เขื่อนสิริกิติ์จัดขึ้นในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งมีความไม่เข้าใจกันในตอนแรกแต่ก็ค่อยๆปรับความคิดและทำงานร่วมกันได้ ดังที่กล่าวไว้ว่า

“...ไปประชุมกันที่เขื่อนสิริกิติ์นะครั้ง ปีแรกเราก็ไปประชุมกันนะครับ ตอนนั้นเรามีปัญหาไม่เข้าใจกันว่าการใช้น้ำ การบริหารน้ำอย่างไร น้ำมายังไง เราก็ไม่เข้าใจ เราก็ประชุมกัน ปีนั้นเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันที่ห้องประชุมที่เขื่อนสิริกิติ์ เราก็มารู้ว่าทั้งอุตรดิตถ์ ทั้งเขื่อนสิริกิติ์ปล่อยน้ำมาให้ท่วมเรา ทางน่านเขาก็ว่าเขาไม่ได้สิทธิ์ใช้น้ำเลย...เราไปเสวนากัน คือว่าแลกเปลี่ยนกันว่าทำยังไงต้นน้ำ กลางน้ำ ท้ายน้ำจะอยู่ร่วมกันยังไง บริหารจัดการน้ำตรงนี้ได้ยังไง คือเขื่อนสิริกิติ์เขาเป็น

แม่งานครับ คือว่าที่น้ำมันก็เกิดไอเดียกันขึ้น ตั้งคณะกรรมการขึ้น ว่าเราอะใช้น้ำจริง พวกท่านก็ว่าเราเห็นแก่ตัว ไม่เคยไปช่วยอะไรเขาเลย ทีนี้เราก็เปลี่ยนไอเดียวว่าทำยังไงไม่ให้พวกท่านมาว่าเราได้ เราก็ต้องหาทุนไปปรับสภาพภูมิประเทศของเขาว่าไม่ให้เขาปลูกข้าวโพด ให้ทำพวกยางพารามะม่วงหิมพานต์ ให้เป็นป่าที่มีฝนตกต้องตามฤดูกาล ทีนี้เราก็มาคุยกับชานาของเรา ขอไร่ละบาทไปช่วยเหลือเขา...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดนครสวรรค์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 มกราคม 2565)

วิธีการแก้ไขปัญหาคือการที่ชุมชนผู้ใช้น้ำจากจากทุกจังหวัดมาร่วมกันคิดว่าจะช่วยทางต้นน้ำอย่างไร เช่นการสร้างฝาย การปลูกป่าโดยมีคณะกรรมการของชุมชนลุ่มน้ำในนครสวรรค์พิจารณา ดังเช่นที่นครสวรรค์ร่วมกันออกค่าใช้จ่ายไปช่วยทำฝายที่ อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ด้วยการลงขันกันหลายตำบลโดยคิดจากจำนวนพื้นที่การเกษตรของแต่ละคนไร่ละ 1 บาท หมายความว่า ใครมีพื้นที่ถึง 1 พันบาทเพื่อไปช่วยกันปลูกป่าที่จังหวัดน่าน โดยมีหน่วยงานต่างๆ ร่วมดูแล ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

“...ตอนที่ไปประชุมที่เขื่อนสิริกิติ์ผ่านไปจังหวัดน่านด้วย เห็นเขาหัวโล้นจึงเกิดไอเดียที่จะมีป่า ผมก็คุยกับเขื่อนว่าจะเปลี่ยนความคิดเขายังไงไม่ให้ปลูกข้าวโพด เพราะเขาจะฉีดยาแล้วเราก็ใช้น้ำต่อจากเขา ...ทางท่านเขาอยากได้พันธุ์ไม้ ชั้นแรกเราก็คุยกันเรื่องมะม่วงหิมพานต์ เพราะมันขายได้หรืออย่างน้อยก็ตรากมันใหญ่... เขาก็มาขอ **ขอที่เขื่อนสิริกิติ์นะครับ** เขาก็เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาที่นี้เราจะใช้คน เราก็ขนคนขึ้นไปทำ หรือหากเกิดน้ำท่วมที่ท่านเราก็ไปช่วยเขาอะ อย่างตอนที่เกิดน้ำท่วมใหญ่ เราก็เลยผูกพันกันอย่างนี้นะ...”

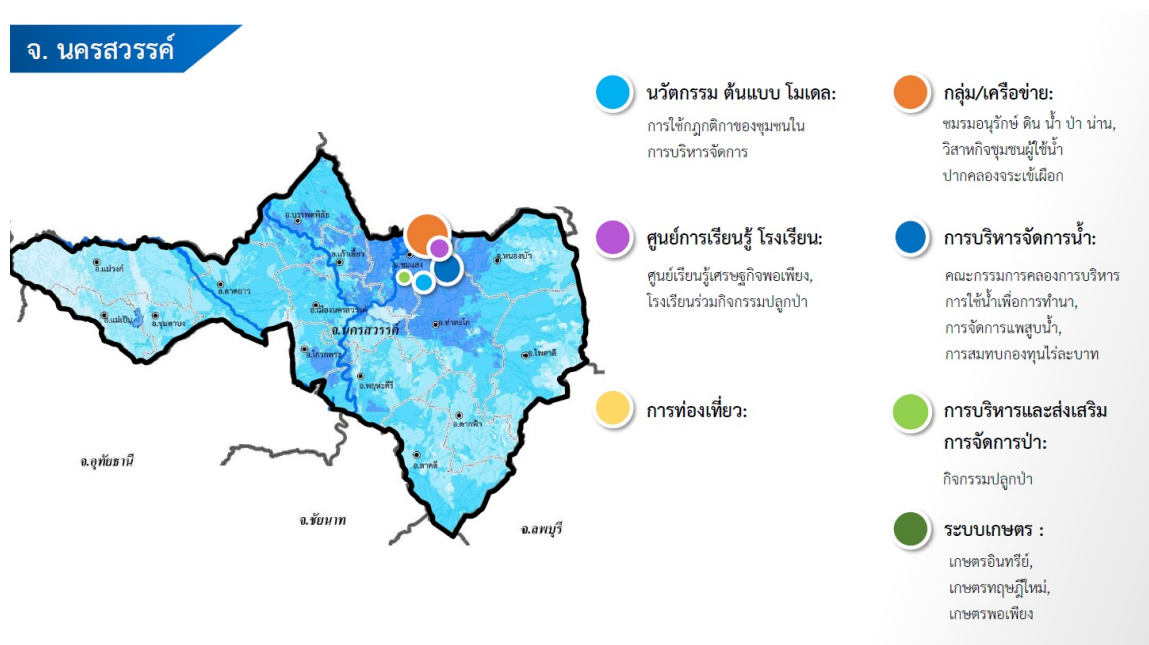
(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดนครสวรรค์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 มกราคม 2565)

โดยการปลูกป่านั้น จะเป็นการปลูกไม้ใหญ่เพื่อให้แก้ไขปัญหาน้ำหลากได้ เช่นยางนา หรือกลุ่มไม้ผลที่สามารถสร้างรายได้ได้ เช่นมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งเขื่อนสิริกิติ์ก็ให้การสนับสนุนกล้าไม้ และยังมีทหารในพื้นที่ร่วมด้วย การดำเนินงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างฝาย หรือการปลูกต้นไม้ จะมีการติดตามผลการดำเนินงานโดยคณะกรรมการน้ำ โดยชาวนนครสวรรค์มีความคิดว่าการช่วยเหลือกันนี้ควรได้รับการปลูกฝังไปยังเยาวชนในพื้นที่ด้วย กล่าวคือ

“...เรื่องเงินทองไม่สำคัญ มันต้องสร้างจิตใจของคนเรา สร้างที่เด็กนักเรียนบ้าง จิตใจที่จะให้เขารู้จักการประหยัดน้ำ การใช้น้ำ การอนุรักษ์นะครับ อย่างโลกร้อนนี้ ทำอย่างไรจะไม่ร้อน ห้ามเผากระป๋อง ทำการเกษตรดีๆ ห้ามเผาฟาง เราจะอนุรักษ์อย่างนี้ เรามีกองทุนอยู่ที่เขื่อนสิริกิติ์เอาไว้ทำงานแบบนี้ด้วย...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดนครสวรรค์ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 มกราคม 2565)

จากการสัมภาษณ์เห็นได้ว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำจังหวัดนครสวรรค์มีการรวมกลุ่มกันพัฒนาพื้นที่ของตนเองในมิติต่างๆ ซึ่งมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนบางส่วน สามารถสรุปได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 5.6 กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์ (คณะผู้วิจัย, 2565)

จากข้อมูลดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าเขื่อนสิริกิติ์ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำเป็นอย่างมาก ทั้งจากการลงพื้นที่แต่ละจังหวัดเพื่อสร้างความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของชุมชน จึงได้จัดการเสวนาด้านน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ซึ่งได้ผลเป็นอย่างดีเพราะแต่ละจังหวัดได้เรียนรู้ร่วมกัน และรู้จักกันมากขึ้น นำไปสู่การร่วมมือกันแก้ปัญหา ถือได้ว่ากิจกรรมนี้มีใช้เพียงการให้ความรู้ แต่เป็นการเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างผู้คน โดยเขื่อนสิริกิติ์ทำหน้าที่ผู้ประสานงานเท่านั้น

ชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่านล้วนแล้วแต่ทำการเกษตรโดยได้รับน้ำจากเขื่อนสิริกิติ์ทั้งสิ้น ดังนั้น การบริหารจัดการของเขื่อนย่อมส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังเห็นว่า สิ่งสำคัญคือการสื่อสารระหว่างเขื่อนสิริกิติ์และชุมชนเพื่อให้ได้รับข่าวสารข้อมูลที่ชัดเจน ทันสมัยและถูกต้อง อีกทั้งหากได้รับการสนับสนุนการทำงานภาคประชาชนโดยส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้ทำงานร่วมกันก็จะเป็นประโยชน์กับชุมชนเป็นอย่างมาก

5.2 บทบาทของเขื่อนสิริกิติ์กับการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยให้ความสำคัญการการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งต่อหน่วยงานภายในของตนเอง และต่อชุมชนภายนอกเขื่อน โดยเขื่อนสิริกิติ์มีพื้นที่ให้บริการอื่นอีกคือ โรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนนเรศวร อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นโรงไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียนจากน้ำ ซึ่งมีต้นทุนการผลิตถูกกว่าพลังงานหมุนเวียนอื่น และโรงไฟฟ้าเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

เขื่อนสิริกิติ์ ได้คำนึงถึงประโยชน์ของผู้ใช้น้ำตลอดลุ่มน้ำน่านมาโดยตลอด ส่งผลให้เกิดกิจกรรมเพื่อสังคมมากมายอย่างต่อเนื่องทั้งการเสริมสร้างจิตสำนึกเรื่องพลังงานให้กับประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่นการสนับสนุนห้องเรียนสีเขียว หรือการส่งเสริมอาชีพการปลูกและแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์ ดังที่ปรากฏในบทความของเยาวชนและนักวิจัยท้องถิ่นที่ได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งจากรายงานประจำปีและแผนปฏิบัติการของเขื่อนสิริกิติ์หลายปีที่ผ่านมา ได้กำหนดยุทธศาสตร์และพันธกิจที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ เช่นแนวคิดเรื่องการบริหารเขื่อนสิริกิติ์ของนายปรีชา ศรีน้อย ผู้อำนวยการเขื่อนสิริกิติ์ ที่ว่า “น้อมสืบสานปณิธานงานของพ่อ สานต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน” (เขื่อนสิริกิติ์, 2559) ที่ได้แบ่งการบริหารประชาชนเป็น 3 พื้นที่ที่มีความต้องการแตกต่างกันได้แก่

พื้นที่ต้นน้ำ (จ.น่าน) ส่งเสริมให้ปลูกพืชยั่งยืนแทนข้าวโพด เช่นการปลูกฝั่ การปลูกไม้ยืนต้น สนับสนุนพันธุ์ปลา การทำนาขั้นบันไดและการทำเกษตรปลอดภัยที่ลดการใช้สารเคมี

พื้นที่กลางน้ำ (จ.อุตรดิตถ์) ส่งเสริมให้มีการวิจัยต่างๆ เช่นการเพาะเลี้ยงปลาดังเดิมคือปลาตะโกก และปลาท้องถิ่นอื่นๆ ดูแลชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์การส่งเสริมกลุ่มเม็ดมะม่วงหิมพานต์ การดูแลผู้สูงอายุใส่ใจผู้เสียสละ การอนุรักษ์พันธุ์พืช และการส่งเสริมด้านการศึกษา

พื้นที่ปลายน้ำ ส่งเสริมกระชังเลี้ยงปลา การบริหารจัดการน้ำ และการจัดกิจกรรมการเสวนาผู้ใช้น้ำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557

การให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกับชุมชนโดยรอบมากขึ้นเรื่อยๆ ดังที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในพันธกิจของเขื่อนสิริกิติ์ในปี พ.ศ. 2559 ว่า “มุ่งเน้นด้าน CSR ต้องเป็นโรงไฟฟ้าของชุมชน ให้น้องชาวบ้านรอบโรงไฟฟ้ายอมรับจนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน” และ ปี 2560 ได้เพิ่มข้อที่ว่า “สร้างนวัตกรรมและผู้เชี่ยวชาญด้านไฟฟ้าพลังน้ำและพลังงานหมุนเวียนเพื่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดี” ซึ่งได้ดำเนินงานตามแผนการกำกับดูแลกิจการที่ดี ครอบคลุม 4 ด้านคือ 1) ด้านรัฐ สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม 2) ด้านองค์กร 3) ด้านผู้ปฏิบัติงาน และ 4) ด้านผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย บนหลักธรรมาภิบาลขององค์กร แนวคิดดังกล่าว นำไปสู่แผนการดำเนินงานของเขื่อนสิริกิติ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับชุมชนรอบเขื่อนได้แก่ แผนที่ 2 แผนสร้างแนวทางการร่วมมือการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม และ แผนที่ 4 แผนงานบริหารกิจกรรมด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมชุมชนรอบโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนสิริกิติ์

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เขื่อนสิริกิติ์มีวิสัยทัศน์การดำเนินงานที่ว่า “ผลิตไฟฟ้าเพื่อความมั่นคง ยั่งยืนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม” (Smart Energy for Sustainability) ภายใต้งานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้กำหนดค่านิยมที่เรียกว่า SPEED กล่าวคือ

Sense of belonging ความรัก ผู้พินและรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กร

Performance Excellence ทำงานอย่างมืออาชีพ มีความเก่งหลากหลายมุ่งสู่ความเป็นเลิศ

Ethic and Integrity คือการเทิดคุณธรรม มีแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับจริยธรรมหลักธรรมาภิบาล

Enthusiasm for Innovation การแสวงหาวิธีการใหม่เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีประโยชน์เชิงพาณิชย์ หรือเชิงสังคม ตลอดจนการปรับปรุงพัฒนางานเพื่อให้เกิดกระบวนการใหม่

Devotion to Society การทำประโยชน์เพื่อสังคม การสร้างความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากค่านิยมดังกล่าว จะเห็นได้ว่าข้อที่ 4-5 มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างชัดเจน นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2564 มีแผนปฏิบัติงานของเขื่อนสิริกิติ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการยุทธศาสตร์เขื่อนสิริกิติ์ โดยมีทิศทางการพัฒนาตามมิติ E.G.A.T ได้แก่

1. มิติการพัฒนา E: Energy Solution for Better Life ที่รักษาความมั่นคงระบบไฟฟ้าด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

2. มิติการพัฒนา G: Green Innovation for Sustainability นวัตกรรมเพื่อพลังงานสีเขียว

3. มิติการพัฒนาด้าน A: Agile to the Next Chapter เพื่อความคล่องตัวในการขับเคลื่อนสู่บทใหม่

4. มิติพัฒนาด้าน T: Tuust & Pride by Delivering Values to Regional People การขยายตลาดพลังงานสู่ภูมิภาค และสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชนและสังคม โดยในข้อสุดท้ายนี้ได้กล่าวถึงการทำงานร่วมกับชุมชนที่สำคัญคือเพิ่มความสัมพันธ์กับเครือข่ายชุมชน สนับสนุนการสร้างโรงไฟฟ้าใหม่ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าและเขื่อนแบบมีส่วนร่วม นำไปสู่ความยั่งยืนร่วมกัน

ทั้งนี้ เขื่อนสิริกิติ์กำหนดลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และพันธมิตรการดำเนินงานไว้หลายส่วน สำหรับชุมชนและสังคมที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียด้านชุมชนประกอบด้วย 4 กลุ่มที่มีความต้องการและความคาดหวังแตกต่างกัน กล่าวคือ

1. ผู้อพยพจากการสร้างเขื่อน มีความต้องการความช่วยเหลือด้านน้ำดื่มและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งคาดหวังความช่วยเหลือด้านการสนับสนุนการศึกษาสำหรับบุตรหลานและน้ำเพื่อการเพาะปลูก

2. ชุมชนต้นน้ำจังหวัดน่าน ต้องการความช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการปลูกและรักษาป่าต้นน้ำ

3. ชุมชนท้ายน้ำ (ตั้งแต่ฝายจุกลงไปถึงเขื่อนเจ้าพระยา) ต้องการการระบายน้ำที่เหมาะสม ไม่เกิดความเสียหายให้กับชุมชน แต่ต้องการน้ำเพื่อการเพาะเลี้ยงปลาในกระชัง ดังนั้น หากมีนวัตกรรมที่สามารถคาดการณ์ระดับน้ำอย่างแม่นยำจะช่วยให้ได้มาก

4. ชุมชนรอบเขื่อน โดยให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเขื่อนและช่วยจำหน่ายสินค้าชุมชนได้ด้วย

การกำหนดแผนดังกล่าว เป็นไปตามแผนกลยุทธ์หน่วยงานผู้ช่วยผู้ว่าการไฟฟ้าพลังน้ำ ปี พ.ศ. 2560 – 2569 ในการเป็นผู้ผลิตไฟฟ้าชั้นนำในระดับสากล เป็นที่เชื่อมั่นและสร้างคุณค่าร่วมกับสังคมชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยต้องสร้างการยอมรับจากชุมชนรอบโรงไฟฟ้าด้วย แผนที่สำคัญคือ แผนที่ 2 การสร้างแนวทางความร่วมมือการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม โดยมี 4 แผนงานคือ

1. ส่งเสริมอาชีพของชุมชนผ่านสมรรถนะหลักขององค์กร (พัฒนาด้านเศรษฐกิจ)

2. พัฒนาคุณภาพชีวิตรอบโรงไฟฟ้า (พัฒนาด้านสังคม)

3. บริหารจัดการทรัพยากรร่วมกับชุมชน (พัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและพื้นที่รอบเขื่อน)

4. พัฒนาระบบการทำงานและบูรณาการความรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากนี้ ยังมีแผนเรื่องแนวทางความร่วมมือเรื่องการบริหารจัดการน้ำของชุมชนด้วย ส่งผลให้เกิดกิจกรรมและวิธีการดำเนินงานเพื่อชุมชนของเขื่อนสิริกิติ์ที่ผ่านมาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ได้แก่

1. การให้ข้อมูลสถานการณ์น้ำผ่านช่องทางต่างๆ เช่น Facebook, โทรศัพท์, Email หรือกลุ่ม Line
 2. การจัดเสวนาผู้ใช้น้ำเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มน้ำน่าน
 3. การออกเยี่ยมเยียนพบปะผู้ใช้น้ำทุกจังหวัด เพื่อรับฟังข้อเรียกร้องและร้องเรียนต่างๆ ส่งผลให้เกิดความช่วยเหลือต่างๆ
 4. โครงการปลูกป่า โดยเฉพาะที่จังหวัดน่านซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้ใช้น้ำจากจังหวัดอื่นๆ ด้วย
 5. การสร้างฝายชะลอน้ำ
 6. การคืนปลาสู่น่าน โดยเฉพาะปลาพื้นเมืองเช่น ปลาตะโกก ปลาบ้า ปลานวลจันทร์ ปลาตะเพียน ปลาแก้มช้ำ เป็นต้น
 7. การร่วมจัดกิจกรรมในวาระต่างๆ เช่น งานวันเด็ก การออกร้านแสดงสินค้า งานสงกรานต์ กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมทางศาสนา
 8. การดูแลประชาชนทั้งในเรื่องการเรียน สุขภาพของผู้สูงอายุ
- จากการดำเนินงานที่ผ่านมา เชื้อนสิริกิติ์มีความมุ่งมั่นจะพัฒนาความร่วมมือเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นได้จากการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งเพื่อนำมาปรับปรุงแผนปฏิบัติงานอยู่เสมอ โดยในปี พ.ศ. 2564 ได้วิเคราะห์ตนเองไว้ว่า
- จุดแข็ง** เชื้อนสิริกิติ์มีโครงการ CSR ที่โดดเด่นและต่อเนื่อง ด้วยมีทรัพยากรพร้อมให้การสนับสนุน อาทิ มีการสื่อสารเชิงรุกเรื่องการบริหารจัดการน้ำ
- จุดอ่อน** ยังต้องการการบูรณาการงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่างๆ ในเขื่อน เช่นการพูดเรื่องน้ำ พลังงานและภารกิจเขื่อน
- โอกาส** การนำโครงการดอยตุงโมเดลมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่เขื่อน (เริ่มต้นที่เขื่อนสิรินธร) โดยมีกองทุนพัฒนาไฟฟ้าตามนโยบายของรัฐเพื่อสนับสนุนงาน CSR
- อุปสรรค** ได้แก่ภัยธรรมชาติที่ควบคุมไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดินไหว น้ำท่วม ภัยแล้ง ฟ้าผ่า รวมถึงความต้องการใช้น้ำของผู้ใช้น้ำไม่สอดคล้องกัน
- จากการวิเคราะห์ดังกล่าว เชื้อนสิริกิติ์ เห็นว่าควรแนวทางการพัฒนาไว้หลายเรื่อง เช่นการสร้างนวัตกรรมและการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสู่สังคมดิจิทัล 4.0 การเพิ่มการบูรณาการการทำงานร่วมกัน การสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ผู้มีส่วนได้เสีย เรื่องการรับมือภัยพิบัติ การสร้างการสื่อสารเชิงรุกให้มากขึ้นโดยเฉพาะข้อมูลสารสนเทศเหนือ น้ำ ท้ายน้ำ ทรัพยากรด้าน CSR และการยอมรับจากชุมชนรอบเขื่อน รวมถึง NGO ด้วย

สายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลา กับ เชื้อนสิริกิติ์ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลา กับ เชื้อนสิริกิติ์ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ซึ่งสืบเนื่องจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และข้อเขียนของยูวีวิจัยและครูพี่เลี้ยง (ผู้ช่วยนักวิจัย) จากบทก่อนมาตรวจสอบในการสนทนากลุ่มกับผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ ซึ่งเป็นบุคคลที่สัมภาษณ์มาก่อนแล้วจากทุกจังหวัดร่วมกับเจ้าหน้าที่ของเชื้อนสิริกิติ์ที่มีหน้าที่ทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งได้เพิ่มเติมแนวทางการดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและยั่งยืนในอนาคต

จากนั้น จึงรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนท่าปลา ได้แก่ ผู้อำนวยการเชื้อนสิริกิติ์ นายอำเภอท่าปลา ผู้แทนจากสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ และอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ที่รับผิดชอบและมีความรู้เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในฐานะสถานศึกษาในท้องถิ่นที่จะมีส่วนขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้นำผลการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์วิเคราะห์นำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนและเชื้อนสิริกิติ์ที่ผ่านมาและข้อเสนอแนะสำหรับการทำงานร่วมกันในอนาคตเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือสายสัมพันธ์เรื่องการบริหารจัดการน้ำ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต และด้านการสร้างจิตสำนึกการพัฒนาผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

6.1 สายสัมพันธ์เครือข่ายการบริหารจัดการน้ำ

ความร่วมมือในการบริหารจัดการน้ำถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเนื่องจากส่งผลถึงการพัฒนาในเรื่องอื่นด้วย การจัดการเสวนาดันน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ โดยเชื้อนสิริกิติ์ที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ซึ่งแม้ว่าในช่วงแรกจะมีปัญหาเรื่องความเข้าใจเรื่องการใช้งานน้ำของกันและกัน โดยทางต้นน้ำก็ได้รับผลจากน้ำหลากและน้ำแล้ง เห็นว่าทางท้ายน้ำได้ประโยชน์จากการใช้น้ำเพียงฝ่ายเดียว ส่วนทางท้ายน้ำก็มองว่าต้นน้ำทำลายป่า ทำให้เกิดน้ำแล้งและน้ำท่วม ส่งผลถึงการปล่อยน้ำไปท้ายเขื่อนด้วย ในเวลาต่อมาได้มีการพูดคุยกันมากขึ้น จึงเกิดกิจกรรมที่คนท้ายน้ำไปช่วยปลูกป่าที่อำเภอนาหมื่นจังหวัดน่าน ซึ่งเชื้อนสิริกิติ์ได้ให้การสนับสนุนมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการมอบกล้าไม้ หรือการสนับสนุนวัสดุ เช่นปูน เพื่อทำฝาย ทำโคกหนองนาโมเดล หรือทำห้วยวังฝายต้น ซึ่งเป็นการรักษาน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคและยังเป็นการรักษาความชุ่มชื้นในดินเพื่อให้ทำการเกษตรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดเสวนาดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันและได้ดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ด้วยตนเอง เช่นการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ดินน้ำป่า่าน ซึ่งตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 2560 ประกอบด้วยผู้แทนผู้ใช้น้ำทำงานร่วมกันในการสร้างความรู้ความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องสถานการณ์น้ำ การประกอบอาชีพต่างๆ และการสร้างป่า รวมถึงการสร้างนวัตกรรมต้นแบบเช่นห้วย วังฝาย ต้น หรือโมเดลการเกษตรเรื่องนาฮิมห้วย ฮิมป่า นอกจากนี้ แต่ละจังหวัดจะมีกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำบางแห่งตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน บางแห่งเป็นการรวมตัวกันเท่านั้น ซึ่งล้วนแล้วเป็นเครือข่ายทำงานร่วมกัน

กองทุนผู้ใช้น้ำ ซึ่งแต่ละชุมชนตั้งกฎกติการ่วมกัน แบบพึ่งตนเอง ให้คนนอกมาจัดการน้อยที่สุด การสร้างกฎกติกานี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้แทนจากอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำร้อนเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำที่กำลังดำเนินการก่อสร้างโดยจะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2568 หากแต่ได้เริ่มสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาเรื่องการเก็บน้ำไว้เพื่ออุปโภคบริโภคตลอดปี ได้กล่าวไว้ในการเสวนาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2564 ว่า “... การอยู่ร่วมกันของผู้ใช้น้ำ จำเป็นต้องสร้างกฎกติกาการใช้ร่วมกัน ไม่ยึดกับระบบกลางของรัฐเท่านั้น แต่เน้นการทำงานโดยสร้างข้อตกลงร่วมกัน ต้องสร้างกลุ่มคนร่วมรับผิดชอบ...” เช่นเดียวกับผู้แทนจากสำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ภาคที่ 1 กล่าวไว้ว่า “...ต้องปรับ Mind set ของคนในพื้นที่ ให้ร่วมรับผิดชอบด้วย...”

ในเรื่องการบริหารจัดการน้ำนั้น อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารกิจกรรมต่างๆ และการสร้างความเข้าใจการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์กับผู้ใช้น้ำโดยเฉพาะกิจกรรมเพื่อสังคมที่สามารถดำเนินงานได้นอกเหนืองานปกติของเขื่อนสิริกิติ์ เพราะมีกองทุนของผู้ใช้น้ำอยู่แล้ว กล่าวคือ

“...การ CSR นี้สำคัญมาก หากพี่น้องต้องการสูบน้ำแต่การใช้งบประมาณปกติไม่ได้ง่าย แต่เขื่อนก็มีกองทุนของเราอยู่แล้ว ถ้าเรารวมตรงนี้เข้า เราก็สามารถคุยกับคณะกรรมการนำเงินมาใช้แบ่งปันกันทุกส่วนได้ ...เงินที่ภาคประชาชนที่ระดม CSR หรืออะไรก็แล้วแต่ต้องใช้ประโยชน์ที่ง่ายแล้วก็คล่องกว่าเงินจากระบบราชการที่มีเงื่อนไขหลายสิ่ง”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดน่าน 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2565)

ปัญหาอีกประการที่ทำให้การสร้างสายสัมพันธ์มีข้อจำกัดคือ **เขื่อนสิริกิติ์ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง** ดังเช่น...” คำกล่าวจากผู้ปฏิบัติงานด้านกิจกรรมเพื่อสังคม หรือ CSR ของเขื่อนสิริกิติ์ได้กล่าวไว้ว่า “...ปัญหาของการทำงานคือไม่มีหน่วยสื่อสารองค์กร และไม่มีนักวิชาการ...” ทั้งๆ ที่จากจุดแข็งของวิเคราะห์ตนเอง (SWOT Analysis) ที่ปรากฏในแผนปฏิบัติงานเห็นว่า การทำงาน CSR ของเขื่อนสิริกิติ์สามารถแก้ปัญหาและประสบผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ซึ่งหากไม่มีส่วนงานที่รับผิดชอบงานอย่างต่อเนื่องแล้ว จะไม่มีการกำหนดทิศทางการทำงานที่ชัดเจน ส่งผลถึงการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว การขอรับงบประมาณ การทำงานร่วมกับส่วนงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน เพราะงานด้านสังคมบางประการใช้เวลาานาน ดังเช่นการช่วยเหลือชุมชนให้ทำการเกษตรหรือการประมงได้ แม้ว่าเขื่อนสิริกิติ์จะมีกิจกรรมการมอบกล้าไม้ปลูกป่า การมอบพันธุ์ปลาเพื่อเพาะเลี้ยง แต่ปัญหาที่แท้จริงของชุมชนนั้นอาจมีมากกว่า และในฐานะบุคคล อาจจะไม่ได้รับการแก้ไข ดังนั้น เขื่อนสิริกิติ์ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐอาจมีบทบาทมากขึ้นในเรื่องการช่วยเหลือการบูรณาการความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น อาทิ การขอพื้นที่กรมอุทยานป่าไม้เพื่อขอทำฝายชะลอน้ำ หรือการประสานงานกับกรมเจ้าท่าเพื่อขอสร้างพื้นที่เก็บน้ำและใช้ประโยชน์ได้ การทำเนนกิจกรรม CSR ต้องเป็น “โซ่ข้อกลาง” ที่เขื่อนสิริกิติ์บูรณาการความร่วมมือของภาครัฐ เอกชนและประชาชนต่อไป

จากที่กล่าวไปแล้วว่าการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกันเป็นเรื่องสำคัญ ปัจจุบันเขื่อนสิริกิติ์จะจัดกิจกรรมพบผู้ใช้น้ำในพื้นที่ต่อเนื่องเป็นประจำตลอดปี จึงได้รับทราบปัญหาต่างๆ อย่างชัดเจน หากแต่จากการข้อมูลที่ได้พบว่า ควรมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องของการสื่อสารข้อมูล และการให้คำชี้แนะการดำเนินงานต่างๆ ซึ่งอาจมีทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ ดังเช่นในปัจจุบันนี้ มี

การประชุมออนไลน์ทุกวันเสาร์เช้า นำโดยชุมชนลุ่มน้ำน่าน ซึ่งได้เชิญให้สมาชิกของกลุ่มน้ำ และผู้มีความรู้ นอกกลุ่มน้ำน่านมาให้ความรู้และแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งเป็นการสร้างสายสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกกลุ่มน้ำ ได้ตลอดเวลา เนื้อหาที่ได้จากการประชุมกันนี้ ส่วนมากเป็นตัวอย่างการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ต่างๆ ที่ ชุมชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้และหากเขื่อนสิริกิติ์ให้การสนับสนุนจะทำให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปได้ อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

นอกจากความรู้เชิงวิชาการด้านการบริหารจัดการน้ำแล้ว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการบริหาร จัดการในชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญ จากข้อมูลพบว่า แต่ละชุมชนจะมีการตั้งกฎระเบียบของกลุ่มที่แตกต่างกัน โดยสามารถเป็นแบบอย่างให้กันและกันได้ด้วย ซึ่งให้เห็นว่า **เขื่อนสิริกิติ์ให้อำนาจและอิสระในการบริหาร ขัดการน้ำของชุมชนเอง** เช่นจังหวัดนครสวรรค์กล่าวไว้ว่า

“...เรามีกฎระเบียบนะครับ เราทำจริงเช่นหากเราห้ามสูบน้ำ แต่มีคนสูบน้ำ เราก็ต้องทำโทษ นะครับไม่ให้เขาใช้น้ำจริงๆ เรามีข้อบังคับว่าถ้าใครลักน้ำ ดุดน้ำ เราห้ามมาดุด 2 ปีเลย...เรามี คณะกรรมการที่มีโครงสร้าง เลือกตั้งคณะกรรมการทุก 3 ปี การใช้เงินก็โปร่งใส เพราะเราจ้างคน มาทำงานเงินเลยและชี้แจงให้สมาชิกทราบโดยตลอด ทุกคนต้องมีความซื่อสัตย์กันถึงจะดี...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดนครสวรรค์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2565)

การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ได้มีการกล่าวถึงการบริหารชุมชนที่ผ่านมาของหลายจังหวัด ซึ่งแม้ว่า หลายจังหวัดจะมีการตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำและดำเนินงานมาแล้วหลายปี หากแต่ในปัจจุบันยังไม่มี การเชื่อมต่อกับบางพื้นที่ เช่นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ กลุ่มผู้ใช้น้ำยังไม่เข้มแข็งมากนัก ดังที่ผู้แทนจากอุตรดิตถ์กล่าวไว้ว่า

“...ในส่วนของจังหวัดอุตรดิตถ์ต้องบอกว่ายังไม่มีการรวมกลุ่ม หรือมีความเข้มแข็ง หรือมี กฎระเบียบ ทางพิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์มีการรวมกลุ่มกันและมีกฎระเบียบชัดเจนมาก สำหรับคนอุตรดิตถ์นั้นคนกลางน้ำส่วนมากมีแนวคิดที่น้ำผ่านหน้าบ้าน สูบเมื่อไหร่ก็ได้ เลยไม่ให้ความสำคัญในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ จะเห็นได้จากเป็นจังหวัดที่มีการจดทะเบียนน้อยที่สุด แล้วก็ไม่มี ความเข้มแข็งเพราะส่วนหนึ่งเราก็ให้ชลประทานเป็นคนกำหนด...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดอุตรดิตถ์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2565)

ในช่วงที่ผ่านมา ได้มีการแลกเปลี่ยนการดำเนินงานร่วมกันของผู้แทนผู้ใช้น้ำ หากแต่เกษตรกร ในจังหวัดอุตรดิตถ์ส่วนมากยังไม่รู้ข้อมูลดังกล่าว ทำให้การประสานความร่วมมือของชุมชนเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาจากนี้ไป จำเป็นต้องประกอบกันทั้งเรื่องของการบริหารจัดการน้ำและการพัฒนา คุณภาพชีวิตในเรื่องการประกอบอาชีพอื่นๆ ด้วย ดังที่ผู้แทนของเขื่อนสิริกิติ์กล่าวไว้ว่า

“...โครงการเสวนาคือการให้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วเราก็มีการร่วมมือกันจัดตั้งกองทุน พัฒนาลุ่มน้ำน่านกองทุนตรงนี้สำคัญมากนะครับ เพราะจะได้ช่วยเราดูแลตลอดไป กองทุนมาจาก ผู้ใช้น้ำและกฟผ.ก็เข้าไปร่วม อย่างปีนี้ก็มีการสร้างฝายระบายน้ำ มีการปลูกมะม่วงหิมพานต์แทน ข้าวโพด การแจกกล้า แจกยางนาต่างๆ สนับสนุนการป้องกันแนวไฟป่า มอบเครื่องเป่าลม และ โครงการปลูกต้นไม้ในใจเด็กๆ แล้วก็การสื่อสารระหว่างกันเรื่องปริมาณน้ำที่จะใช้นะครับ...”

(ผู้ให้ข้อมูลจากเขื่อนสิริกิติ์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2565)

6.2 สายสัมพันธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในที่นี้มีหลายความหมาย ทั้งการประกอบอาชีพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนและเขื่อนสิริกิติ์ทำงานร่วมกัน ที่สำคัญคือ การส่งเสริมอาชีพ โดยในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาเขื่อนสิริกิติ์ให้การสนับสนุนเงินทุนเพื่อการผลิตสินค้าของกลุ่มต่างๆ มีด้วยกัน 9 กลุ่ม อาทิ กลุ่มผลิตและแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์ น้ำพริก กาแฟ กล้วย ทอผ้า ซึ่งแต่ละกลุ่มจะได้รับการสนับสนุนไม่เท่ากันเนื่องจากมีความต้องการแตกต่างกัน ได้แก่ การซื้อเครื่องจักรเพื่อผลิตและแปรรูป การออกแบบบรรจุภัณฑ์ของสินค้า เป็นต้น โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เขื่อนสิริกิติ์จะให้เงินทุนเริ่มต้นโดยชุมชนไม่ต้องคืนให้ แต่จะต้องทำไปบริหารจัดการและรายงานผลการดำเนินงานปีละ 2 ครั้ง ดังที่กล่าวว่า

“...มองว่ามันเหมือนเงินให้เปล่า ให้แล้วก็จบ เขานำไปทำอะไรไม่รู้ แต่ถ้าให้เป็นทุนหมุนเวียน ก็เป็นการตกลงกันว่าหากรับเงินจากเขื่อนไปแล้ว เขาต้องหาเงินมาเติม ต้องมีพันธสัญญาแล้วเราก็จะติดตามผลได้ง่าย...”

(ผู้ให้ข้อมูลเขื่อนสิริกิติ์ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2565)

หลังจากดำเนินงานมาแล้วพบว่า ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อีกทั้งหากต้องการสนับสนุนเรื่องอื่นเพิ่มเติมเช่น ความรู้เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เขื่อนสิริกิติ์จะรับทราบและหาแนวทางส่งเสริมต่อไปได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชน เจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่ของเขื่อนสิริกิติ์ หลายจังหวัดมีการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ด้วย

เขื่อนสิริกิติ์ได้ดำเนินงานเรื่อง CSR มาเป็นระยะเวลาานาน โดยคำนี้คือการทำประโยชน์ที่ไม่ใช่การบริจาคหรือแจกสิ่งของเท่านั้น แต่เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาคุณภาพโดยเฉพาะการยอมรับและสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการของประชาชน ทั้งในเรื่องการบริหารจัดการน้ำของตนเอง และการคิดค้นการรักษาแนวใหม่ เช่น ห้วย วัง ผาย ตุ่น ซึ่งเขื่อนสิริกิติ์จะมีได้ดำเนินการทำฝ่ายเอง แต่จะให้อุปกรณ์กับชุมชนหรือโรงเรียนดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ความหมายของนวัตกรรมมิได้แสดงถึงสิ่งที่เป็รูปรธรรมเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึงวิถีคิด วิถีบริหารจัดการด้วย การประกอบอาชีพของชุมชนลุ่มน้ำน่านแต่ละจังหวัดมีความแตกต่างกันนอกจากนาข้าวที่มีเหมือนกันแล้ว บางจังหวัดมีการประมง การปลูกพืชผักสวนครัว พืชสวนเกษตรต่างๆ ย่อต้องการน้ำในปริมาณที่แตกต่างกัน จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ทุกจังหวัดจะมีคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำของตนเองที่ต่างตั้งกฎระเบียบ การบริหารงาน การตอบแทน และการจดทะเบียนที่แตกต่างกัน ซึ่งการบริหารจัดการดังกล่าวได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไปตามบริบทของเงื่อนไขเวลาและสภาพแวดล้อม ทุกกลุ่มที่ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่า การที่เขื่อนสิริกิติ์เข้ามาเยี่ยมเยียนในแต่ละปีและได้ให้ข้อคิดเห็นต่างๆ ล้วนเป็นประโยชน์ในการปรับใช้ของชุมชน ถือเป็นงาน CSR ที่มีได้เป็นการมอบสิ่งของดังเช่นปกติ แต่มุ่งหวังให้ประชาชนเรียนรู้เพื่อจะพัฒนาตนเองได้ด้วย ปัจจุบัน สิ่งที่ประชาชนต้องการความช่วยเหลือคือ เรื่องการใช้พลังงานทดแทนในพื้นที่การเกษตร ด้วยพบว่ารายจ่ายจำนวนหนึ่งคือค่ากระแสไฟฟ้า ดังนั้น หากมีการส่งเสริมเรื่องการใช้ Solar Cells จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างมาก ซึ่งมีใช้แต่เพียงนำแผง Solar Cells ไปมอบให้ แต่ควรเป็นการติดตั้งและสอนให้ดูแลซ่อมบำรุงและดัดแปลงด้วย

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่าง CSR ที่ใช้ทรัพยากรของชุมชนเพื่อต่อยอดให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้แก่ การส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวคือพื้นที่ของอำเภอท่าปลาที่มีจุดเด่นที่สำคัญคือแหล่งน้ำที่สวยงามถึง 3 แห่ง ได้แก่ เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนช่องเขาขาด และห้วยน้ำรี ที่สามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ การท่องเที่ยวที่กล่าวถึงนี้อาจมีหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้วยอำเภอท่าปลาที่มีประวัติที่ยาวนาน และมีความเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง การจัดการท่องเที่ยวที่มีเรื่องราวประกอบกับสถานที่ จะสร้างความน่าสนใจให้กับผู้ที่มาเยือนได้ ในการวิจัยครั้งนี้ได้ริเริ่มให้นักเรียนระดับมัธยมได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นจากการสัมภาษณ์และศึกษาพื้นที่ของตนเอง ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ควรเป็นแนวทางที่ชุมชนอื่นสามารถทำได้ในอนาคต เพราะเป็นการสร้างจิตสำนึกไปพร้อมกัน ซึ่งในกรณีของพื้นที่อำเภอท่าปลาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีโบราณวัตถุจำนวนมากเพื่อจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และมีธรรมชาติงดงามแล้ว ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำว่า ควรดำเนินการ 2 ประการในช่วงแรกคือ **1. ค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนโดยให้ชุมชนร่วมรับรู้และเข้าใจด้วยกัน** **2. การทดลองจัดกิจกรรมที่แสดงวัตถุโบราณที่มีเรื่องราวชัดเจนผสมผสานกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น** เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความนิยมที่หลากหลาย

สำหรับอำเภอท่าปลานั้น มี “ทุน” ที่หลากหลายตั้งแต่ **“ทุนมนุษย์”** ด้วยมีปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในเรื่องการประกอบอาชีพที่หลากหลาย กระจายอยู่ทุกตำบลทั้งการเกษตร การทำไม้กวาด การทำน้ำพริก การทอผ้า ฯลฯ ซึ่งถือเป็น **“ทุนทางวัฒนธรรม”** ที่ได้สั่งสมองค์ความรู้เหล่านั้นไว้ในบุคคลและยังได้ถ่ายทอดไปยังลูกหลานและแลกเปลี่ยนกันระหว่างคนในชุมชนได้ เป็นการสร้าง **“ทุนทางสังคม”** ที่คนในชุมชนล้วนผู้พันกัน ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการพัฒนาในอนาคต โดยเฉพาะการพัฒนา **“ทุนทางเศรษฐกิจ”** ของชุมชนที่ต้องมีการปรับตัวให้ทันความต้องการของตลาดอยู่เสมอ หากแต่สิ่งที่ชุมชนยังเห็นว่าควรได้รับการพัฒนาคือ **“ทุนทางความรู้เชิงวิชาการ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี”** เพื่อจะขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งในปัจจุบัน เขื่อนสิริกิติ์ได้ให้ทุนสนับสนุนหน่วยงานภายนอกช่วยเหลือในเรื่องนี้มาโดยตลอด

ทุนอีกประเภทที่ชุมชนเห็นว่าจะสามารถสร้างรายได้คือ **“ทุนทางธรรมชาติ”** เพื่อการท่องเที่ยว ประกอบกับเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่และเรื่องราวในอดีต ล้วนแล้วแต่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าเรียนมาเรียนรู้ หากแต่สิ่งที่ยังเป็นข้อด้อยสำหรับการจัดการท่องเที่ยวก็คือ **การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนอย่างทั่วถึง** ทั้งนี้ การให้ความสำคัญกับธรรมชาตินั้น หมายรวมถึงการรักษาไว้ซึ่ง **“ทุนทางสิ่งแวดล้อม”** ด้วย และมีได้มีประโยชน์เฉพาะการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว หากแต่หมายถึงการรักษาสิ่งแวดล้อม การลดการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือย การลดการใช้ไฟฟ้า ซึ่งเขื่อนสิริกิติ์มีโครงการสอนเรื่องสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า สายสัมพันธ์ของเขื่อนสิริกิติ์และประชาชนตลอดลุ่มน้ำน่าน ประกอบด้วยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเรื่องการประกอบอาชีพอย่างชัดเจนทั้งเกษตรกรรม การประมง การท่องเที่ยว การรักษามรดกทางวัฒนธรรม ที่มุ่งหวังให้ชุมชนเป็นผู้คิดริเริ่มและดำเนินงานด้วยตนเอง ถือเป็นการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง

6.3 สายสัมพันธ์กับการสร้างจิตสำนึกการพัฒนาผ่านการศึกษาระวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เขื่อนสิริกิติ์มีโครงการที่เสริมสร้างความรู้หลายกิจกรรมทั้งเตรียมการสอบในระดับชั้นต่างๆ การสอบเข้ามหาวิทยาลัย การรักษาสีงแวดล้อม การลดใช้พลังงาน รวมถึงการให้ความสำคัญกับการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีไว้เพื่อประโยชน์ 2 ประการคือ 1. เรื่องรู้ เข้าใจ ภาควิชาภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง และ 2. เพื่อรู้และเข้าใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต งานวิจัยในครั้งนี้ จึงได้มุ่งเน้นเรื่องการเรียนรู้ข้อมูลในอดีตที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่มองถึงข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบันร่วมด้วย

อย่างไรก็ดี จากข้อเขียนของนักเรียนที่สัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนพบว่า ยังมีผู้ทราบสถานการณ์การอพยพย้ายถิ่นในช่วงการก่อสร้างเขื่อนจำนวนหนึ่ง ที่แม้ว่าจะยังไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ แต่จากความทรงจำของผู้คนทำให้ทราบว่า ก่อนจะมีการสร้างเขื่อนสิริกิตินั้น ชีวิตของประชาชนทั่วไปมีความอยู่ดีกินดีอยู่ใกล้แหล่งน้ำ สามารถทำการเกษตร การประมงได้ผลดี หากแต่เมื่อมีการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์และจำเป็นต้องอพยพไปอยู่ที่สูงมากขึ้น ทำให้ขาดน้ำอุปโภค บริโภค การทำมาหากินก็ฝืดเคืองเป็นอย่างมาก ส่งผลถึงสภาพจิตใจที่ต้องย้ายถิ่นฐาน และบางครั้งควรต้องห่างไกลกันเนื่องจากพื้นที่ที่จัดสรรให้มีข้อจำกัดหลายประการ ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนเล่าให้ฟังว่า สิ่งที่สะท้อนใจมากที่สุดคือ การที่เห็นบ้านถูกเรือ วัตุถูกน้ำท่วม โดยไม่สามารถทำอะไรได้ แต่อย่างไรก็ดี ด้วยชุมชนมีความเข้มแข็งแต่เดิม จึงยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมไว้ได้บางส่วน เช่นการทำก๋วยสลาก การแห่ผีตลก การทำขวัญ การรักษาด้วยหมอสุมไพร การทอผ้าลายงูเหลือมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเห็นว่าหลายพื้นที่มีอาชีพอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่นการปลูกทุเรียน การปลูกและแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์ การทำน้ำพริก และการทำสื่อเทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานกับการประกอบอาชีพในปัจจุบันด้วย

อย่างไรก็ดี การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังไม่มีหลักสูตรในสถานศึกษาที่ชัดเจน แต่หลายโรงเรียนในอำเภอท่าปลาได้ให้ความสำคัญ ดังเช่นที่โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ แม้ว่าจะไม่มีหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการรับรู้เรื่องประวัติศาสตร์ แต่มีฐานการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น มีศูนย์เรียนรู้ในโรงเรียนสำหรับประชาชนทั่วไป และเรียนทุกวันศุกร์เกี่ยวกับวิถีชีวิต เครื่องมือเครื่องใช้ สถานที่สำคัญในท้องถิ่น โดยจะมีผู้แทนนักเรียนที่มีความชื่นชอบเป็นผู้นำเพื่อนทำกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ

เมื่อโครงการวิจัยต้องการยววิจัยมาร่วมกิจกรรม จึงมีนักเรียนสนใจโดยเฉพาะนักเรียนที่ได้รับการปลูกฝังเรื่องท้องถิ่นมาก่อน บางเรื่องก็ได้เรียนในชั้นเรียน แต่นักเรียนได้นำความรู้เดิมที่มีมาแลกเปลี่ยนกัน เช่นงานด้านศิลปะ การตีกลอง การฟ้อนรำ ทำให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อชุมชนมากขึ้น ได้รู้จักผู้คนในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการวิจัยครั้งนี้เริ่มจากการคัดเลือกและรับสมัครครูมาเข้าร่วมโครงการในฐานะผู้ช่วยวิจัยในพื้นที่ สาเหตุที่ต้องมีนักวิจัยในพื้นที่ก็เพราะผู้ให้ข้อมูลบางพื้นที่จะใช้ภาษาถิ่นเป็นส่วนมาก ซึ่งครูและนักเรียนในพื้นที่จะสามารถเก็บข้อมูลได้ดีกว่านักวิจัย อีกทั้งการทำวิจัยในครั้งนี้ยังอยู่ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 นักวิจัยจากภายนอกจึงไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่อำเภอท่าปลาได้ เมื่อได้รายชื่อผู้ช่วยวิจัยมาแล้ว พบกว่าโดยมากเป็นคุณครูที่สอนวิชาสังคม ประวัติศาสตร์ หรือบางโรงเรียนเป็นผู้อำนวยความสะดวกโรงเรียน จะมีการประชุมเพื่อทำความเข้าใจถึง

วัตถุประสงค์ การดำเนินงาน เป้าหมายของโครงการ ประโยชน์ที่นักเรียน ครูและชุมชนจะได้รับภายใต้แนวคิด “ไฟปัญญา” อันหมายถึงการที่เชื่อมสิริกิติ์ได้มอบไฟฟ้าให้กับประชาชนนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ โดยการผสมผสานภูมิปัญญาจากอดีตมาปรับใช้กับปัจจุบันด้วย ขั้นตอนการวิจัยการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีวิธีดำเนินการ 5 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

1. การรับสมัคร แต่ละโรงเรียนจะเปิดรับสมัครผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมไม่เกิน 5 คนต่อโรงเรียน ซึ่งบางแห่งมีผู้สมัครจำนวนมาก ครูจึงคัดเลือกจากการสัมภาษณ์ผู้ที่สนใจจริงๆ สามารถเดินทางในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง มีทักษะการสื่อสารทั้งการพูดและการเขียนที่ดี และผู้ปกครองอนุญาตให้เข้าร่วมโครงการ

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้ช่วยวิจัยและยุววิจัย จัดให้มีการประชุมชี้แจงและจัดทำคู่มือที่ประกอบด้วยประเด็นคำถาม แนวทางการเขียนบทความ และตัวอย่าง โดยจัดกิจกรรมทั้งหมด 8 ครั้งแต่ละตำบลเพื่อลดการเดินทางของนักเรียนและครู นอกจากนี้ ยังให้ผู้เรียนเสนอเรื่องราวหรือบุคคลที่ตนเองสนใจจะสืบค้นข้อมูลเพื่อตกลงร่วมกันในกลุ่ม และให้นักเรียนไปสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น เช่นบางกลุ่มสนใจเรื่องการทอผ้า นักเรียนจะศึกษาข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับลายผ้าของอุตรดิตถ์เบื้องต้นก่อน

3. การจัดกิจกรรมคัดเลือกปราชญ์ชุมชนและการสัมภาษณ์เบื้องต้น ส่วนมากจะเริ่มจากการประชุมยุววิจัยแต่ละตำบลเพื่อให้เด็กเสนอบุคคล สถานที่ หรือเรื่องราวที่สนใจตามที่ได้กล่าวมา จากนั้นครูจะช่วยประสานงานในเบื้องต้น หรือหากเด็กรู้จักก็จะให้ประสานงานเอง และเชิญปราชญ์ท้องถิ่นมาประชุมร่วมกันซึ่งแบ่งแต่ละตำบล เพื่อให้ครู นักเรียน และปราชญ์มีความสนิทสนมกันมากขึ้น ส่งผลถึงข้อมูลที่ได้จะมีความลึกและแม่นยำ นักเรียนจะกล้าถามมากขึ้นด้วย

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก ในส่วนนี้ ครูและนักเรียนจะตกลงกันว่าจะลงพื้นที่เก็บข้อมูลวันไหนอย่างไร บางแห่งอาจเก็บข้อมูลมากกว่า 1 ครั้ง เนื่องจากเมื่อกลับมาเขียนแล้วมีข้อสงสัยเพิ่มเติม และต้องการข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น

5. การเขียนบทความสิ่งที่ได้เรียนรู้ นักเรียนและครูจะเริ่มต้นเขียนบทความของตนเองประมาณ 1-2 หน้า และอาจมีรูปภาพประกอบ โดยมีได้มีการกำหนดหัวข้อที่ชัดเจนว่าต้องมีหัวข้ออะไรบ้าง หากแต่กำหนดไว้ว่าต้องมีการเกริ่นนำ การบอกเล่าสิ่งที่สัมภาษณ์ หรือสังเกตและสรุปว่าได้เรียนรู้อะไร อาจใช้ภาษาเขียนแบบไม่เป็นทางการมาก็ได้ เมื่อนักเรียนเขียนเสร็จแล้ว ครูจะตรวจอีกครั้งก่อนนำเสนอสังคณวิวิจัย เพื่อนำมาวิเคราะห์การเรียนรู้ของนักเรียนอีกครั้งหนึ่ง

สิ่งที่นักเรียนได้มากกว่าข้อมูลที่นำมาเขียนบทความ คือนักเรียนจะได้รู้จักการทำงานร่วมกัน และได้เรียนรู้ว่าการประพฤติปฏิบัติตนต่อคนอื่นเป็นอย่างไร เช่นมีผู้ที่สนใจการจับสาวในอดีตที่ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน รวมถึงการอ่อนน้อมถ่อมตนเมื่อต้องไปพูดคุยกับผู้ใหญ่หรือที่เรียกว่า “ศิลปะในการสัมภาษณ์” เพราะการสัมภาษณ์ในสถานการณ์จริงไม่สามารถถามได้ตามข้อคำถามที่กำหนดตั้งแต่ต้นหากผู้ให้สัมภาษณ์ยังไม่คุ้นเคยกับผู้สัมภาษณ์ หรือไม่คุ้นเคยกับบรรยากาศ จึงจำเป็นต้องสร้างความไว้วางใจกันก่อน

ทั้งนี้ บางโรงเรียนมีประสบการณ์การสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์มากกว่า เช่น โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศนั้น เริ่มศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 โดยมีปัจจัยสำคัญคือครูผู้สอนเรียนจบด้านประวัติศาสตร์โดยตรง หลังจากเริ่มศึกษาแล้ว ในปีต่อมาจึงนำข้อมูลเข้าประกวดระดับประเทศ ได้รับรางวัลและร่วมทำงานกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาแนวทางต่อไป

ปัจจัยด้านผู้สัมภาษณ์ก็มีส่วนสำคัญ ระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมกับนักศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งมีอายุมากกว่า บางคนทำงานแล้ว ก็จะมีทักษะการสัมภาษณ์มากกว่า จึงได้ข้อมูลเชิงลึกมากกว่า เพราะกล้าถามและนำประสบการณ์ของตนเองมาประกอบด้วย และความสนใจเรื่องที่จะสัมภาษณ์ของนักเรียนมัธยมและนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความแตกต่างกัน สำหรับนักเรียนส่วนมากจะสนใจเรื่องความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีที่คุ้นเคย หรือสถานที่ที่อยู่ในชุมชน หากเป็นนักศึกษา จะสนใจเรื่องภูมิปัญญาการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต

นอกจากนักเรียนจะได้รับประโยชน์แล้ว ครูยังได้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย กล่าวคือ ครูสามารถนำไปบูรณาการกับรายวิชาอื่นๆ ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงประวัติศาสตร์เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิชาสังคม หากแต่สามารถนำเรื่องราวที่ศึกษาได้มาเป็นข้อมูลในวิชาการงาน ศิลปะ นาฏศิลป์ได้อีกด้วย

ประโยชน์ที่ได้จากการรู้จักท้องถิ่นของตนเองทั้งในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาแล้ว และประวัติศาสตร์ระยะใกล้ที่ยังส่งผลถึงวิถีชีวิตนั้น ทำให้นักเรียนได้เข้าใจชุมชนของตนเองมากขึ้น นอกจากอำเภอท่าปลาแล้ว งานวิจัยนี้ได้เก็บข้อมูลจากจังหวัดน่าน อันเป็นพื้นที่ต้นน้ำของลำน้ำน่านที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำของพื้นที่ ทั้งน้ำแล้ง น้ำท่วมที่มีผลต่อชีวิตประจำวัน ประกอบกับจากผลการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มทุกกลุ่มชุมชนลุ่มน้ำจากทุกจังหวัด มีแนวคิดที่จะชักชวนโรงเรียนในพื้นที่ร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำซึ่งส่งผลต่อการเป็นอยู่ หากแต่ยังไม่เป็นรูปธรรมมากนัก บางแห่งเห็นว่า ควรทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เด็กได้รู้และเข้าใจอย่างแท้จริง การจัดการเรียนรู้ดังกล่าวได้เชื่อมโยงกับการเรียนรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นด้วย

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา จังหวัดน่านได้จัดกิจกรรมให้โรงเรียนตรุลวิทยาในวิชาลูกเสือ เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับธนาคารน้ำใต้ดิน และทดลองทำฝาย ดังเช่นที่กล่าวไว้ว่า

“...การศึกษาไม่ว่าจะเด็กประถม มัธยม มหาวิทยาลัยในพื้นที่ทุกหาทุกแห่งทั่วลุ่มน้ำถ้าเขาเข้าใจ 100 คน 1,000 คน มีสัก 3 คนก็คงจะดี เขาก็จะเป็นส่วนสำคัญได้ การศึกษามันต้องหาช่อง มาออกแบบการเรียนรู้ ออกแบบการส่งต่ออะไรก็แล้วแต่...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดน่าน 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2565)

“...ที่พิษณุโลกนี่อยากให้ท้องถิ่นปลูกฝังไปให้เด็กเล็ก เด็กอนุบาลให้เขาได้เรียนรู้ธรรมชาติว่ามันเกิดขึ้นอย่างไร มีโทษอย่างไร ...เรียนรู้เรื่องการจัดการน้ำ เช่นเรื่องธนาคารน้ำใต้ดิน รู้จักห้วยหนองคลองบึงต่างๆ การไหลของน้ำ การกัก การเก็บน้ำ...”

(ผู้ให้ข้อมูลจังหวัดพิษณุโลก 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มีนาคม 2565)

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น มิใช่เพื่อเรียนรู้ว่าสิ่งใดเกิดขึ้นในอดีตเท่านั้น แต่ต้องทราบว่าจะเรียนแล้วจะนำมาใช้ประโยชน์อย่างไรในปัจจุบันและอนาคต การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้เกิดความรักท้องถิ่น และความรักท้องถิ่นนี้ควรจะนำไปสู่การถ่ายทอดเรื่องราวออกสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ หลากหลายรูปแบบผ่านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ต้องได้รับการสนับสนุน และจะเห็นได้ว่า สามารถนำทัศนคติหรือเรื่องราวในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาบูรณาการกับรายวิชาหรือกิจกรรมของ

นักเรียนได้ด้วย การเสริมสร้างการเรียนรู้ที่ได้กล่าวมา สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติหลายประการ กล่าวคือ

เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน แน่ใจว่าการเรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่นที่เข้ามาแต่อดีตย่อเป็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่และบริบททางธรรมชาติที่คนรุ่นหลังสามารถนำมาต่อยอดเป็นอาชีพใหม่ หรือพัฒนาสินค้าและบริการของตนเองได้ ทุกคนมีรายได้ที่มั่นคง มีความมั่นคงในการใช้ชีวิต

เป้าหมายที่ 2 ขจัดความอดอยากและสร้างความมั่นคงทางอาหาร แม้ว่าจะมีช่วงเวลาแห่งความยากลำบากที่ต้องอพยพย้ายถิ่นหากแต่ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิตด้วยความอดุสาหะและเฉลียวฉลาดเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความมั่นคงในการผลิตอาหารของชุมชนทั้งการประมงและการเกษตร

เป้าหมายที่ 3 ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคน ความสมบูรณ์ของมนุษย์นั้นต้องมีทั้งทางกายและทางใจ จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนจะพบว่า มีสุขภาพจิตที่ดีเพราะอยู่ในสังคมที่ไม่ใหญ่นัก รู้จักซึ่งกันและกัน ส่วนเรื่องสุขภาพกายนั้น อำเภอท่าปลาเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มากขึ้นกว่าอดีตมาก เพราะผู้คนช่วยกันพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เป้าหมายที่ 4 ส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ เชื้อนสิริกิติ์ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก ทั้งการพัฒนาผลการเรียนในระบบการศึกษา การจัดให้มีการสอนพิเศษ หรือการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ หรือโครงการการเรียนรู้ต่างๆ ในโรงเรียนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงาน และรักษาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังได้ส่งเสริมให้ชุมชนเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพที่หลากหลายตามความต้องการ โดยเชื้อนสิริกิติ์เป็นผู้ร่วมสนับสนุน

เป้าหมายที่ 6 จัดการน้ำอย่างยั่งยืนและพร้อมใช้สำหรับทุกคน แม้ในช่วงปลายปีที่ผ่านมาจะได้รับความเดือดร้อนเรื่องขาดแคลนน้ำ หากแต่ในปัจจุบันมีโครงการห้วยน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่จะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2568 แต่ก็ได้เริ่มให้บริการประชาชนแล้วในปัจจุบัน ประชาชนท่าปลาได้รับผลประโยชน์จากโครงการนี้เป็นอันมาก

เป้าหมายที่ 7 ให้ทุกคนเข้าถึงพลังงานที่ยั่งยืนได้ตามกำลังของตน เชื้อนสิริกิติ์มีบทบาทในการผลิตกระแสไฟฟ้าซึ่งพัฒนากระบวนการผลิตให้รักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นตามภารกิจ นอกจากนี้ ยังมีโครงการส่งเสริมการประหยัดพลังงานในโรงเรียนต่างๆ ด้วย

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เพราะกิจกรรมที่เชื้อนสิริกิติ์ได้สนับสนุนให้เกิดการจ้างงานและการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ ร่วมการวางแผนเรื่องการจัดการกลุ่มการผลิตสินค้า และกองทุนหมุนเวียน ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาผลผลิตของชุมชน อันเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ หรือทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นรายได้อีกทางหนึ่งของชุมชน

เป้าหมายที่ 12 สร้างรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการใช้พลังงานสิ้นเปลือง ส่งเสริมการรีไซเคิลนำกลับมาใช้ใหม่ ตั้งโครงการที่เชื้อนสิริกิติ์ได้สนับสนุนโรงเรียนต่างๆ มากมาย

เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสันติภาพและการเข้าถึงระบบยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ดังที่ส่งเสริมให้แต่ละชุมชนสร้างกฎ ระเบียบที่เกิดจากการตกลงกันของชุมชนลุ่มน้ำ เพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน และจากกิจกรรมร่วมกันปลูกป่าที่จังหวัดน่าน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ใช้นี้ความเข้มแข็งและเข้าใจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อกันและกัน เป็นการสร้างความมั่นใจว่าทุกคนจะให้ความร่วมมือในการตัดสินใจของกลุ่ม จึงได้จัดมุ่งสร้างความสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำที่จะส่งผลถึงประชากรตลอดลุ่มน้ำด้วย

เป้าหมายที่ 17 สร้างความร่วมมือระดับสากลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการยกระดับการพัฒนาด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาตนเอง รวมถึงการให้ความสำคัญกับนวัตกรรมของชุมชนที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และร่วมเผยแพร่ความรู้เหล่านั้น ที่สำคัญคือ การบรรจุเรื่องเป้าหมายการพัฒนาไว้ในแผนของเขื่อนสิริกิติ์ให้เป็นไปตาม SDGs โดยประสานความร่วมมือของภาครัฐ เอกชนและประชาสังคมในการสร้างประสบการณ์และกลยุทธ์ความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรด้วย

ความสัมพันธ์ของเขื่อนสิริกิติ์กับชุมชนท่าปลาตามการวิเคราะห์ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้กล่าวมานั้น สามารถนำเสนอมาตรการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมได้มากขึ้น ตามหลัก 5 มิติ หรือ 5P กล่าวคือ

People หรือกลุ่มด้านสังคม/ความเป็นอยู่ของผู้คน เห็นได้จากการที่เขื่อนสิริกิติ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมในชุมชนต่างๆ ตลอดสายน้ำ ทุกเทศกาล ทุกงานประเพณีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้คนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนอยู่เสมอ

Prosperity หรือกลุ่มด้านเศรษฐกิจและความมั่งคั่ง ด้วยต้องการให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น เขื่อนสิริกิติ์จึงได้มีโครงการเพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพที่หลากหลาย มีการให้ทุนประกอบกิจการและยังส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีต่างๆด้วย

Planet หรือกลุ่มด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่า เขื่อนสิริกิติ์ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งการสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน การร่วมสร้างห้วยวัง ผาย ตุ่น และกิจกรรมอื่นๆ ที่ชุมชนร่วมสร้างสรรค์ขึ้น ที่สำคัญ เขื่อนสิริกิติ์มีส่วนสำคัญที่ริเริ่มการเสวนาต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ อันเป็นการทำให้คนตลอดลุ่มน้ำเห็นปัญหาของน้ำท่วมน้ำแล้ง และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ตั้งร่วมกันปลูกป่าที่จังหวัดน่าน

Peace หรือกลุ่มด้านสันติภาพ เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้มีความเข้าใจร่วมกันถึงสถานการณ์ที่ยากลำบาก โดยเฉพาะในช่วงที่มีปัญหาเรื่องน้ำอุปโภคบริโภค การจัดเสวนาแต่ละปีนั้น มิได้มีไว้เพื่อให้ร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน แต่ยังเป็นการให้ความรู้เรื่องสถานการณ์น้ำในแต่ละปี อีกทั้งยังจัดกิจกรรมพบผู้ใช้น้ำอย่างต่อเนื่องเป็นประจำในพื้นที่แต่ละจังหวัดตลอดทั้งปี

Partnership หรือกลุ่มหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา เขื่อนสิริกิติ์มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชน เป็นเสมือน “โซ่ข้อกลาง” ที่ผสานความเข้าใจและการทำงานร่วมกัน เพราะงานการพัฒนานี้ ไม่มีที่สิ้นสุด หากแต่ต้องดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมที่สุดในแต่ละบริบทพื้นที่ ห่วงเวลาและบุคคลนั่นเอง

การพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยเชื่อนสิริกิติ์ตามที่ได้กล่าวมานั้น สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเชื่อนสิริกิติ์ ที่ว่าการผลิตไฟฟ้าเพื่อความมั่นคง ยั่งยืน ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม (Smart Energy for Sustainability) อย่างแท้จริง

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย และการอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง เชื้อนสรีริกิต์กับอำเภотаปาปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญของกรวิจัยและนำเสนอตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภотаปาปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ 2. เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเชื้อนสรีริกิต์จากอดีตถึงปัจจุบัน และ 3. เพื่อนำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลา กับเชื้อนสรีริกิต์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากนั้น จะเป็นการอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะของงานวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

7.1 สรุปผลการวิจัย

7.1.1 วิถีชีวิตในประวัติศาสตร์อำเภотаปาปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของอำเภотаปาปลา จังหวัดอุตรดิตถ์พบว่า อำเภотаปาปลาถือเป็นส่วนหนึ่งของสายน้ำน่าน จึงมีประวัติศาสตร์ร่วมกับพื้นที่ในจังหวัดอื่นๆ มาแต่อดีต ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านมีเมืองโบราณสำคัญกระจายตามริมแม่น้ำน่าน จากพงศาวดารเมืองน่านพบว่า มีการก่อสร้างเมืองปลายพุทธศตวรรษที่ 18 รวมถึงเมืองฝาง เมืองพิชัย เมืองสองแคว (พิษณุโลก) เมืองพิจิตรเก่า ซึ่งล้วนเป็นเมืองโบราณริมแม่น้ำน่าน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยโดยมีการจารึกในศิลาจารึกไว้อย่างชัดเจนว่ามีชุมชนริมแม่น้ำน่านมานานกว่า 600 ปี

ในอดีตเมืองน่านเป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมมาถึงอำเภотаปาปลาในปัจจุบัน เชื่อมต่อกับเมืองพิชัย และเมืองสวางคบุรี ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ น่านจึงถือเป็นเมืองประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์และถือเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายทางน้ำนับแต่นั้น ซึ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความสำคัญของเมืองนี้มาก พระราชทานนามเมืองว่า อุตรดิตถ์ (อุตร-ทิศเหนือ, ดิตถ์-ท่าหน้า) แปลว่า "ท่าเรือด้านทิศเหนือของสยามประเทศ" (คำนี้ต่อมาเขียนเป็น "อุตรดิตถ์" และ "อุตรดิตถ์" ดังที่ใช้ในปัจจุบัน) ซึ่งยังขึ้นกับเมืองพิชัย ต่อมา มีการสร้างทางรถไฟผ่านท่าโพธิ์และท่าเสา ประกอบกับอุตรดิตถ์น้ำท่วมบ่อย ทำให้ประชาชนเปลี่ยนวิธีการสัญจรเป็นทางบกมากขึ้น อุตรดิตถ์จึงได้รับความนิยมลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว จากนั้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า เส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองน่านกับท่าปลาไกลและลำบากมาก จึงได้เปลี่ยนให้อำเภотаปลาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์นับแต่นั้น

อำเภотаปาปลาได้รับความสนใจน้อยลงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หากแต่ในเวลาต่อมา ยังได้พบความยากลำบากเพิ่มขึ้น คือในช่วงการก่อสร้างเขื่อนสรีริกิต์ระหว่างปี พ.ศ. 2511 - 2514 ที่ทำให้ชาวบ้านจาก 4 ตำบลต้องย้ายออกจากพื้นที่ การย้ายออกครั้งนี้ ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เรื่องที่อยู่อาศัย และการประกอบอาชีพที่แต่เดิมอาศัยอยู่บนสายน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ทำการประมงและมีอาหารการกินที่สมบูรณ์ ซึ่งแม้ว่าจะมีการชดเชยจากราชการในการจัดสรรที่ทำกินและที่อยู่อาศัยซึ่งอยู่ในพื้นที่สูง ยากต่อการใช้น้ำอุปโภคบริโภค อีกทั้งยังทำลายความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอย่างมาก เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ในอดีต ได้ฝังรากลึกความทรงจำไว้กับคนรุ่นหนึ่งในสังคมท่าปลาแต่สิ่งที่น่าสนใจคือ คนเหล่านั้นก็ได้จดจำวิธีการดำเนินชีวิตบนความขาดแคลนด้วยสติปัญญาและความอดทนซึ่งยังไม่ได้ถูกถ่ายทอดออกมามากนัก ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้ให้ยูวีวิจัยและผู้ช่วยวิจัยซึ่งเป็นครูในพื้นที่ได้ออกสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับเรื่องราวของพื้นที่อำเภอท่าปลาในหลากหลายมิติ ทั้งความทรงจำถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต การปรับตัวเปลี่ยนแปลง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สามารถสรุปได้ 6 เรื่องราว ดังนี้

1) เรื่องพระมหากษัตริย์คุณ ที่ชาวท่าปลาได้รับจากพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (ดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชในขณะนั้น) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแก้ปัญหาความเดือดร้อน การสร้างโรงเรียน รวมถึงการพระราชทานแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งชุมชนท่าปลาสามารถนำมาปรับใช้ได้เป็นอย่างดี

2) เรื่องเล่าและตำนาน โดยชาวท่าปลามีการถ่ายทอดวิถีการประเพณีปฏิบัติและพิธีกรรมที่มาจากความเชื่อหลายประการ โดยมากจะสอดคล้องกับสถานที่ในชุมชน เช่นที่มาชื่อของตำบลนางพญา หมู่บ้านงอมถั่ว งอมสัก เป็นต้น

3) ความเชื่อ ความศรัทธาและพิธีกรรม เป็นการกล่าวถึงกิจกรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตโดยทำตามการบอกเล่าต่อๆ กันมา เช่นการทำขวัญ ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่อยู่กับแต่ละบุคคล จำเป็นต้องทำพิธีเพื่อเรียกขวัญหรือกู้ขวัญเมื่อมีเหตุไม่คาดฝัน นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมตามความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน เช่นพระพุทธรูปต่างๆ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจอีกด้วย

4) ประวัติ วัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนทั้งบทเพลง เครื่องดนตรี การรำ การแห่ผีตลกในเทศกาลออกพรรษา โดยอาจพัฒนาไปสู่การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ในอนาคต

5) อาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการเกษตรและการผลิตสินค้าเพื่อขายสู่ภายนอกโดยได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้ต่างๆ จากหน่วยงานภายนอก เช่นการทำกระยาสารท ซึ่งเป็นของพื้นบ้านแต่นำมาทำต่อยอดสร้างรายได้ หรือการแปรรูปเม็ดมะม่วงหิมพานต์ที่มีคุณภาพดี

6) ท่าปลาในความทรงจำ ในส่วนนี้จะเป็นเรื่องราวความทรงจำของผู้เขียนวัยกลางคน ซึ่งโดยมากได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ชุมชน ที่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวในช่วงการก่อสร้างเขื่อน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตโดยให้ความเห็นของผู้เขียนลงไปพร้อมกัน อีกทั้งยังมีบางเรื่องที่กำลังกล่าวถึงการพัฒนาศึกษาของโรงเรียนต่างๆ ในชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพของนักเรียนด้วย

ในเรื่องการวิเคราะห์ทุนของชุมชนท่าปลาที่โดดเด่นคือ ทุนทางวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดต่อกันมาทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้านหรือตำบลที่อยู่ อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ “คน” ในอำเภอท่าปลาที่เป็นปราชญ์หลากหลายองค์ความรู้ ไม่ว่าจะเป็นด้านการรักษาโรคจากสมุนไพร การทำน้ำพริกและการเกษตรที่ผลิตเม็ดมะม่วงหิมพานต์ที่สร้างรายได้ให้เป็นจำนวนมาก และยังรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องซึ่งมีอัตลักษณ์ของตนเอง สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวได้ด้วย การศึกษาประวัติศาสตร์จึงมิใช่เป็นการศึกษาเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นในอดีตที่สร้างความภาคภูมิใจเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึงการศึกษาประวัติศาสตร์การพัฒนาตนเอง การพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต การทำมาหากินเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืนบนรากฐานของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของตนเองด้วย

7.1.2 การร่วมพัฒนาลุ่มน้ำน่านของเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น นอกจากจะศึกษาพื้นที่เฉพาะแล้ว ยังต้องศึกษาความสัมพันธ์กับพื้นที่ใกล้เคียงด้วย ด้วยอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ในจังหวัดอื่นด้วย งานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาพื้นที่ต้นน้ำ (น่าน) กลางน้ำ (อุตรดิตถ์) และปลายน้ำ (พิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์) ที่ผูกพันกับเขื่อนสิริกิติ์ในมิติต่างๆ โดยเน้นในเรื่องการบริหารจัดการน้ำอันส่งผลต่อการพัฒนาชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำน่านด้วย

การร่วมพัฒนาชุมชนลุ่มน้ำน่านกับเขื่อนสิริกิติ์มีด้วยกันหลายประการ ได้แก่ นวัตกรรมต้นแบบ และโมเดล กลุ่ม/เครือข่าย ศูนย์การเรียนรู้และโรงเรียน พื้นที่การบริหารจัดการน้ำ พื้นที่การท่องเที่ยว พื้นที่บริหารและส่งเสริมการจัดการป่า และพื้นที่การเกษตร โดยแต่ละพื้นที่มีจำนวนคนหรือกลุ่มคนร่วมพัฒนาที่แตกต่างกัน

จังหวัดน่าน (ต้นน้ำ) ให้ความสนใจกับการบริหารจัดการน้ำอย่างมาก มีกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ลงทะเบียนกว่า 400 กลุ่ม ถือว่าเป็นจังหวัดที่มีกลุ่มผู้ใช้น้ำมากที่สุดในประเทศ จัดตั้งชมรมคนรักเขื่อนน้ำป่านานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ซึ่งหมายรวมถึงทุกชุมชนตลอดลำน้ำน่าน ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2564 มีการพูดคุยพบปะบนโลกออนไลน์สัปดาห์ละ 1 ครั้งเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มและนอกกลุ่ม ทำหน้าที่เป็น “โซ่ข้อกลาง” การทำงานระหว่างภาครัฐ ประชาชนและเอกชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งมีนวัตกรรมบริหารจัดการน้ำของตนเองคือ ห้วยวังผายต้น ที่คิดโดยชุมชนและขอรับอุปกรณ์ทำฝายคือปูนจากเขื่อนสิริกิติ์เท่านั้น อีกทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องการกักเก็บน้ำ และการสร้างฝายอย่างง่ายด้วย สิ่งที่ชุมชนเห็นว่าควรสนับสนุนและขับเคลื่อนคือ 1. การสนับสนุนตั้งแต่ระดับนโยบายของจังหวัด 2. การสื่อสารทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 3. การจัดทำหลักสูตรหรือกิจกรรมของสถานศึกษาในพื้นที่ และการให้ความรู้ที่ถูกต้องจากนักวิชาการเพื่อนำไปต่อยอด

จังหวัดอุตรดิตถ์ (กลางน้ำ) ในพื้นที่ใกล้เขื่อนสิริกิติ์ ได้ริเริ่มมีการรวมกลุ่มเกษตรกรเป็นวิสาหกิจด้านการเกษตรมาไม่นานนี้ หากแต่ยังมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ เขื่อนสิริกิติ์ให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนที่รวมตัวกันผลิตในด้านการเกษตร การประกอบอาชีพอื่น และร่วมการจัดการท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย

จังหวัดพิษณุโลก (ปลายน้ำ) เข้าร่วมกิจกรรมของลุ่มน้ำน่านอย่างชัดเจนในช่วงหลังจากการจัดเสวนาของเขื่อนสิริกิติ์ ร่วมกับจังหวัดปลายน้ำอื่น สำหรับชุมชนลุ่มน้ำในจังหวัดพิษณุโลกเองนั้น มีการรวมกลุ่มสหกรณ์ผู้ใช้น้ำที่มีการบริหารจัดการเงิน การปล่อยน้ำกันเอง โดยมีการตั้งกฎระเบียบของตนเอง อาทิ สหกรณ์ผู้ใช้น้ำวัดพริก และสหกรณ์พรหมพิราม ความต้องการการสนับสนุนในปัจจุบันมิได้ต้องการเงินทอง แต่ต้องการความรู้เรื่องพลังงานแสงอาทิตย์ เพราะเห็นว่าเป็นหาทางที่จะประหยัดและได้ผลดีในการใช้ไฟฟ้าสูบน้ำ

จังหวัดพิจิตร (ปลายน้ำ) มีการบริหารจัดการน้ำที่เข้มแข็งด้วยมีคณะกรรมการและการเลือกตั้งประธานกลุ่มชัดเจน มีกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นมาร่วมกันและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการสนับสนุนการ

ดำเนินงาน 3 รูปแบบคือ โดยเทศบาลและอบต. การจัดตั้งกันเองของเกษตรกร และการจัดตั้งเป็นสหกรณ์
ผู้ใช้น้ำ

นครสวรรค์ (ปลายน้ำ) โดยปกติแล้วจังหวัดนครสวรรค์จะเป็นพื้นที่รับน้ำ จึงต้องมีการบริหารจัดการ
จัดการน้ำที่มากจนเกินไป กลุ่มเกษตรกรได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลมาประมาณ 20 ปี มีกองทุน
หมุนเวียนของตนเอง ทำงานร่วมกับ อบต.และจังหวัด ปัจจุบันเกษตรกรร่วมกันทำนาแปลงใหญ่ และ
จัดตั้งเป็นวิสาหกิจ ซึ่งได้รับน้ำจากเขื่อนสิริกิติ์ในการดำเนินงาน จึงมีการเกษตรที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น
การประมง การปลูกผัก สวนผลไม้ ฯลฯ

นอกจากนี้ เขื่อนสิริกิติ์ยังเป็นศูนย์กลางการสร้างความสัมพันธ์ ดังจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของ
ชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่าน เริ่มต้นอย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2557 ที่มีการจัดเสวนาด้านน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ซึ่ง
แม้ว่าจะมีความเห็นไม่ลงรอยกันในช่วงแรก แต่ก็ทำความเข้าใจกันและกัน ช่วยเหลือกันโดยเฉพาะการ
ร่วมอนุรักษ์ป่าในจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำ โดยเห็นว่าหากต้นน้ำอุดมสมบูรณ์ก็จะส่งผลถึงตลอดทั้ง
ลำน้ำ ไม่ให้ท่วม ไม่ให้แล้งจนเกินไปนัก

การดำเนินงานในจังหวัดต่างๆ ที่ได้กล่าวมา สอดคล้องกับนโยบายของเขื่อนสิริกิติ์ที่จะทำ
กิจกรรมเพื่อสังคม CSR โดยมีใช่เป็นเพียงการให้เงินหรือสิ่งของสนับสนุน หากแต่เป็นการสนับสนุนการ
สร้างความรู้เพื่อให้ประชาชนนำไปต่อยอด สร้างรายได้ในอนาคตด้วย

7.1.3 สายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิติ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยนำเสนอสายสัมพันธ์เป็น 3 ด้านคือ สายสัมพันธ์เครือข่ายบริหารจัดการน้ำ เครือข่ายด้าน
การพัฒนาคุณภาพชีวิต และเครือข่ายด้านการสร้างจิตสำนึกการพัฒนาผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์
ท้องถิ่น สายสัมพันธ์นี้เริ่มจากการที่เขื่อนสิริกิติ์จัดเสวนาด้านน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.
2557 ซึ่งได้สร้างความเข้าใจระหว่างชุมชนริมน้ำน่านถึงสถานการณ์การใช้น้ำและปัญหาที่มีร่วมกัน และ
จะดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างไร เขื่อนสิริกิติ์มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนลุ่มน้ำน่านโดยเป็นไป
ตามความเหมาะสม เช่นการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อทำฝาย หรือการหาแหล่งทุนสนับสนุนเพิ่มเติม
มากกว่าการที่เขื่อนสิริกิติ์ลงมือกระทำเองเพื่อให้ชุมชนเห็นถึงคุณค่าของสิ่งที่ทำ และห่วงแหนรักษาสิ่งที่ได้
ทำร่วมกันไว้ต่อไป สำหรับการบริหารจัดการในพื้นที่แต่ละจังหวัดนั้น จะมีการบริหารจัดการในรูปแบบ
ของคณะกรรมการชุมชน ซึ่งจะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ วิสาหกิจ ฯลฯ ตั้งกฎระเบียบของชุมชนและ
ร่วมกันตรวจสอบอยู่เสมอ

ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต เขื่อนสิริกิติ์มีส่วนอย่างมากในการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์
ชุมชน อาทิ เม็ดมะม่วงหิมพานต์ หรือน้ำพริกโดยจะให้ทุนตั้งต้นเพื่อให้ชุมชนดำเนินการเอง และรายงาน
ผลการดำเนินงานปีละ 2 ครั้ง การสนับสนุนดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนแสวงหาแนวทางการนำเงินที่ได้ไปใช้
อย่างมีประสิทธิภาพด้วยตนเอง ถือเป็นความช่วยเหลือให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ด้านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น เขื่อนสิริกิติ์ให้ความสำคัญอย่างมากกับการให้เยาวชน
รู้จักประวัติศาสตร์พื้นที่ของตนเอง โดยเฉพาะในอำเภอท่าปลาที่เขื่อนสิริกิติ์ให้การสนับสนุนกิจกรรมและ
การสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของทั้งชาวอำเภอท่าปลาและประชาชนทั่วไป รวมถึงการ
เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ด้วย

ปัญหาของการสร้างสายสัมพันธ์ที่ยั่งยืนที่พบคือ เชื้อนสิริกิติ์ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้โดยตรง ทำให้การทำงานอาจล่าช้าหรือไม่ต่อเนื่องไปบ้าง ทั้งๆ ที่จุดแข็งหนึ่งจากการวิเคราะห์ตนเองของเชื้อนสิริกิติ์คือการมี CSR การดำเนินงานของเชื้อนสิริกิติ์ที่ผ่านมา ล้วนแล้วแต่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายอีกหลายประการ อาทิ เรื่องการจัดความยากจน ความอดอยาก การส่งเสริมสุขภาพ การส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ การจัดการน้ำและพลังงานสะอาด การส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมสันติภาพและความร่วมมือระดับสากลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยนี้ นอกจากจะได้ข้อมูลเรื่องสถานการณ์ ความสัมพันธ์ของชุมชนและเชื้อนสิริกิติ์แล้ว ยังได้เห็นรูปแบบการทำงานของกลุ่มคนที่หลากหลายล้วนแล้วแต่สร้างสรรค์ให้เกิด “ไฟปัญญา” ที่มีไฟเพียงส่องแสงแต่ยังได้ส่องให้เกิดความกระจ่างทางปัญหาให้กับผู้คนมากมาย ไม่ว่าจะ เป็นยูววิจัย ครูพี่เลี้ยง ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่ม โดยมีเชื้อนสิริกิติ์เป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ดังกล่าวไว้ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับการทำงานกับชุมชนให้มีรูปแบบปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายและดูแลซึ่งกันและกัน

7.2 การอภิปรายผล

จากข้อค้นพบงานวิจัยในครั้งนี้ ได้แบ่งประเด็นการอภิปรายออกเป็น 3 ประเด็น

7.2.1 กิจกรรมเพื่อสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เชื้อนสิริกิติ์มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญหนึ่งต่อชุมชนรอบเขื่อนคือ กิจกรรมเพื่อสังคมหรือ CSR ที่จะดูแลเอาใจใส่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีกองทุนพัฒนาไฟฟ้าที่ได้รับการจัดสรรแต่ละปี มีส่วนร่วมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านโครงการต่างๆ เช่น โครงการดูแลผู้สูงอายุใส่ใจผู้เสียสละ โครงการติวเข้มเติมเต็มโอกาส โครงการเรียนรู้อยู่อย่างพอเพียง โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาป่าต้นน้ำน่าน การสร้างฝายชะลอน้ำ โครงการด้านศิลปวัฒนธรรม และการริเริ่มโครงการการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วย ซึ่งเห็นได้ว่าเชื้อนสิริกิติ์ให้การสนับสนุนชุมชนในหลากหลายมิติ (รายงานประจำปีเชื้อนสิริกิติ์, 2561)

จากการศึกษาข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้พบว่า การทำงานเพื่อสังคมของเชื้อนสิริกิติ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 มีการเปลี่ยนแปลงไปบางประการ กล่าวคือ จะไม่เป็นการมอบสิ่งของหรือสร้างสิ่งก่อสร้างให้ แต่จะเริ่มจากการสอบถามความต้องการของชุมชน ซึ่งชุมชนต้องมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือและแผนการทำงานและรักษาสิ่งของต่างๆ ไว้ต่อเนื่อง อาทิ การที่เขื่อนสนับสนุนปูนสำหรับทำฝายนั้น เป็นโครงการที่ชุมชนเริ่มทดลองทำมาก่อนและได้ผลตามความต้องการ แต่เมื่อต้องการขยายผลไปยังพื้นที่อื่นและขาดแคลนปูนสำหรับทำฝาย เชื้อนสิริกิติ์ก็ได้เป็นหน่วยงานประสานกับภาคเอกชนเพื่อขอรับบริจาคปูน โดยให้ประชาชนเป็นผู้ดำเนินงาน หรือการให้กองทุนสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนน้ำพริกอำเภอท่าปลา โดยไม่ต้องรับเงินคืน แต่ชุมชนต้องรายงานผลการดำเนินงานปีละ 2 ครั้ง ซึ่งหากเชื้อนสิริกิติ์เห็นว่าต้องพัฒนาเพิ่มเติม ก็จะจัดหานักวิชาการ นักวิจัยร่วมพัฒนาด้วย การดำเนินงานดังกล่าวถือได้ว่าเป็นไปตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ตั้งแต่เรื่องของการ **ระเบิดจากข้างใน** หมายถึงให้ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ในขณะที่เชื้อนสิริกิติ์ดำเนินงานตาม

แนวทางของการปลูกป่าในใจคน ที่ให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และเติบโตการพัฒนาด้วยตนเองที่สำคัญคือสอนให้ชุมชน พึ่งตนเอง เป็นสำคัญ

7.2.2 การส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความแตกต่างจากประวัติศาสตร์ทั่วไปตรงที่เป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นเฉพาะถิ่น ไม่ซ้ำกับที่อื่นและสร้างขึ้นจากชุมชนเอง มิได้รับอิทธิพลจากความเป็นรัฐชาติเช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ที่เรียนในโรงเรียน มุมมองของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการมองจากล่างขึ้นบน (Bottom up Approach) มารวมเข้ากับประวัติศาสตร์ชาติที่มองจากบนลงล่าง (Top down Approach) ซึ่งจะสามารถเห็นภาพรวมของประวัติศาสตร์ได้อย่างครบถ้วน ชัดเจนมากยิ่งขึ้น หมายความว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้มองเห็นเมืองไทยในมิติใหม่ภายใต้การสืบค้นอย่างเป็นเหตุเป็นผล ให้มีความสำคัญกับหลักฐาน เป็นการนำประวัติศาสตร์ชาติและท้องถิ่นมารวมกัน เนื้อหาประวัติศาสตร์ใหม่จะทำให้เห็นอดีตชัดเจนขึ้นด้วย

การบันทึกความทรงจำของชุมชนที่ผ่านการบอกเล่าซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ได้สร้างการรับรู้ถึงความสำคัญของเรื่องราวในท้องถิ่นให้กับทั้งผู้ใหญ่ในชุมชนว่า เรื่องราวที่ตนเองได้ผ่านประสบการณ์ องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดมานั้น ยังมีคุณค่า สมควรส่งต่อไปยังลูกหลาน อันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ในอนาคต ดังที่ ยงยุทธ ชูแว่น (2549) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไว้ว่า 1. เรื่องรู้ เข้าใจ ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง 2. เพื่อรู้และเข้าใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่นเดียวกับ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2557, อ้างถึงในสุนทรชัย ชอบยศ, 2562) กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคนในท้องถิ่นให้รักถิ่นฐานบ้านเกิด เข้าใจรากเหง้าความเป็นมา และมีสำนึกร่วมกันของแต่ละพื้นที่ ต่างจากประวัติศาสตร์ชาติที่มุ่งหวังให้มีความภาคภูมิใจในชาติ ทำคุณความดีเพื่อบ้านเมือง ซึ่งการเรียนรู้ตนเองนี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญที่คนในชุมชนต้องรับรู้คือ (Doxiadia C.A., 1974)

1. Nature ธรรมชาติ ระบบนิเวศ
2. Antropos ประชาชนและชาติพันธุ์
3. Society สังคม ความเชื่อและเหตุการณ์ในชุมชน
4. Place of living ที่อยู่อาศัย
5. Network สาธารณูปโภคและคมนาคม

ความอดทนยากลำบากและการแก้ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์เป็นเสมือนบาดแผลของคนท่าปลาที่จริง หากแต่จากคำบอกเล่าเมื่อเวลาผ่านไป กลับกลายเป็นการเล่าเรื่องราวของความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ และความสุขในวันนี้ก็เป็นเรื่องเยยวยาจิตใจได้เป็นอย่างดี ในช่วงเวลาของการบอกเล่าให้ลูกหลานฟังนี้ จะประกอบไปด้วยความรู้สึกคิดถึงบ้านเกิดที่พลัดพราก แต่ก็มีได้มีการแสดงถึงความโกรธแค้นใดๆ อีกทั้งยังได้แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์แนวทางการดำเนินชีวิตแบบใหม่ เช่นการปลูกมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งสร้างรายได้ให้เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน

การปรับตัวนี้คงจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่าความช่วยเหลือในช่วงแรกคือการให้เงิน หรือสิ่งของเพื่อการดำรงชีวิต จากนั้นจะเป็นการสร้างโอกาสให้กับผู้คน ไม่ว่าจะเป็นการพระราชทานโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ หรือการดำเนินงานโครงการเพื่อ

พัฒนาต่างๆ ในแบบกิจกรรมเพื่อสังคม หรือ CSR ซึ่งมีใช้การให้ แต่เป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนได้เติบโต และสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนเพราะเป็นการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจคือการกินอยู่ ด้านสังคมคือการทำงานร่วมกันของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมตามโครงการให้ความรู้และส่งเสริมการปลูกไม้ยืนต้น อีกทั้งยังมีการพัฒนาในมิติของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จัดประเพณีดังที่มีมาแต่อดี้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เชื้อนสิริกิติ์ยังมีแนวคิดที่จะสร้างการรับรู้เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กับคนภายนอก โดยการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่รวบรวมเรื่องราว ข้าวของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตอีกด้วย เป็นเสมือนการจุด “ไฟปัญญา” ให้กับผู้คนในชุมชนให้ได้ตื่น และเรียนรู้ตัวตนของตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นการผาน “ศาสตร์” คือความรู้ความเข้าใจ และ “ศิลป์” คือความระลึกถึง ความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง

การส่งเสริมการเรียนรู้กับบุคคลภายนอกนั้น อาจมีข้อจำกัดมากกว่าคนในชุมชน เพราะต่างมิได้รับรู้หรือรู้สึกถึงความเป็นชุมชนมากนัก ดังนั้น การถ่ายทอดความเป็นชุมชนท่าปลาให้กับคนภายนอก จำเป็นต้องแสดงอัตลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจน อาทิ อาหาร ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่เหมือนที่ใด ให้ผู้คนได้จดจำในทันทีที่ได้มีโอกาสร่วมรับรู้ถึงอำเภوتاปลา การวิจัยในครั้งนี้ตรงกับวิธีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของกลุ่ม Annales ที่เน้นทำความเข้าใจในตัวมนุษย์และสังคมมากที่สุด มากกว่าศึกษาเข้าใจในวิธีทางประวัติศาสตร์โดยเสนอให้สาขาวิชาต่างๆ ได้ศึกษาวิเคราะห์และอธิบายต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เช่น ภูมิศาสตร์ จิตวิทยาพฤติกรรม โบราณคดี คติชนวิทยา ภาษาศาสตร์และวรรณกรรม โดยสรุปคือ ต้องการศึกษารอบด้าน (Total) และเป็นมนุษย์ (Human) เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ดีน่าจะศึกษาหลากหลายมิติด้วยเครื่องมือต่างๆ เพื่อช่วยในการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบที่เข้าถึงความจริงโดยต้องมีการวิพากษ์อย่างเหมาะสม ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม (วศิน ปัญญาวุฒระกุล, 2562)

จากข้อสังเกตดังกล่าว ชุมชนที่จะใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการรับรู้ของคนในชุมชนเกี่ยวกับตนเองนั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยสำคัญคือ 1. การเรียนรู้เรื่องวิธีการเก็บรักษาประวัติศาสตร์ในรูปแบบของบันทึก การสัมภาษณ์ การเก็บรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ข้อมูลสถานที่สำคัญ 2. การส่งต่อเรื่องราวจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ทั้งเรื่องเนื้อหาความจริง เรื่องเล่า ตำนาน พิธีกรรม ทั้งนี้ ก็เพราะเรื่องเล่าเหล่านี้เป็นเครื่องสะท้อนวัฒนธรรมในอดีตได้แก่ การสอนเรื่องความดี ความชั่ว บาปบุญคุณโทษ อันจะเป็นข้อคิดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป 3. คนหรือกลุ่มคนที่เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการขับเคลื่อน สร้างสรรค์รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ ความคิดทัศนคติ 4. สถาบันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนที่ควรมีหลักสูตรหรือกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ สถาบันภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณ การส่งเสริมกิจกรรมและต่อยอดนำความรู้ที่ได้ไปใช้ เช่น เพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อประโยชน์สูงสุดคือการที่คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาร่วมกันและร่วมสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

7.2.3 การขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ปัญหาอย่างหนึ่งของการดำเนินงานการพัฒนาของเชื้อนสิริกิติ์กับกลุ่มน้ำน่านมีด้วยกัน 2 ประการคือ 1. ขาดหน่วยงานของเชื้อนสิริกิติ์ที่ทำงานด้านนี้โดยเฉพาะ กับ 2. ผู้แทน

ชุมชนลุ่มน้ำน่านส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งแม้ว่าจะมีประสบการณ์และมีทักษะให้กับทำงานเป็นอย่างมาก ก็อาจจะไม่สามารถดำเนินงานได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง จากคำสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิได้กล่าวไว้ว่า การที่จะทำงานได้สำเร็จต้องมี 3 ประการคือ Econ, Eco และ Equity นั่นคือ การทำงานบนฐานผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อชักจูงให้คนร่วมดำเนินงาน ซึ่งอยู่บนฐานของการรักษาสิ่งแวดล้อมเพราะลุ่มน้ำน่านจะดำเนินงานอย่างต่อเนื่องหากการบริหารจัดการน้ำเป็นไปอย่างเหมาะสมทุกคนมีส่วนร่วม และต้องมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม คือต่างมีสิทธิในการให้ความคิดเห็นและร่วมดำเนินงานได้ ทั้งนี้ การทำงานควรทำร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยรัฐมีหน้าที่สร้างความเข้าใจ เชื่อมโยงทุกภาคส่วนให้ทำงานร่วมกัน ภาคเอกชนมีหน้าที่สนับสนุนตามความเหมาะสม ส่วนภาคประชาชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การพัฒนาต่างๆ ยั่งยืนหรือไม่ ซึ่งทุกคนต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีความมุ่งมั่นและควรมีส่วนสำคัญในการคิดริเริ่ม และดำเนินงาน เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและมีโอกาสในการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที แนวทางการดำเนินงานดังกล่าว สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่ระบุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศที่ว่า **“ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน”**

สำหรับเขื่อนสิริกิติ์ มีกิจกรรมการเสวนาผู้ใช้น้ำมาเป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ซึ่งแม้ว่าจะมีความไม่เข้าใจกันในช่วงแรกของการร่วมพูดคุยแต่ด้วยเจตนารมณ์ของทุกคนที่จะร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาของผู้คนตลอดลุ่มน้ำ จึงมองหาปัญหาร่วมกันและเห็นว่า ปัญหาเริ่มต้นจากการที่ป่าต้นน้ำไม่ได้รับการดูแล ส่งผลถึงตลอดลุ่มน้ำ จึงร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยมีเขื่อนสิริกิติ์เป็นผู้ร่วมให้การสนับสนุน จากกิจกรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างแท้จริงซึ่งแม้ว่าจะเริ่มจากการสนใจประโยชน์เป็นที่ตั้ง แต่เมื่อร่วมกันพิจารณาแล้ว หนทางแก้ไขคือการร่วมมือร่วมมือกันต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีต่อชุมชนอื่นๆ ต่อไปด้วย

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำงานวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

- 1) การนำวิธีการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้กับชุมชนอื่นตลอดลุ่มน้ำน่าน เพราะทำให้เห็นความสัมพันธ์ของชุมชนมาตั้งแต่อดีต อันจะส่งผลให้คนในชุมชนรู้สึกความเป็นหนึ่งเดียวกันมากยิ่งขึ้น
- 2) ควรค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนที่โดดเด่น สามารถดึงดูดคนภายนอกได้ซึ่งจะส่งผลอย่างมากหากชุมชนต้องการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำงานวิจัยของเขื่อนสิริกิติ์และชุมชนลุ่มน้ำน่าน มีดังนี้

- 1) ควรมีการแสวงหาแนวทางผู้รับผิดชอบกิจกรรมเพื่อสังคมของเขื่อนสิริกิติ์ที่บทบาทหน้าที่ชัดเจนเพื่อการทำงานอย่างต่อเนื่อง
- 2) ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของเขื่อนสิริกิติ์และชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่านอย่างสม่ำเสมอผ่านการสื่อสารที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

รายการอ้างอิง

กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2560). *เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน*.

<http://mfa.go.th>.

ชูศักดิ์ วิทยาภัก และคณะ. (2546). *โครงการวิจัยประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรของคนเมืองน่าน : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ณัฐกฤต มีศิริ. (2543). *แนวทางการจัดการชุมชนชาวแพริมแม่น้ำน่าน เมืองพิษณุโลก*. [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

दनัย อุทรัพย์, บรรณาธิการ. (2563). *ประวัติศาสตร์ท่าปลา เล่ม 2 ปฐมบทพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของคนไทยวน-ท่าปลา*. เทศบาลตำบลท่าปลา.

แถมสุข นุ่มนนท์. (2544). *สถานภาพงานวิจัยสาขาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2503 – 2535*. โอเดียนสโตร์.

เทวประภาส มากคล้าย. (2553). *การวิเคราะห์ประเพณีบุญบ้าน-บุญขวัญข้าว ตำบลคิ่งตะเกา อำเภอมือง จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารธรรมวิษณุ (การประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ). ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (2564) มกราคม - ธันวาคม 2564*.

ธวัช นันตะเงิน, บรรณาธิการ. (2557). *ประวัติศาสตร์ท่าปลา*. เทศบาลตำบลท่าปลา.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2563). *พระแท่นศิลาอาสน์ ปุชนิยสถานศักดิ์สิทธิ์แห่งหัวเมืองฝ่ายเหนือ : วัฒนธรรมอารยธรรม พระครูธรรมธรเทวประภาส*. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์ กระทรวงวัฒนธรรม.

ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 39 หน้า 54 วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2465

แผนปฏิบัติการเขื่อนสิริกิติ์ ประจำปี 2564. คณะทำงานวิชาการและวางแผนเขื่อนสิริกิติ์.

แผนปฏิบัติการเขื่อนสิริกิติ์ ประจำปี 2563. คณะทำงานวิชาการและวางแผนเขื่อนสิริกิติ์.

แผนปฏิบัติการเขื่อนสิริกิติ์ ประจำปี 2562. คณะทำงานวิชาการและวางแผนเขื่อนสิริกิติ์.

แผนปฏิบัติการเขื่อนสิริกิติ์ ประจำปี 2561. คณะทำงานวิชาการและวางแผนเขื่อนสิริกิติ์.

แผนปฏิบัติการเขื่อนสิริกิติ์ ประจำปี 2560. คณะทำงานวิชาการและวางแผนเขื่อนสิริกิติ์.

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2561. (2561, 25 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135.

ตอนที่ 112 ก. หน้า 44 – 83.

เพ็ญอรุณ ปริสติติก. (2565). *กระบวนการศึกษาศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิมั่นพัฒนา. (2563). *ศาสตร์ของพระราชากับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. <http://tsdf.nida.ac.th/th/philosophy>

ยงยุทธ ชูแว่น. (2562). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย*. ยิปซี กรุ๊ป.

ยงยุทธ ชูแว่น. (2549). *โครงการประมวลวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เพื่อเขียนตำราเรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย : รายงานฉบับสมบูรณ์*. คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รายงานประจำปี 2563. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

รายงานประจำปี 2562. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

รายงานประจำปี 2561. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

- รายงานประจำปี 2560. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- รายงานประจำปี 2559. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- รายงานประจำปี 2563. กฟผ. เชื้อนสิริกิติ์ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์.
- รายงานประจำปี 2562. กฟผ. เชื้อนสิริกิติ์ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์.
- รายงานประจำปี 2561. กฟผ. เชื้อนสิริกิติ์ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์.
- รายงานประจำปี 2560. กฟผ. เชื้อนสิริกิติ์ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์.
- รายงานประจำปี 2559. กฟผ. เชื้อนสิริกิติ์ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์.
- วศิน ปัญญาวุฒตระกูล. (2562). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : วิชาการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2546). *การอบรมและวิจัยเชิงปฏิบัติการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและชาติพันธุ์*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว).
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2532). *เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันไทยพัฒน์. (2563). *เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)*. <https://www.thaicr.com>.
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน). (2560). *พิธีภรณ์ธรรมชาติดำเนินการน้ำชุมชนตามพระราชดำริ พ.ศ.2560*. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สมหมาย ชินนาค และคณะ. (2549). *การพัฒนากลไกและระบบบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการแก้ปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการ : กรณีชุมชนในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำเขตรอยต่อระหว่างเทศบาลเมืองวารินชำราบ และเทศบาลนครอุบลราชธานีอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2558). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. อมรินทร์.
- สำนักงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 3 สาขาแพร่ กรมป่าไม้. *ส่วนส่งเสริมการปลูกป่า*. <https://www.forest.go.th/phrae/>
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก). (2563). *สารสนเทศหน่วยงาน*. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- สุดาร่า สุขฉายา. (2550). *ประวัติศาสตร์สมัยธนบุรี*. สารคดี.
- สุนทรชัย ชอบยศ. (2562). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ว่าด้วยแนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน*. โครงการผลิตและเผยแพร่ตำราและผลงานวิชาการ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุริยันต์ ทองหนูเอียด, บรรณาธิการ. (2562). *เรื่องเล่าคนท่าปลา : จากเขื่อนมาซ่อมสู่อ่างห้วยน้ำสี 50 ปี การพัฒนาที่ทิ้งประชาชนไว้ข้างหลัง*. เครือข่ายประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้าง.
- อภิญา ดิสสะมาน. (2560). *แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในมิติสังคมเพื่อลดความขัดแย้ง*. สถาบันพระปกเกล้า.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2556). *บทสังเคราะห์ยุวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

อัจฉรา รักยุติธรรม. (2558). การจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็กอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่ลุ่มน้ำแม่เตี้ยะ-แม่แตะ
อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. มูลนิธิกรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภาคเหนือ.
เอนก นาวิกมูล. (2552). หลัก-ฐาน-บ้าน-เมือง. แสงดาว.

ภาคผนวก ก

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์

และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทรศัพท์ 0 2218 3210

ที่ อว 64.2.2 (จว.2)/0203/2565

วันที่ 17 มีนาคม 2564

เรื่อง แจ้งผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน

เรียน ดร.ดวงกมล บางชวด

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. ใบรับรองโครงการวิจัย (ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ)
 2. เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
 3. หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
 4. แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม

ตามที่คุณวิจัยได้เสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ในการนี้คณะกรรมการฯ เห็นสมควรให้โครงการวิจัยของท่านได้รับการพิจารณาแบบเต็มขั้นตอน (Full Board Review) ผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยมีดังนี้

โครงการวิจัยที่ 268/64 เรื่อง เชื้อนสิริกิต์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การพัฒนาที่ยั่งยืน (SIRIKIT DAM AND THA PLA DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE: THE PERSPECTIVES ON LOCAL HISTORY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT) ของ ดร.ดวงกมล บางชวด ผ่านการพิจารณารับรอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย ตีร์รัตน์)

ประธานกรรมการ

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสถาบัน ชุดที่ 2

สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาคารจามจุรี 1 ชั้น 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

โทรศัพท์ : 0 2218 3210-11 E-mail: curec2.ch1@chula.ac.th

COA No. 116/2565

ใบรับรองโครงการวิจัย

โครงการวิจัยที่ 268/64 เรื่อง เชื้อนสรีริกิต์กับอำเภอกำปลา จังหวัดอุดรธานี: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยหลัก ดร.ดวงกมล บางชวด

หน่วยงาน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิจารณาจริยธรรมการวิจัยโดยยึดหลัก ของ Declaration of Helsinki, the Belmont report, CIOMS guidelines และ The international conference on harmonization – Good clinical practice (ICH-GCP) อนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวได้

ลงนาม.....*ดร. นวณ้อย*.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.นวณ้อย ตรีรัตน์)
ประธานคณะกรรมการ

ลงนาม.....*ดร.ศยามล*.....

(อาจารย์ ดร.ศยามล เจริญรัตน์)
กรรมการและเลขานุการ

รูปแบบการพิจารณาทบทวนแบบเดิมขออนุมัติ

วันที่รับรอง: 17 มีนาคม 2565

เอกสารที่คณะกรรมการรับรอง

1. ข้อเสนอโครงการวิจัย
2. ประวัติและผลผลิตของผู้วิจัย
3. เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่างและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
4. หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
5. แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม

เลขที่โครงการ	268/64	วันหมดอายุ:	16 มีนาคม 2566
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565		
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566		

เงื่อนไข

1. ผู้วิจัยรับทราบว่าเป็นการผิดจริยธรรม หากดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยก่อนได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยฯ
2. หากใบรับรองโครงการวิจัยหมดอายุ การดำเนินการวิจัยต้องยุติ เมื่อต้องการต่ออายุต้องขออนุมัติใหม่ล่วงหน้าไม่ต่ำกว่า 1 เดือน พร้อมส่งรายงานความก้าวหน้าการวิจัย
3. ต้องดำเนินการวิจัยตามที่ระบุไว้ในโครงการวิจัยอย่างเคร่งครัด
4. ใช้เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ใบยินยอมของกลุ่มตัวอย่างหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และเอกสารเชิญเข้าร่วมวิจัย (ถ้ามี) เฉพาะที่ประทับตราคณะกรรมการเท่านั้น
5. หากเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงในสถานที่เก็บข้อมูลที่ขออนุมัติจากคณะกรรมการ ต้องรายงานคณะกรรมการภายใน 5 วันทำการ
6. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัย ให้ส่งคณะกรรมการพิจารณารับรองก่อนดำเนินการ
7. โครงการวิจัยไม่เกิน 1 ปี ส่งแบบรายงานสิ้นสุดโครงการวิจัย (AF 03-13) และบทคัดย่อผลการวิจัยภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น สำหรับโครงการวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ให้ส่งบทคัดย่อผลการวิจัย ภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักฐานในการปิดโครงการ
8. โครงการวิจัยที่ได้รับการอนุมัติโครงการโดยการพิจารณาทบทวนแบบกรณีข้อยกเว้น (Exemption review) ปฏิบัติตามเงื่อนไข ข้อ 1,6 และ 7 เท่านั้น

Office of the Research Ethics Review Committee for Research Involving Human Subjects:
The Second Allied Academic Group in Social Sciences, Humanities and Fine and Applied Arts
Chamchuri 1 Building, Room 114, Phayathai Road, Wang Mai Sub-district,
Pathum Wan District, Bangkok 10330
Telephone number 0 2218 3210-11 E-mail curec2.ch1@chula.ac.th

COA No. 116/2565

Certificate of Research Approval

Research Project Number 268/64 SIRIKIT DAM AND THA PLA DISTRICT, UTTARADIT
PROVINCE: THE PERSPECTIVES ON LOCAL HISTORY FOR SUSTAINABLE
DEVELOPMENT

Principal Researcher Dr. Doungkamol Bangchuad,

Affiliation Faculty of Education, Chulalongkorn University

The Research Ethics Review Committee for Research Involving Human Subjects: The Second Allied Academic Group in Social Sciences, Humanities and Fine and Applied Arts at Chulalongkorn University, based on Declaration of Helsinki, the Belmont report, CIOMS guidelines and the Principle of the international conference on harmonization – Good clinical practice (ICH-GCP) has approved the execution of the aforementioned research project.

Signature
(Assoc. Prof. Nualnoi Treerat, PhD.)

Chairman of the board

Signature
(Sayamol Charoenratana, PhD.)

Director and Secretary

Research Project Review Category: Full Board Review

Date of approval: 17 March 2022

Expiry date: 16 March 2023

Documents approved by the Committee

1. The research proposal
2. The researcher CV
3. The information sheet for research participants
4. The informed consent form
5. The guide questions for interview and The guide questions for focus group discussion

Study Title No.	268/64
Date of Approval	17 MAR 2022
Approval Expire Date	16 MAR 2023

Conditions

1. The researcher has acknowledged that it is unethical if he/she collects information for the research before the application for an ethics review has been approved by the Research Ethics Review Committee.
2. If the certificate of the research project expires, the research execution must come to a halt. If the researcher wishes to reapply for approval, he/she has to submit an application for a new certificate at least one month in advance, together with a research progress report.
3. The researcher must conduct the research strictly in accordance with what is specified in the research project.
4. The researcher must **only** use documents that provide information for the research sampling population/participants, their letters of consent and the letters inviting them to take part in the research (if any) **that have been endorsed with the seal of the Committee.**
5. If any seriously untoward incident happens to the place where the research information, which has requested the approval of the Committee, is kept, the researcher must report this to the Committee within five working days.
6. If there is any change in the research procedure, the researcher must submit the change for review by the Committee before he/she can continue with his/her research.
7. For a research project of less than one year the researcher must submit a report of research termination (AF 03-13) and an abstract of the research outcome within thirty days of the research being completed. For a research project which is a thesis, the researcher must submit an abstract of the research outcome within thirty days of the research being completed. This is to be used as evidence of the termination of the project.
8. A research project which has passed the Exemption Review, must observe only the conditions in 1, 6 and 7.

เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
(สำหรับผู้ให้ข้อมูลในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์)
(แบบสัมภาษณ์เชิงลึก)

ชื่อโครงการวิจัย เชื้อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
 ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์

สถานที่ติดต่อผู้วิจัย (ที่ทำงาน) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(ที่บ้าน) 63 ซอยปทุมณวิถี 31 สุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กทม. 10260

โทรศัพท์ (ที่ทำงาน) 02 218 2595-97 ต่อ 7060 โทรศัพท์

โทรศัพท์มือถือ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

1. ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมในการวิจัย ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเข้าร่วมในการวิจัย มีความจำเป็นที่ท่านควรทำความเข้าใจว่างานวิจัยนี้ทำเพราะเหตุใด และเกี่ยวข้องกับอะไร กรุณาใช้เวลาในการอ่านข้อมูลต่อไปนี้อย่างละเอียดรอบคอบ ท่านสามารถสอบถามได้ หากถ้อยความใดไม่ชัดเจน หรือขอข้อมูลเพิ่มเติมได้

2. โครงการวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ อีกทั้งการรวบรวมข้อมูลการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและเชื้อนสิริกิติ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเชื้อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบันทั้งในจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์ ว่ามีจุดเริ่มต้นอย่างไร ทำงานร่วมกันอย่างไร มีผลดีผลเสีย มีอุปสรรคและแก้ไขปัญหาอย่างไร เพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันของชุมชนและเชื้อนสิริกิติ์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้คือ ชุมชนท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน จากการสืบค้น วิเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจและนำเสนออย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงความสัมพันธ์ของเชื้อนสิริกิติ์กับวิถีชีวิตชุมชนตลอดลุ่มน้ำตั้งแต่จังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์ ว่ามีความช่วยเหลือเกื้อกูลและมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อย่างไรในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ทราบถึงคุณูปการของเชื้อนสิริกิติ์ที่มีต่อสังคมไทยในภาพรวมทั้งอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ผลดี ผลเสีย ผลกระทบ และทัศนคติของผู้ที่ได้รับผลจากการดำเนินงานเชื้อน ในขณะนี้นักวิชาการ ได้ทราบถึงหลักการและแนวทางการบริหารจัดการน้ำของเชื้อนสิริกิติ์ที่ดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ด้วยความร่วมมือและเข้าใจกันตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และยั่งยืนต่อไปในอนาคต ระยะเวลาที่จะทำวิจัยทั้งสิ้น 1 ปี ตั้งแต่เริ่มศึกษาเอกสารและนำเสนอผลการวิจัย ระหว่างเดือนกันยายน 2564 – สิงหาคม 2565

3. ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เนื่องจากเป็นคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอท่าปลา จากหลากหลายช่วงอายุ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มคนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งรับรู้เหตุการณ์ในช่วงการก่อสร้างเชื้อนสิริกิติ์เมื่อ 50 ปี ก่อน สามารถถ่ายทอดเรื่องราว เนื้อหาข้อมูล ความรู้ความเข้าใจ มีความรู้ลึกซึ้งของการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลานั้น ความผูกพันของเชื้อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา และ 2) คนอีกกลุ่มคือคนในชุมชนท่าปลาอายุระหว่าง 20-60 ปี อาจได้ร่วมรับรู้สถานการณ์การก่อสร้างเชื้อนั้ง และอายุน้อยความและได้เติบโตและทำงานอยู่ในอำเภอท่าปลา ได้เคยพูดคุยกับญาติผู้ใหญ่ เรื่องเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น และเป็นผู้ที่รับการเปลี่ยนแปลงของอำเภอท่าปลามาระยะเวลามากกว่า 10 ปี คน

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

ทั้ง 2 กลุ่มมาจาก 7 ตำบลในอำเภอท่าปลา ตำบลละประมาณ 10 คน จำนวนผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งสิ้น ประมาณ 70 คน

4. หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ ในประเด็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ความรู้สึกในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในช่วงเวลานั้น บุคคล สถานที่ที่สำคัญ ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ความสัมพันธ์ของชุมชนกับเขื่อนสิริกิติ์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และขอความเห็นถึงภาพในอนาคตที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันระหว่างเขื่อนสิริกิติ์และชาวอำเภอท่าปลาต่อไป โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 90 นาที ซึ่งมีคำถามทั้งหมด 6 ข้อ โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) การชี้แจงเป้าหมายและวิธีการสัมภาษณ์โดยนักวิจัยในพื้นที่และคุณครูในแต่ละตำบลระยะเวลา 30 นาที 2) การสัมภาษณ์โดยนักเรียนระดับมัธยมศึกษา/อาชีวศึกษา ระยะเวลา 30 นาที 3) การสรุปผลการสัมภาษณ์และบันทึกในเอกสารโดยนักเรียน ระยะเวลา 30 นาที จากนั้น ครูจะเป็นผู้รวบรวมและวิเคราะห์ผลที่ได้อีกครั้ง

5. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียง ถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และถอดเทปสัมภาษณ์ และจะดำเนินการทำลายข้อมูลตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับท่านภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัยภายในระยะเวลา 1 ปี โดยการทำลายทั้งหมด ทั้งนี้ หากข้อมูลที่เป็นข้อมูลที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อันเป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ไม่ว่าจะเป็น เสียง ภาพ หรือวัสดุต่างๆ จะได้นำส่งให้กับชุมชนต่อไป โดยก่อนถ่ายภาพและบันทึกจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลและนักเรียน นักศึกษาที่สัมภาษณ์ก่อนดำเนินการทุกครั้ง

6. หากท่านอาจรู้สึกอึดอัด หรืออาจรู้สึกไม่สบายใจอยู่บ้างกับบางคำถาม ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ รวมถึงท่านมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

7. ข้อมูลส่วนตัวของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นภาพรวม ผู้ที่มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของท่านจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนเท่านั้น

8. การวิจัยครั้งนี้ท่านจะไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และผู้ให้ข้อมูลจะได้รับค่าตอบแทนจำนวน 300 บาท พร้อมอาหารว่าง 1 มื้อ และอาหารกลางวัน 1 มื้อ เป็นการชดเชยค่าเสียเวลา และสำหรับนักเรียน/นักศึกษาผู้ร่วมบันทึกข้อมูลจะได้รับค่าตอบแทนจำนวน 400 บาท พร้อมอาหารว่าง 1 มื้อ และอาหารกลางวัน 1 มื้อ

9. หากท่านมีข้อสงสัยใด ๆ โปรดสอบถามเพิ่มเติม โดยติดต่อกับผู้วิจัยได้ตลอดเวลา และหากผู้วิจัยมีข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์หรือโทษเกี่ยวกับการวิจัย ผู้วิจัยจะแจ้งให้ท่านทราบอย่างรวดเร็ว **เพื่อให้กลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยพิจารณาว่ายังสมัครใจจะมีส่วนร่วมในงานวิจัยต่อไปหรือไม่**

10. หากท่านไปได้รับการปฏิบัติตามข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ท่านสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารเฉลิมราชย์ 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-1110 อีเมล curec2@chula.ac.th

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

(อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด)

ผู้วิจัยหลัก

**เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
(สำหรับผู้ที่ให้ข้อมูลในจังหวัดน่าน พิจิตร พิษณุโลกและนครสวรรค์)
(แบบสัมภาษณ์)**

ชื่อโครงการวิจัย เชื้อนสรีริกิต์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์
สถานที่ติดต่อผู้วิจัย (ที่ทำงาน) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(ที่บ้าน) 63 ซอยปทุมณีวิถี 31 สุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กทม. 10260
โทรศัพท์ (ที่ทำงาน) 02 218 2595-97 ต่อ 7060 โทรศัพท์
โทรศัพท์มือถือ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

1. ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมในการวิจัย ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเข้าร่วมในการวิจัย มีความจำเป็นที่ท่านควรทำความเข้าใจว่างานวิจัยนี้ทำเพราะเหตุใด และเกี่ยวข้องกับอะไร กรุณาใช้เวลาในการอ่านข้อมูลต่อไปนี้อย่างละเอียดรอบคอบ ท่านสามารถสอบถามได้ หากถ้อยความใดไม่ชัดเจน หรือขอข้อมูลเพิ่มเติมได้

2. โครงการวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ อีกทั้งการรวบรวมข้อมูลการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและเชื้อนสรีริกิต์ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเชื้อนสรีริกิต์จากอดีตถึงปัจจุบันทั้งในจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์ ว่ามีจุดเริ่มต้นอย่างไร ทำงานร่วมกันอย่างไร มีผลดีผลเสีย มีอุปสรรคและแก้ไขปัญหาอย่างไร เพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันของชุมชนและเชื้อนสรีริกิต์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้คือ ชุมชนท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน จากการสืบค้น วิเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจและนำเสนออย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงความสัมพันธ์ของเชื้อนสรีริกิต์กับวิถีชีวิตชุมชนตลอดลุ่มน้ำตั้งแต่จังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์ ว่ามีความช่วยเหลือเกื้อกูลและมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อย่างไรในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ทราบถึงคุณูปการของเชื้อนสรีริกิต์ที่มีต่อสังคมไทยในภาพรวมทั้งอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ผลดี ผลเสีย ผลกระทบ และทัศนคติของผู้ที่ได้รับผลจากการดำเนินงานเชื้อน ในขณะนี้นักวิชาการ ได้ทราบถึงหลักการและแนวทางการบริหารจัดการน้ำของเชื้อนสรีริกิต์ที่ดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ด้วยความร่วมมือและเข้าใจกันตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และยั่งยืนต่อไปในอนาคต ระยะเวลาที่จะทำวิจัยทั้งสิ้น 1 ปี ตั้งแต่เริ่มศึกษาเอกสารและนำเสนอผลการวิจัย ระหว่างเดือนกันยายน 2564 – สิงหาคม 2565

3. ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เนื่องจากเป็นคนในชุมชนริมลุ่มน้ำน่านในจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิจิตร พิษณุโลก และนครสวรรค์ ที่ได้รับผลกระทบทั้งมิถุน การทำการเกษตร การประกอบอาชีพ การสัญจรทางน้ำและผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่จากการก่อสร้างเชื้อนสรีริกิต์ตั้งแต่ 50 ปีก่อน และยังเป็นพื้นที่ที่เชื้อนสรีริกิต์ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ผู้ที่ได้รับเชิญเป็นกลุ่มผู้นำทั้งในภาคอุปโภคและบริโภคที่เห็นการเปลี่ยนแปลงของอำเภอท่าปลาในระยะเวลามากกว่า 10 ปี จังหวัดละ 1 อำเภอเป็นอย่างน้อย ได้แก่

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก อำเภอเมือง ตพานหิน จังหวัดพิจิตร และ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พื้นที่ละประมาณ 10 คน จำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัยทั้งสิ้น ประมาณ 50 คน

4. หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ ในประเด็นเกี่ยวกับบริบททั่วไปของชุมชน อาทิ การประกอบอาชีพของคนในชุมชน สาธารณูปโภคในพื้นที่ ประเพณีวัฒนธรรม ธรรมชาติ ความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม ผลจากการก่อสร้างของเขื่อนสิริกิติ์เมื่อ 50 ปีก่อน (ในกรณีผู้ให้ข้อมูลอายุมากกว่า 60 ปี) รวมถึงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของเขื่อนที่มีผลต่อชุมชนในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้เวลาประมาณ 60 นาที ซึ่งมีคำถาม ทั้งหมด 4 ข้อ

5. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียง ถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และถอดเทป สัมภาษณ์ และจะดำเนินการทำลายข้อมูลตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับท่านภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัยภายใน ระยะเวลา 1 ปี โดยการทำลายทั้งหมด ทั้งนี้ หากข้อมูลที่บันทึกเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อันเป็น วัตถุประสงค้งานวิจัย ไม่ว่าจะเป็น เสียง ภาพ หรือวัสดุต่างๆ จะได้นำส่งให้กับชุมชนต่อไป โดยก่อนถ่ายภาพและ บันทึกจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลและนักเรียน นักศึกษาที่สัมภาษณ์ก่อนดำเนินการทุกครั้ง

6. หากท่านอาจรู้สึกอึดอัด หรืออาจรู้สึกไม่สบายใจอยู่บ้างกับบางคำถาม ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ รวมถึงท่านมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมวิจัยหรือถอนตัว ออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

7. ข้อมูลส่วนตัวของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็น ภาพรวม ผู้ที่มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของท่านจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน เท่านั้น

8. การวิจัยครั้งนี้ท่านจะไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และท่านจะได้รับค่าตอบแทนจำนวน 300 บาท พร้อมอาหารว่าง 1 มื้อ และอาหารกลางวัน 1 มื้อ เป็นการชดเชยค่าเสียเวลา

9. หากท่านมีข้อสงสัยใด ๆ โปรดสอบถามเพิ่มเติม โดยติดต่อกับผู้วิจัยได้ตลอดเวลา และหากผู้วิจัยมีข้อมูลเพิ่มเติม ที่เป็นประโยชน์หรือโทษเกี่ยวกับการวิจัย ผู้วิจัยจะแจ้งให้ท่านทราบอย่างรวดเร็ว เพื่อให้กลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการ วิจัยพิจารณาว่ายังสมัครใจจะมีส่วนร่วมในงานวิจัยต่อไปหรือไม่

10. หากท่านไม่ได้รับการปฏิบัติตามข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ท่านสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณา จริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย อาคารจามจุรี 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-

11. อีเมล refec2@chula.ac.th

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

ลงชื่อ

ดวงมล บางขวด

(อาจารย์ ดร.ดวงมล บางขวด)

ผู้วิจัยหลัก

เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
(สำหรับผู้ให้ข้อมูลจากเขื่อนสิริกิติ์และผู้ทรงคุณวุฒิ)
(แบบสนทนากลุ่ม)

ชื่อโครงการวิจัย เขื่อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
 ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์
 สถานที่ติดต่อผู้วิจัย (ที่ทำงาน) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 (ที่บ้าน) 63 ซอยปทุมวันวิถิ 31 สุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กทม. 10260
 โทรศัพท์ (ที่ทำงาน) 02-218-2595-97 ต่อ 7060 โทรศัพท์
 โทรศัพท์มือถือ 086-326-2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

1. ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมในการวิจัย ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเข้าร่วมในการวิจัย มีความจำเป็นที่ท่านควรทำความเข้าใจว่างานวิจัยนี้ทำเพราะเหตุใด และเกี่ยวข้องกับอะไร กรุณาใช้เวลาในการอ่านข้อมูลต่อไปนี้อย่างละเอียดรอบคอบ ท่านสามารถสอบถามได้ หากถ้อยความใดไม่ชัดเจน หรือขอข้อมูลเพิ่มเติมได้

2. โครงการวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ อีกทั้งการรวบรวมข้อมูลการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและเขื่อนสิริกิติ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเขื่อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบันทั้งในจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์ ว่ามีจุดเริ่มต้นอย่างไร ทำงานร่วมกันอย่างไร มีผลดีผลเสีย มีอุปสรรคและแก้ไขปัญหาอย่างไร เพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันของชุมชนและเขื่อนสิริกิติ์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้คือ ชุมชนท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน จากการสืบค้น วิเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจและนำเสนออย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงความสัมพันธ์ของเขื่อนสิริกิติ์กับวิถีชีวิตชุมชนตลอดลุ่มน้ำตั้งแต่จังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์ ว่ามีความช่วยเหลือเกื้อกูลและมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อย่างไรในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ทราบถึงคุณูปการของเขื่อนสิริกิติ์ที่มีต่อสังคมไทยในภาพรวมทั้งอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ผลดี ผลเสีย ผลกระทบ และทัศนคติของผู้ที่ได้รับผลจากการดำเนินงานเขื่อน ในขณะที่นักวิชาการ ได้ทราบถึงหลักการและแนวทางการบริหารจัดการน้ำของเขื่อนสิริกิติ์ที่ดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ด้วยความร่วมมือและเข้าใจกันตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และยั่งยืนต่อไปในอนาคต ระยะเวลาที่จะทำวิจัยทั้งสิ้น 1 ปี ตั้งแต่เริ่มศึกษาเอกสารและนำเสนอผลการวิจัย ระหว่างเดือนกันยายน 2564 – สิงหาคม 2565

3. ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เนื่องจากท่านเป็นผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานของเขื่อนสิริกิติ์ที่มีบทบาทหน้าที่ต่อการพัฒนาชุมชนในลุ่มน้ำน่าน และเป็นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาซึ่งเคยดำเนินการวิจัยในบางจังหวัดของการวิจัยนี้ จึงเป็นกลุ่มคนที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่คณะวิจัยได้วิเคราะห์ และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อการแสวงหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่ตลอดลุ่มน้ำน่านในอนาคตต่อไป จำนวนไม่น้อยกว่า 7 คนประกอบด้วย ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของเขื่อนสิริกิติ์จำนวน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเขื่อนสิริกิติ์เช่น กรมชลประทาน กรมป่าไม้ ผู้นำชุมชนและนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

4. หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะขอสนทนากลุ่ม ในประเด็นความถูกต้องเหมาะสมของผลการวิเคราะห์โดยผู้วิจัยเรื่องวิถีชีวิต สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ชุมชนได้รับประโยชน์จากการร่วมพัฒนากับเขื่อนสิริกิติ์ แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตั้งแต่ในระดับยุทธศาสตร์ นโยบาย กลยุทธ์ กิจกรรมหรือแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน โดยใช้เวลาในการสนทนากลุ่มประมาณ 90 นาที ซึ่งมีคำถามทั้งหมด 4 ข้อ

5. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียง ถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และถอดเทปสัมภาษณ์ และจะดำเนินการทำลายข้อมูลตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับท่านภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัยภายในระยะเวลา 1 ปี โดยการทำลายทั้งหมด ทั้งนี้ หากข้อมูลที่บ้านทึกเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อันเป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ไม่ว่าจะเสียง ภาพ หรือวัสดุต่างๆ จะได้นำส่งให้กับชุมชนต่อไป โดยก่อนถ่ายภาพและบันทึกจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลและนักเรียน นักศึกษาที่สัมภาษณ์ก่อนดำเนินการทุกครั้ง

6. หากท่านอาจรู้สึกอึดอัด หรืออาจรู้สึกไม่สบายใจอยู่บ้างกับบางคำถาม ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ รวมถึงท่านมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

7. ข้อมูลส่วนตัวของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นภาพรวม ผู้ที่มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของท่านจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน เท่านั้น

8. การวิจัยครั้งนี้ท่านจะไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ การสนทนากลุ่มจะจัดที่เขื่อนสิริกิติ์ โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ปฏิบัติงานที่เขื่อนสิริกิติ์ จะได้รับของที่ระลึก 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมสนทนากลุ่มผ่านระบบออนไลน์จะได้รับค่าตอบแทน 1,500 บาท และ 3) ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มที่เขื่อนสิริกิติ์ จะได้รับค่าตอบแทน 1,500 บาทและค่าเดินทางที่เบิกตามจริง ทั้งนี้ ผู้ที่มาร่วมสนทนากลุ่มที่เขื่อนสิริกิติ์จะได้รับอาหารว่าง 1 มื้อ และอาหารกลางวัน 1 มื้อด้วย

9. หากท่านมีข้อสงสัยใด ๆ โปรดสอบถามเพิ่มเติม โดยติดต่อกับผู้วิจัยได้ตลอดเวลา และหากผู้วิจัยมีข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์หรือโทษเกี่ยวกับการวิจัย ผู้วิจัยจะแจ้งให้ท่านทราบอย่างรวดเร็ว เพื่อให้กลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยพิจารณาว่ายังสมัครใจจะมีส่วนร่วมในงานวิจัยต่อไปหรือไม่

10. หากท่านไม่ได้รับการปฏิบัติตามข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ท่านสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจุรี 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-

11. อีเมล curec2.cmc@chula.ac.th

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

ลงชื่อ

ดวงกมล บางชวด

(อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางชวด)

ผู้วิจัยหลัก

หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
(สำหรับผู้ให้ข้อมูลในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์) (แบบสัมภาษณ์เชิงลึก)

สถานที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

เลขที่ ตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามท้ายหนังสือนี้ ขอแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย ชื่อโครงการวิจัย เชื้อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์ ที่อยู่ที่ติดต่อ สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทรศัพท์ 086-326-2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

ข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย รายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ความเสี่ยง/อันตราย และประโยชน์ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่องนี้ โดยได้อ่านรายละเอียดในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้ให้ข้อมูลในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ในการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัย จนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ตามกระบวนการชี้แจงและสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เวลา 60 นาที และจะทำลายข้อมูลที่ได้ภายในระยะเวลา 1 ปี หลังจากเสร็จสิ้นการวิจัย ตามที่ระบุไว้ในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยข้าพเจ้ายินยอม ทั้งนี้ หากข้อมูลที่บันทึกเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อันเป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ไม่ว่าจะเสี่ยง ภาพ หรือวัสดุต่างๆ จะได้นำส่งให้กับชุมชนต่อไป

ข้าพเจ้ามีสิทธิ์ถอนตัวออกจากการวิจัยเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการถอนตัวออกจากการวิจัยจะไม่มีผลกระทบทางลบใด ๆ ต่อข้าพเจ้าทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองและคำยืนยันว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติตามข้าพเจ้าตามเอกสารข้อมูลซึ่งเป็นคำชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องข้าพเจ้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอผลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีข้อมูลใดในการรายงานที่จะนำไปสู่การระบุตัวข้าพเจ้า

หากข้าพเจ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ข้าพเจ้าสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจรี 1 ชั้น 1 ห้อง 114 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-11 อีเมล curec2.ch1@chula.ac.th

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน นอกจากนี้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาเอกสารข้อมูลซึ่งเป็นคำชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และสำเนาหนังสือยินยอมไว้แล้ว

เลขที่โครงการ 268/64

ลงชื่อ

วันที่รับรอง 17 มีนาคม 2565

(อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด)

วันหมดอายุ 16 มีนาคม 2566

ผู้วิจัยหลัก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
เรื่อง เชื้อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งในที่นี่หมายถึงปราชญ์ชุมชนและประชาชนในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วยผู้ที่อายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งมีประสบการณ์ในช่วงเวลาการก่อสร้างเขื่อน และที่อายุระหว่าง 20-60 ปี แต่เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 10 ปี มีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เชื้อนสิริกิติ์ให้บริการชุมชน จึงขอความร่วมมือจากท่านช่วยแสดงความคิดเห็นตามความจริง

คำถามแบ่งออกเป็น 6 ข้อ ใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 60 นาที มีผู้ร่วมในการวิจัยที่จะให้สัมภาษณ์ จำนวนประมาณ 70 คน

ชื่อ - สกุล

ที่อยู่ (ตำบล) อายุ (ผู้สัมภาษณ์อาจประมาณอายุได้ หากผู้ตอบไม่สะดวกให้ข้อมูล) ปี

คำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. เหตุการณ์ของชุมชนและครอบครัวในอดีตช่วงที่มีการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ราวปี พ.ศ. 2510 รวมถึงความรู้สึกของตนเองถึงการปรับเปลี่ยนที่อยู่ขณะนั้น วิธีการปรับตัวของตนเองและครอบครัวในการย้ายถิ่นฐานในช่วงของการก่อสร้างเขื่อน (เฉพาะผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี และรับรู้การเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลานั้น)
2. สถานที่ที่สำคัญของชุมชนในปัจจุบัน อาทิ วัดหรือจุดศูนย์รวมของชุมชน พื้นที่ธรรมชาติ ว่ามีความสำคัญต่อคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
3. ประเพณีวัฒนธรรม หรือสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ของอำเภอท่าปลาคืออะไร
4. บุคคลที่สำคัญของชุมชนคือใคร มีคุณสมบัติและมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างไร
5. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับเชื้อนสิริกิติ์ในด้านต่างๆ เช่นการทำมาหากิน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกด้าน
6. เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนคืออะไร เชื้อนสิริกิติ์จะมีส่วนช่วยอย่างไร

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
(สำหรับผู้ที่ให้ข้อมูลในจังหวัดน่าน พิจิตร พิษณุโลกและนครสวรรค์) (แบบสัมภาษณ์)

สถานที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

เลขที่ ตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามท้ายหนังสือนี้ ขอแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย ชื่อโครงการวิจัย เชื้อนสรีริกิต์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์
ที่อยู่ติดต่อ สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โทรศัพท์ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

ข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย รายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ความเสี่ยง/อันตราย และประโยชน์ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่องนี้ โดยได้อ่านรายละเอียดในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้ให้ข้อมูลในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ในการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัย จนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ตามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เวลา 60 นาที และจะทำลายข้อมูลที่ได้ในระยะเวลา 1 ปี หลังจากเสร็จสิ้นการวิจัย ตามที่ระบุไว้ในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยข้าพเจ้ายินยอม ทั้งนี้ หากข้อมูลที่บันทึกเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อันเป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ว่าจะไม่จะเป็นเสียง ภาพ หรือวัสดุต่างๆ จะได้นำส่งให้กับชุมชนต่อไป

ข้าพเจ้ามีสิทธิ์ถอนตัวออกจากการวิจัยเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการถอนตัวออกจากการวิจัยจะไม่มีผลกระทบทางลบใด ๆ ต่อข้าพเจ้าทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองและคำยืนยันว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติตามข้าพเจ้าตามเอกสารข้อมูลซึ่งเป็นคำชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องข้าพเจ้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอผลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีข้อมูลใดในการรายงานที่จะนำไปสู่การระบุตัวข้าพเจ้า

หากข้าพเจ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ข้าพเจ้าสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจური 1 ชั้น 1 ห้อง 114 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-11 อีเมล curec2.ch1@chula.ac.th

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน นอกจากนี้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาเอกสารข้อมูลซึ่งเป็นคำชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และสำเนาหนังสือยินยอมไว้แล้ว

เลขที่โครงการ 268/64

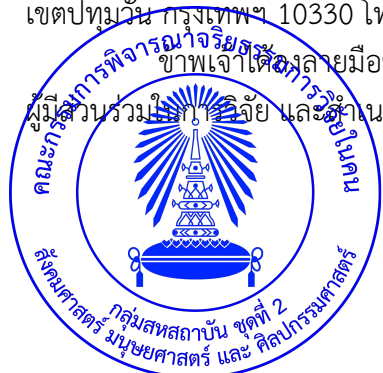
วันที่รับรอง 17 มีนาคม 2565 ลงชื่อ

วันหมดอายุ 16 มีนาคม 2566

ดวงกมล บางขวด

(อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด)

ผู้วิจัยหลัก

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในจังหวัดน่าน พิจิตร พิษณุโลกและนครสวรรค์
เรื่อง เชื้อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำน่านและเชื้อนสิริกิติ์จากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งในที่นี้หมายถึงปราชญ์ชุมชนและประชาชนในพื้นที่จังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร และนครสวรรค์ เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 10 ปี มีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เชื้อนสิริกิติ์ให้บริการชุมชน จึงขอความร่วมมือจากท่านช่วยแสดงความคิดเห็นตามความจริง

คำถามแบ่งออกเป็น 4 ข้อ ใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 90 นาที มีผู้ร่วมในการวิจัยที่จะให้สัมภาษณ์ จำนวนประมาณ 50 คน (แบ่งเป็นรายจังหวัด จังหวัดละประมาณ 10 คน)

ชื่อ - สกุล
 ที่อยู่ (จังหวัด) อายุ (ผู้สัมภาษณ์อาจประมาณอายุได้ หากผู้ตอบไม่สะดวกให้ข้อมูล) ปี

คำถามในการสัมภาษณ์

1. ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ได้แก่ จำนวนประชากร พื้นที่กิจกรรมของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญและที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำน่าน สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของชุมชน ธรรมชาติและความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมในชุมชน
2. การประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำน่าน/เชื้อนสิริกิติ์
3. ผลกระทบของเชื้อนสิริกิติ์ต่อชุมชนในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การพัฒนาความเป็นอยู่และการส่งเสริมอาชีพ ในอดีตและปัจจุบัน
4. ความเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรมที่เชื้อนสิริกิติ์ดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
(สำหรับผู้ที่ให้ข้อมูลจากเขื่อนสิริกิติ์และผู้ทรงคุณวุฒิ) (แบบสนทนากลุ่ม)

สถานที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

เลขที่ ตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามท้ายหนังสือนี้ ขอแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย ชื่อโครงการวิจัย เขื่อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์ ที่อยู่ที่ติดต่อ สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทรศัพท์ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

ข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย รายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ความเสี่ยง/อันตราย และประโยชน์ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่องนี้ โดยได้อ่านรายละเอียดในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้ให้ข้อมูลในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ในการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัย จนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ตามแบบสนทนากลุ่มโดยใช้เวลา 90 นาที และจะทำลายข้อมูลที่ได้อยู่ในระยะเวลา 1 ปี หลังจากเสร็จสิ้นการวิจัย ตามที่ระบุไว้ในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยข้าพเจ้ายินยอม

ข้าพเจ้ามีสิทธิ์ถอนตัวออกจากการวิจัยเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการถอนตัวออกจากการวิจัยจะไม่มีผลกระทบทางลบใด ๆ ต่อข้าพเจ้าทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองและคำยืนยันว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติตามข้าพเจ้าตามเอกสารข้อมูลซึ่งเป็นคำชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอผลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีข้อมูลใดในการรายงานที่จะนำไปสู่การระบุตัวข้าพเจ้า

หากข้าพเจ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ข้าพเจ้าสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจุรี 1 ชั้น 1 ห้อง 114 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-11 อีเมล curec2.ch1@chula.ac.th

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน นอกจากนี้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาเอกสารข้อมูลซึ่งเป็นคำชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และสำเนาหนังสือยินยอมไว้แล้ว

เลขที่โครงการ	268/64	ลงชื่อ
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565	
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566	

ดวงกมล บางขวด
(อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด)

ผู้วิจัยหลัก

แบบสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากเขื่อนสิริกิติ์และผู้ทรงคุณวุฒิ
เรื่อง เขื่อนสิริกิติ์กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำชี้แจง

แบบสนทนากลุ่มนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสายสัมพันธ์ของชุมชนท่าปลากับเขื่อนสิริกิติ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งในนี้หมายถึงบุคลากรของเขื่อนสิริกิติ์ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการจัดโครงการและให้บริการประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยประวัติศาสตร์และการพัฒนาชุมชนที่เคยทำงานวิจัยในอำเภอท่าปลา จึงขอความร่วมมือจากท่านช่วยแสดงความเห็นตามความจริง

คำถามแบ่งออกเป็น 4 ข้อ ใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 90 นาที มีผู้ร่วมในการวิจัยที่จะร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวนอย่างน้อย 7 คน

ชื่อ - สกุล

สถานที่ทำงานตำแหน่ง

คำถามในการสนทนากลุ่ม

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์วิถีชีวิต สภาพ ปัจจัย เงื่อนไขและประโยชน์ที่ชุมชนตลอดลุ่มน้ำน่านได้รับประโยชน์จากการร่วมพัฒนาของเขื่อนสิริกิติ์
2. ยุทธศาสตร์ นโยบาย หรือกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนในอนาคต
3. กิจกรรมหรือแนวทางการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างเหมาะสมในอนาคต
4. แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและเขื่อนสิริกิติ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากยิ่งขึ้นในอนาคต

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย

(สำหรับบิดามารดา ผู้ปกครอง และผู้อยู่ในปกครอง)

สถานที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

เลขที่ ตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามทำหนังสือนี้เกี่ยวข้องเป็นผู้ปกครองของ.....

ขอแสดงความยินยอมให้ผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้าเข้าร่วมในโครงการวิจัยในฐานะผู้ร่วมเก็บข้อมูล

ชื่อโครงการวิจัย เชื้อนสรีริกี้กับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์: มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์

ที่อยู่ติดต่อ สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทรศัพท์ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

ข้าพเจ้าและผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย รายละเอียดขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ความเสี่ยง/อันตราย รวมทั้งประโยชน์ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการวิจัย ข้าพเจ้าได้อ่านรายละเอียดในเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยโดยตลอดและรอบคอบแล้ว รวมทั้งได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัยจนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจให้ผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้าเข้าร่วมในการวิจัยนี้ภายใต้เงื่อนไขที่ระบุไว้ในเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยว่า จะเป็นผู้ช่วยนักวิจัย มีหน้าที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในตำบลของตนเอง ในอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 90 นาทีคือการร่วมฟังการชี้แจงการสัมภาษณ์ 30 นาที สัมภาษณ์เชิงลึก 30 นาที และร่วมเขียนสรุปการสัมภาษณ์ตามแบบบันทึก 30 นาทีโดยมีคุณครูของโรงเรียนและคณะวิจัยในพื้นที่เป็นผู้ควบคุมตลอดกิจกรรม มีข้อคำถาม 6 ข้อ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ ถือเป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชน จึงจะนำไปให้กับคณะวิจัยและชุมชนพิจารณาเพื่อจัดเก็บและเผยแพร่ต่อไปตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่ไม่มีการทำลายข้อมูล

ข้าพเจ้ามีสิทธิให้ผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้าหรือเป็นความประสงค์ของผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้า ถอนตัวออกจากการวิจัยเมื่อใดก็ได้โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการถอนตัวออกจากการวิจัยนั้น จะไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้าและตัวข้าพเจ้าทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติต่อผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้า ตามข้อมูลที่ระบุไว้ในเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยซึ่งเป็นคำชี้แจงผู้เข้าร่วมในการวิจัย และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอผลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีข้อมูลใดในการรายงานที่จะนำไปสู่การระบุตัวผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้าและตัวข้าพเจ้า

หากผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้า ไม่ได้รับการปฏิบัติตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ข้าพเจ้าสามารถร้องเรียนได้ที่ คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจุรี 1 ชั้น 1 ห้อง

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-11 อีเมล curec2.ch1@chula.ac.th

ข้าพเจ้าและผู้ที่อยู่ในปกครอง/ในความดูแลของข้าพเจ้า ได้อ่านรายละเอียดอย่างรอบคอบและเข้าใจข้อความในเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและหนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัยโดยตลอดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานต่อหน้าพยาน นอกจากนี้ ข้าพเจ้าได้รับส่งเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและสำเนาหนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัยไว้แล้ว

เลขที่โครงการ	268/64
วันที่รับรอง	17 มีนาคม 2565
วันหมดอายุ	16 มีนาคม 2566

ลงชื่อ **ดวงกมล ขาวชวด**
 (อาจารย์ ดร.ดวงกมล ขาวชวด)
 ผู้วิจัยหลัก

ลงชื่อ.....
 (.....)
 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ลงชื่อ
 (.....)
 บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง/ผู้ดูแล

ลงชื่อ
 (.....)
 พยาน

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ช่วยวิจัย ยุววิจัย และผู้ให้ข้อมูล

ตำบลน้ำหมัน

1	นายวิฑูรย์ แสงอ่อน	ผู้ช่วยวิจัย
2	นายศรีบุญญ ธิญญา	ผู้ช่วยวิจัย
3	นายโกศล จำปา	ผู้ช่วยวิจัย
4	นางสาววิภาพัฒน์ คำโส	ยุววิจัย
5	นางสาวพรญาณี คงคา	ยุววิจัย
6	นางสาวชลธิชา ยศเกตต์	ยุววิจัย
7	นางาสวสุภารัตน์ มิลหล้า	ยุววิจัย
8	นายพงศธร พิกุล	ยุววิจัย
9	นายอรรณู พึ่งนรินทร์	ผู้ให้ข้อมูล
10	แปลง เพชรเสา	ผู้ให้ข้อมูล
11	นางยุพิน ฤทธิเพ็ชร	ผู้ให้ข้อมูล
12	นางอุบล ทิพย์สุข	ผู้ให้ข้อมูล
13	นางระวาง งอกไม้	ผู้ให้ข้อมูล

ตำบลหาดล้า

1	นายปธานิน ช้ามสาม	ผู้ช่วยวิจัย
2	นายปฏิพันธ์ เมธี	ผู้ช่วยวิจัย
3	นางสาวจันทร์นิภา ใจสา	ผู้ช่วยวิจัย
4	นางน้ำฝน สว่างทิพย์	ยุววิจัย
5	นางสาวสว่างทิพย์ วิภาคกนก	ยุววิจัย
6	นางสาวปณิตา อินทวรรณ	ยุววิจัย
7	นายจารุกิตต์ ร่าเรือง	ยุววิจัย
8	นางสาวสิริมา เขื่อนจะนะ	ยุววิจัย
9	นายบุญมา คำหล้า	ผู้ให้ข้อมูล
10	นายสุคนธ์ พิมพ์แก้ว	ผู้ให้ข้อมูล
11	นางประนอม กาวีใจ	ผู้ให้ข้อมูล
12	นายทัน ชมพูน้อย	ผู้ให้ข้อมูล
13	นางจันทร์เพ็ญ มีอินธา	ผู้ให้ข้อมูล
14	นางปาณิศา จรัสศรีสกุล	ผู้ให้ข้อมูล

ตำบลจirim

1	ผู้อำนวยการต.ร.ณี กาบบัว	ผู้ช่วยวิจัย
2	นายกรินทร์ธร มีอินถา	ผู้ช่วยวิจัย
3	นายสิทธิพล ชระสุ	ผู้ช่วยวิจัย
4	นางสาวกัณภัทร นันใจ	ยุววิจัย
5	นางสาวธิดาภรณ์ ชวงษ์	ยุววิจัย
6	นางสาวพิชญภา แค้วอาวุธ	ยุววิจัย
7	นางสาวปานรวี กล้าหาญ	ยุววิจัย
8	นางสาวอรिता อ้อดกัน	ยุววิจัย
9	นางสาวศิริรัตน์ เตื่อนรอด	ยุววิจัย
10	นายสะอาด โลมา	ผู้ให้ข้อมูล
11	นางเย็น อนุรักษ์ชมภู	ผู้ให้ข้อมูล
12	นายชม โสภาใจ	ผู้ให้ข้อมูล
13	นายเอกชัย แต้มใจ	ผู้ให้ข้อมูล

ตำบลท่าปลา

1	นางสาวศศิพิมล พรชิตพกรณ์	ผู้ช่วยวิจัย
2	นายศรารุท หลวงนวน	ผู้ช่วยวิจัย
3	นางสาวหยาดอรุณ ศรีเขื่อนแก้ว	ผู้ช่วยวิจัย
4	นางสาวจันทร์นิภา ใจสา	ผู้ช่วยวิจัย
5	นางสาวสิริกัญญา ปิงปัน	ยุววิจัย
6	นางสาวปภาวี แก้วเงิน	ยุววิจัย
7	นายอติเทพ วิสุมา	ยุววิจัย
8	นายณัฐวุฒิ อินแก้ว	ยุววิจัย
9	นางสาวดวงพร วันธิ	ยุววิจัย
10	นายประทุม ลัดณา	ผู้ให้ข้อมูล
11	นายยศ พรหมมา	ผู้ให้ข้อมูล

ตำบลนางพญา

1	นางสาวชิญาภา พรหมโสภา	ผู้ช่วยวิจัย
2	นางกัญญารัตน์ มีอินถา	ผู้ช่วยวิจัย
3	นายรณชัย บุญประเสริฐ	ผู้ช่วยวิจัย
4	เด็กหญิงวิมลมณี อาจตัน	ยุววิจัย
5	เด็กหญิงณัฐธิดา สมบัติยา	ยุววิจัย
6	เด็กหญิงพุทธาพร พุทธิชัย	ยุววิจัย

7	เด็กหญิงณัฐนิชา กาธาตุ	ยุววิจัย
8	เด็กหญิงปานดาราร หล้าคำ	ยุววิจัย
9	นายสิงโต อินทะจันทร์	ผู้ให้ข้อมูล
10	นายวิศิษฐ์ เสียงโต	ผู้ให้ข้อมูล
11	นายสว่าง ราชยะ	ผู้ให้ข้อมูล
12	นายแปลก อินจันทร์	ผู้ให้ข้อมูล
13	หลิน จินดาจิต	ผู้ให้ข้อมูล

ตำบลท่าแฝก

1	ผู้อำนวยการราชการรณ ปาชัย	ผู้ช่วยวิจัย
2	นายสมยศ ผาโรโน	ผู้ช่วยวิจัย
3	เด็กหญิงสุธันวา เปียงแก้ว	ยุววิจัย
4	เด็กหญิงณัฐธิดา วันสันเทียะ	ยุววิจัย
5	เด็กหญิงวิภาวณิ ศรีใต้	ยุววิจัย
6	เด็กหญิงวรกาญจน์ วงศ์ดอน	ยุววิจัย
7	เด็กหญิงไอลิน นะหล้า	ยุววิจัย
8	นายประเสริฐ ปาชัย	ผู้ให้ข้อมูล
9	นายเมฆ นวลมะ	ผู้ให้ข้อมูล
10	นายอุดม เวชมะโน	ผู้ให้ข้อมูล
11	นายกลิ่น ชาเทพ	ผู้ให้ข้อมูล
12	นายอาจ เสาหิน	ผู้ให้ข้อมูล

ตำบลร่วมจิต

1	นางสาวชนิกานต์ แสงดี	ผู้ช่วยวิจัย
2	นางบังอร วิชัยสุนทร	ผู้ช่วยวิจัย
3	นางสาวจุฑาทิพย์ พรหมมี	ผู้ช่วยวิจัย
4	นายธีระยุทธ สีสุขใส	ยุววิจัย
5	นายจตุรงค์ อุทรัง	ยุววิจัย
6	นายสาวธนาภา ธรรมใจ	ยุววิจัย
7	นางสาววาณีการ์ ธรรมใจ	ยุววิจัย
8	นางสาวรจนา คำแดง	ยุววิจัย
9	นายลำจวน บุญหนู	ผู้ให้ข้อมูล
10	นางลูกจัน เงินมา	ผู้ให้ข้อมูล
11	นางเจริญ งามยศ	ผู้ให้ข้อมูล
12	นางสาวโสภรี เขียวใจยา	ผู้ให้ข้อมูล

13	นางสาวสังวาล โบรมาศ	ผู้ให้ข้อมูล
14	นายจารุวิทย์ ชมภู	ผู้ให้ข้อมูล

ตำบลผาเลือด

1	รองผู้อำนวยการศศิมาพร ท่าสะอาด	ผู้ช่วยวิจัย
2	นางสาวปาณิศา เดชสุริยันต์	ผู้ช่วยวิจัย
3	นางสาวสิริพร นิลเส็ง	ผู้ช่วยวิจัย
4	นายพิทักษ์ สุขอัติตะ	ยูววิจัย
5	นางสาวพรทิพย์ อินแก้ว	ยูววิจัย
6	นางสาวณัฐธิดา อินทร์ทอง	ยูววิจัย
7	นางสาวสุนุช กุลเทียนประดิษฐ์	ยูววิจัย
8	นางลัดดา แปงฟัวะ	ผู้ให้ข้อมูล
9	นางพิมพ์า แก้วปาน	ผู้ให้ข้อมูล
10	นางบัวลอย กันหา	ผู้ให้ข้อมูล
11	นางมธุรส แก้วผัด	ผู้ให้ข้อมูล
12	นางสร้อย กลิ่นดี	ผู้ให้ข้อมูล

ภาคผนวก ค

รายนามผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

จังหวัดน่าน วันที่ 14 มกราคม 2565

- 1 คุณประดิษฐ์ เพชรแสนอนันต์
- 2 ดร.นวพรรณ อินตะวงค์
- 3 คุณธนิศ คำอู่่น
- 4 คุณประสิทธิ์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง
- 5 คุณกุล ปัญญาวงศ์
- 6 คุณรุจิรา โรงคำ
- 7 คุณธนดล วิชชุประสิทธิ์กร
- 8 คุณอัมฤทธิ์ สมชื่อ
- 9 คุณสมคิด ปวนยา
- 10 คุณนัยนา ทีฆาวงศ์
- 11 คุณรุจิสรณ์ ชูลีลัง
- 12 คุณเพชร ไชยพงษ์
- 13 คุณนิชดา ปัญญาภู
- 14 คุณวารุณี ปัญญาภู

จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ 17 มกราคม 2565

- 1 คุณสมาน กันทา
- 2 คุณมานพ นาคะสุทธิ์
- 3 คุณพินิจ ละอองศรี
- 4 คุณสุพัฒน์ มีทรงธรรม
- 5 คุณแต้ว สมีเพชร
- 6 คุณพิสมัย กันทา
- 7 คุณสาคร มีทรงธรรม
- 8 คุณสมนึก ศรีสุข
- 9 คุณทองเพิ่ม เกาะพราวม

จังหวัดพิจิตร 18 มกราคม 2565

- 1 คุณประเสริฐ ศรีปัญญา
- 2 คุณยงยุทธ พรหมมี
- 3 คุณวิษณุ อรรคนิวาส
- 4 คุณชอบ จิวลาย
- 5 คุณสุชาติ เงามาม
- 6 คุณสมหมาย เชียงกง
- 7 คุณณัฏพล ครุฑเนียม
- 8 คุณสมบัติ มหายน

จังหวัดอุดรดิตถ์ วันที่ 25 มกราคม 2565

- 1 คุณสมหมาย บุญเอี่ยม
- 2 คุณนงลักษณ์
- 3 คุณเลิศลักษณ์

จังหวัดพิษณุโลก วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2575

- 1 คุณสวน เจริญสุขรุ่งเรือง
- 2 คุณศศิธร สีปาน
- 3 คุณศุภโชค

การสนทนากลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2565

- 1 นายสมยศ ผาโรโน
- 2 นางสาวหยาดอรุณ ศรีเขื่อนแก้ว
- 3 นายสิทธิพล ชระสุ
- 4 นางสาวชนิกานต์ แสงดี
- 5 นางสาวกัญญารัตน์ มีอินธา
- 6 รองศศิมาพร ทำสะอาด

การสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2565

- 1 นายชาญณรงค์ จันทร์มงคล ผู้อำนวยการเขื่อนสิริกิติ์
- 2 รองศาสตราจารย์ ดร.วศิน ปัญญาวัชรตระกูล ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ผู้ให้สัมภาษณ์

1	นายจักรพรรณ สุวรรณภักดี
นายอำเภอท่าปลา	วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565
2	นายเจนศักดิ์ ลิมปิติ
ผู้อำนวยการสำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ภาคที่ 1	วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2565
3	อาจารย์ ดร.ภาณุรังษี เตือนไธสง
ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ฝ่ายกิจการนักศึกษาและศิลปวัฒนธรรม	วันที่ 19 กรกฎาคม 2565
4	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัยชาญ ถาวรเวช
ผู้อำนวยการสถาบันพิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมแห่งชาติ (ธัชชา)	วันที่ 21 กรกฎาคม 2565
5	อาจารย์ปัญญาพล เหล่าพูนพัฒน์
รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร	วันที่ 21 กรกฎาคม 2565
6	รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำฝน ไส้ศัตรูไกล
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	วันที่ 21 กรกฎาคม 2565

ประวัติผู้วิจัย

1. อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางชวด (หัวหน้าโครงการวิจัย)

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 12 มิถุนายน 2521
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
- 4) สถานที่ติดต่อ สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม. 10330
- 5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2555	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	พัฒนศึกษา
2544	M.M.Stud	The University of Melbourne	Music Performance/Teaching
2543	ครุศาสตรบัณฑิต	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ดนตรีศึกษา

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอโครงการวิจัย) มนุษยศาสตร์กับการพัฒนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการพัฒนา และชุมชนกับการพัฒนา

7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

ดวงกมล บางชวด, อุบลวรรณ หงส์วิทยากร และคณะ. รูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณแบบออนไลน์สำหรับครูในยุคนิวนอร์มอล วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ 11 ฉบับที่ 41 ตุลาคม – ธันวาคม 2565

วิษณุลัมพก์ เหล่าวานิช, อุทัย ศาตรา, วีระกิจ สุวรรณพิทักษ์ และดวงกมล บางชวด. (2022).

Development of a Competency-based Approach in the Thai Classical Music Curriculum for Learners in Foreign Countries. Journal of Education, Naresuan University Vol.24 No.2 April – June 2022.

ดวงกมล บางชวด. (2565). **พัฒนศึกษา: สหวิทยาการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ.** วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร วารสารปีที่ 24 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2565.

อติญา วงษ์วาท, ดวงกมล บางชวด และชวลิต อธิปตยกุล. (2565). **แนวทางการสืบทอดคุณค่าฮูปแต้มอีสาน: วัดท่าเรือ อำเภอน้ำโพน จังหวัดบุรีรัมย์.** วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565.

ดวงกมล บางชวด. (2564). **ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์การเรียนรู้ตามวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่.** วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วารสารปีที่ 21 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2564.

- ดวงกมล บางขวด และเฟื่องอรุณ ปรีดีติลล. (2564). **โรงเรียนอัตตโนภวัตน์ในราชอาณาจักรกัมพูชา.** วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2564
- นิโลบล วงศ์สุวรรณ และดวงกมล บางขวด. (2564). **เรื่องการเรียนรู้คุณค่าเพลงไทยสมัยนิยมที่มีเนื้อหาจากเรื่องรามเกียรติ์.** วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2564.
- ดวงกมล บางขวด. (2563). **อดีต – ปัจจุบัน – อนาคต การเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู.** วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีที่ 31 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน 2563.
- อดิสร เชิดชูศิลป์ และดวงกมล บางขวด. (2562). **แนวทางการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองผ่านกิจกรรม Rap Battle.** วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Vol.14 No.2 (2019) กรกฎาคม - ธันวาคม 2562.
- ชยานนท์ ภาควิวัฒน์ และดวงกมล บางขวด. (2562). **กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของกลุ่มจิตอาสา** วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Vol.14 No.2 (2019) กรกฎาคม - ธันวาคม 2562.

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 28 กันยายน 2515
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
- 4) สถานที่ติดต่อ สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม. 10330
- 5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2555	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	พัฒนศึกษา
2544	บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต	คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	Music Performance/Teaching
2543	ครุศาสตรบัณฑิต	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ดนตรีศึกษา

- 6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อเสนอโครงการวิจัย) เศรษฐศาสตร์การศึกษากับพัฒนา การวิจัยเชิงพื้นที่ และชุมชนกับการพัฒนา

7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

Thanapornsangsuth, S., Anamwathana, P. & Preededilok, F. Thailand's 2020s Youth-led Anti-government Movement from the lens of High School Students. Proceedings of the 4th International Academic Conference on Education. Barcelona, Spain, 2021.

เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก. **แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนรายวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใน คณะครุศาสตร์**. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ 19 ฉบับที่ 87 ตุลาคม- ธันวาคม 2565.

เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก, โสมฉาย บุญญานันต์ และสรिता เจือศรีกุล. “มุมมองและความคาดหวังของ **สาธารณชนต่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สถานีรถไฟกรุงเทพ (หัวลำโพง)**”. วารสารร่วมพฤษภ ปีที่ 40 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2565.

สกุลาภรณ์ นิยมพลอย เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก และชญัญญาพัทธ์ วิพัฒนานันท์กุล. **กรอบแนวคิดความ มั่นคงยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง และสมรรถนะนายทหารสัญญาบัตรกองทัพบก**. CRMA Journal of Humanities and Social Sciences วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ และ สังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 เดือน ธันวาคม 2564.

บุษราพร จรดล เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก และสุจินดา ธนะภูมิ. **รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการผลไม้อินทรีย์**. The New Viridian Journal of Arts, Humanities and Social Sciences ฉบับ สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2564.

ดวงกมล บางชวด และเฟื่องอรุณ ปรีดีติติก. **การศึกษาโรงเรียนอัสสัมชัญในราชอาณาจักรกัมพูชา**. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม พ.ศ.2564.

มนัสนันท์ แจ่มศรีใส และเฟื่องอรุณ ปรีดีติติก. **การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของผลิตภาพการผลิตใน อุตสาหกรรมผลไม้แปรรูปของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม**. วารสารศิลปการ ศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2563.

เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก และคณะ. **การพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาและสร้างการมีส่วนร่วมสำหรับ โรงเรียนอัสสัมชัญ**. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 48 ฉบับที่ 1 มกราคม- มีนาคม 2563.

Campan, P., Preededilok, F., and O' Neil, J.. **Educational investment strategies for capacity building of thailand's tourism professions**. In Kasetart Journal of Social Sciences, 2020.

เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก และชนิตารักษ์พลเมือง. (2562). **แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกของ ประเทศสิงคโปร์**. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2562.

เฟื่องอรุณ ปรีดีติติก และชนิตารักษ์พลเมือง. (2562). **แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกของ**

ประเทศสิงคโปร์. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2562.

บทในหนังสือ

Preededilok. F.. (2017). **Educational for sustainable development in the faculty of education, chulalongkorn university, thailand.** In M. Merrill, P. Burkhardt-Holm, C. Chang, M. Islam and Y. Chang (Eds.), Education and Sustainability. Singapore.

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 14 กรกฎาคม 2509
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดฉะเชิงเทรา
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
- 4) สถานที่ติดต่อ สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม. 10330
- 5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2547	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	พัฒนศึกษา
2537	Master degree	คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	MBA (Finance)
2534	พาณิชยศาสตร์และการบัญชี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	การตลาด

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อเสนอโครงการวิจัย) สังคมวิทยาการศึกษา กับ พัฒนา การศึกษากับการพัฒนา

7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

ดวงกมล บางขวด, อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร และคณะ. **รูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณแบบออนไลน์สำหรับครูในยุคนิวนอร์มอล** วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ 11 ฉบับที่ 41 ตุลาคม – ธันวาคม 2565

อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร. **ธรรมาภิบาลแบบพลวัตเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาไทย.** วารสารครุศาสตร์ ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 เดือนกรกฎาคม – กันยายน 2559.

อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร. **การจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม.** วารสารครุศาสตร์ ปีที่ 40 ฉบับที่ 3 เดือนกรกฎาคม – ตุลาคม 2555.

4. ดร.พิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิธ

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 28 กุมภาพันธ์ 2512
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน ที่ปรึกษา คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
- 4) สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต 295 ถนนนครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2559	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	พัฒนศึกษา
2548	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	การจัดการสำหรับนักบริหาร
2541	นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	การสื่อสารเพื่อการพัฒนา
2534	นิเทศศาสตรบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	การประชาสัมพันธ์
2529	มัธยมต้น-ปลาย	โรงเรียนสตรีวิทยา	อังกฤษ-ฝรั่งเศส

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอโครงการวิจัย) การศึกษากับการพัฒนา

7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

พิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิธ. การศึกษาคูณลักษณะของนักการเมืองสตรีไทยในระดับท้องถิ่น. วารสารครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 45 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2560)

พิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิธ. (หัวหน้าโครงการ), 2561. โครงการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้าน

เมาะหลวงและบ้านใหม่นาแวม. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (โรงไฟฟ้าแม่เมาะ).

5. ดร.สุดา เตชพิทักษ์ศิริกุล

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 28 มกราคม 2504
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดฉะเชิงเทรา
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน วิทยาจารย์ชำนาญการพิเศษ ภาควิชาสุขภาพจิตและจิตเวช
- 4) สถานที่ติดต่อ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข 18/64 ถ.เทศบาล4 ต.ปากเพรียว อ.เมือง จ.สระบุรี 18000

5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2560	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	พัฒนศึกษา
2548	การศึกษามหาบัณฑิต	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	จิตวิทยาการให้ คำปรึกษา
2529	ศิลปศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	บริหารรัฐกิจ

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อเสนอโครงการวิจัย) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) การจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการรับรู้ด้านการรักษาสีงแวดล้อมในชุมชน วิทยาการกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การให้คำปรึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจและสร้างเสริมศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล (2563). **เรื่องเล่าบำบัดกับการพัฒนาสุขภาวะ**. วารสารครุศาสตร์. ปีที่ 48 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน 2563, หน้า 370-386.

นิตยา เดชพิทักษ์ศิริกุล, สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล. (2562) **ผลของรูปแบบการให้ข้อมูลผ่านระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินที่มีต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการและพยาบาลวิชาชีพแผนกอุบัติเหตุฉุกเฉิน โรงพยาบาลบ้านโพธิ์**. วารสารการพยาบาลและการศึกษา ปีที่ 12 เล่มที่ 4 ตค-ธค 2562, หน้า 89-103.

สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล. (2561). **การเรียนรู้ของผู้ป่วยผ่านกระบวนการเรื่องเล่าความเจ็บป่วย**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. ปีที่ 12 เล่มที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561, หน้า 173-193.

สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล. (2561). **การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาแบบกระชับของนักศึกษาพยาบาลเพื่อช่วยเหลือบุหรีในเยาวชน**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา: ปีที่ 12 เล่มที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2561, หน้า 119-137.

8. ดร.อมร เอี่ยมตาล

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 15 สิงหาคม 2504
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดลพบุรี
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิจัยอิสระ
- 4) สถานที่ติดต่อ 73 ม.เกร็ดแก้วการ์เด็น 5 ซอยรัตนาธิเบศร์ 26 ถ.รัตนาธิเบศร์
ต.บางกระสอ อ.เมือง จ.นนทบุรี

5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2560	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	พัฒนศึกษา
2541	นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	การสื่อสารเพื่อการพัฒนา
2532	เศรษฐศาสตรบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	เศรษฐศาสตร์

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อเสนอโครงการวิจัย) การจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมการรับรู้ในชุมชน จัดเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่
อมร เอี่ยมตาล. (ที่ปรึกษาโครงการ), 2561. **โครงการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้าน
แม่หลวงและบ้านใหม่ท่าแฉลบ. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (โรงไฟฟ้าแม่เมาะ).**
อมร เอี่ยมตาล. (ที่ปรึกษาโครงการ), 2561. **การศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ
วัฒนธรรมโดยชุมชน (Community-based Tourism) พื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัด
อุตรดิตถ์. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.**

7. ดร.ภัทร ยืนยง

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 20 พฤษภาคม 2523
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดมหาสารคาม
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิจัยอิสระ
- 4) สถานที่ติดต่อ -
- 5) ประวัติการศึกษา

มหาวิทยาลัย	ปริญญา	สาขาวิชา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ศิลปศาสตรบัณฑิต	สาขาวิชาการจัดการการพัฒนาสังคม วิชาโทสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาบัณฑิต	พัฒนาสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ครุศาสตรดุษฎี บัณฑิต	พัฒนศึกษา

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อเสนอโครงการวิจัย) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยชุมชนกับการพัฒนา การวิเคราะห์การวิจัยเชิงคุณภาพ

- 7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่
 ภัทร ยืนยง. (2557). บทความวิจัยเรื่องการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำสาขาทอนบนประเทศไทย.
 ภัทร ยืนยง. (2557). โครงการประเมินองค์ประกอบโครงสร้างท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศ ด้านความโปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน. สถาบันพระปกเกล้า เพื่อรับรางวัลพระปกเกล้า
 ภัทร ยืนยง. (2550). โครงการการจัดทำแผนปฏิบัติการขุดเซยผู้ได้รับผลกระทบด้านเสียงจากการดำเนินงานท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

8. นายदनัย อุทร์พย์

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 8 พฤษภาคม 2504
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดอุตรดิตถ์
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน ข้าราชการเกษียณ และประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าปลา
- 4) สถานที่ติดต่อ 49 ม.4 ต.หาดล้า อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ 53150
- 5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2547	ปริญญาโท	มหาวิทยาลัยนเรศวร	เอกการบริหารการศึกษา
2530	ปริญญาตรี	วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์	เอกการบริหารโรงเรียน

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอโครงการวิจัย) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมายตามหลักการของวิธีการทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลปฐมภูมิเพื่อนำเสนอรายงานวิจัย วิทยาการกระบวนการด้านการจัดเก็บข้อมูล การจัดทำต้นฉบับงานวิจัย

- 7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่
 วิจัยการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมบทเรียนการ์ตูน เรื่อง ปู่ชีวิภาพ สาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี
 โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
 โรงเรียนจรมอนุสรณ์ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2
 การสร้างและพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมบทเรียนการ์ตูน เรื่องปู่ชีวิภาพ สาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6โรงเรียนจรมอนุสรณ์ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุตรดิตถ์เขต 2
 การขยายผลงานวิจัยเด่น “จากหิ้งสู่ห้อง” เรื่อง ปู่ชีวิภาพ สนับสนุนโดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2551
 เอกสารประกอบการสอน “โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่” ISBN 974-92965-3-2
 ตัวอย่างการวิจัยปฏิบัติการ(action research) ผลงานวิจัยเด่น “จากหิ้งสู่ห้อง” ฉบับสมบูรณ์ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้เรียนและการพัฒนาผลงานทางวิชาการ ISBN 978-616-90044-3-1
 หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง บ้านไร่ทุ่งธรรมชาติ สาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี

9. นายศิริวัฒน์ จันดี

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 9 ธันวาคม 2516
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดอุตรดิตถ์
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน เลขานุการสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าปลา
- 4) สถานที่ติดต่อ 14/1 หมู่ 2 (ฝั่ง 43) บ้านท่าวังโปร่ง ตำบลจirim อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ 53150
- 5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2546	ปริญญาโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	พุทธศาสตร์ (ศาสนาศาสตร์)
2540	ปริญญาตรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ครุศาสตร์ (สังคมศึกษา)

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อเสนอโครงการวิจัย) การเก็บข้อมูลในพื้นที่ เป้าหมายตามหลักการของวิธีการทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เนื้อหาข้อมูลปฐมภูมิเพื่อนำเสนอรายงานวิจัย วิทยาการกระบวนการด้านการจัดเก็บข้อมูล การจัดทำต้นฉบับงานวิจัย

7) ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่
หนังสือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นรายตำบล “เล่าเรื่องเมืองท่าปลา” 7 ตำบลประกอบด้วย ตำบลผาเลือด ตำบลนางพญา ตำบลจirim ตำบลน้ำหมั้น ตำบลหาดลำ ตำบลท่าปลา และตำบลร่วมจิต
หนังสือ ประวัติศาสตร์ท่าปลา เล่ม 2 “วิถีไทยวนท่าปลาจากล้านนาตะวันออกสู่เมืองท่าเหนือใต้ร่วมพระบารมีในหลวงรัชกาลที่ 9”. ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2562

10. นายสมชาย ธรรมใจ

- 1) วัน/เดือน/ปีเกิด 30 พฤษภาคม 2517
- 2) สถานที่เกิด จังหวัดอุตรดิตถ์
- 3) ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านจันงาม
- 4) สถานที่ติดต่อ 29/1 หมู่ 11 บ้านจันงาม ตำบลจirim อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ 53150

5) ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่ จบ	คุณวุฒิ	สถานศึกษา	สาขาวิชา
2540	ปริญญาตรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์	ครุศาสตร์ (อุตสาหกรรมศิลป์)

6) ความเชี่ยวชาญด้านวิจัย (เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อเสนอโครงการวิจัย) การเก็บข้อมูลในพื้นที่ เป้าหมายตามหลักการของวิธีการทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาข้อมูลปฐมภูมิเพื่อนำเสนอรายงานวิจัย การเขียน Mind map / วิเคราะห์กระบวนการด้านการจัดเก็บข้อมูล

7) ประสบการณ์ด้านงานวิจัยและที่ปรึกษา (เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อเสนอโครงการวิจัย)
หนังสือ “เรื่องเล่าคนเหนือเขื่อน” จัดพิมพ์พ็อคเก็ตบุ๊กเมื่อปี พ.ศ. 2556
หนังสือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นรายตำบล “เล่าเรื่องเมืองท่าปลา” 7 ตำบลประกอบด้วย ตำบลผาเลือด ตำบลนางพญา ตำบลจirim ตำบลน้ำหมัน ตำบลหาดล้า ตำบลท่าปลา และตำบลร่วมจิต
หนังสือ ประวัติศาสตร์ท่าปลา เล่ม ๒ “วิถีไทยวนท่าปลาจากล้านนาตะวันออกสู่เมืองท่าเหนือใต้ร่มพระบารมีในหลวงรัชกาลที่ ๙”. ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2562